

Právnická fakulta Masarykovy univerzity

Obor Teorie práva

Katedra právní teorie

DISERTAČNÍ PRÁCE

HNUTÍ PRÁVO A LITERATURA KONCEM 20. A POČÁTKU 21. STOLETÍ

Jméno autora:

Mgr. Markéta Klusoňová

Akademický rok odevzdání práce:

2014/2015

Zde bych chtěla poděkovat své školitelce doc. PhDr. Martině Urbanové, Ph.D., za její vedení mého doktorského studia, dále mé rodině, Terezii Smejkalové, Michalovi Malaníkovi a Pavlovi Štěpáníkovi za jejich neomezenou podporu ve všech ohledech a především doc. JUDr. Mgr. Martinu Škopovi, Ph.D., za všechno, co pro mě za dobu mého studia na Právnické fakultě Masarykovy univerzity udělal. Bez něho bych nikdy nebyla tím, kým jsem nyní, ani profesně, ani lidsky.

„Prohlašuji, že jsem disertační práci na téma *Hnutí Právo a literatura koncem 20. a počátku 21. století* zpracovala sama. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použila k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.“

V Brně dne 7. 9. 2015

Markéta Klusoňová

Abstrakt

Tato disertační práce se zabývá citacemi krásné literatury v právním odůvodňování. Jejím cílem je prozkoumat, jak jsou tyto citace používány v soudní praxi. Důraz je přitom kladen na otázku jejich přesvědčivosti.

První kapitola práce podává přehled současné situace v oblasti hnutí Law and Literature, a to jak ve světě, tak v České republice. Obsahuje také přehled teoretických zdrojů zaměřených na argumentaci krásnou literaturou. Druhá kapitola zkoumá způsoby, jimiž citace krásné literatury používané českými soudy a Soudním dvorem Evropské unie. Tato kapitola obsahuje také stručné srovnání těchto praktik v České republice a před Soudní dvůr Evropské unie. V poslední kapitole jsou výsledky empirického výzkumu interpretovány z rétorického a právně-sociologického hlediska. Cílem této práce ukázat, že citace literárních fikcí v soudním odůvodnění může zvýšit jeho přesvědčivost.

Klíčová slova

Literatura, umění, kultura, Law and Literature, Nová rétorika, odůvodňování, citace, soudní rozhodnutí, Perelman

Abstract

This thesis deals with the citations of literary fictions in legal reasoning. It's aim is to explore how are the citations of literary fictions used in the judicial practice. Persuasiveness of the use of these citations is emphasized.

First chapter gives an account of the current situation of the Law and Literature movement, both worldwide and in the Czech Republic. It also provides an overview of theoretical sources focused on argumentation by literary fiction. Then the second chapter explores the ways in which the citations by literary fictions are used by the Czech courts and by the Court of justice of the European Union. This chapter provides a brief comparison of these practices in the Czech Republic and before the CJEU. In the last

chapter, results of the empirical research introduced in the second chapter are interpreted from the rhetorical and socio-legal point of view. The goal of this thesis is to show that the citations of literary fictions in the judicial reasoning can make the reasoning more persuasive.

Key words

Literature, art, culture, Law and Literature, New Rhetoric, reasoning, citation, judicial decision, Perelman

Obsah

Úvod.....	9
Metodologie	13
1 Východiska a stanovení ideálního modelu argumentace krásnou literaturou	21
1.1 Možnost vlivu umění na společnost a právo	21
1.1.1 Vliv umění na právo	21
1.1.2 Exkurs: Aktuální příklad přímého vlivu umění na právo v českém kontextu.....	32
1.2 Současný stav zkoumané problematiky: přehled odborných názorů na danou problematiku	40
1.2.1 Law and Literature	40
1.2.2 České prostředí	45
1.2.3 Současný stav poznání ve věci citací krásné literatury v právním odůvodňování.....	46
1.2.4 Jazykový a kulturní kontext citování krásné literatury v právním odůvodňování.....	50
1.3 Vytvoření ideálního modelu	55
2 Praktická část.....	58
2.1 Analýza českých soudních rozhodnutí	59
2.1.1 III. ÚS 150/99	60
2.1.2 Pl. ÚS 43/04	62
2.1.3 I. ÚS 453/03	64
2.1.4 Pl. ÚS 20/05	66
2.1.5 Pl. ÚS 66/04	67
2.1.6 III. ÚS 291/03	68
2.1.7 Pl. ÚS 25/06	70
2.1.8 II. ÚS 549/06	73

2.1.9	II. ÚS 2268/07	75
2.1.10	Pl. ÚS 1/08	76
2.1.11	Pl. ÚS 27/09	82
2.1.12	II. ÚS 775/06 - 1	86
2.1.13	I. ÚS 517/10	88
2.1.14	Pl. ÚS 55/10	90
2.1.15	II. ÚS 773/07	91
2.1.16	Pl. ÚS 16/12	93
2.1.17	II. ÚS 1311/13	95
2.1.18	Pl. ÚS 36/11	96
2.1.19	Pl. ÚS 43/13	98
2.1.20	1 As 29/2009 – 59	99
2.1.21	1 Afs 45/2010 – 159	101
2.1.22	6 Ads 80/2010 – 114	103
2.1.23	7 As 62/2010 – 78	104
2.1.24	5 As 48/2011 - 85	106
2.1.25	Ars 5/2014 – 28	110
2.1.26	Ars 4/2014 - 99	111
2.1.27	6 As 113/2014 - 35	111
2.2	Komparace české praxe s použitím citací krásné literatury v odůvodnění rozhodování Soudního dvora Evropské unie	112
2.2.1	Případy použití citací krásné literatury v odůvodnění rozhodování Soudního dvora Evropské unie	113
2.2.2	Srovnání použití citací krásné literatury v odůvodnění českých soudní rozhodnutí a rozhodování Soudního dvora Evropské unie 162	
3	Sociologicko-právní a rétorické aspekty využití krásné literatury v právním odůvodňování	168

3.1	Nová rétorika jako vysvětlení použití odůvodnění krásnou literaturou	168
3.1.1	Efektivní komunita myslí	169
3.1.2	Publikum, jeho typy a efektivita přesvědčování	170
3.1.3	Epideiktický projev	174
3.1.4	Hodnoty jako premisa argumentace	176
3.1.5	Loci communes	180
3.1.6	Rétorické figury	183
3.1.7	Styl	189
3.1.8	Shrnutí	190
3.2	Sociologické pozadí použití Nové rétoriky v právním odůvodňování	191
3.2.1	Výchozí poznámky	192
3.2.2	Communitas	195
3.2.3	Univerzální publikum	199
3.2.4	Communion	203
3.2.5	Totemická autorita justice	205
	Závěr	208
	Prameny	211
	Odborné publikace	211
	Internetové zdroje	219
	Soudní rozhodnutí	221
a)	Ústavní soud	221
b)	Nejvyšší správní soud	223
c)	Soudní dvůr Evropské unie	223
	Přílohy	236

Úvod

Pavel Molek v rozhovoru ke své publikaci o právu na spravedlivý proces¹ uvedl, že ji zcela záměrně napsal populárně-naučným stylem. Vysvětloval to tím, že v ní chtěl problematiku lidských práv přiblížit i širší veřejnosti. A zdůraznil přitom, že jako jeden z nástrojů tohoto přiblížení zvolil uvození každé kapitoly literárním citátem, přičemž jako příklad výslovně zminil Shakespearova Romea a Julii. Údiv redaktora, vedoucího rozhovor, nad čtivým stylem Molkovy knihy, který je v rozporu s tradičním stylem právních textů, i nad jeho snahou o popularizaci práva je pro současné právo a právní vědu příznačný.² Jak upozorňuje i P. Molek, právnícký jazyk je běžně synonymem pro nesrozumitelné ptydepe,³ které laika nejenže nepřesvědčí, ale nemůže mu ani rozumět. Pro právníka sice většinou srozumitelný je, ale o přesvědčivosti nebo čtivosti také často nemůže být řeč. Ve své disertační práci se proto chci zaměřit na jeden z nástrojů, kterým lze právní projev zkultivovat.

Když James Boyd White napsal svoji zásadní knihu *Legal Imagination*, zamýšlel ji primárně jako učebnici pro výuku právního psaní. Na příkladech z literatury dokládá, že na právní odůvodňování jsou kladeny obdobné požadavky srozumitelnosti a přesvědčivosti jako na literární texty a že právo může z literatury v tomto ohledu smysluplně čerpat.⁴ Nastavil tak nový způsob chápání vztahu práva a umění a dal tím Law and Literature, směru založenému o půlstoletí dříve, nový praktický rozměr. Tuto svoji vizi J. B. White rozpracovává dodnes⁵ a postavil na ní svůj akademický věhlas. Možnost kultivace práva, včetně stylu právního odůvodňování pomocí umění, potom akademiky láká neustále a

---

¹ MOLEK, Pavel. *Právo na spravedlivý proces*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, 573 s.

² POVOLNÝ, David. Molek: Lidé mají nárok na srozumitelný výklad práva. *Věda.muni.cz* [online]. Masarykova univerzita, publikováno 12. července 2015 [cit. 4. 9. 2015].

³ MOLEK, 2012, op. cit., s. 11.

⁴ WHITE, James B. *The legal imagination: studies in the nature of legal thought and expression*. Boston: Little, Brown and Company, 1973, xxxv, 986 s.

⁵ Viz např. WHITE, James Boyd. *Living speech: resisting the empire of force*. Princeton, NJ: Princeton University Press, c2006, xii, 236 s.

rozšiřuje se od literatury ke stále rostoucí škále oblastí.⁶ Přesto se v současnosti mluví o krizi tohoto přístupu.⁷ Já se však domnívám, že se tento přístup stává stále aktuálnější coby protiváha rostoucího vlivu technologií na rozhodovací procesy v právu.

V oblasti common law přístup Law and Literature vznikl a jeho odrazy v praxi jsou tam poměrně běžnou věcí. Na kontinentě je však tradice právního stylu velmi odlišná a stejně je to i s přijímáním přesahů mezi právem a uměním.⁸ Přesto zhruba v téže době jako J. B. White s *Legal Imagination* přišli v Belgii se svou teorií Nové rétoriky Chaim Perelman a Lucie Olbrechts-Tyteca. Vyhlásili návrat k základům antické rétoriky a adaptovali ji na podmínky moderního odůvodňování. Nabídl tak alternativní doplnění postupů formální logiky a přidali k ní zejména důraz na publikum a kulturní kontext projevu.⁹ Jejich teorie se přitom v mnohém s tou Whiteovou shoduje nebo doplňuje.

Tento rétorický obrat však v českém právu žádnou zásadní odezvu nezpůsobil. Když potom téměř o půl století později vydal Martin Škop svoji knihu *Právo a vášeň* a tvrdil, že právo je jazyk a literární postupy v něm mají své přirozené místo, jednalo se v českém kontextu stále jen o výjimku a snad i první vlaštovku možné změny. Byť se v mezidobí situace v mnohém změnila, ohledně praktického využití literatury v právu panují i dnes pochybnosti.¹⁰ Mým cílem v této práci je ukázat, že příklady takového využití v právní praxi existují v druhé části práce), a vysvětlit, jak fungují (ve třetí části práce). Oblastí, kde je lze nejlépe nalézt a popsat, je přitom soudní rozhodování.

---

⁶ Viz např. BEN-DOR, Oren (ed.). *Law and art: ethics, aesthetics, justice*. London: Routledge-Cavendish, 2010, 336 s.

⁷ OLSON, Greta. De-Americanizing law and literature narratives: Opening up the story. *Law & Literature*. 2010, roč. 22, č. 2, s. 338-364.

⁸ MOOTZ, Francis J. *Rhetorical knowledge in legal practice and critical legal theory*. Tuscaloosa, Ala.: University of Alabama Press, c2006, s. xv –xvi.

⁹ HLOUCH, Lukáš. *Teorie a realita právní interpretace*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, 348 s.

¹⁰ BOBEK, Michal; ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Jiné právo literární*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011, s. 99.

Jestliže literatura skutečně působí na právo, působí pravděpodobně na všechny právníky, jejich argumentační schopnosti i jejich právní vědomí, a to bez rozdílu právní profese. Působí na právní vědomí laiků i na samotného zákonodárce. To se potom může projevit kdekoliv od alternativních metod právního vzdělávání na právnických fakultách přes zápletky populárních detektivních seriálů až po vnitřní úvahy každého konkrétního člena Parlamentu. Máloco z toho však lze na půdě právní vědy prakticky zkoumat. Výjimku tvoří citace literatury v právním odůvodnění soudů, protože jsou zachyceny v textu rozhodnutí a v databázích jednotlivých soudů nebo obecných právních databázích je lze dohledat. Peter Schneck je dokonce označuje za tzv. literární důkazy.¹¹

Citace krásné literatury v právním odůvodňování je však jen jedním z možných nástrojů výstavby takového odůvodnění a s váhou skutkových důkazů ji lze srovnávat jen těžko. Pro styl právního psaní v kontinentálním systému je cizorodým prvkem, vsuvkou epideiktického stylu v právním odůvodnění. Jenže i Ronald Dworkin přirovnává právní interpretaci k psaní románu více autory na pokračování.¹² Byť mu přitom Stanley Fish vytýká hned několik pochybení,¹³ pointa zůstává stejná: na rozhodnutí lze nahlížet jako na část románu. Navíc využívání literatury a rétoriky v právu není nic tak nezvyklého, protože v neliterárních dílech obecně hrají velkou roli rétorické prostředky, „*u nichž se předpokládalo, že jsou pro literaturu rozhodující, zatímco v jiných typech diskursů byly považovány pouze za ozdobu.*“¹⁴ Koneckonců platí, že právník je především překladatelem z běžného jazyka do jazyka právních norem,¹⁵ přičemž aby byl dobrým překladatelem, může mu pomoci

---

¹¹ SCHNECK, Peter. *Law and Literature: Rhetoric and Evidence: Legal Conflict and Literary Representation in U.S. American Culture* [online], s. 33.

¹² DWORKIN, Ronald. *Law as Interpretation. Critical Inquiry* [online]. 1982, roč. 9, č. 1, s. 179–200 [cit. 9. 9. 2015].

¹³ FISH, Stanley. *Working on the chain gang: Interpretation in law and literature. Texas Law Review* [online]. 1981, vol. 60, s. 551 – 568 [cit. 9. 9. 2015].

¹⁴ CULLER, Jonathan D. *Krátký úvod do literární teorie*. Nové, rozš. vyd. Brno: Host, 2015, s. 30.

¹⁵ ŠKOP, Martin. *... právo, jazyk a příběh*. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2013, s. 35.

Law and Literature tak, jak to navrhovali Wigmore a Cardozo a jako to metodologicky uchopil White.¹⁶

Na základě teoretických poznatků Law and Literature jsem tedy určila ideální model takové citace a začala s hledáním. Výsledkem bylo nalezení 46 právních textů, z toho 27 českých soudních rozhodnutí a pro účely komparace 19 stanovisek generálního advokáta Soudního dvora Evropské unie.

---

¹⁶ ŠKOP, 2013, op. cit., s. 35-37.

Metodologie

Tématem této disertační práce je Právo a umění na konci 20. a počátku 21. stol. Téma bylo záměrně koncipováno široce a je omezeno pouze časově, nikoliv však místně (lze však mluvit o určitém kulturním omezení daném evropskou západní kulturou). Toto široké uchopení je způsobeno relativní novostí směru Law and Literature v České republice a tedy nutností pojmout toto téma nejprve obecněji, než bude možné přejít k vybrané dílčí otázce. Časové omezení bylo upřednostněno vzhledem k tomu, že by hlavní zřetel práce měl být kladen na současnou situaci v hnutí Law and Literature, která může mít i praktický význam do budoucna. Samozřejmě nebude možné vyhnout se i historickému kontextu, ale i tak se tyto poznatky o dějinách hnutí budou vztahovat k jeho aktuálnímu stavu a možnostem jeho využití v současném právním myšlení.

V tématu práce sice není rozsah záběru problematiky místně omezen a hnutí Law and Literature v této práci nebude chápáno tradičně pouze jako záležitost angloamerická, ale jako západní ve smyslu západní kultury, jelikož se již rozšířila i do kontinentálních evropských zemí.¹⁷ Tento postup je nutný právě vzhledem ke skutečnosti, že závěry práce budou primárně vycházet ze stavu v České republice, ale budou komparovány s praxí na úrovni EU a navíc jejich teoretický podklad není možné omezit pouze na poznatky z českého prostředí, a tak budou reflektovat i stav Law and Literature v zahraničí, kde má delší tradici než v ČR.¹⁸

Posledním omezením zahrnutým přímo v tématu disertační práce je chápání slovního spojení „právo a umění“. Toto spojení tak, jak je použito v tématu disertační práce, odkazuje k anglickému názvu hnutí Law and Literature a je chápáno jako jeho synonymum. Toto hnutí totiž do sebe během století své existence pojalo i jiné druhy umění než literaturu a posunulo se spíše do Law and

---

¹⁷ POSNER, Richard A. *Law and Literature*. Cambridge, Mass: Harvard University Press, 2009, s. x-xiii.

¹⁸ Tamtéž.

Humanities.¹⁹ V současnosti ho tedy lze chápat v užším i širším smyslu slova, v prvním případě jako spojení práva a literatury podle běžného chápání významu slova literatura, v druhém případě jako hnutí zahrnující vedle literatury také hudbu, výtvarné umění, film apod. V této práci proto bude spojení „právo a umění“ užíváno jako v širším smyslu chápané Law and Literature, a proto bude označováno původním anglickým názvem a ne jeho českým překladem.

Jelikož je však výše popsané určení stále příliš široké pro odborné uchopení, zvolila jsem si omezení tématu práce navíc zvolením podtitulu. Tím je „Citace krásné literatury v právním odůvodňování.“ Zvolením podtitulu je vytyčena dílčí otázka, na kterou bude zaměřena pozornost zejména ve druhé části práce. Teoretickým východiskem je, že použití takového postupu je výsledkem kultivujícího vlivu literatury na právo a že z rétorického hlediska zvyšuje kvalitu rozhodnutí a že ho soudci používají cíleně a uvážlivě s konkrétním záměrem posílit přesvědčivost rozhodnutí.²⁰

Teoretické závěry v třetí části práce budou vycházet z původního výzkumu, představeného v praktické části práce, aby měly empirický základ. Toto propojení bude zárukou pro to, že bude naplněn cíl práce.

Cíle disertační práce

Cílem této disertační práce je zodpovězení otázky, jak jsou v současnosti používány v právním odůvodňování soudů citace krásné literatury. Vzhledem k tomu, že hnutí Law and Literature je v akademickém světě již zavedeným směrem, diskuse o jeho přínosech pro právní myšlení se od otázek potřeby a přípustnosti jeho výuky na právnických fakultách přesunula spíše k možnostem jeho využití v právní praxi. Jelikož je však většina možností vlivu Law and Literature na praktickou podobu práva postavena na

---

¹⁹ PETERS, Julie Stone. Law, Literature, and the Vanishing Real: On the Future of an Interdisciplinary Illusion. PMLA [online]. 2005, č. 2, s. 442-453 [cit. 27. 1. 2015].

²⁰ HENDERSON, M. Todd. Citing fiction. *The Green Bag An Entertaining Journal of Law* [online]. 2008, roč. 11, s. 172 [cit. 27. 1. 2015].

kultivaci osobnosti právníka či jeho literárních dovedností, kterou ale sám právník zpravidla nikde explicitně nepřiznává ani nepojmenovává, je zkoumání této otázky spíše opomíjeno. Zkoumání citací krásné literatury v judikatuře potom nabízí jeden z mála takto uchopitelných projevů působení literatury na právo a právníky.

Základní metody práce

Základní otázka je stanovena následujícím způsobem: „Jak jsou používány citace krásné literatury v právních odůvodněních soudů?“ V první části práce bude na základě teoretických poznatků hnutí Law and Literature sestaven ideální model, kterým může být literární dílo využito v právním odůvodnění. První část tak bude rozdělena na tři kapitoly, přičemž v první z nich je obsažena úvaha o možnosti vlivu umění na společnost a právo, ve druhé budou formou kompilace shrnuty poznatky dosavadní relevantní literatury k tématu a ve třetí bude stanoven model, podle kterého by mělo být teoreticky uchopeno odůvodnění krásnou literaturou. Následně budou v části II. nejprve zpracována česká soudní rozhodnutí, v nichž je v právním odůvodnění použita citace krásné literatury (ohledně metodologie vyhledávání těchto rozhodnutí viz podkapitola 2.1). Získané závěry budou průběžně porovnávány s předpokládaným modelem a následně komparovány s praxí používání literárních citací před Soudním dvorem Evropské unie (podkapitola 2.2). V třetí části se budu zabývat rétorickými a vybranými aspekty sociologicko-právního pozadí využití krásné literatury v právním odůvodňování v kontextu zjištění z praktické části práce.

V souladu s výše vymezeným cílem je znění hlavní výzkumné otázky následující: „Jak jsou používány citace krásné literatury v odůvodnění soudů?“ Důvodem pro zkoumání této otázky je právě skutečnost, že umění, je-li s ním nakládáno správně, může být

cestou ke kultivaci práva,²¹ zejména ke zlepšení přesvědčivosti soudních rozhodnutí, a to jak po formální, tak i po obsahové stránce.

Lze tedy shrnout, že podle hierarchie konceptů bude za účelem dosažení vnitřní konzistence, validity a koherence výzkumnou oblastí této práce hnutí Law and Literature, výzkumným tématem citace krásné literatury v právním odůvodňování soudů a obecnou výzkumnou otázkou pak to, jakým způsobem jsou používány citace krásné literatury v právním odůvodňování soudů. V návaznosti na předchozí úroveň hierarchie konceptů vyplývá nutnost zodpovědět následující specifické výzkumné otázky.

- V jaké části rozhodnutí je nejčastěji používána citace krásné literatury?
- K jakému literárnímu žánru lze nejčastěji přiřadit citované dílo?
- Jakou formu zpravidla má citace takového díla?

Otázky při sběru dat budou v návaznosti na výše popsanou hierarchii stanoveny následujícím způsobem.

- Je argument obsažen v rozhodnutí jednou nebo vícekrát?
- Jaké dílo je citováno?
- Kdo je jeho autorem?
- Kdo je autorem citace?
- Obsahuje odůvodnění zdroj citace díla?
- Je součástí samotného rozhodnutí, nebo disentního stanoviska?

Vymezení pojmů

Pro účely této disertační práce jsou jednotlivé pojmy chápány následujícím způsobem.

Pojem argument není v této práci chápán tradičně jako sekvence, v níž jsou premisy důvodem pro přijetí závěru, ale spíše v širším smyslu jako souhrn důvodů pro přijetí určitého závěru, tedy

---

²¹ NUSSBAUM, M. C. *Cultivating Humanity*. London: Harvard University Press, 1998, s. 85.

ve smyslu vlastním běžné řeči.²² Za argumentaci budeme v souladu se Sobkovým pojetím označovat proces sdělování od řečníka k publiku, a to v ústní i psané podobě.²³

Pojem objektivita označuje vlastnost určitého soudu, který není zatížený osobními specifiky hodnotícího subjektu a je tedy platný bez ohledu a mimo sféru tohoto subjektu.²⁴

Pojem literatura podle Terryho Eagletona označuje souhrn prací čistě fiktivních, ale i některých filozofických, autobiografických nebo ekonomických. Rozdíl mezi fiktivní a ostatní literaturou tedy není podle něho pro definici literatury určující. Ke stejnému závěru potom dochází u imaginativnosti. Spíše než v těchto vlastnostech vidí určující znak ve způsobu využívání jazyka, odlišného od běžné řeči. Zároveň však vidí problém v určení, co je tím běžným jazykem. Jazykový aspekt literatury je tak určující spíše pro chápání pojmu literárnosti, než pro určení obsahu pojmu literatura. Literatura tak není ani nepragmatickým diskursem. Není však vždy ani pouze souhrnem děl psaných vybroušeným stylem ve smyslu belles lettres, protože zaprvé je určení takového stylu relativní a zadruhé by vystihovalo jenom část děl spadajících pod pojem literatura. Určení obsahu pojmu „literatura“ je tak založeno na hodnotovém soudu a jako takové je proměnlivé a subjektivní.²⁵

Je zřejmé, že Eagletonův přístup žádnou definici pojmu literatury nenabízí. To Antoine Compagnon tvrdí, že tradičně *„(l)iteratura je v nejširším smyslu slova všechno, co má tištěnou (nebo psanou) podobu, všechny knihy, které se nacházejí v knihovně (včetně toho, co nazýváme ústní slovesností, jež je dnes ostatně už také zaznamenávána písemně).“*²⁶ Toto chápání pojmu literatury dle Compagnona zahrnuje všechna díla rétoriky, poetiky, historie,

---

²² SOBEK, Tomáš. *Argumenty teorie práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 11.

²³ Tamtéž, s. 11.

²⁴ DAVIDSON, Donald. *Subjektivita, intersubjektivita, objektivita*. Vyd. 1. Praha: Filosofia, 2004, 260 s.

²⁵ EAGLETON, Terry. *Úvod do literární teorie*. 2. vyd. Praha: Plus, 2010, s. 11-27.

²⁶ COMPAGNON, Antoine. *Démon teorie: literatura a běžné myšlení*. Vyd. 1. Brno: Host, 2009, s. 30.

filozofie, vědy a řečnického umění a převažovalo v 19. stol. Od období romantismu se pod pojmem literatura rozumí spíše v užším smyslu, a to jako román, divadlo a poezie, navíc omezená autorstvím tzv. velkých tvůrců. Od 20. stol. se sem vrátily autobiografie a cestopisy. Compagnon navíc řadí do systému pojmenovaného souhrnně literatura i paraliteraturu, která zahrnuje knihy pro děti, detektivní román nebo komiks. Současnou obecnou definici však ani Compagnon neposkytuje a tvrdí, že definice literatury je vždy bludný kruh.²⁷

Jiný úhel pohledu na otázku definice literatury přináší Jonathan Culler, když uvádí, že nemá v praxi až tak velký význam. Zdůvodňuje to tím, že současná literární zkoumání mají tak jako tak multidisciplinární přesah, takže lpění na dělení textů na literární a neliterární je z hlediska metodologie literární vědy zbytečné.²⁸ Moduluje proto otázku a ptá se, co je společnou charakteristikou všech děl, která jsou obecně považována za literaturu. Nadhazuje přitom tuto skeptickou myšlenku: „*Možná, že s literaturou je to jako s plevelem.*“²⁹ Nakonec ale dochází k tomu, že „*Literatura je hlasem kultury a stejně tak i její informací. Je entropickou silou a zároveň kulturním kapitálem. Je písemným projevem, který volá po tom, aby byl čten, a vtahuje čtenáře do problematiky významu.*“³⁰

M. Škop pojem literatury používá ve smyslu synonyma krásné literatury, tj. románů, povídek, dramát a dalších literárních žánrů.³¹ Pro naše účely tedy budeme v souladu s e Škopovým pojetím literaturou rozumět souhrn psaných prací a rovněž ústní slovesnost nebo dramata, navzdory tomu, že nemusí existovat v písemné podobě. Odlišujícím kritériem od neliteratury pro nás bude imaginativní charakter a nebudeme rozlišovat mezi literaturou a paraliteraturou, kam se tradičně řadí scifi, fantasy, detektivní příběhy apod.

---

²⁷ COMPAGNON, 2009, op. cit., s. 30-34.

²⁸ CULLER, Jonathan D. *Krátký úvod do literární teorie*. Nové, rozš. vyd. Brno: Host, 2015, s. 29-30.

²⁹ Tamtéž, s. 33.

³⁰ Tamtéž, s. 51.

³¹ ŠKOP, 2013, op. cit., s. 9.

Nejméně zpochybňovanou součástí množiny literatury jsou díla patřící do tzv. literárního kánonu. Toto pojetí literatury nás přitom v souladu s přístupem tradičního Law and Literature bude zajímat nejvíc. Aleš Haman vysvětluje literární kánon tak, že vychází z představy hodnoty literárního díla. Literárním kánodem rozumí „*tradicí relativně ustálený soubor uměleckých literárních děl považovaných v určité sociální komunitě za kulturní hodnoty.*“³² To Jonathan Culler vidí literární kánon jako vzorek kultury ve smyslu nazírání literatury v perspektivě kulturních studií.³³ V této práci bude literární kánon chápán v tradičním pojetí, jak ho popisuje A. Haman.

Pojem žánr bude v této práci používán jako souhrnné označení pro jednotlivé konvenčně ustálené klasifikace literárních děl podle stylu. A. Haman k definici žánrů uvádí, že se jedná o nástroje klasifikace a třízení literatury, poskytující výkladové rámce umožňující rozlišení a interpretaci literárních děl. Původně se dělily na mimetické (epika, drama) a monologické (lyrika). Strukturalisté potom chápali žánry jako „*neuvědomované (zautomatizované) „kódy“, učením osvojená pravidla ovlivňující tvůrčí postupy jednotlivých umělců.*“³⁴ Haman tu však upozorňuje na to, že v současné literární vědě se rozlišování žánrů téměř nežívá.³⁵ J. Culler dodává, že žánry jsou pro čtenáře souborem konvencí a očekávání.³⁶ Tradičně se tři hlavní druhy literárních děl a ty následně do žánrů. Poezie obsahuje žánry ódu, lyru, elegii a satiru, próza zahrnuje eposej, román, povídku a drama se člení na tragédii, autosy a frašky. Výčet žánrů však ani v jednom z výčtů není vyčerpávající.³⁷

Pojem rétorika budeme chápat jako záměrné využití řeči za účelem dosažení co nejpřesvědčivějšího efektu v mluveném či

---

³² HAMAN, Aleš. *Literární dílo a soudobá literární věda*. 1. vyd. Praha: ARSCI, 2012, s. 30-40.

³³ CULLER, 2015, op. cit., s. 58-60.

³⁴ HAMAN, 2012, op. cit., s. 42.

³⁵ Tamtéž, s. 42.

³⁶ CULLER, 2015, op. cit., s. 83.

³⁷ KRČ, Eduard; ZBUDILOVÁ, Helena. *Úvod do teorie literatury: literární terminologie a analýza literárního díla*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, s. 15.

psaném projevu. Jonathan Culler definuje rétoriku jako nauku „o přesvědčovacích a expresvních prostředcích jazyka: o jazykových a myšlenkových technikách, kterých je možno využít ke konstruování účinných diskursů.“³⁸

Zásadním rétorickým pojmem, který bude v této práci opakovaně používán, je figura. Lze ji chápat jak v širším smyslu, zahrnujícím rétorické figury a tropy, tak v užším smyslu, z něhož jsou tropy vyňaty. Figura se vyznačuje odklonem od běžného doslovného významu použitého pojmu nebo pořádku slov ve větě, čímž posouvá důraz právě na sdělení v nezvyklé podobě. U prvního případu jde o trop, v druhém o figuru v užším smyslu. Jonathan Culler ale připomíná, že v současnosti už se jen málokdy dělá rozdíl mezi figurou a tropem. Mezi základní figury v širším smyslu patří metafora, metonymie, synekdocha a ironie.³⁹

---

³⁸ CULLER, 2015, op. cit., s. 80.

³⁹ Tamtéž, s. 81-83.

1 Východiska a stanovení ideálního modelu argumentace krásnou literaturou

1.1 Možnost vlivu umění na společnost a právo

1.1.1 Vliv umění na právo

Existence vlivu umění na společnost je základním předpokladem vlivu umění na právo. Příkladem za všechny je soudní scéna ze Shakespearova Kupce benátského, která působivě zobrazuje dilema posuzování střetu práva plynoucího z porušení obchodní smlouvy a zákazu ohrozit lidský (křesťanský) život. Představuje ho srozumitelněji než příslušná ustanovení trestních zákoníků, a to bez ohledu na právní systém nebo konkrétní národní právo jejich původu. A zanechá silný dojem na právníky i laiky téměř bez rozdílu. Odlišnost je jen v tom, k jakému řešení konkrétní publikum dochází ve svém vlastním řešení předestřeného sporu. A v tom je ostatně i zakódována podstata oboustranného vlivu mezi uměním a právem.

Umění ve své základní podobě totiž nedává jasné odpovědi o tom, jaké právo je nebo by mělo být. Neurčuje, jaké právní postoje a hodnoty by společnost nebo jedinec měli zastávat. A už vůbec neučí, co je obsahem pozitivního práva v té které době a v konkrétním státě. Jeho role spočívá v podněcování kritických úvah o nastoleném tématu, znejistňování zdánlivých jistot a pravd zakořeněných v publiku, v zobrazování vždy subjektivním a zaujatém, ale i tak často až bystrozrace vidoucím. Pokud umění tuto svoji roli naplní, promluví dostatečně hlasitě a publikum včetně zákonodárce dopřeje sluchu této promluvě, může umění nakonec i iniciovat změnu toho vůči umění jinak imunního pozitivního práva.

Nejvýraznějším příkladem takového vlivu z poslední doby je přitom v českém kontextu dokumentární film *Šmejdi* režisérky Silvie Dymákové z r. 2013. Po uvedení tohoto filmu se rozpoutala v médiích i na půdě Parlamentu diskuse o právní i společenské nepřijatelnosti některých ve filmu zachycených praktik. A na ni

navazovala iniciativa zasazující se o jejich právní zákaz.⁴⁰ Jen málo uměleckých děl má však takový dopad a je to přirozené a správné. Umění není primárně určeno k takovému působení. Koneckonců, diskuse o možnosti a vhodnosti takového vlivu umění na společnost obecně (a zprostředkovaně potom na právo) se vedou již od starověku.

Pojďme se nyní ptát, co vůbec umění ve vztahu ke společnosti zmůže a jestli mu to v postavení adresátů práva i zákonodárce vůbec lze dovolit. Nejdříve je třeba si tuto základní otázku rozdělit na dvě dílčí, zaprvé, zda je vliv umění na společnost vůbec možný, a zadruhé, je-li přípustný. Jedná se o dvě strany téže mince, kladná odpověď na první rozhodně neznamena automatický souhlas s tou druhou.

Umění může právo utvářet a ovlivňovat ho dvěma způsoby: nepřímo a přímo, přičemž i tyto dvě podkategorie lze dále dělit. Nepřímo umění působí v případě, kdy dopadá na právní vědomí jednotlivce nebo společnosti jako celku. Tento dopad můžeme rozdělit v souladu s tím, jak je již tradičně strukturováno právní vědomí. To znamená, že se umění může odrážet buď ve znalosti práva včetně právní informovanosti a povědomí o právu, nebo můžeme nacházet jeho stopy v mínění o právu. Projevuje se tak v právních postojích a hodnotícím pohledu na právo. Společnost nebo jedinec potom i nevědomě chápe právo v kontextu nastaveném uměním. Tento kontext přitom nemá přímý vliv na podobu práva, jen nastavuje jeho podmínky. Tento vliv je lehce myslitelný a lze ho i předpokládat. Koneckonců umění i právo jsou součástí sociokulturního systému, společně tvoří i kulturní kapitál. Přesto je tu na překážku velmi složitě proveditelný výzkum existence takové souvislosti. Pokud by se projevovala v rámci legislativního procesu, byla by její existence spíše spekulací postavenou na interpretaci některých kroků zákonodárce. Obdobně by to platilo i u vlivu na soudní rozhodování. Na druhou stranu je však možné uvažovat i o

---

⁴⁰ Viz oddíl 1.1.2 této práce.

přímém vlivu umění na právo. V případě soudního rozhodování na sebe bere podobu odůvodňování uměním, v případě legislativního procesu můžeme hledat důkazy vlivu v rámci dokumentů spojených s legislativním procesem. Přítomnost odůvodňování uměním v legislativním procesu je řídká, ale ani v České republice ne nemožná.

Předpokladem této práce je kultivující vliv umění na právo, otázkou však je, zda je takové instrumentální chápání funkce umění na místě a zda ji vůbec lze v tomto směru zkoumat a posuzovat. Na základě odpovědi na tuto otázku se totiž mění i možné přístupy k praktickému využití umění v právu. V následující podkapitole tohoto textu jsou proto shrnuty možné teoretické přístupy k vlivu umění na společnost, aby následně mohly být dále vyvozeny předpoklady pro správné použití umění v právu.

Právo a umění jsou neoddělitelně propojeny již od dob antického Řecka.⁴¹ Je součástí humanitního vzdělání, které je nutnou podmínkou zapojení jednotlivce do občanské společnosti.⁴² Umění je politickým nástrojem, zdrojem poznání lidské povahy, zrcadlem lidského chování a cestou k sebezdokonalování lidského individua až k ideálu kalokagathia. V českých podmínkách je rovněž nutnou součástí kvalitního vzdělání postaveného na základech společné evropské identity.⁴³

Tyto funkce umění se spojujícím prvkem ve vztahu práva a umění, který na počátku 20. stol. vyústil ve zformování právně-teoretického směru Law and Literature.⁴⁴ Bylo by však chybou se domnívat, že právě tento myšlenkový proud byl prvním přístupem postaveným na instrumentální funkci umění. Prvenství lze jeho autorům přiznat na poli výslovného pojmenování přínosu umění pro účely práva, ať už z hlediska Law in Literature nebo Law as

---

⁴¹ KRAUS, Jiří. *Rétorika v evropské kultuře i ve světě*. 2., přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 2011, s. 9.

⁴² NUSSBAUM, M. C. *Not for Profit: Why Democracy Needs the Humanities*. Princeton University Press, 2012, s. 14.

⁴³ PATOČKA, Jan; VOJTĚCH, Daniel; CHVATÍK, Ivan. *Umění a čas*. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2004, s. 27.

⁴⁴ ŠKOP, Martin. *Právo a vášeň: jazyk, příběh, interpretace*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 30-39.

Literature,⁴⁵ nikoliv však na poli jeho praktického využití. To musíme hledat prvně u antických rétorů,⁴⁶ aby teprve po zkušenosti z doby, která dala ve jménu rozumu přednost zdánlivé racionalitě práva, mohl vzniknout prostor právě pro směr Law and Literature, resp. Law and Humanities.⁴⁷

Idea vlivu umění na společnost (a zprostředkovaně i na právo) se line historií lidské civilizace jako červená nit a nejčastěji je spojována se schopností umění civilizovat společnost.⁴⁸ Zároveň se však po stejně dlouhou dobu objevují i vlivné protinázory, odmítající buď jakýkoliv, nebo pouze pozitivní vliv umění.

Tato zdánlivě akademická debata má zásadní praktické důsledky. Na jejích závěrech stojí rámec chápání ideologie, propagandy i narativity coby zásadního mechanismu chápání postmoderní reality.⁴⁹ V závislosti na odpovědích na otázku vztahu práva a umění navíc stát a zákonodárce formulují kulturní politiku, která je zásadním činitelem formování kulturní identity daného společenství.⁵⁰ Nepřímo potom musíme tuto debatu a její výsledky vzít v potaz i při uvažování o dopadech myšlenek Law and Literature v právní praxi.

1.1.1.1 Tři přístupy k možnosti vlivu umění na společnost a právo

Možnosti umění ve vztahu ke společnosti byly v historii nazírány různě. V antice převažovalo chápání spojující umění a rétoriku, ve středověku daná debata na chvíli téměř utichá a vynořuje se zase v 19. stol. v souvislosti s hledáním národních identit, aby plnou silou propukla na začátku 20 stol. se vznikem hnutí Law and

---

⁴⁵ WIGMORE, John H. List of One Hundred Legal Novels. *Illinois Law Review* [online]. 1922, roč. 17, s. 26-41 [cit. 27. 1. 2015].

⁴⁶ KRAUS, 2011, op. cit., s. 28-31.

⁴⁷ SILBEY, Jessica M. What we do when we do law and popular culture. *Law & Social Inquiry*. 2002, roč. 27, č. 1, s. 139-168.

⁴⁸ NUSSBAUM, Martha Craven. *Cultivating humanity: a classical defense of reform in liberal education*. Cambridge: Harvard University Press, c1997, 328 s.

⁴⁹ RICCEUR, Paul. *Čas a vyprávění*. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2007, 413 s.

⁵⁰ SASSATELLI, Monica. *Becoming Europeans: cultural identity and cultural policies*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2009, 233 s.

Literature. V následující části textu je proto stručně představen tento vývoj sloužící jako kontext právě právnímu chápání Law and Literature.

Platónův přístup a otázka poznání pravdy prostřednictvím umění

Platón se vztahu společnosti a umění věnuje hned v několika ze svých dialogů, a to v zejména v dialogu Faidros. Ptá se, co dělá dobrý proslov dobrým proslovem a jaká řeč může hájit nepravdu a nespravedlivost. Jestli může být uměním řeč odporující moudrosti. Přes vývoj rétoriky vysvětlovaný ne náhodou zejména na příkladech soudních řečí se dostává k tomu, že umění (v tomto případě umění v podobě řečnického projevu) musí být pravdivé a spravedlivé, aby bylo uměním. Pokud je řeč práva řečí pravděpodobnosti a nikoliv pravdy, není uměním a není v konečném důsledku ani skutečným právem, protože pouze správně podaná řeč může být pravdivá a spravedlivá.⁵¹

Pravdu ale Platón zároveň považuje za neshleditelnou, je tedy na rétorice (často v podobě umění) a filozofii, aby ji částečně tlumočily.⁵² Belfiore a Bennet proto dovozují, že v tomto smyslu Platón upřednostňuje filozofii před uměním, neb to mu připadá příliš nespolehlivé pro zjevování pravdy, příliš zneužitelné pro připuštění jeho vlivu na společnost správného státu.⁵³

Shrneme-li tak Platónův přístup k vztahu umění a práva a propojíme-li přitom jeho dialogy Minos, který pojednává o právu, a Faidros, který přináší jeho pohled na rétoriku a umění, musíme nutně dojít k následujícímu závěru. Platón umění skrz rétoriku přiznává schopnost ovlivňovat, co je vnímáno jako právo. Na druhou stranu řadí „skladatele zákonů“ mezi ty, kdo v řečnickém umění zpravidla nevynikají, a zároveň vyzdvihuje Isokrata jako příklad rétora, který uměním založeným na skutečné znalosti a ctnosti dokáže odhalit pravdu. Není přitom překvapivé, že Platón a

---

⁵¹ PLATÓN. *Dialogy o kráse*. Praha: Odeon, 1979, s. 105-217.

⁵² KRAUS, Jiří. *Rétorika v evropské kultuře*. Vyd. 2. (přepřac.). Praha: Academia, 1998, s. 27.

⁵³ BELFIORE, Eleonora; BENNETT, Oliver. *The social impact of the arts: an intellectual history*. New York: Palgrave Macmillan, 2008, s. 40-43.

Isokratés měli mnoho společného a najdeme u nich podobné řečnické postupy i filozofické postoje.⁵⁴

Z právního úhlu pohledu je právě příklad Isokrata velmi žádoucí. Isokrates byl rétor kladoucí důraz na obsah řeči a politickou angažovanost. Měl vlastní rétorickou školu, v níž propagoval cit pro situaci, individualitu rétora a především jeho znalosti filozofie.⁵⁵ Platón tedy vidí možnost kultivace právní reality uměním v podobě rétoriky, jelikož spojuje uměleckou podstatu pronesené řeči s její správností a pravdivostí. Je však třeba si uvědomit, že v antické tradici rétoriky byla inspirace uměním přípustná a žádaná, ale přílišná vyumělkovanost řeči postavená na příkladech z umění apod. byla právě i podle Isokrata nežádoucí.⁵⁶

Pro současné využití vztahu práva a umění je z Platónova pojetí této problematiky zásadní myšlenka přiměřenosti inspirace uměním co do formy projevu a požadavek morálnosti a pravdivosti projevu coby podmínky jeho kvality, tj. uměleckosti. Z právního úhlu pohledu je důležité si uvědomit, že Platón pracuje s myšlenkou rétoriky jakožto spojujícího prvku umění i práva a zároveň trvá na svém filozofickém pojetí zahrnujícím nepoznatelnost pravdy. Analogicky tak jeho postoj můžeme vztáhnout k pozdějšímu rozdělení hnutí Law and Literature na přístupy Law as Literature a Law in Literature. Je tak zjevné, že pro kvalitu projevu (včetně toho právního) je již od starověku zásadní z hlediska spojení s uměním čistý styl s přiměřeným množstvím řečnických figur a obsahové propojení s otázkami dobra a zla stejně, jako je tomu u kvalitního uměleckého díla.

Aristotelovo pojetí a narativ

Podobně k otázce vztahu umění a společnosti přistupuje Aristoteles, když ve svých spisech *Rétorice* a *Poetice* vychází z názoru, že rétorika umožňuje dosáhnout společenského konsenzu. Zároveň však

---

⁵⁴ MCCOY, Marina. *Plato on the Rhetoric of Philosophers and Sophists*. Leiden: Cambridge University Press, 2007, s. 9.

⁵⁵ KRAUS, Jiří, 1998, op. cit., s. 34 -36.

⁵⁶ Tamtéž.

považuje rétoriku za druh umění, které sice nedokáže postihnout skutečnou podstatu věcí, a proto nevede k pravdě, ale které může poznání pravdy směřovat.⁵⁷ V logice tohoto uvažování už není Aristoteles tolik neústupný v otázce možného pozitivního a tedy přípustného vlivu umění na společnost. To z jeho názorů, co je ohledně vztahu práva a umění objevné a zásadní, však nalezneme jinde.

Aristotelovo dílo neobsahuje definici umění,⁵⁸ ale lze v něm pozorovat dvě protichůdné tendence, a to snahu o osamostatnění umění od etiky a zároveň setrvávání u ideálu kalokagathia. Ústřední roli tu hraje katarze, která je hlavním hlediskem hodnocení díla, spočívajícím na hranici etiky a estetiky.⁵⁹ Katarze je v jeho pojetí klíčem k pochopení průniku světa umění se společenskou realitou, jelikož katarzní prožitek je společný jak uměleckým příběhům, tak dějům ve skutečném světě. Někdy jsou si podobné a v uměleckém publiku zesílí dojem zkušenost s reálnou katarzní situací, jindy se oba světy prolnou ve společné katarzi zároveň v jediném okamžiku. Katarze je přitom vždy součástí příběhu, ať už ve světě umění, nebo ve všednodenní lidské existenci.

Jak má tedy podle Aristotela vypadat dobrý příběh, který umožňuje vliv umění na společnost? Podstatné je zobrazení jednání, nikoliv představení a prokreslení postav. Myšlenková stránka potom zahrnuje umění mistrné mluvy ve smyslu klasické rétoriky. Jednotlivé složky by však propadly do zmatku, pokud by samotný děj nebyl náležitě uspořádán. Publikum musí vidět a odlišovat začátek, střed a konec příběhu. Všech přísad přitom musí být ta správná míra, jaká jim náleží. Míra přitom dle Aristotela nemá co dělat s uměním, ale v podstatě s řemeslem. To učí, jaké jsou potřeby publika, co ještě snese a co už ho uvrhne do zmatku. Správná míra

---

⁵⁷ KRAUS, Jiří, 1998, op. cit., s. 31.

⁵⁸ ARISTOTELÉS. *Poetika*. 6. vyd. (v Orbisu 2.). Praha: Orbis, 1964, s. 11.

⁵⁹ BELFIORE, BENNETT, 2008, op. cit., s. 79-91.

je taková, která umožňuje podle pravděpodobnosti nebo nutnosti v souvislé řadě událostí k převratu z jedné polohy děje do druhé.⁶⁰

Vypravěč příběhu chce pomocí slov dokazovat nebo vyvracet, ale vždy probouzí city. Povaha těchto citů ale závisí na tom, jak svůj příběh podá.⁶¹ Obecně vzato musí dát přednost nemožné, ale pravděpodobné verzi události před možnou ale nepřesvědčivou. Neměl by použít ani nic nelogického. Problém je proto nutné řešit tak, aby bylo řešení skutečně možné, případně by takové bylo někdy v minulosti, nebo by takové alespoň mělo být v ideálním případě.⁶²

Aristoteles sice v *Poetice* pojednává o básnictví, ale pod tímto pojmem chápe něco jiného než dnešní čtenář. Ve své analýze se přitom zaměřuje především na tragédii. Jeho myšlenky je ale možné vztáhnout na většinu literatury včetně dramatu a analogicky proto i na právní argumentaci. Aristoteles tak přichází s myšlenkou, která dá později vzniknout teorii narativity. Vzhledem k tomu, že i právo je řeč, komunikace a jako s řečí je možné s ním i pracovat, hýbat s ním a ohýbat ho, je příběh nástrojem k jeho ovládnutí. Příběh totiž tvoří v tomto kontextu základ práva – i umění. Jenže přesvědčit a dosáhnout tak požadovaného výsledku lze jen s dobrým příběhem. Ve vysvětlení podstaty dobrého uměleckého díla dává Aristoteles další stavební kámen teoriím o působení umění na právo, jelikož v důsledku podobnosti právních a uměleckých narativů můžeme uvažovat o kultivaci práva uměním cestou zdokonalování schopnosti vyprávět přesvědčivý příběh.

Schiller a romantismus

Ze zcela jiného úhlu nahlíží na otázku možnosti vlivu umění na společnost Schiller. Ten patří mezi zástupce tzv. Výmarské školy, která je spojována s prosazováním společenského vlivu umění.⁶³ Stěžejním pramenem je jeho text *O mravním poslání divadla*, ve kterém umění přisuzuje možnost mravního vedení společnosti skrz

---

⁶⁰ ARISTOTELES, 1964, op. cit., s. 40 – 44.

⁶¹ Tamtéž, s. 56-57.

⁶² Tamtéž, s. 66-69.

⁶³ BELFIORE; BENNETT, 2008, op. cit., s. 133.

možnost „soudního“ rozhodování při vnímání uměleckého díla. Byť se zde Schiller zabývá divadlem, lze jeho výklad generalizovat na umění jako celek, jelikož se zakládá na úvahách o vlivu umění na morálku.⁶⁴

Autor tu sice vychází z předpokladu, že divadlo vzniká kvůli lidské touze po vášnivých vztazích, činnosti a útěku ze stereotypu, což na mravní poslání umění nijak neodkazuje, ale současně nabízí, že řešením těchto lidských tužeb je právě touha po krásnu, které se v duchu filozofie pojí s pravdou a opravdovostí. Schiller z těchto důvodů hned na začátku své práce apeluje na zákonodárce, aby těchto přirozených lidských tendencí využil ke spojení výchovy lidu s nejušlechtilejší možnou zábavou. Požaduje tudíž, aby provedení tohoto potenciálu umění zrealizoval stát. Zásadní roli divadla ve společnosti spatřuje v povznášení diváků po duševní stránce, když tuto úlohu připodobňuje k náboženství coby nejpevnějšímu pilíři státu. Schiller tvrdí, že divadlo soudí tam, kde končí zákony. Odvolává se na morálku, pod jejíž záštitou divadlo posuzuje a poučuje. Dokonce považuje soudy divadla za trvalejší a nebezpečnější než rozsudky státní moci.⁶⁵

Co se týče praktického provedení Schillerovy teorie, sám upřednostňuje divadlo a především veselohru, která podle něho ironií a posměchem leckdy dosáhne lepších výsledků než tragédie svými krásnými promluvami. Divadlo je podle něho učitelem praktické moudrosti a občanské poslušnosti, protože nejsilněji působí na lidské emoce. A i když se mu to nedaří, alespoň nás informuje o stavu světa kolem nás, abychom tu cestu snáz hledali my sami, nebo nás učí snášet osud i náhodu. Právě proto Schiller spatřuje v divadle ideální způsob, jak ukázat skutečný život i samotnému zákonodárci, který k němu obvykle nemá přístup. Zdaleka největší vliv však má divadlo podle Schillera na ducha národa. Zde se dostáváme k jádru jeho práce – Schiller je

---

⁶⁴ SCHILLER, Friedrich; ŠEDIVÝ, Prokop. *O mravním poslání divadla*. Praha: ČDLJ, 1955, s. 10-22.

⁶⁵ Tamtéž.

přesvědčen, že nejlepší cestou, jak ducha národa kultivovat, je vytvoření národního divadla, protože tehdy se z množiny občanů stává národ.⁶⁶

Pokud tedy přizpůsobíme Schillerovo zdůvodnění současné situaci, můžeme po bok divadla zařadit většinu uměleckých disciplín. Co se týče idey národního divadla coby uměleckého hnutí podporujícího identitu nějakým způsobem ohrožené části společnosti, i zde lze nalézt současné paralely. Umění může právě prostřednictvím katarze a sdílení narativů působit na vytvoření a podpory soudržnosti komunity, kterou byl v 19. stol. především národ, ale kterou může být dnes např. EU nebo společnost v jednotlivých státech. Z hlediska působení umění na právo se tak Schiller zaměřuje na hodnotovou rovinu umění a již zcela opomíjí jeho případný řečnicko-vzdělávací aspekt. Pro dnešní chápání možnosti vlivu umění na právo je Schillerovo pojetí přínosné z hlediska prosazování možnosti působit uměním na hodnoty ve společnosti.

Argumenty pro a proti zohledňování vztahu práva a umění

Máme-li shrnout úvahy o vztahu umění, společnosti a práva, základním a nejspíš nejčastějším argumentem proti takovému vlivu umění na společnost je omezená funkce umění jako pouhé zábavy. Z filozofického hlediska ale právě tato funkce není tou hlavní, natož tou jedinou. Například Kant ve svém díle „Kritika čistého rozumu“ upřednostňuje především kognitivní funkci umění a dokonce i v bavící rovině umění nachází přínos pro prospívání člověka po psychické i fyzické stránce.⁶⁷ V tomto mu ostatně dává za pravdu i Schopenhauer, který ve svém *Světě jako vůle a představa* tuto představu dále rozvádí.⁶⁸

Umění je tak cestou k poznání společnosti a s ním je přirozeně spjata i edukativní role umění ve společnosti. Estetická a

---

⁶⁶ SCHILLER, ŠEDIVÝ, 1955, op. cit, s. 10-22.

⁶⁷ KANT, Immanuel. *Kritika čistého rozumu*. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2001, 567 s.

⁶⁸ SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Pelhřimov: Nová tiskárna, 1997, s. 143-217.

etická rovina umění se tak často dostávala a dodnes dostává do pomyslné rovnice. Právě psychologický, a tedy mravní vliv na člověka jako jedince i jako součást společnosti, je očekávaným a ceněným výsledkem. Je třeba zmínit i skupinu okolo Denise Diderota, která podporovala vzdělávací a civilizující funkci umění ve vazbě na zpřístupnění „vysokého umění“ širším vrstvám obyvatelstva než dosavadní elitě. Posunula tak možný vliv umění směrem k demokratizaci a společensky angažované umění se náhle stalo hodnotnějším než pouhé „zábavné umění.“⁶⁹

V evropském měřítku je v této souvislosti nutné zmínit Výmarskou školu, a to zejména J. W. Goetha a F. Schillera. Podobně se k úloze umění vyjádřil i P. B. Shelley nebo W. Whitman. Z teoretického hlediska se tomuto tématu věnoval M. Arnold, který ve svém stěžejním díle *Culture and Anarchy* výslovně požaduje zdokonalení lidstva pomocí umění.⁷⁰ V tomto ho téměř o století následuje i F. R. Leavis, když ztotožňuje morální a estetickou hodnotu v tom smyslu, že estetická může zprostředkovat tu morální.⁷¹ Ani v českých zemích však diskuse o významu umění nezapadla, a to především v době národního obrození.⁷²

Shrneme-li tak tento vývoj, získáme obraz neustále trvajících diskuse počínající Aristotelem a Platónem a končící v současnosti. Platón hodnotil vliv umění na společnost spíše negativně, ale připouštěl ho v rámci rétoriky. Aristoteles ho hodnotil pozitivně, opět ho propojoval i s rétorikou a s ním poprvé se ke slovu dostává narativita. Dalším obdobím, kdy získává otázka společenského vlivu umění na závažnosti, je romantismus a doba budování národních identit. Představa kultivujícího vlivu umění, jak je známá dodnes především z díla Marthy Nussbaum, má romantický původ a mezi její zastánce patřili Schiller, Goethe nebo v českém kontextu Šedivý. Domnívám se, že všechny tyto tendence daly vzniknout jak

---

⁶⁹ BELFIORE, BENNETT, 2008, op. cit., s. 127.

⁷⁰ Tamtéž, s. 135.

⁷¹ Tamtéž, s. 135.

⁷² SCHILLER; ŠEDIVÝ, 1955, op. cit.

podmínkám pro založení směru Law and Literature, tak pro jeho současné přijetí v českých podmínkách.

1.1.2 Exkurs: Aktuální příklad přímého vlivu umění na právo v českém kontextu

Do rozsahu tématu této disertační práce spadá i přímý vliv umění na právo. Jelikož mu však vzhledem k zaměření práce především na použití argumentace krásnou literaturou nebude věnován další prostor, v následujícím oddílu je představen aktuálně nejmarkantnější příklad přímého vlivu umění na právo v českém kontextu.

Jedná se o situaci, kdy umění nepůsobí na právo zprostředkovaně přes právní vědomí osob vykládajících právo, ale jeho vliv je zřejmý během legislativního procesu a bezprostředně utváří podobu pozitivní právní úpravy. Takové případy nejsou ze své podstaty nijak časté, což platí i pro český právní systém. Přesto k jednomu takovému došlo v r. 2013, kdy byla přijata novela občanského zákoníku kvůli tzv. šmejdům, tedy pořadatele předváděcích prodejních akcí pro seniory.

Jednání v Parlamentu České republiky

Dne 10. prosince 2013 během své 4. schůze projednávala Poslanecká sněmovna jako bod číslo 20. vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů.⁷³ Šlo o sněmovní tisk 11, k němuž bylo navrženo, aby byl odsouhlasen již v prvním čtení.⁷⁴

Tehdejší ministr průmyslu a obchodu ČR Jiří Cienciala k otázce cíle předkládaného zákona uvedl, že má „zamezit zneužívání důvěry spotřebitelů ze strany neseriózních podnikatelů, kteří pořádají takzvané předváděcí akce. Tyto akce jsou zaměřeny

---

⁷³ Stenoprotokoly: 4. schůze: Úterý 10. prosince 2013. *Parlament České republiky: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [cit. 29. 12. 2014].

⁷⁴ Tamtéž.

*převážně na seniory, kterým jsou na nich často nabízeny a prodávány nekvalitní a předražené výrobky.*⁷⁵ Jako zpravodajka v této věci byla určena poslankyně Matušovská, která ve své zpravodajské zprávě uvedla, že na tento problém upozornil dokument Sylvie Dymákové *Šmejdi*, a to v dubnu 2013, když v tomto díle je zachyceno drsné pozadí předváděcích akcí pro seniory.⁷⁶ Zejména zdůraznila, že novela je zaměřena na ty praktiky, které „*zneužívají slabost určité skupiny obyvatel, a to zejména seniorů, ve kterých vyvolávají pocit závazků či vděčnosti, a ti pak koupí výrobky, které by jinak nekoupili.*“⁷⁷ Právě to, že postiženými jsou v tomto případě senioři, přitom opakovaně zdůraznila, a to i slovy: „*Je naší povinností konečně utřít přítrž těmto lidským supům žijícím se na nejslabší skupině obyvatel.*“⁷⁸

V obecné rozpravě k tomu uvedla poslankyně Zuzka Bebarová-Rujbrová, že téhož dne „*převzala petici organizovanou deníkem Blesk ve spolupráci s paní Sylvií Dymákovou a paní Hanou Třeštíkovou, která obsahuje 179 086 podpisů petentů a která je nazvaná "Petice proti šmejdům a za zvýšení ochrany seniorů při nekalém předváděcím a podomním prodeji"*.“⁷⁹ Tato petice přitom obsahovala i návrhy konkrétního řešení jako např. uzákonění povinnosti uvádět na pozvánkách na předváděcí akce základní povinné informace.⁸⁰ V okamžiku projednávání návrhu však tato petice nebyla přirozeně ještě projednána, petiční výbor Sněmovny vzal pouze zpětně na vědomí, že jeho předsedkyně již petici vyřídila, a to v usnesení petičního výboru ze 4. schůze dne 25. února 2014.⁸¹

---

⁷⁵ Stenoprotokoly: 4. schůze: Úterý 10. prosince 2013. *Parlament České republiky: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [cit. 29. 12. 2014].

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ Petice proti šmejdům a za zvýšení ochrany při podomním prodeji. *O petici* [online]. Blesk.cz [cit. 29. 12. 2014].

⁸¹ Usnesení petičního výboru ze 4. schůze dne 25. února 2014. *Parlament České republiky: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [cit. 29. 12. 2014].

Poslanec Stanislav Polčák ve svém příspěvku do rozpravy vyjádřil „jisté pozdvižení obočí“ ohledně rezignace na řádné projednání návrhu. Zdůvodnil to tím, že „časový pres, který byl vyvolán i volební kampaní a dalšími motivy“ nezdůvodňuje postup podle §90 tam, kde to není opravdu nezbytně naléhavě nutné. „Veto“ nicméně neuplatnil a opakovaně to explicitně vyjádřil. Hned na to zasáhl se svým přednostním právem do rozpravy předseda klubu KSČM poslanec Pavel Kováčik s tím, že všichni představitelé poslaneckých klubů předchozí poslanecké sněmovny přece spolu se Sylvii Dymákovou a spolu se zástupci deníku Blesk prohlásili, že „ta věc je velmi naléhavá, že je nezbytné ji řešit, že je nezbytné řešit důrazně a rychle“⁸², a to i všichni společně sdělili veřejnosti na tiskové konferenci.⁸³

Na to reagoval faktickou poznámkou poslanec Milan Urban, když zdůraznil, že návrh měl už od počátku své přípravy napravit „šílenou situaci s těmi tzv. šmejdy.“⁸⁴ Dodal, že se všichni tehdejší poslanci zavázali i veřejně, že „se pokusí přesvědčit veřejnost, že politické strany jsou taky schopny na něčem se dohodnout.“⁸⁵ Následoval potlesk.⁸⁶ K tomu si přisadil poslanec Richard Brabec, že poslanecký klub ANO považuje některá ustanovení této novely za nedostatečná a měla by se zpřísnit, ale vzhledem k náročnosti a hlavně k urgentnosti řešení novelu podpoří.⁸⁷

Poslanec Ivan Adamec uvedl, že „samozřejmě“ podpoří tento návrh i proces jeho schvalování, byť je v podstatě zbytečný, jelikož na danou situaci bude dopadat z. č. 79/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „NOZ“).⁸⁸ Zvětšení pravomocí České obchodní inspekce podle něho nic neřeší, navíc bude zbytečně nákladné.⁸⁹ Poslanec Jiří

---

⁸²Stenoprotokoly: 4. schůze: Úterý 10. prosince 2013. *Parlament České republiky: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [cit. 29. 12. 2014].

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ Tamtéž.

Pospíšil k tomu dodal, že alternativa řešení podle NOZ i podle zákona o ochraně spotřebitele je důležitou součástí osvěty.

Jiným směrem úvah se začal ubírat poslanec Tomio Okamura, když po zkonstatování podpory návrhu zkusil zahájit diskusi na téma právní ochrany lidí starších např. 70 let. Toto jeho počínání vzbudilo nevoli v sále, vyžádalo si zásah předsedy sněmovny a reagoval na něho poslanec Miroslav Kalousek odmítnutím legitimacy společenské diskuse o paušální horní věkové hranici způsobilosti k právním úkonům (příp. jednání). Vyvolal tím smích a potlesk.⁹⁰ Reagoval i poslanec Jaroslav Lobkowicz, a to osobní poznámkou o svém věku přesahujícím právě těch 70 let. Na to poslanec Marian Jurečka vyzval, aby z rozpravy nevznikla „*estráda*“ a vyjádřil podporu návrhu v prvním čtení.

V další faktické poznámce poslanec Marek Černocho posunul diskusi od otázky svéprávnosti seniorů k psychologickým tlakům, které na ně doléhají. Proto smetl možnost řešení situace pomocí NOZ s tím, že místo následného řešení je třeba takovým situacím předem zabránit. Poslanec Igor Jakubčík však reagoval tím, že je projednávána novela zákona o ochraně spotřebitele, a tudíž není třeba zabývat se ochranou jednotlivých věkových skupin. K tomu se ještě přidala poslankyně Helena Válková s poukazem na závazky v oblasti antidiskriminačních opatření vyplývající z evropské legislativy. Poté předseda Poslanecké sněmovny ukončil rozpravu, dal hlasovat o pokračování jednání o sněmovním tisku 11 tak, aby s ním mohl být vysloven souhlas již v prvním čtení. Tento tisk byl schválen a následně nebyl zájem o promluvy v rámci podrobné debaty ani o závěrečné slovo. Návrh zákona tak byl jednomyslně schválen 184 hlasy všech 184 přítomných poslanců.⁹¹

---

⁹⁰ Stenoprotokoly: 4. schůze: Úterý 10. prosince 2013. *Parlament České republiky: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [cit. 29. 12. 2014].

⁹¹ Tamtéž.

V senátu se debata omezila na minimum, v podstatě byly zopakovány hlavní argumenty pro přijetí včetně závažnosti souvisejícího společenského problému a následně byl návrh přijat.⁹²

Shrneme-li tedy tento konkrétní legislativní proces, získáme následující obraz. Autorem návrhu zákona, který byl Poslanecké sněmovně předložen 19. 11. 2013, byla vláda. 27. 11. 2013 byl návrh rozeslán poslancům a 10. 12. 2013 schválen. Do Senátu byl doručen hned nazítří a schválen o týden později dne 18. 12. 2013. Prezident návrh podepsal den před Štědrým dnem, tedy 23. 12. 2013.⁹³

Dílčí závěr

Domnívám se, že tento příklad je klasickou ukázkou toho, jak si zákonodárce neumí poradit se situacemi, kdy se do zdánlivě čistě vědeckého a racionálního právního diskursu dostávají ve větší míře emoce v podobě argumentů citujících umělecké dílo.

Emocionalita je přitom zásadní součástí práva a jako takovou ji i zdůrazňuje např. Martha Nussbaum.⁹⁴ Podle ní emoce přispívají k racionalitě veřejnosti. Tvrdí, že racionalita tak, jak ji staví Posner v *Law and Economics*, je zbavená emocí. Jenže může vůbec lidská bytost rozhodovat bez emocí? A je vůbec každá emoce nutně iracionální? Nussbaum odpovídá, že nikoliv. Emoce podle ní nejsou jakýmsi nezvladatelným „zvířetem“ ani lidskou slabostí podle západní filozofické tradice. Také odmítá pojímání emocí jako zcela osobní a nikdy veřejné záležitosti i jako čistě individuální veličiny nezpůsobitelné zahrnovat větší společenské celky. Ve zkratce řečeno tvrdí, že emoce mohou být racionální.⁹⁵

---

⁹² Stenoprotokoly: 4. schůze: Úterý 10. prosince 2013. *Parlament České republiky: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [cit. 29. 12. 2014]

⁹³ Detail historie tisku. *Dokumenty a legislativa* [online]. Senát Parlamentu České republiky [cit. 29. 12. 2014]

⁹⁴ NUSSBAUM, Martha Craven: Rational Emotions. In: HEALD, Paul J. (ed). *Literature and Legal Problem Solving: Law and Literature as Ethical Discourse*. Durham, North Carolina: Carolina Academic Press, 1998, s. 99-123.

⁹⁵ Tamtéž, s. 99-123.

V případě Šmejdu a novely zákona o ochraně spotřebitele je vliv emocí více než zřetelný. Ne že by atmosféra nebo rétorika nějak významně vybočovala z tradičního průběhu jednotlivých diskusí v Parlamentu ČR nebo dokonce z mantinelů jejich vývoje,⁹⁶ ale především vzhledem k tomu, jaká váha je tu přikládána sdělení zprostředkovanému právě jedním konkrétním filmem.

V první řadě je třeba si uvědomit, že se jedná o film. Byť jde o film dokumentární, stále se jedná o umělecky zprostředkovanou výpověď, subjektivní verzi reality z pohledu tvůrců uměleckého díla. Je tedy na místě se ptát, nakolik je racionální otevřenost jeho vlivu. Ano, obsahem je tu sdělení o společenském problému. A ano, tvůrčí tým i odborné reakce na kvalitu filmu podporují tvrzení o jeho kvalitě. Přesto ho v principu nic z toho neodlišuje např. od děl čistě fiktivních. Jak upozorňuje Terry Eagleton ve svém vymezení pojmu literatury, rozdíl mezi faktem a fikcí je totiž „*sám o sobě dosti pochybný*.“⁹⁷ Francois Jost k tomu dodává, že v případě filmu je vždy nutno uvažovat o něm jak jako o pravdě, tak jako o fikci, protože každé vyprávění je ze své podstaty fiktivní.⁹⁸ U dokumentu se potom situace dále komplikuje, protože fikčnost musíme rozdělovat na fikčnost danou vyprávěním a nepravdu způsobenou předstíráním, falzifikací nebo falšováním. Předstírání přitom může paradoxně vést k větší autenticitě.⁹⁹ Média potom v chápání toho, co je a co není skutečné, hrají stále větší roli.¹⁰⁰ M. Škop proto připomíná, že „*není vůbec podstatní, že film je pouhou fikcí*“¹⁰¹ a že „*filmová kamera v tomto pojetí nabývá významu svědka*.“¹⁰² Zdrůrazňuje přitom ale, že každý film je částečně fikční, ať se jedná o dokumentární film nebo tradiční fikci.¹⁰³

---

⁹⁶ WINTR, Jan . Praha: Auditorium, 2010. 432 s.

⁹⁷ EAGLETON, 2010, op. cit., s. 11.

⁹⁸ JOST, François. *Realita - fikce: říše klamu*. 1. vyd. V Praze: Akademie múzických umění, 2006, s. 8-19.

⁹⁹ Tamtéž, s. 71-78.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 87.

¹⁰¹ ŠKOP, 2011, op. cit., s. 155.

¹⁰² Tamtéž, s. 163.

¹⁰³ Tamtéž, s. 163.

Co nelze opominout v našem případě je, že film rozpoutal společenskou diskusi, výrazně podporovanou i médii, která dala vzniknout petici a dalším signálům směrem k zákonodárci. Zdá se, že právě tento rys byl rozhodným momentem, který učinil z filmu silný argument dostatečně závažný i pro našeho zákonodárce. I Luhmann přitom upozorňuje, že všechny naše znalosti světa jsou z velké části získávány z médií.¹⁰⁴ V tomto případě tedy spíše než o čistém přímém vlivu umění musíme mluvit o vlivu uměním zprostředkovaném vlivem médií. Je přitom otázkou, zda by dnes vůbec byl přímý vliv umění bez podílu médií možný. Domnívám se, že nikoliv.

Je podivuhodné, jak každý z vystupujících v parlamentní diskusi nejprve zdůrazní svůj souhlas s navrhovaným řešením a případně až potom, dojde-li k tomu vůbec, si troufne vyjádřit svůj názor o samotné podstatě přijímaného právního řešení. Není mým cílem tu pouštět se do debat o potřebách právní ochrany spotřebitele nebo vhodnosti obsahu této konkrétní novely. To, co je tu podstatné z hlediska racionality zákonodárce a případného vlivu umění na něho, je podstata parlamentní diskuse, která přijetí této konkrétní právní úpravy předcházela.

Ta se vzhledem k jednotlivým promluvám jeví jako zcela nekritický populistický krok a zcela přirozené vyústění nevyklosti českých právníků a politiků neprávním vlivům na právo. Argumenty vznesené v obecné rozpravě ve Sněmovně i postup jako takový, kdy byl návrh schválen v prvním čtení, ukazují na určitou nervozitu až hysterii jednotlivců i Sněmovny jako celku. To, že vznikl film, jehož téma získalo silnou odezvu v médiích, a že na základě obojího vznikla obecná petice volající po nápravě stávající situace, přece neznamena, že má zákonodárce rezignovat na demokratickou diskusi. To, že nemá uvažovat systémově a nezabývat se např. možnostmi výkladu již existujícího či už platného (byť dosud neúčinného) práva před tím, než přijme novou úpravu. Rozhodně to

---

¹⁰⁴ LUHMANN, Niklas. *Realita masmédií*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2014, s. 10.

neznamená, že se má uchýlit k už z podstaty věci neefektivním opatřením jen proto, aby ukázal, že poslanci jsou schopni se přece jen na něčem shodnout.

To se přitom nijak nevylučuje s přiznáním se přítomnosti emocí v právu. Racionální zákonodárce si jich chtě nechtě musí být vědom. V takovém případě by ho totiž dění kolem *Šmejdů* nepřekvapilo a neochromilo tak, jak se tomu stalo. Tím, že by si je připustil, by si totiž otevřel dveře k jejich kritickému zkoumání. Možná by došel k téměř stejnému závěru, ale rozhodně by byla nová právní úprava více legitimní, pokud by jí předcházela tolik potřebná diskuse na téma skutečných možností a potřeb právního řešení stavu popsaného v dokumentu *Šmejdi*.

1.2 Současný stav zkoumané problematiky: přehled odborných názorů na danou problematiku

1.2.1 Law and Literature

Pro právníky se již zmiňovaná debata o možném vlivu umění na společnost stává více zajímavou až ve chvíli, kdy se její směr stáčí směrem k právu jako takovému, tedy kolem přelomu 19. a 20. stol. Za oficiálního zakladatele hnutí Law and Literature je považován Wigmore, který v r. 1907 vydal svůj text *List of 100 Legal Novels*.^{105,106} Na něho potom navázalo hned několik autorů, mezi nimi např. Cardozo, Landis¹⁰⁷ nebo Birkett¹⁰⁸.

Byl to ale až Whiteův text *Legal Imagination*,¹⁰⁹ který byl prvním významným dílem z řady publikací zaměřených na a propagujících humanitně zaměřený přístup k právu s důrazem na jeho přímé praktické přínosy pro právní praxi.¹¹⁰ Tuto svoji knihu autor koncipoval jako výukový materiál pro kurz o vztahu práva a literatury a na jednotlivých literárních dílech a jejich interpretaci představuje právní konsekvence takového uchopení. Zaměřuje se tak spíše na Law as Literature než Law in Literature. V tomto svém směru pokračoval i v dalších svých pro směr Law and Literature zásadních pracích *Justice as Translation*¹¹¹ a *Heracle's Bow*.¹¹²

Spíš (byť ne pouze) tímto směrem se hnutí vyvíjelo i nadále a postupně nabýval na síle zejména zájem o narativitu v právu.¹¹³ Za základní text v této oblasti je považován článek „Nomos and

---

¹⁰⁵ PAPKE, David R. Law and Literature: A Comment and Bibliography of Secondary Works. *Law Library Journal* [online]. 1980, roč. 73, s. 421–437 [cit. 27. 1. 2015], s. 421.

¹⁰⁶ WIGMORE, JOHN H. List of Legal Novels. *Illinois Law Review* [online]. 1908, roč. 1907-1908, č. II, s. 574–593 [cit. 27. 1. 2015].

¹⁰⁷ LANDIS, J. M.; CARDOZO, Benjamin N. Law and Literature. *Yale Law Journal* [online]. 1938, roč. 48, s. 489–507 [cit. 27. 1. 2015].

¹⁰⁸ BIRKETT, Justice. Law and Literature: The Equipment of the Lawyer. *American Bar Association Journal* [online]. 1950, roč. 36 [cit. 27. 1. 2015].

¹⁰⁹ WHITE, 1973, op. cit.

¹¹⁰ DOLIN, Kieran. *A critical introduction to law and literature*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, s. 22.

¹¹¹ WHITE, James Boyd. *Justice as translation: An essay in cultural and legal criticism*. University of Chicago Press, 1994, 332 s.

¹¹² WHITE, James Boyd. *Heracles' bow: Essays on the rhetoric and poetics of the law*. Univ of Wisconsin Press, 1989, 270 s.

¹¹³ ŠKOP, 2013, op. cit., s. 92.

Narrative“ Roberta M. Covera, který vyšel jako předmluva ke zprávě Nejvyššího soudu za rok 1982¹¹⁴ a který dal základ vzniku tzv. narativní jurispudenci.¹¹⁵

Ze současných publikací z oblasti Law and Literature lze jmenovat např. Dolinovu knihu *The Critical Introduction to Law and Literature*. Ta vychází z předpokladu, že právní argumentace je od svých počátků spojena s rétorikou. Uvádí, že až do vynálezu knihtisku převládal mluvený právní projev nad psaným a tomu odpovídal i styl právní argumentace. Když se toto v renesanci změnilo, přesunulo se těžiště právní komunikace od dvojice advokát-tribunál k dvojici pisatel – čtenář.¹¹⁶ Přesto si rétorika své postavení částečně zachovala a její místo můžeme v současnosti nalézt právě v Law and Literature.

K současnému stavu vztahu práva a literatury Dolin uvádí, že mezi oblastmi jejich propojování lze zařadit:

- a) Literární reprezentace právních procesů, právníků a právního jazyka;
- b) Roli narativů, metafor a dalších rétorických nástrojů v právní řeči a právním psaní včetně toho v soudních rozhodnutích;
- c) Svobodu projevu v právu a právo ve svobodě projevu;
- d) Projevy právních idejí v literární kultuře různých období i prostředí;
- e) Efekt společenských ideologií v právním jazyce;
- f) Teorii interpretace;
- g) Význam teatrality pro vytváření právní autority;
- h) Kulturní a politické souvislosti nových technologií v komunikaci;
- i) Právní vyprávění a narativní jurispudence.¹¹⁷

---

¹¹⁴ COVER, Robert M. Foreword: Nomos and narrative. *Harvard Law Review* [online]. 1983, roč. 97 [cit. 27. 1. 2015].

¹¹⁵ DOLIN, op. cit., s. 11.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 22.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 10-11.

Tímto výčtem Dolin shrnuje, jak se rozsah Law and Literature v 21. stol. rozšířil právě směrem k Law and Humanities. Jeho práce nicméně v názvu slibovaný kritický přístup nenabízí.

Ten je naopak vrchovatě obsažen v nyní pravděpodobně nejvlivnější odborné publikaci na téma Law and Literature, kterou je Law and Literature Richarda Posnera. Tento autor má za to, že literatura nemá schopnost kultivovat právníky svým obsahem, čímž vylučuje hlavní motivace existence a propagace Law in Literature. Přesto první část své knihy věnuje zobrazování jednotlivých jevů společných právu a literatuře a jejich právní interpretaci. Ke slovu se tak dostává Shakespeare, Kafka, Kleist nebo Marlowe. V druhé části nazvané Legal Texts as Literary Texts se konečně dostává spíše k Law as Literature a zde je i tónu argumentace patrné, že tomuto přístupu je Posner více nakloněn. Ptá se, zda tu může být myslitelná nějaká pro právo přínosná paralela mezi právem a literaturou. Zaměřuje se tak na literární teorii a zejména na metody literární kritiky. Vychází z toho, že smysl interpretace je dán účelem této interpretace, který je dán zvenčí, a že schopnost interpretace se nutně nezlepšuje jejím teoretickým studiem. Dává do kontrastu tzv. Novou kritiku, spojenou s dekonstrukcí a mimetickou teorií literatury, s intencionalismem v právu. Nakonec však dochází k závěru, že ani jeden z těchto přístupů nemá právu co nabídnout.¹¹⁸

Posner Nové kritice vytýká, že jí inspirované interpretace uměleckých děl jsou pouze návrhem, spíš nastíněním problému než jeho řešením. Naproti tomu staví, že např. zákon sice ambivalentní být může, ovšem jen do chvíle odstranění ambivalence soudním výkladem. Zdůrazňuje, že v právním a zejména soudním výkladu jde o víc než v tom literárním. Kritizuje dokonce Fishovo tvrzení, že každá interpretace je ze své podstaty ovlivněná kontextem. Nesouhlasí s ním v tom, že v takovém případě je formalistická právní interpretace nemožná. Rovněž kritizuje Dworkinovo přirovnání tvorby soudních rozhodnutí k románu psanému na

---

¹¹⁸ POSNER, 2009, op. cit., s. 273-302.

pokračování, tzv. chain novel, a to z důvodu údajného opomenutí hierarchie v soudním rozhodování.¹¹⁹

Dalším aspektem, na který se někteří autoři Law and Literature soustředí a který Posner kritizuje, je otázka možnosti „překladu“ právní normy do soudního rozhodnutí. Nesouhlasí s Weisbergovým vyloučením jakékoliv možnosti přesného překladu a uvádí příklady, které dle jeho názoru toto tvrzení vyvrací. Jejich pointa spočívá v tom, že některé (např. právní) pojmy mají jasně daný překlad. To je však otázka chápání vlivu kontextu na čtení překládaného textu. Soudní rozhodnutí je častým předmětem zkoumání mnoha autorů Law and Literature a i Posner částečně uznává opodstatněnost tohoto zájmu.¹²⁰ Tu spatřuje ve stylu psaní, který kombinuje řemeslnou dovednost s kreativním přístupem. Rozlišuje přitom styl a rétoriku, přičemž styl vidí v koncepci obsahu a rétoriku v použití nástrojů stylistiky za účelem zvýšení přesvědčivosti projevu. I on sám však přiznává, že rétoriku lze chápat šířeji v aristotelském smyslu nebo dokonce ještě šířeji. Soudní rozhodnutí musí podle něho obsahovat popis stejně jako přesvědčovací část.¹²¹

Na konkrétních případech jednotlivých rozhodnutí vybraných soudců Posner demonstruje možné metody stylu a rétoriky soudních rozhodnutí. Dochází k závěru, že ani překročení obecných pravidel ohledně struktury rozhodnutí, vyhýbání se zbytečným archaismům nebo preciznosti v objektivitě tvrzení není vždy na překážku. Jedním z důvodů je podle Posnera skutečnost, že publikum soudního rozhodnutí není primárně akademická veřejnost. Od soudního rozhodnutí tak můžeme očekávat spíše než ukázkou bravurního akademického psaní právě kombinaci zahrnující „zřetelnou či dokonce dramatickou prezentaci úvah soudce, přehledné představení podstatných údajů, jejich propojení s obecnějšími tématy, smysl pro intelektuální svět vně práva, cit pro historii a ducha doby, mínění

---

¹¹⁹ POSNER, 2009, op. cit., s. 309- 320.

¹²⁰ Tamtéž, s. 321- 329.

¹²¹ Tamtéž, s. 339.

překračující pouhé omezeně platné zájmy stran řízení, sílu jasného prohlášení, vysoký stupeň citlivosti vůči očekávání publika, snahu o stručnost a špetku důvtipu.“¹²²

Soudce se podle Posnera může z literatury naučit také nestrannosti, přesnosti a pečlivosti. Ty podle jeho názoru ve vzájemném souladu napomáhají estetické integritě rozhodnutí. Tvrdí, že v rámci této umělecké integrity rozhodnutí tak lze vytvořit škálu, kde na jedné straně budou neosobní, politicky korektní a formálně znějící rozhodnutí, a na druhé ty kontroverzní, intimní až démonicky vyhlížející. V návaznosti na to rozlišuje puristický a nepuristický styl, a to v umění i v právu. Přístup bližší Law and Literature Posner popisuje jako ten určený hypotetickému laickému publiku, zdánlivě určený více k poslouchání než ke čtení.¹²³

Mezi kritiky Posnerova přístupu se řadí i Stanley Fish. Ten na rozdíl od Posnera vidí i u odlišných uměleckých a právních textů stále jen jednu možnost čtení a interpretace, bez ohledu na tradičně vytvářené dichotomie. Tvrdí, že všechny části diskurzu jsou rétorické a liší se jen prestiží.¹²⁴

Lze tak dovodit, že i Posnerem uznávaná vazba mezi právem a uměním ve službách zlepšení kvality soudních rozhodnutí je možnou cestou dalšího vývoje Law and Literature. V současnosti se navíc stále rozšiřuje výčet oblastí umění i humanitních věd, které mohou dle autorů Law and Literature mít na právo vliv. Dnes už tak pokrok ušel další kus cesty a do dnešního seznamu by bylo třeba zařadit nejen literaturu včetně dramatu, ale i film, hudbu nebo třeba komiksy.¹²⁵

---

¹²² POSNER, 2009, op. cit., s. 353.

¹²³ Tamtéž, s. 361 - 372.

¹²⁴ FISH, Stanley Eugene. *Doing what comes naturally: change, rhetoric, and the practice of theory in literary and legal studies*. Oxford: Clarendon Press, 1989, x, s. 294-311.

¹²⁵ PETERS, 2005, op. cit., s. 442-453.

1.2.2 České prostředí

V českém prostředí lze z kolektivních publikací zaměřených na vztah práva a umění jmenovat *Jiné právo literární*¹²⁶ a sborník *Právo v umění a umění v právu*.¹²⁷ U první z těchto knih je z hlediska odpovědi na otázku praktického uplatnění idejí Law and Literature důležitý text Jiřího Přibáně. Ten se pozastavuje nad fascinací právníků literaturou a staví se k ní velmi kriticky. Tento svůj postoj zdůvodňuje naivitou těch, kteří se podivují, že se literatura zabývá právníky či soudními procesy, jako podstatou vzniku a existence Law and Literature.¹²⁸ Namítá, že paralela mezi literaturou a právem je nevhodná, jelikož literatura je nerozhodnutelná, zatímco právo bez rozhodnutí není právem.¹²⁹ Sborník z konference Olomoucké debaty mladých právníků, jehož část *Právo v umění* se soustředí právě na vztah práva a umění ve smyslu Law and Literature, je naproti tomu souborem textů možností vlivů umění ve většině příspěvků pozitivně nakloněna. Už z podstaty věci je však spíše mozaikou příkladů z Law in Literature než uceleným představením tohoto přístupu.

Z jednotlivých autorů věnujících se v České republice dané problematice je nutno jmenovat Martina Škopa, jehož publikace *Právo a vášeň: jazyk, příběh, interpretace*¹³⁰ a *...právo, jazyk a příběh*¹³¹ jsou hlavními ucelenými publikacemi, pojednávajícími o vztahu práva a umění, v českém prostředí. V druhé z nich autor přiznaně navazuje na své předchozí texty zabývající se vztahem práva a umění, stejně jako na přednášky a semináře předmětu Právo a umění, který na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně vyučuje již pátým rokem. Nejedná se sice o přehledovou studii vývoje Law and Literature, koneckonců autor se již v předmluvě

---

¹²⁶ HAMULÁK, Ondrej. *Právo v umění a umění v právu: sborník odborných příspěvků z mezinárodní konference Olomoucké debaty mladých právníků 2011*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2011, 447 s.

¹²⁷ BOBEK, Michal; ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Jiné právo literární*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011, 407 s.

¹²⁸ Tamtéž, s. 99.

¹²⁹ Tamtéž, s. 101.

¹³⁰ ŠKOP, 2011, op. cit., 205 s.

¹³¹ ŠKOP, 2013, op. cit., 182 s.

vzdává zásluhy za „objevení“ autorů tohoto hnutí a ve své práci neposkytuje ani přehled těchto prací, ani neshrnuje historii daného hnutí, volí však vlastní přístup a svým způsobem se odklání i od klasických prací věnujících se tomuto tématu, když sleduje vlastní směr úvah o možnosti využití literatury v právu a využívá opory myšlenek autorů, kteří nepatří přímo ani do práva, ani do Law and Literature. Těžištěm publikace jsou úvahy autora na téma právního jazyka a jeho použití v právních textech, a to zejména v souvislosti s právní interpretací.

Lze tedy shrnout, že v současnosti už má směr Law and Literature určitý základ ve vědeckých kruzích, je vyučován na právnických fakultách a existuje původní česká odborná literatura na toto téma.

1.2.3 Současný stav poznání ve věci citací krásné literatury v právním odůvodňování

K otázce samotného použití argumentace krásnou literaturou, podřaditelného pod bod b) svého výše uvedeného seznamu, Dolin uvádí, že soudce Scalia použil v případě *Plaut vs. Spendthrift Farm* citaci konkrétní básně. Dovojuje přitom, že Scalia vychází z předpokladu sdílené kulturní znalosti, bez přímého určení odkazuje k básni Roberta Frosta *Mending Wall* a používá tak tuto báseň jako podporu svého právního argumentu. Zde zdůrazňuje, že se jedná o obecně známého literárního tvůrce. Zároveň poukazuje na Scaliovo pojetí práva jako kulturního dědictví, což implicitně legitimizuje právě propojení umění a práva. Dolinův závěr z tohoto použití je, že právo a umění mohou společně vytvářet kulturní ideály a hodnoty. V tomto případě je navíc specifické, že soudce Breyer nabídl ve svém stanovisku svoji vlastní interpretaci básně a s ní provázal i vlastní rozhodnutí případu. Dolin dodává, že Frostovo postavení v kulturní sféře bylo a je velmi specifické, jelikož se mu dostává uznání od široké veřejnosti cestou zařazení do výuky a jelikož

dostal Pulitzerovu cenu, stal se veřejnou osobností a kulturním emisarem.¹³²

Dá se tak dovodit, že Dolin za podmínky přípustnosti argumentace krásnou literaturou považuje obecnou známost tvůrce uměleckého díla a jeho uznávané postavení ve společnosti. Dolin rozebírá jeden konkrétní příklad, ale jeho pozadím, důvody použití takové citace v argumentaci se zabývá jen povrchně a ani neposkytuje žádný obecnější rámec takového použití.

Ten můžeme nalézt částečně v jednom z mála textů zabývajících se konkrétně používáním citace krásné literatury v soudních rozhodnutích, kterým je Hendersonův článek *Citing fiction* z r. 2008. Jeho obsah je pro téma použití argumentace krásnou literaturou v mnoha ohledech zásadní a co do metodologie i co do stanovení předpokladů ohledně teoretického modelu používání tohoto postupu z něho vycházím jakožto z hlavního zdroje poznatků pro moji disertační práci.

Henderson správně dovozuje, že použití citace krásné literatury právě v argumentaci soudních rozhodnutí lze považovat za ukazatel reálného použití idejí hnutí Law and Literature v právní praxi. Pokládá si proto otázku, které autory soudci citují a proč, co vypovídá citace krásné literatury v soudním rozhodnutí o způsobu rozhodování daného případu, co ovlivňuje konkrétní soudce a konečně kdo je předpokládaným čtenářem takového rozhodnutí. Dochází přitom k následujícím závěrům.

Citace krásné literatury v argumentaci soudních rozhodnutí apelačních soudů USA jsou extrémně výjimečná věc, objevují se totiž jen v jednom z 10.000 rozhodnutí. Když už jsou použity, je to za účelem ukázání erudice toho, kdo citaci používá, a přidání vážnosti samotnému tvrzení. Soudci, kteří takovou citací používají, mají podle Hendersona tendenci používat ji opakovaně, a to dokonce u konkrétních autorů a konkrétních děl. Dále dovozuje, že nároky na soudce pro schopnost použití takové citace jsou dvojího

---

¹³² DOLIN, 2007, op. cit., s. 22.

charakteru: znalosti literatury a zároveň rétorické dovednosti. Logicky z toho vyplývá, že takové nároky splňuje jen velmi málo soudců. Citaci literatury Henderson přesto přiznává schopnost budit emoční odezvu tak, jak to jiné druhy citací neumožňují. Co se časového zařazení této praxe v soudních rozhodnutích týče, dle Hendersonových zjištění se jedná o převážně moderní fenomén sílící teprve od 70. let 20. století. Jejich obsahem jsou většinou poznatky o práci a životě soudců a nejčastěji citovanými autory jsou Orwell, Shakespeare a Kafka. Doplňují je pak citace autorů jako Milton, Homér, Chaucer a Wilde. Z děl jsou nejužívanější Orwellův 1984 a Kafkův proces.¹³³

Druhým z textů zabývajících se přímo použitím argumentace krásnou literaturou je článek *Literary references in United Kingdom common law judgements* od Geraldine Gadbin-George. Autorka vychází z přiznání samotných autorů soudních rozhodnutí, že často dluží za svůj styl právě literárním inspiracím.¹³⁴

Metodologicky postupovala obdobně jako Henderson, když vyhledávala citace krásné literatury přes klíčová slova zahrnující jména „klasických“ autorů a děl a některých tzv. neklasických. Došla tak k závěru, že taková citace může pomoci osvětlit skutkové otázky v případě, když se jejich popis díky literární zkratce stane pro čtenáře přístupnější a srozumitelnější,¹³⁵ a dále že může osvětlit právní otázky případu, když např. dokreslují význam jednotlivých právních pojmů.¹³⁶ Navrhuje také možný vliv literatury jako rétorického nástroje k lepšímu přenosu určité informace k stranám sporu či jejich zástupcům tak, kde by v případě čistě formalistického způsobu argumentace pro takové sdělení nebylo místo.¹³⁷ Tento nápad doplňuje úvahou o možnosti použití literární citace coby „common parlance“ v právu, což znamená, že některá

---

¹³³ HENDERSON, M. Todd. Citing fiction. *The Green Bag An Entertaining Journal of Law* [online]. 2008, roč. 11, s. 172-178 [cit. 27. 1. 2015].

¹³⁴ GADBIN-GEORGE, Geraldine. *Literary references in United Kingdom common law judgments. GRAAT Anglophone Studies Law and Literature* [online]. 2013, č. 14, s. 79-95 [cit. 28. 1. 2015].

¹³⁵ Tamtéž, s. 83.

¹³⁶ Tamtéž., s. 83-84.

¹³⁷ Tamtéž, op. cit., s. 85-87.

spojení, pojmy nebo jména jsou tak známá, vypovídající a přesvědčivá sama o sobě, že je možné je smysluplně použít i v právním kontextu.¹³⁸

Jako specifický příklad užití uvádí odkaz k známým literárním postavám, což může šetřit čas, když se s takovým odkazem pracuje podobně jako s notorií. Příkladem může být Alenka z Lewisovy Alenky v Říši divů, Stevensonovi Jekyll a Hyde nebo postavy z děl Charlese Dickense či Williama Shakespeara. Na rozdíl od Hendersona potom dochází k závěru, že nejenom klasičtí autoři a jejich díla jsou použitelná k citování v soudních rozhodnutích, byť první skupina je u soudců oblíbenější.¹³⁹ Ve stejném duchu potom postupovala u svého dalšího článku, zaměřeného tentokrát Soudní dvůr Evropské unie a Evropský soud pro lidská práva. Došla přitom ke stejným závěrům jako v předchozím případě.¹⁴⁰

V českém prostředí se citacím krásné literatury v právním odůvodňování věnovala Terezie Smejkalová ve svém příspěvku *Argumentace krásnou literaturou*. Postupovala také metodou určení klíčových slov a vyhledáváním v soudní databázi, tentokrát však šlo o slova označující literární žánry. Zaměřila se potom výhradně na Ústavní soud. Zjistila přitom, že literární citace slouží nejčastěji jako argumentační zkratka a vycházejí z potřeby soudce vybudovat v publiku *communio*, což je společná kulturní zkušenost, na kterou se soudce odkazuje.¹⁴¹ Tato její úvaha, propojující argumentaci krásnou literaturou a Novou rétoriku, a rovněž upozornění na možnou kontraproduktivnost použití těchto citací jako ornamentů slouží jako hlavní východisko této disertační práce.

---

¹³⁸ GADBIN-GEORGE, 2013, op. cit., s. 87-89.

¹³⁹ Tamtéž, s. 89-91.

¹⁴⁰ GADBIN-GEORGE, Géraldine. To quote or not to quote: "Literature in law" in European court decisions and legal English teaching. *ASp. la revue du GERAS* [online]. 2013, vol. 64, s. 75-93 [cit. 9. 9. 2015].

¹⁴¹ SMEJKALOVÁ, Terezie. Argumentace krásnou literaturou. In: HAMULÁK, Ondřej (ed.) *Právo v umění a umění v právu*. Olomouc: Univerzita Palackého, Právnická fakulta, 2007, s. 23-31.

1.2.4 Jazykový a kulturní kontext citování krásné literatury v právním odůvodňování

Na samém počátku uvažování o použití citace krásné literatury v právním odůvodňování se musíme vrátit ještě před samotný vznik Law and Literature. Chceme-li přemýšlet o vztahu práva, jazyka a diskurzu, který je nutně východiskem uvažování o použití argumentace uměním, musíme zákonitě vycházet od Gadamera a jeho hermeneutiky.

Umění v některých svých projevech je zhmotněním všeobecně sdílené společenské zkušenosti, jednotného vědomí, vyrůstajícího z historie a schopného předvídat následky současnosti. Gadamer dokonce jde až tak daleko, že tvrdí, že umění jakožto nejryzejší ztělesnění kultury formuje vlastní pravdy nezávislé na ostatních proudech kulturních projevů. Na tuto myšlenku sdílené zkušenosti, společného vědomí, toto navazuje právě médiem řeči jakožto nositele i tvůrce kultury dané civilizace. Řeč je ztělesněním existence společnosti, která ji užívá, a zároveň uměleckým artefaktem, který danou společnost nejvýstižněji popisuje. Zde se proto Gadamer distancuje od lingvistiky a filozofie jazyka a záměrně vylučuje logiku a dialektiku, aby vzápětí jako úhelný kámen své myšlenkové konstrukce stanovil záhadu pojmenování a významu jména. Rozlišuje proto mezi zkušeností a věděním, avšak zároveň zdůrazňuje význam dědictví vědění lidstva pocházející z dějinné minulosti. Toto vědění je podle Gadamera oním předpokladem systému, který jako jediný může umožnit propojení jednotlivých vědních disciplín, které se v 17. století oddělily a daly tak vzniknout povážlivému napětí ve vnímání světa. Kant toto pnutí podle Gadamera rozpoznal a pojmenoval, když vymezil možnosti praktického a racionálního rozumu.¹⁴² Toto poté podle jeho názoru do důsledků rozpracovali stoupenci fenomenologického hnutí, a to zejména Husserl se svými „fenomény přirozeného světa“. Gadamer tak postupně prochází historickým vývojem filozofie, aby došel ke

---

¹⁴² GADAMER, Hans-Georg. *Člověk a řeč: (výbor textů)*. Vyd. 1. Praha: Oikoymenth, 1999, s. 9 – 11.

konstatování, že antický a moderní stát spojuje jednotný základ – „předpoklad solidarity“.¹⁴³ Právě tento „předpoklad solidarity“ je pro Gadamera klíčem k vytvoření vědy o člověku v celé jeho rozmanitosti. Právě taková „věda“ je však i klíčem pro pochopení potřeb právní argumentace, která je bez jakýchkoliv pochybností neodlučně spojena se všemi vlastnostmi člověka jako druhu i jedince.

Řeč, argumentace a porozumění

Předpokladem každé argumentace je řeč. Koneckonců i na právo lze nahlížet jako na řeč, jazyk. Řeč je vlastnost, která určuje lidství, jak ostatně tvrdil už Aristoteles a jak připomíná i Gadamer. Slovo „logos“ však vedle řeči a myšlení znamená i pojem a zákon. Názornější zpodobnění propojenosti nádob práva a řeči si už ani nejde představit. Přesto Gadamer upozorňuje na jedno úskalí. Řeč nelze uchopit jinak než zase řečí, což každé uvažování o řeči velmi komplikuje. I přesto je řeč hlavním médiem, jímž vnímáme svět. Bylo by tedy chybou možnosti řeči omezovat na základě takového umělého rozdělení, jakým je odlišení jednotlivých vědních disciplín. Podstata řeči spočívá v rozhovoru, tedy ve sdílení. Je tedy povinností každého mluvčího využít veškerých dostupných prostředků, které mohou umožnit porozumění protistraně rozhovoru. Rozhovor se tak stává hrou, kterou jsou všichni účastníci uneseni.¹⁴⁴ V tomto smyslu je třeba vidět i argumentaci v soudním rozhodnutí – jako nekonečný rozhovor autora soudního rozhodnutí a jeho čtenáře.¹⁴⁵

Cílem argumentace je potom rozumění, tedy kombinace srozumitelnosti a přesvědčivosti jako dvou kvalit každého dobrého zdůvodnění čehokoliv. V právu, kde je účelem argumentace zajištění autority daného právního jednání či rozhodnutí, to platí ještě mnohonásobně víc. Gadamer tak zmiňuje Aristotelovu

---

¹⁴³ Tamtéž, s. 11 - 19.

¹⁴⁴ GADAMER, 1999, op. cit, s. 22 - 29.

¹⁴⁵ PERELMAN, Chaim; OLBRECHTS-TYTECA, Lucie. *The new rhetoric: a treatise on argumentation*. Repr. Notre Dame: University of Notre Dame Press, 2008, 566 s.

myšlenku, že naše porozumění je závislé na našem vhledu do nutných souvislostí daného problému. V rozhovoru budujeme vzájemnou shodu, a tím vytváříme rozumění. To však nelze vytvořit pouhým převedením jazyka do jeho co nejtechničtější podoby. Jazyk se neskládá z izolovaných reálně bezobsažných výroků, musíme si vždy uvědomovat jeho pozadí a jako s takovým s ním i nakládat. Striktně technický přístup k nakládání s jazykem není tím hledaným řešením k problému hledání co nejpřesvědčivější argumentace, ať už patří k jakémukoliv oboru.¹⁴⁶

To nás vrací zpět k umění jako tvůrci specifické pravdy vytvářené kulturou. Komunikace díla a diváka je ryzí a aktuální, jelikož dílo se sděluje samo. Vlastní bytí díla se realizuje v jeho obsahu, tudíž není závislé na čase. Ptá-li se pak Gadamer po podstatě umění, nabízí čtenáři Kantův pojem „intelektuovaného“ zalíbení. I bez ohledu na estetiku nám však umělecké dílo něco říká, tudíž je i předmětem hermeneutiky, která má za úkol vysvětlovat a zprostředkovávat tradici pro lepší porozumění sdělovanému, případně zabraňovat nedorozuměním.¹⁴⁷ Umění je potom tím symbolem, který sděluje, zpřítomňuje a činí srozumitelným nějakou skutečnost, která by, ač má svůj původ v dějinné zkušenosti, mohla zůstat nepochopena či nerozpoznána z důvodu nedorozumění zapříčiněného nedostatečným vysvětlením v rámci rozhovoru či obecněji komunikace. Využití umění v argumentaci pro dosažení srozumitelnějšího a přesvědčivějšího výsledku je proto zcela přirozenou reakcí na hrozbu nedostatku těchto kvalit.

Z výše nastíněného pojetí řeči lze pro právo vybrat závěr, že řeč coby hlavní nástroj i ztělesnění argumentace má určující význam pro její přesvědčivost. Proto musí právník vycházet jak ze svých odborných znalostí, které jsou samozřejmě nutným obsahovým jádrem každé argumentace, tak i z mimoprávních argumentů. Ty zahrnují v ideálním případě všechny oblasti Gadamerovy „vědy o člověku“, jelikož každé dělení celku lidského světa je uměle

---

¹⁴⁶ GADAMER, 1999, op. cit, s. 30 - 44.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 45 - 52.

vytvořené moderní empirickou vědou. Navzdory tomuto zavedenému vnímání jednotlivých věd a oblastí však člověk nadále uchopuje svět kolem sebe v jeho celistvosti a souvislostech. Argumentace toto nesmí opomíjet a své argumenty musí přizpůsobit těmto multidisciplinárním požadavkům.

Nejsilnějšími z mimoprávních argumentů se v souladu s Gadamerovou koncepcí jeví argumenty řečové, a ještě konkrétněji argumenty umělecké, které mají nejsilnější návaznost na „dějinné vědomí“ i vlastní svébytnou přesvědčovací úlohu při prezentaci pravdy. Proto lze soudit, že argumenty uměním a obzvláště krásnou literaturou jsou nejen možné, ale i velmi příhodné, jelikož je lidskou přirozeností je vnímat nejsilněji.

Lze však namítnout, že toto tvrzení neplatí ve všech případech. Že tam, kde jde o jednoduchý případ, si právní argumentace vystačí s právními argumenty, mimoprávních není třeba.¹⁴⁸ Konečně i když Holländer začíná svoji Filozofii práva citátem ze Sofoklovy Antigony, rovnou předesílá, že souhlasí s Alexyho názorem, že pojem práva přichází na pořad jednání teprve ve složitých příkladech. Přitom právě na Antigone beze slov a přesto velmi názorně demonstruje, co je podstatou takových složitých příkladů. Rozlišování na soft cases a hard cases vidí jako stěžejní dokonce pro celý systém právní filozofie, totiž jako všudypřítomné rozlišující hledisko mezi přístupy mající za východisko výpovědní sílu pojmu práva pro řešení hard cases.¹⁴⁹

Jedná se o názornou ukázkou toho, že argumentace krásnou literaturou je ve většině případů spjata právě s hard cases. Pokud bychom však souhlasili s tím, že hard cases jsou spjata právě s ius naturalismem, zatímco soft cases jsou v souladu spíše s pozitivistickým přístupem k právu, protože pouze u nich dává tento přístup smysl, dopustili bychom se ve vztahu k argumentaci krásnou literaturou nechtěného zkreslení. Nelze totiž říci, že

---

¹⁴⁸ Viz. KÜHN, Zdeněk. *Aplikace práva ve složitých případech: k úloze právních principů v judikatuře*. Praha: Karolinum, 2002, 419 s.

¹⁴⁹ HOLLÄNDER, Pavel. *Filosofie práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, s. 17.

argumentace krásnou literaturou přichází ke slovu pouze v případě přirozených práv, stejně jako nelze říci, že všechny hard cases jsou spojené s přirozenými právy či přirozenoprávním postojem k pojmu práva.

Zde je totiž nejspíše na místě Weinbergerův postoj, který celý problém vidí spíše v argumentační rovině. Tvrdí, že v právu nalzáme i určité reakce na přirozené rudimenty spravedlnosti, které nejsou totožné s přirozenými právy. Ty v sobě podle Weinbergera promítají přirozené antropologické reakce a hlediska postulátů spravedlnosti.¹⁵⁰ Právě na tyto základy a na ně navazující přirozená práva by dle mého názoru měla nejčastěji apelovat argumentace krásnou literaturou, má-li být smysluplná. Holländer navíc dochází k závěru, že étos přirozeného práva se projevuje nejvíce v kulturní percepci hodnot humanity a demokracie. Ta se posléze projevuje v profesionální garanci fungování systému. Zde potom Holländer výslovně zmiňuje soudcovské rozhodování.¹⁵¹

V tomto smyslu to znamená, že motivy rozhodování soudce určitým způsobem v určitém konkrétním případě vycházejí ve své základní bázi z přirozených práv coby základu systému práva, případně ještě obecněji z výše zmiňovaných postulátů spravedlnosti. I pokud bychom tedy měli situaci, kdy přichází do úvahy argumentaci přirozeným právem, je povinností soudce přiznat ji jako jedno z východisek svého rozhodnutí, byť třeba na první pohled se samotným případem nesouvisí a nedopadá na něho. Zde by se tak otevíral prostor právě pro argumentaci krásnou literaturou.

Kontinentální právní věda však vychází z tradice „dogmatické knihovně“ a navazuje na exegezi a pojmovou jurisprudenci. To v sobě nutně nese dědictví zdánlivě racionálního, logického a úplného práva. Musím však (tak jako Holländer) souhlasit se Jheringem, který odmítl tento „kult logického,“ tedy jakousi „matematiku práva.“¹⁵² Tak jako oni se tedy ptejme po účelu práva,

---

¹⁵⁰ HOLLÄNDER, 2006, op. cit., s. 25.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 46.

¹⁵² Tamtéž, s. 75.

a přidejme k tomu otázku, zda k jeho naplnění může přispět citace krásné literatury v právním odůvodnění.

Radbruch vidí tři účely práva, a to obecné blaho, spravedlnost a právní jistotu.¹⁵³ Holländer to doplňuje tak, že první z nich je ochranou celku (skupiny společnosti či celé společnosti), druhý v návaznosti na to chrání jednotlivce a třetí zaručuje kontinuitu dvou předchozích. V tomto smyslu je třeba s účely v právu i nakládat – záleží však na úhlu pohledu. Po svém je vidí normotvůrce, právní sociolog i soudce.¹⁵⁴ Účely v právu lze argumentovat, otázkou však je, jak je poznat, uchopit a sdělit. Právě v závěrečné fázi je tak prostor pro použití argumentace krásnou literaturou, protože tam, kde sám normotvůrce ve vyjádření svých motivů selhává, může je interpret přechít až „nadčíst“¹⁵⁵ ve vazbě na předporozumění, které může demonstrovat právě argumentem postaveným na krásné literatuře.

1.3 Vytvoření ideálního modelu

V literární jurisprudenci jsou používána převážně díla klasických autorů, jako je např. Shakespeare, Kafka nebo Homér. Škop však upozorňuje, že je nutné si uvědomit, že tato díla a tito autoři nejsou širší veřejnosti přístupná, a to na rozdíl od populární kultury.¹⁵⁶ Literární jurisprudencce tak čelí hned dvojitému problému bariéry mezi právem a jeho publikem, přičemž obě tyto vrstvy bariéry vyrůstají z náročnosti získávání kulturního kapitálu: znalosti práva a znalosti literatury.¹⁵⁷

Když se nyní dostáváme k otázce, zda v literární jurisprudenci klást důraz na tzv. vysokou literaturu nebo na populární literaturu, musíme brát v potaz obě nebezpečí, na která nás upozorňuje i M. Škop. U vysokého umění je to již zmiňovaná nepřístupnost většině adresátů práva, u populární kultury její unifikační a tedy omezující

---

¹⁵³ RADBRUCH, Gustav. *O napětí mezi účely práva*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, 157 s.

¹⁵⁴ HOLLÄNDER, 2006, op. cit., s. 81- 84.

¹⁵⁵ ŠKOP, 2013, op. cit., s. 134 -137.

¹⁵⁶ ŠKOP, 2013, op. cit., s. 51-52.

¹⁵⁷ ŠKOP, 2013, op. cit., s. 52.

dopad na možnosti interpretace.¹⁵⁸ Máme-li tedy vytvořit ideální model toho, jaká literární díla budou citována v právním odůvodnění soudů, musíme vzít v potaz tato hlediska: druh literatury (vysoká/populární), známost konkrétního díla, autorita autora daného díla, obsah díla a samozřejmě kulturní kontext v daném státě.

Jak již bylo řečeno výše, obecně platí, že častěji se používají citace děl z žánru vysoké literatury. Nejčastěji jde přitom o autory s vysokou uměleckou i společenskou autoritou. Ve většině případů se přitom jedná o autory nikoliv současné nebo jen z doby nedávno minulé. Ve většině případů tak jde o již zesnulé autory, jejichž autorita mezitím prošla testem času. Předpokládejme tedy, že tato teorií předpokládaná praxe je ideálním použitím citace krásné literatury v právním odůvodňování. Na jejím základě proto stanovíme ideální model použití citace krásné literatury v právním odůvodňování.

Pokud tedy soud použije ve svém odůvodnění citaci krásné literatury, mělo by se jednat o dílo

- patřící do krásné literatury vysokého žánru;
- v národním prostředí pokládané za všeobecně známé coby součást obecného přehledu;
- ne nutně přímo vytvořené v prostředí dané národní kultury; ale častěji právě s vazbou na ni;
- vytvořené autorem, který je tradičně zařazován mezi zásadní autory národní nebo světové literatury;
- tematicky se prolínající s právem.

V případě uvedení přímé citace z díla je přitom možné některý či některé z uvedených požadavků překročit, jelikož je tam tento nedostatek vyvážen literární přesvědčivostí konkrétního projevu. V takovém případě se dá předpokládat, že budou citována i díla mimo zavedený literární kánon Law and Literature.

---

¹⁵⁸ ŠKOP, 2013, op. cit., s. 52 - 53.

Co se případů, ve kterých lze vhodně použít citaci krásné literatury, týče, půjde pravděpodobně o

- hard cases,
- řešené před soudy na vrcholu soudní hierarchie,
- netypické v kontextu ostatních rozhodnutí, a to nejspíše díky jejich širšímu společenskému dopadem a/nebo velké medializaci.

2 Praktická část

M. Škop zdůrazňuje Whiteovu myšlenku, že pro poznání práva je nezbytné studium judikatury.¹⁵⁹ V následující části této disertační práce se proto zaměříme na judikatury a projevy vlivu myšlenek Law and Literature právě v rozhodovací praxi soudů.

Jednotlivá rozhodnutí přitom budeme analyzovat za pomoci nástrojů literární vědy a rétoriky. Koneckonců i M. Škop už v úvodu své práce uvádí, že interpretace právního textu není nijak podstatně odlišná od interpretace jiných druhů textů a jako taková je také silně ovlivňována kontextem, který díky právní imaginaci získává jasnější obrysy a silnější postavení v chápání toho, jak právo působí či jak by působit mělo. A umění je nutnou součástí tohoto kontextu. Tak jako tvrdí Posner, že právní interpretace má zcela jiný účel a charakter než jiné druhy interpretace, tak i M. Škop uznává, že v právní interpretaci jde o něco víc než v jiných druzích interpretace, ale vidí to jako omezení i výsadu zároveň.¹⁶⁰ Nyní tedy budeme zkoumat, zda si závažná právní interpretace může vypůjčit prvky nevážené interpretace literární, aniž by přišla o svoji autoritu a naopak ještě získala na přesvědčivosti.

Škopovým výchozím předpokladem je tvrzení, že díky literatuře může právník lépe porozumět spravedlnosti a právním textům. Pro spojování literatury s právem přitom vidí důvod v jejich společném vztahu ke kultuře.¹⁶¹ Tento postoj mi slouží jako východisko pro má následující zkoumání a je třeba uvést, že ve své práci nijak nechci tvrdit, že by literární přístup k právu měl být přístupem hlavním, převažujícím, prvotním nebo dokonce jediným. Naopak, stejně jako Škop, si jsem vědoma faktu, že tento přístup nemůže klasické vědecké metody nahradit či předejít a že vždy budou „jen“ jejich doplněním, alternativou ve chvílích jich nedostatečného či problematického účinku.¹⁶² Přesto se domnívám,

---

¹⁵⁹ ŠKOP, 2013, op. cit., s. 33.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 8-9.

¹⁶¹ Tamtéž, op. cit., s. 8-9.

¹⁶² Tamtéž, op. cit., s. 9.

že může jít přinejmenším o alternativu či doplnění s významným přesvědčovacím potenciálem.

2.1 Analýza českých soudních rozhodnutí

V následující části práce jsou představena jednotlivá použití citace krásné literatury v právním odůvodňování. Jejich výčet není úplný vzhledem k limitům metodologie jejich vyhledávání, jelikož vzhledem k nemožnosti určit předem seznam autorů a děl vhodných k citování v právním odůvodnění musela být jako klíčová slova k vyhledávání v právní databázi a databázích soudů použita označení literárních žánrů (lyrika epika, drama), literárních profesí (spisovatel, básník, dramatik), literárních útvarů (román, povídka, báseň, pohádka, divadelní hra) a souvisejících pojmů (příběh). Tato klíčová slova byla doplněna o jména autorů z Weisbergem revidovaného Wigmoreova seznamu¹⁶³ (konkrétně viz Příloha č. 7). Vyloučeny byly ty výsledky, kde nešlo o použití klíčového slova v literárním smyslu, např. v případě dramatu ne jako divadelních her, ale jako dramatické životní situace. Podobně byly vyloučeny i výskyty citací, které se nevztahovaly ke krásné literatuře, ale např. k televiznímu vysílání nebo čistě žurnalistickým textům. V důsledku toho však mezi výsledky chybí výskyty citací, které nejsou nijak uvozeny nebo nepatří do zmiňovaného seznamu.

Přesto lze tvrdit, že tato neúplnost v ničem nenarušuje výsledky zkoumání, protože nalezený výčet slouží jako vzorek, z něhož je metodou generalizace vyvozováno obecné pravidlo o tom, jak se daná citace používá. Je nepochybné, že existuje více citací tohoto druhu, které ve výčtu zahrnuté nejsou. Z mé zkušenosti s citacemi, které nebylo možné vyhledat zvolenou metodou vyhledávání a se kterými jsem se přesto setkala za jiných okolností, však vyplývá, že se od těch ve výčtu zahrnutých nijak neliší právě

---

¹⁶³ WEISBERG, Richard H. Wigmore's Legal Novels Revisited: New Resources for the Expansive Lawyer. *Northwestern University Law Review* [online]. 1976, roč. 71, s. 17-28 [cit. 9. 9. 2015].

kromě uvedení těch uvozovacích druhových označení, která sloužila jako klíčová slova pro citační analýzu.

U jednotlivých případů je nejdříve stručně vysvětleno meritum věci a představeno použití citace krásné literatury. Následně je rozebrán kontext použití této citace, vlastnosti této citace a na závěr je samotná citace srovnána s vytyčeným modelem ideální praxe používání citací krásné literatury v odůvodnění soudů. Na základě tohoto srovnání je následně vyvozen závěr o vhodnosti tohoto použití citace. Rozhodnutí jsou řazena podle autorství nejprve od Ústavního soudu a posléze od Nejvyššího správního soudu. Rozhodnutí jednotlivých soudů jsou řazena chronologicky.

2.1.1 III. ÚS 150/99

Prvním z analyzovaných rozhodnutí je náleží Ústavního soudu ze dne 20. ledna 2000, sp. zn. III. ÚS 150/99, který se týká práva na soudní a jinou právní ochranu a konkrétně se jednalo o navrácení majetku v rámci restitucí. Jeho výsledkem bylo zrušení rozsudku Krajského soudu. Byla vytvořena právní věta, jejíž podstatou je závěr soudu o podmínkách, „za splnění kterých nesprávná aplikace jednoduchého práva obecnými soudy má za následek porušení základních práv a svobod.“¹⁶⁴ Mezi tyto podmínky patří podle ÚS i porušení normy jednoduchého práva, ať už v důsledku svévole nebo přepjatého formalismu, pokud je tím porušena regulativní idea stojící za vznikem konkrétní pozitivní právní úpravy.

V tomto konkrétním případě tak ÚS rozhodl, že extrémní nesoulad závěru soudu s jím vykonanými skutkovými zjištěními či jejich interpretací je porušením čl. 11 odst. 3 Listiny, a proto měl být majetek vydán, i když pro to nebyla v pozitivní právní úpravě restitucí dostatečná opora. Citace krásné literatury je uvedena v druhé části odůvodnění, hned po shrnutí průběhu řízení, vyjádření účastníků a shrnutí skutkových zjištění ze strany ÚS.

---

¹⁶⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 20. ledna 2000, sp. zn. III. ÚS 150/99. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

Nachází se uprostřed odstavce a zní: „*Bezvýjimečná aplikace ustanovení § 135 o. s. ř. v oblasti působnosti zákona o mimosoudních rehabilitacích činí pak první z důsledků nálezu Ústavního soudu ve věci sp. zn. I. ÚS 28/94 neuplatnitelným (jedná se o sofistikovanější analogii známého principu, obsaženého ve slavném románu Josepha Hellera, Hlava 22).*“ Z toho přitom hned na to dovozuje, že „*ustanovení § 2 odst. 1 písm. c) zákona o mimosoudních rehabilitacích je tudíž ve vztahu k § 135 o. s. ř. ustanovením speciálním a umožňuje v daném rozsahu přezkoumat a posoudit i pravomocná konfiskační rozhodnutí.*“¹⁶⁵

V tomto případě je tedy použito dílo Hlava 22, označené druhově jako román, je uveden jeho autor a navíc je tu poukaz na vlivnost díla použitím přívlastku „slavný.“ Citace je uvedena v závorce coby dokreslení „známého“ principu, který je dále vtělen do konkrétního ustanovení pozitivního práva. Důraz je tak kladen na konkrétní pozitivně-právní úpravu, která je dále posílena o přítomnost principu a nakonec ještě dokreslena jeho použitím ve slavném literárním díle. Takto posílené tvrzení potom slouží jako výchozí bod pro závěr o nutnosti možnosti přezkoumání konfiskačních rozhodnutí. Konkrétní přímá či nepřímá citace obsahu použitého díla není použita.

Lze shrnout, že v daném případě šlo o rozhodnutí širšího společenského významu, a to vzhledem k upřesnění rozsahu restitucí jakožto zásadní společenské otázky po transformaci v r. 1989. Zároveň je významná i samotná role tohoto rozhodnutí z hlediska jeho judikaturní váhy, a to kvůli jeho závěru o rozsahu oprávnění Ústavního soudu o věcech výkladu jednoduchého práva. Přítomnost odkazu krásné literury je tak pochopitelná, protože případ sám splňuje podmínku společensky významného hard case. Citace tu slouží k analogii reálné situace a románové zápletky. Vybrané dílo je představeno jako známé a forma jeho citace tomu odpovídá, protože autor zjevně počítá s všeobecnou znalostí obsahu daného

---

¹⁶⁵ Nález Ústavního soudu, sp. zn. III. ÚS 150/99

románu. Nedostatek dalšího vysvětlení nebo poznámky pod čarou s bibliografickými údaji jsou tak přirozeným důsledkem tohoto nazírání na roli dané citace. Výběr citovaného díla je nekontroverzní, odpovídá našemu teoretickému ideálnímu modelu a způsob jeho použití v kontextu zbytku rozhodnutí (především u navázání na právní argumentaci) svědčí o jeho smysluplnosti a nikoliv o pouze ornamentální úloze.

2.1.2 Pl. ÚS 43/04

Ohledně návrhu na zrušení části zákona č. 427/2003 Sb., kterým se pro rok 2004 stanovilo mimořádné opatření při určování výše platu a některých náhrad výdajů spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů, poslanců Evropského parlamentu, soudců a státních zástupců, výše dalšího platu těchto osob za první pololetí roku 2004, rozhodl Ústavní soud nálezem č. j. Pl. ÚS 43/04 ze dne 30. srpna 2005 tak, že se napadená ustanovení ruší.¹⁶⁶

Citace krásné literatury je tu obsažena v odlišném stanovisku soudce Stanislava Balíka a zní takto: „*Důvodem, proč jsem hlasoval pro přijatý výrok, není tedy ani v nejmenším obava, že by snad aplikace zrušeného ustanovení bývala mohla ovlivnit nezávislost soudcovského rozhodování, ale okolnost, že o odejmutí dalšího platu soudců se zákonodárce pokoušel úspěšně či neúspěšně vícekrát, pravidelně a s krátkou periodicitou. Jistě to připomene lidové přísloví z Florencie z období před vystoupením Savonarolovým, které pravilo, že "večer se florentské zákony tvoří, ráno je už však konšelé boří."* (srov. J. Macek, *Italská renesance, Praha 1965, str. 100*). Tento nešvar pochopitelně kritizoval ve vztahu k související právní nejistotě i Dante Alighieri (srov. Dante Alighieri, *Božská komedie, Očistec. Zpěv VI. 139 - 151, Praha 1998, str. 211.*)“¹⁶⁷

¹⁶⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 30. srpna 2005, sp. zn. Pl. ÚS 43/04. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

¹⁶⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 30. srpna 2005, sp. zn. Pl. ÚS 43/04.

V první řadě je třeba zdůraznit, že se jedná o hard case, kterému byla věnována velká mediální pozornost. Vzhledem k jeho praktickému dopadu se jedná i o politicky velmi vlivné téma. Jde tedy o případ, v němž citaci krásné literatury v principu použít lze, protože širší kulturní přesah je tu zřejmý. Citace je použita v odlišném stanovisku, což je přirozené vzhledem k tomu, že právě odlišná stanoviska k tomu otevírají větší prostor. To je dáno dvěma důvody. Zaprvé je styl jeho odůvodnění závislý pouze na disentujícím soudci, takže se může přiblížit stylu odůvodnění v systému common law, kterému jsou mimoprávní argumenty bližší. Zadruhé, dissent neprochází schvalováním od ostatních soudců, což by v případě nevyhnutelně subjektivně vybraných citací vedlo k pravděpodobnému vynechání citace proto, že by se na ní všichni zainteresovaní neshodli.

Soudce Stanislav Balík tu vybral citaci Božské komedie od Danta Alighieriho, tedy dílo i autora s dostatečnou mezinárodní autoritou, aby je bylo možno citovat v právním odůvodnění. Nedostatek vazby na český kontext tu tak není na škodu. Otázkou je však skutečná znalost tohoto díla mezi publikem, které má být stanoviskem přesvědčeno. Soudce tu proto volí nezvyklou cestu navázání této citace na florentské přísloví, které cituje přímou citací. Příklad tak i přes svoji neznámost v našem prostředí funguje, protože působí samo o sobě jako svébytný text a publikum může samo posoudit sdělení, které soudce prostřednictvím tohoto odkazu sděluje. Kladně je třeba hodnotit přesné uvedení zdroje, odkud autor přímou citací čerpá, protože to hypoteticky umožňuje kontrolu takového tvrzení. Tuto svoji úvahu následně soudce propojí s právní jistotou, aby teprve následně dodal, že tak to viděl už Alighieri. To, že si je soudce vědom specifického postavení takových citací v právním odůvodňování, potom dokládá i jeho výzva ke srovnání se zdrojem citace, který je uveden přesně včetně potřebných bibliografických údajů.

Soudce S. Balík tu tak svůj postoj nejprve opírá o lidovou moudrost, aby mu následně dodal autoritu i skrz dílo

nezpochybnitelně patřící do evropského kulturního dědictví. Tento jeho postup tak lze hodnotit jako vhodné použití citace krásné literatury, které odpovídá našemu modelu z podkap. 1.3.

2.1.3 I. ÚS 453/03

Ve věci se sp. zn. I. ÚS 453/03, týkající se otázek lidské důstojnosti, osobní cti a dobré pověsti, rozhodl Ústavní soud dne 11. listopadu 2005 v prvním senátu tak, že napadená rozhodnutí zrušil. Jednalo se o případ několika slovních útoků tehdejšího předsedy vlády vůči stěžovateli na půdě Poslanecké sněmovny, televize, rozhlasu a také na tiskové konferenci.

Citace krásné literatury je použita dvakrát přímo v textu rozhodnutí. První zní následovně: *„Čest a dobré jméno osoby jsou hodnoty náležející do kulturního dědictví naší civilizace mající kořeny v křesťanství a judaismu („Vzácnější jest jméno dobré než bohatství veliké, přízeň lepší než stříbro a zlato.“ Kniha přísloví, kap. XXII v.1, Kaz. 7.1.).“¹⁶⁸* Druhá citace zní potom takto: *„Na závěr testovaného prvního výroku vedlejšího účastníka Ústavní soud uvádí, vypůjčuje si slova spisovatele pronikajícího hluboko pod povrch událostí a věcí, že obecné soudy, které budou ve věci znovu rozhodovat, by měly mít na paměti, že i půda pouhého zjišťování faktů je rozbahněná a kluzká a je obtížné se na ní udržet. Ani fakt není totiž něčím jasným a nepředpojatým (Salman, Rushdie, esej „Když věznem jsou fakta“, MFD 25. 6. 2005, E-II).“¹⁶⁹*

Tento případ je přinejmenším ve stádiu před Ústavním soudem založen z velké části na hodnotových úvahách o cti a dobrém jménu, což vyjadřuje zejména následující konstatování: *„Jakkoliv se obsah a rozsah této hodnoty v čase mění, lze dospět k závěru, že její součástí jsou i ta pravidla, která se objevují v etických kodexech různých profesí, tj. i profese novinářů.“¹⁷⁰* Navíc vzhledem k tomu, že bojištěm sporu, jež je předmětem řízení, byla

¹⁶⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 11. listopadu 2005, sp. zn. I. ÚS 453/03. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

¹⁶⁹ Tamtéž.

¹⁷⁰ Tamtéž.

média, je povaha veřejně významného hard case v případě této věci nepochybná.

Na hraně je však označení daných citací za citace krásné literatury. V případě druhé z nich je totiž zdrojem, který je zde chvályhodně uveden včetně všech podrobností, tištěný deník. To by napovídalo tomu, že o krásnou literaturu nepůjde. Na druhou stranu se jedná o esej, jejímž autorem je významný literát, který je dokonce i výslovně v textu rozhodnutí označen za spisovatele s výjimečnými schopnostmi. Literární kvalita textu je tedy zřejmě určujícím důvodem výběru této citace. V důsledku toho se kloním k jejímu zařazení do našeho zkoumaného vzorku. V případě *Knihy přísloví* je situace ještě složitější, ale vzhledem k tomu, že citace načerpá z náboženské autority citovaného textu, nýbrž z jeho stylistické přesvědčivosti a kulturního významu, rozhodla jsem se ji zahrnout také.

Citace *Knihy přísloví* je ideálním příkladem odkazu na kulturní tradici nazírání určité hodnoty. Autorita textu v evropském kulturním kontextu, který se zakládá stejně na antických tradicích i na křesťanských ideách, je zásadní i ve chvíli, kdy mu nepřikládáme jinou než literární autoritu. Autor citace tu tak pracuje s emocemi publika v případě, kde čistě rozumový přístup k řešení problému nabízí jen nepřesvědčivá řešení. Navazuje ho navíc na čistě právní úvahy a činí tak z tohoto odkazu plnohodnotnou součást svého odůvodnění. Tuto citaci krásné literatury lze tedy hodnotit v kontextu našeho modelu jako vhodnou.

Poněkud složitější je však situace v případě druhé citace. V první řadě je tu samozřejmě její hraniční zdroj, který rozhodně není dílem z literárního kánonu. Je tu také skutečnost, že její autor je stále naživu a jeho autorita je v globálním pohledu kontroverzní, a to jak z literárního, tak ze společenského hlediska. Ani skutečnost, že je jeho životní příběh a kvalita jeho díla součástí všeobecného kulturního přehledu, mu tak z hlediska použití citace v právním odůvodňování nepomůže. Pokud by tak byl v citaci použit jen název citované eseje nebo dokonce samotné jméno autora, citace

by pro publikum nemohla být přesvědčivá. Autor citace tak (ať už vědomě či nevědomě) využil výjimku z pravidla citování krásné literatury, jak ho zrcadlí náš model, když použil parafrázi Rushdieho vlastních slov. Ta sama o sobě můžou přesvědčit své publikum. Vzhledem k tomu je nutno hodnotit i tuto citaci jako vhodně použitou.

2.1.4 Pl. ÚS 20/05

Nálezem ze dne 28. 2. 2006 rozhodl Ústavní soud v plénu tak, že návrh na zrušení ust. § 685 až § 716 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, se částečně odmítá a částečně zamítá, ale zároveň byla konstatována protiústavnost „*dlouhodobé nečinnosti Parlamentu České republiky spočívající v nepřijetí zvláštního právního předpisu vymezujícího případy, ve kterých je pronajímatel oprávněn jednostranně zvýšit nájemné, úhradu za plnění poskytovaná s užíváním bytu, a změnit další podmínky nájemní smlouvy.*“¹⁷¹ Je tedy zřejmé, že se věcně jednalo o posouzení stavu právní úvahy týkající se regulovaných nájmu.

Odlišné stanovisko soudců Vlasty Formánkové a Stanislava Balíka obsahuje tuto citaci krásné literatury: „*Byvše přehlasováni, nezbyvá nám než vyčkávat, zda se zopakuje onen antický příběh a bude nám řečeno: „Hic Rhodus, hic saltate.*““¹⁷²

V tomto případě se citace nevztahuje ani k samotnému případu a dokonce ani k podstatě odlišného stanoviska, kde je použito. Naznačuje pouze variantu toho, že podobný případ bude znovu před ÚS řešen a že tehdy možná disentuující soudci přesvědčí většinu o správnosti svého přístupu. Citace funguje spíše jako přísloví čerpající z lidové moudrosti a zároveň jako citát, který má svoji vlastní svébytnou autoritu, tudíž nemusí být ani přeložen z latiny. Onen antický příběh, který by podle autorů citace měl být

---

¹⁷¹ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 2. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 20/05. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

¹⁷² Tamtéž.

publiku znám, je jedna z Ezopových bajek. To však není v textu stanoviska ani naznačeno.

Byť by autor i dílo splňovaly podmínky na výběr díla k citování v právním odůvodnění, stejně jako sám případ splňuje kritéria hard case s širším společenským dopadem a odezvou v médiích, nelze o tomto příkladu citace krásné literatury říci, že je vhodný. Je totiž spíše zbytným ornamentem, který nemá v odůvodnění stanoviska zřejmou funkci. Takové použití citace krásné literatury potom nelze hodnotit jinak než jako nevhodné.

2.1.5 Pl. ÚS 66/04

Rozhodnutím s č. j. Pl. ÚS 66/04 rozhodoval Ústavní soud o zrušení právního předpisu o tzv. eurozatykači. Návrh byl rozhodnutím ze dne 3. května 2006 zamítnut.¹⁷³

Soudce Stanislav Balík ve svém odlišném stanovisku použil následující citaci: *„Pojetí vlasti, zahrnujícímu v sobě atributy domova a rodu, odpovídá i označení jazyka jako mateřštiny či Muttersprache nebo langue maternelle apod. Předání občana k trestnímu stíhání či výkonu trestu – a nyní se soustřeďuji čistě na otázku jazykovou – je nepochybně vytržením ze shora popisovaných kořenů. „Stesk a nemožnost mluvit s někým rodným jazykem ovlivnily kvalitu veršů po stránce námětu, stylu i jazyka“, i v případě básníka, který o svém díle oprávněně napsal „ore legar populi perque omnia saecula fama vivam“, přičemž pro naše účely nepřehlédněme, že vyhnanství probíhalo v rámci téže Římské říše, nicméně v jazykově spíše řeckém Pontu (srov. též heslo Ovidius, in: Encyklopedie osobností Evropy od starověku do současnosti, Praha 1993, str. 494).“¹⁷⁴*

Disentující soudce tu použil citaci krásné literatury poněkud matoucím způsobem. Vybral Ovidia, přičemž ho cituje přímo latinsky, ale zároveň cituje i interpretaci básníkovy životního

---

¹⁷³ Nález Ústavního soudu ze dne 3. 5. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 66/04. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

¹⁷⁴ Tamtéž.

příběhu z encyklopedického hesla, přičemž obojí čerpá ze stejného zdroje - encyklopedie (byť řádně opatřeného bibliografickými údaji). Překlad latinského citátu neposkytuje, i když není všeobecně známý, stejně tu nenajdeme žádné další vysvětlení. Soudce tak cituje krásnou literaturu zprostředkovaně, protože předmětem jeho citace je spíše životní příběh básníka než jeho dílo, tímto životem určované.

Tato citace slouží jako příklad toho, jak mateřský jazyk působí a v daném případě je takový příklad na místě. Jde totiž přesně o případ vhodný pro použití citace krásné literatury, jak je předvídan v našem modelu. I volba Ovidia s jeho mezinárodním věhlasem a autoritou díla prověřenou testem času se zdá rozumná. To, co je nutno z hlediska používání citace krásné literatury hodnotit jako problematické, je jazykové nepřizpůsobení citace publiku a také její až přehnaná délka a detailnost. Použití literární citace tak v daném případě nelze hodnotit jinak než jako spíše nevhodné.

2.1.6 III. ÚS 291/03

Ústavní soud rozhodl rozsudkem ze dne 6. června 2006, sp. zn. III. ÚS 291/03, tak, že usnesení Nejvyššího soudu a rozsudek Krajského soudu v Praze se ruší z důvodu porušení základního práva stěžovatele na osobní svobodu zaručeného čl. 8 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.¹⁷⁵

Odůvodnění je v tomto případě doplněno o odlišné stanovisko soudce Jana Musila. Právní věta rozhodnutí shrnuje, že účel kontroly předstíraného převodu ze strany státního zástupce má vyloučit pochybnosti o zneužití tohoto prostředku a u ochrany svědka s tímto převodem související je třeba využít test proporcionality. Pokud je tedy toto porušeno, znamená to porušení práva na spravedlivý proces.

---

¹⁷⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 6. 6. 2006, sp. zn. III. ÚS 291/03. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

V tomto případě byl stěžovatel odsouzen za spáchání trestného činu padělání a pozměňování peněz, za což mu byl uložen trest odnětí svobody v délce trvání dvanácti roků ve věznici s ostrahou. Stěžovatel tvrdil, že šlo o policejní provokaci a že vyslechnutím policejních agentů v režimu utajených svědků byl poškozen na svém právu na spravedlivý proces. Ústavní soud potom rozhodl, že tato eventualita nebyla vyvrácena, a proto rozhodnutí zrušil.

Citace krásné literatury byla v tomto případě použita v odlišném stanovisku, kde soudce Jan Musil hodnotí požadavek Ústavního soudu, aby obecné soudy rozptýlily podezření z policejní provokace, za obtížně splnitelný, ne-li nemožný úkol. Tuto ústřední myšlenku přitom hned nato dokresluje tvrzením, že *„je notoricky známou skutečností, že tzv. „teoreticky možných verzí případu“ (tj. verzí, jejichž existenci hypoteticky připouštějí pravidla formální logiky), je zpravidla ohromné množství. Beletristickým příkladem takové teoreticky možné verze je známé vyústění detektivních románů, že „vrahem je zahradník“; taková verze je sice literárně efektní, ale naprosto nevystihuje realitu skutečné kriminality.“* Toto dále vysvětluje tím, že takové pojetí by zcela paralyzovalo práci policie a trestní justice a poukazuje na zákonnou zásadu, *„podle níž „orgány činné v trestním řízení objasňují způsobem uvedeným v tomto zákoně i bez návrhu stran stejně pečlivě okolnosti svědčící ve prospěch i v neprospěch osoby, proti níž se řízení vede“ (§ 2 odst. 5 tr. řádu),“¹⁷⁶ již interpretuje v tom smyslu, že to neznámá, „že by se tyto orgány musely zabývat jakoukoli předkládanou verzí případu, tedy i takovou, která je vyvrácena důkazem opaku.“¹⁷⁷*

Specifické v tomto případě je, že není citováno konkrétní literární dílo, ale literární (případně meta-literární) žánr jako celek a jedno z jeho pravidel. Používáno je přitom jako příklad opaku toho, co platí v reálném světě. Z podstaty věci tu nemůže být použita konkrétní citace, natož s uvedením zdroje. Tuto funkci tu

---

¹⁷⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 6. 6. 2006, sp. zn. III. ÚS 291/03.

¹⁷⁷ Tamtéž.

však plní záměrně použité klišé o zahradníkovi. Tentokrát přitom citace krásné literatury neslouží jako dokreslení konkrétní pozitivně-právní úpravy, ale jako ukázka toho, jak praxe trestního práva nemůže fungovat.

Konsekvencialistický argument soudce Jana Musila je tak bez předchozího navázání na konkrétní právní ustanovení zdůrazněn poukazem na praxi detektivních románů, jež často právě tuto praxi popisují. Lze dokonce uvažovat o tom, že z omylu vlastního autorům těchto literárních děl ironicky viní i autory většinového stanoviska, vůči kterému disent směřuje. Síla tohoto přirovnání je přitom posílena poukazem na „známost“ takových vyústění a jejich „literární efektnost.“ Až následně je toto podpořeno poukazem na zákonnou zásadu trestního práva a její pozitivně-právní zakotvení.

Vzhledem k vymezování hranic pravomocí státní moci v kontrastu ochraně základních práv a svobod v tomto případě lze mluvit o jeho povaze hard case, čemuž ostatně odpovídá i závěr, ke kterému ÚS došel. Autor citace tak naplnil pravidlo pro určení případu, ve kterém je citace krásné literatury vhodná. S jeho výběrem citovaného díla je to však již složitější. Nejedná se totiž o klasickou citaci krásné literatury, protože tu soudce pracuje s druhovým názvem literárního žánru a s ním běžně spojovanou konvencí. Nutně tak klade důraz na skutečnou všeobecnou známost této kulturní realie. Z námi naznačeného modelu se tedy toto použití citace krásné literatury vymyká, dosahuje však potřebného efektu přesvědčivosti právě díky právě zmiňovanému důrazu na znalosti publika. Tím vyrovnává nedostatek autority citovaného díla plynoucí z příslušnosti k literárnímu kánonu. Použití literární citace je tak v tomto případě vhodné.

2.1.7 Pl. ÚS 25/06

Rozhodnutí pléna Ústavního soudu ze dne 19. září 2006, sp. zn. Pl. ÚS 25/06, se týká zrušení právního předpisu na návrh vlády. Návrh byl zamítnut. Závěrem je, že transpozice zákona o požární ochraně do obecně závazné vyhlášky podle již existující judikatury

nezakládá bez dalšího protiústavnost transponované úpravy, protože může jít o nutnost z hlediska systémových vazeb právního řádu.¹⁷⁸

V tomto případě se konkrétně jednalo o ostravskou obecně závaznou vyhlášku o požárním řádu, která byla před Ústavním soudem napadena pro překročení pravomoci obce co do určení povinností osob při poskytování přístupu k vodě pro účely hašení požáru. Ústavní soud tu vycházel z toho, že napadená ustanovení obecně závazné vyhlášky jsou identická s textem metodického doporučení ministerstva vnitra k vydání požárních řádů obcí. To znamená, že obec svoji vyhlášku formulovala na základě předpisu téhož ministerstva, které ji potom napadlo před ÚS. Na úplný závěr odstavce shrnujícího tuto situaci ÚS uvedl: „*Ministerstvo vnitra tím vytváří situaci, jež ukazuje, že absurdní svět románů Franze Kafky či Georga Orwella, divadelních her Samuela Becketta či Eugena Ionesca nemusí být a není toliko fikcí, nýbrž začasť je i životní realitou.*“¹⁷⁹

V tomto případě použití citace krásné literatury je tak hned několik zásadních momentů. V první je tu citace použita jako osvětlující dokreslení nejsilnějšího argumentu, a totiž shodnosti formulace vyhlášky a metodického doporučení, a v důsledku toho i logiky systému právního řádu. Následné doplnění tohoto argumentu v dalších odstavcích se již jeví jako doplňkové, jelikož konkretizuje jednotlivé argumenty návrhu ministerstva vnitra a poukazují na jejich absurditu. Tím přitom Ústavní soud navazuje na citaci a dále ji rozvádí, přičemž však prvotní je tu právě poukaz na absurditu situace v podobě citace a až následně jsou použity právní argumenty založené na pozitivně-právní úpravě a judikatuře.

Dále je tu skutečnost, že zde není zmíněno jedno, ale hned více literárních děl více autorů. Autoři zde potom jsou uváděni celým jménem včetně zařazení mezi autory románů a dramatiky. Na druhou stranu zmiňovaná díla nejsou určena jinak než právě

---

¹⁷⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 19. 9. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 25/06. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

¹⁷⁹ Tamtéž.

uvedením autora a uměleckého směru, do kterého je zařazován. Je nutno zdůraznit, že v tomto konkrétním případě se jedná o směr obecně velmi známý a jeho označení sahá do 60. let 20. stol.

Je tedy zřejmé, že autor použití citace vycházel spíše než z konkrétní znalosti obsahu konkrétních děl daného směru z předpokládaného obecného přehledu čtenáře tohoto soudního rozhodnutí. Pro případ, že by samotný pojem absurdního světa nebyl dostatečně expresivní, doplnil ho ještě o zmínku o Kafkovi, jehož autorita coby vizionáře a literárního génia je všeobecným územ.¹⁸⁰

Zde by dost dobře mohla daná citace skončit, protože pro dokreslení nepřijatelnosti výkladu ministerstva vnitra je zcela dostatečná. Za daných okolností ostatně není třeba ani určení konkrétních děl, která tu má autor na mysli, ani jejich přesné ozdrojování. V podstatě by to bylo i kontraproduktivní, jelikož čtenář by mohl nabýt dojmu, že nejde o všeobecně platnou pravdu, ale o specifickou záležitost vlastní jenom konkrétnímu románu Franze Kafky. S největší pravděpodobností by přitom takový čtenář tento román ani nikdy předtím nečetl, a tak by konkrétní určení zdroje nebylo ani nijak funkční.

Podobně jako v případě Kafky funguje uvedení příkladu děl George Orwella. Autor tu v podstatě opakuje již použitou figuru s Kafkou, pouze s tím rozdílem, že nově je zmiňovaným autorem Orwell. Mohlo by se to zdát zbytečné, ale má to svoji logiku v opakování již řečeného, a tedy v násobení síly sdělovaného opakováním tvrzení. Byť je jméno autora jiné, zmiňovaný autor má stejné kvality jako první jmenovaný, a tedy ho můžeme považovat za opakování.

V logice tohoto použití citace krásné literatury se ale potom uvedení jmen Samuela Becketta a Eugena Ionesca musí jevit scestné. Nejenže se jedná autory divadelního směru, jenž sice díky známosti uměleckých aktivit Václava Havla není nijak neznámý, ale jinak spadá spíše do oblasti specializovaných uměnovědných

---

¹⁸⁰ Viz např. HAWES, J. *Proč byste měli číst Kafku, než promarníte svůj život*. Vyd. 1. Brno: Host, 2011, 316 s.

znalostí, ale navíc i samotní jmenovaní autoři jsou známi spíše odborné veřejnosti než širšímu publiku. Tím spíše to potom platí o jejich hrách. Nezbyvá tedy než se ptát, co vedlo autora této citace v soudním rozhodnutí právě k takovému výběru, jaký učinil.

Odpověď je v určitém směru paradoxní. Výběr citované krásné literatury v použití v daném odůvodnění totiž nelze připsat pouze autorovi tohoto odůvodnění. V důsledku toho se ani nejedná o jednoznačné použití citace krásné literatury v právním odůvodňování. Jedná se totiž o citaci právní doktríny, konkrétně o parafrázi vysvětlení obsaženého v monografii Filozofie práva od Pavla Holländera.¹⁸¹ Ten jakožto příznivce propojování práva a umění jak ve výuce, tak i v odborném psaní často používá příklady z krásné literatury pro dokreslení či vysvětlení svých právních úvah a nejinak je to v případě otázky práv a povinností státu.

Jelikož však publikum daného rozhodnutí pravděpodobně nebude mít tuto vědomost, je nutno hodnotit vhodnost použití této citace bez ní. V takovém případě je použití literární citace v tomto rozhodnutí spíše vhodné, jelikož splňuje podmínky pro výběr některých citovaných autorů, ale jejich hromaděním a nedostatečnou známostí si na vhodnosti ubírá.

2.1.8 II. ÚS 549/06

V případě týkajícím se práva na soudní a jinou právní ochranu řešil druhý senát Ústavního soudu v případě se sp. zn. II. ÚS 549/06 spor o náhradu nákladů řízení. Ústavní stížnost byla v tomto případě dne 29. listopadu 2006 zamítnuta, ovšem rozhodnutí je tu doplněno o odlišné stanovisko soudce Stanislava Balíka. Právní věta rozhodnutí zní takto: *„Spor o náhradu nákladů řízení nedosahuje sám o sobě intenzity představující porušení základních práv a svobod, jakkoliv se může účastníka řízení citelně dotknout. Ústavní soud při posuzování problematiky nákladů řízení, tj. problematiky ve vztahu k předmětu řízení před obecnými soudy vedlejší, postupuje nanejvýš*

---

¹⁸¹ HOLLÄNDER, 2006, op. cit., s. 178.

*zdrženlivě a ke zrušení napadeného výroku o nákladech řízení se uchyluje pouze výjimečně, například když zjistí, že došlo k porušení práva na spravedlivý proces extrémním způsobem nebo že bylo zasaženo i jiné základní právo.*¹⁸²

V daném případě se jednalo o povinnost stěžovatelky zaplatit na nákladech řízení částku 170.598 Kč. Řízení se týkalo sporu o neplatnost nájemní smlouvy na dobu určitou, přičemž stěžovatelka jakožto žalovaná měla v držení pronajaté nemovitosti. Těsně před skončením doby sjednaného nájmu pronajté nemovitosti vrátila, načež byla žaloba vzata zpět. To však ve svém důsledku znamenalo, že jí byla uložena povinnost uhradit veškeré náklady řízení. Ústavní soud přitom postavil svoji argumentaci na výkladu římskoprávní zásady *lex dura sed lex a* a došel k závěru, že pokud strany nevyřeší svůj spor smírně, nesou všichni riziko nepříznivých následků. Za takový nepříznivý následek tak implicitně označil i dané rozhodnutí o nákladech řízení a rozhodl, že bylo správně učiněno na základě procesních předpisů a v ničem nezakládá porušení základních lidských práv.

Odlišné stanovisko soudce Stanislava Balíka je v prvních dvou odstavcích uvozeno stručným a věcným shrnutím důvodů, proč s většinovým stanoviskem nesouhlasí. Vše, co následuje po tomto úvodu, lze označit za společenskou satiru, případně za rétorickou figuru - ironii. To je ostatně jako záměr přiznáno i v závěru stanoviska: „*Jak vidno, čtyři navrhované verze nejsou ani v rodné zemi Franze Kafky a Jaroslava Haška přiléhavé...*“,¹⁸³ kde se autor hlásí ke svým vzorům v tomto případě.

Autor tu vychází z tradičního teoreticko-právního dělení zavinění a u každé z variant spřádá svoji vizi toho, jak účastníci řízení jedou Orient expresem na výlet do Štrasburku a vědí/nevědí o pomalosti českých soudů. Pro jasnou představu je třeba si odlišné stanovisko přečíst, jelikož je naplněno nejrůznějšími odkazy na

---

¹⁸² Nález Ústavního soudu ze dne 29. 11. 2006, sp. zn. II. ÚS 549/06. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

¹⁸³ Tamtéž.

turistické i kulturní realie. Ve stanovisku je tak mimo jiné citována i „Ariadnina nit“ ze starořeckých bájí či dramát. Nutno přiznat, že výsledek čtení stanoviska se skutečně v mnohém blíží dojmu ze čtení Haškových textů.

Pokud máme shrnout toto rozhodnutí, v daném případě je citace krásné literatury použita (několikrát) v odlišném stanovisku soudce Balíka. Krásná literatura je tu ve všech třech případech pouze zmíněna, z toho dvakrát formou uvedení jména autora, jednou zmíněním věci ze zápletky díla. U citovaných jmen autorů se jedná o tuzemské autory s nezpochybnitelnou uměleckou autoritou a všeobecným věhlasem, a to i v zahraničí. Konkrétní díla nejsou určena, tudíž je zřetelný motiv autora stanoviska poukázat hlavně na obecnou charakteristiku jejich díla, která má podle jeho názoru jasnou vypovídající hodnotu ohledně situace v Česku, jak vyplývá z jeho formulace zohledňující návaznost na Haškovo a Kafkovo umělecké svědectví. V případě odkazu na řeckou mytologii se potom už jen potvrzuje to, že zde soudce Balík pracuje spíše než s konkrétními literárními znalostmi svého publika s jeho až povrchní kulturní znalostí. Přesto je třeba zdůraznit, že byt' nepoužívá pro své odůvodnění přímo literární zdroj, vypůjčuje si stylistickou sílu konkrétního literárního žánru. Dá se tedy říci, že používá literární citaci svého druhu, fungující na stejném principu jako přímá citace literárního díla bez uvedení autora či zdroje. Jako výjimku z pravidla je potom nutno citaci hodnotit jako vhodně použitou.

2.1.9 II. ÚS 2268/07

V usnesení se sp. zn. II. ÚS 2268/07 – 1 rozhodl Ústavní soud dne 29. února 2008 ohledně otázky lidské důstojnosti jako základu řádu základních práv v případě faráře Jana Šimsy, signatáře Charty 77, odsouzeného v roce 1978 za útok na veřejného činitele - příslušníka Státní bezpečnosti, tak, že rozhodnutí Nejvyššího soudu se ruší.

Podstatou případu bylo tvrzené porušení práva na spravedlivý proces nezohledněním materiálního znaku trestného činu útoku na

veřejného činitele, a to z důvodu politického charakteru soudní kauzy. Konkrétně šlo o to, že se stěžovatel domáhal zrušení trestu z politického procesu v 70. letech.

V odstavci 37 textu usnesení je v rámci úvahy o podmínkách existence nezávislé soudní moci a jejich vazbě na důvěru veřejnosti ve spravedlivé soudnictví uvedena tato citace krásné literatury: „Slovy H. de Balzaca: „Nedostatek důvěry v soudnictví je začátkem konce společnosti.“¹⁸⁴ Je uvedena uprostřed odstavce před i za uvedením citace přitom stojí poměrně rozdáhlé vysvětlení toho, jakou roli důvěra společnosti v právním státě hraje a jak to má soudce zohledňovat ve své interpretaci práva.“

V tomto případě jde bezesporu o hard case a i v ostatních ohledech splňuje charakteristiky podle našeho modelu. Autor citace rovněž vybral autora, jehož umělecká i společenská prestiž je pro citaci dostatečná. Svůj výběr potom podpořil volnou formou přímé citace, kde citovaná myšlenka je vhodným doplněním čistě právní argumentace a její plnohodnotnou součástí. Jediným problematickým aspektem je neuvedení zdroje této citace, tím spíše, že je přímá. I přesto lze použití citace hodnotit jako vhodné.

2.1.10 Pl. ÚS 1/08

V případě zrušení právního předpisu na návrh poslanců, rozhodnutého Ústavním soudem dne 28. května 2008, sp. zn. Pl. ÚS 1/08, šlo o otázky ochrany zdraví, konkrétně o návrh na zrušení části zákona č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů, část zdravotnickou (251/2008 Sb.), tedy o regulační poplatky.¹⁸⁵

Samotný text odůvodnění rozhodnutí má rozsah přes sedmdesát normostran. Navíc je k textu rozhodnutí připojeno několik odlišných stanovisek: jako první odlišné stanovisko soudce Vojena Güttlera, přesahující tři normostrany. To soudce Pavel Holländer napsal odlišné stanovisko dlouhé přes čtrnáct normostran

---

¹⁸⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 29. února 2008, sp. zn. II. ÚS 2268/07. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

¹⁸⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 28. května 2008, sp. zn. Pl. ÚS 1/08. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

a soudce Jiří Nykodým nesouhlasil s většinovým rozhodnutím na více než jednadvaceti normostranách. Předseda Ústavného soudu Pavel Rychetský připojil k většinovému rozhodnutí jedenáct a půl normostrany. Odlišné stanovisko soudkyně Elišky Wagnerové má třináct a půl normostran, to soudce Jana Musila téměř deset normostran a u Františka Duchoně má rozsah přes dvě normostrany. Celkem jde o 75 normostran odlišných stanovisek od sedmi soudců a text dokonce delší než text samotného rozhodnutí. Je také nutné uvést, že byla vytvořena právní věta o téměř osmi normostranách.

Návrh na zrušení právního předpisu byl rozhodnutím zamítnut a jádrem právní věty je závěr, že Ústavní soud může „*založit odůvodnění toliko na abstraktních ústavněprávních argumentech, nikoliv na faktických účincích zákona, které v řízení před Ústavním soudem není možno individuálně zjišťovat*“¹⁸⁶ a zároveň musí dodržet princip zdrženlivosti a minimalizace zásahu. Jak však ve svém odlišném stanovisku uvádí soudce Jiří Nykodým: „*Ústavní soud se ocitl ve specifické situaci, která zřejmě v jeho dosavadní praxi nenastala - většina se chtěla odchýlit od již vysloveného stanoviska (což náleží připouštět, když odkazuje na náleží Pl. ÚS 11/02), ale nedisponovala kvalifikovanou většinou ke změně dosavadního stanoviska Ústavního soudu. Menšina byla pro derogaci napadených ustanovení, ale pro takové rozhodnutí rovněž neměla kvalifikovanou většinu.*“ To ho vedlo mimo jiné k tomu, že „*Pokud jsou o v odůvodnění náleží zaujímana konkrétní stanoviska z hlediska ústavnosti posuzované právní úpravy, jde sice o stanoviska většiny, nikoliv však kvalifikované, a proto nemohou mít žádnou právní závaznost a jsou jen vyjádřením názoru soudců hlasujících pro zamítnutí návrhu, stejně jako jsou disenty vyjádřením názoru soudců hlasujících proti tomuto návrhu.*“¹⁸⁷ To mimo jiné svědčí i o specifické povaze a nejednoznačnosti tohoto až učebnicového příkladu hard case. Pro oprávněnost použití citace krásné literatury potom svědčí i nesporná společenská závažnost

---

¹⁸⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 28. května 2008, sp. zn. Pl. ÚS 1/08.

¹⁸⁷ Tamtéž.

případu, téma zasahující do života každého občana a vysoká medializovanost případu.

První z citací krásné literatury v daném případě nalzáme v odlišném stanovisku soudce Pavla Holländera. Ten tvrdí toto: *„Na uvedené nejasnosti reaguje nález tvrzením, dle něhož regulační poplatky představují pojem (kategorii) sui generis. Tato argumentace připomíná pasáže ze slavné knihy Patricka Ryana, „Jak jsem vyhrál válku“, a to Goodbodyovský úkrok stranou.“*¹⁸⁸

Další citace krásné literatury jsou v odlišném stanovisku soudkyně Elišky Wagnerové. Nejprve v sedmém odstavci: *„Snad mohu jen dodat, že sám nález podkládá „poplatkům“ s jistotou, kterou rozhodně nečerpal z dokazování a z faktů ležících v reálném světě (jejichž popis přinášejí všechna média již po dlouhou řadu měsíců), několikero účelů, od regulační funkce, přes příspěvek na technický provoz lékařské ordinace resp. zdravotnického zařízení, je přímo názornou ilustrací samozřejmě ironicky míněné rady velkého básníka, vystudovaného právníka, J. W. Goethe, kolegům z právnické profese, která zní: „Im Auslegen seid frisch und munter! Legt ihr's nicht aus, so legt was unter.“*¹⁸⁹ Následuje pak citace o patnáctém odstavci, a to v této podobě: *V české kultuře „úctel“ úcty ke stáří až didakticky a bez jakéhokoli moralizování doslova „polopatě“ vysvětluje báseň J. Nerudy, Dědova mísa. V ní je názorně podáváno těm, kdo se mravnosti o sobě vysmívají, ono do ut facias, zde důvod toho, proč je i z velmi egoistického a pragmatického hlediska prospěšné dávat svým potomkům dobrý příklad, mám-li reagovat na tuto v nálezu bez opory ve skutkovém dokazování použitou frází (bod 128).“*¹⁹⁰

V tomtéž stanovisku je použita i kontroverzní biblická citace, a to v tomto znění: *„Úctu ke stáří jako kulturně-civilizační hodnotu nalezneme i v náboženstvích, z nichž naše civilizace vyrostla (čtvrté přikázání starozákonního desatera, doplněné již ve 3. Mojž., kde se*

---

¹⁸⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 28. května 2008, sp. zn. Pl. ÚS 1/08.

¹⁸⁹ Tamtéž.

¹⁹⁰ Tamtéž.

toto přikázání rozšiřuje na úctu ke starým lidem vůbec: „Před šedivou hlavou povstaneš a starému člověku prokážeš úctu“ (L 19,32).“¹⁹¹

V prvním případě soudce Pavel Holländer přirovnává argumentaci většinového vóta k praktice popsané v konkrétním díle autora určeného celým jménem a tuto praktiku také podle díla pojmenovává. V případě románu Patricka Ryana „Jak jsem vyhrál válku“ a v něm používaného pojmu „Goodbodyovský úkrok stranou“ vychází soudce zřejmě z předpokladu všeobecné známosti tohoto díla i jeho obsahu, když ho označuje za „slavné.“ Skutečností však je, že byť se jedná o dílo poměrně známé, nelze očekávat jeho všeobecnou podrobnou znalost, tím spíše u publika české široké veřejnosti. Nejde totiž o notoricky známé dílo (jako např. u Orwellovy *Farmy zvířat*) ani o dílo zpřístupněné veřejnosti ve formě popkulturních zpracování (jako např. u některých Shakespearových děl) a ani o významné dílo české kultury (jako např. v případě Haškových *Osudů dobrého vojáka Švejka*). Na druhou stranu je třeba přiznat, že i bez jakékoliv předchozí znalosti už jen název románu a pojmenování zmiňované praktiky dává publiku velmi spolehlivě tušit, o co zde pravděpodobně půjde. Potom takovému „nepoučenému“ čtenáři může stačit a pravděpodobně stačí autorita soudce, který mu už vysvětlil, že toto konkrétní dílo je slavné a že je tu určitá podobnost s argumentací ve většinovém rozhodnutí.

Postup soudce Holländera v tomto případě lze tedy přirovnat k alternativnímu petitu v žalobě. Navrhuje tu svému publiku, aby odmítlo argumentaci většinového vóta, a to z důvodu její nesmyslnosti, která je zjevná buď pro skutečnou podobnost s nesmyslnou situací popisovanou ve slavném románu a publikum samo to ví, nebo protože to soudce říká a jeho autorita je natolik silná, že mu to publikum uvěří. Tak jako tak o absurditě dané argumentace nemůže být pochyb. Tento postup svědčí o poučenosti jeho autora o fungování vztahu mezi uměním a právní argumentací,

---

¹⁹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 28. května 2008, sp. zn. Pl. ÚS 1/08.

jelikož v prvním případě se jedná o jasnou citaci krásné literatury v právním odůvodňování, přičemž citované dílo splňuje požadavky na kvalitu díla samotného i téma a závažnost jeho obsahu, stejně jako i jeho (minimálně autorem) předpokládanou všeobecnou známost. Vzhledem k praxi citací krásné literatury v českém odůvodňování je i označení díla názvem a plným jménem autora dostačující. V případě neznámosti citovaného díla publiku jde o argument autoritou (v tomto případě autoritou soudce) a jako takový může fungovat právě díky prokázání většího kulturního přehledu, než jakým disponuje publikum.

V případě citací v odlišném stanovisku soudkyně Elišky Wagnerové je situace částečně odlišná. S praxí soudce Holländera se shoduje ve formě i rozsahu určení citovaného díla, jde však dál v jeho vysvětlení a odlišuje se volbou původu tohoto zdroje. V citaci Nerudovy básně zjevně záměrně sahá k autorovi jako jednomu z umělců utvářejících svébytnou českou kulturní identitu během českého obrození, jelikož jde v jejím podání o výklad společenské hodnoty úcty ke stáří specificky v českém diskurzu. Mnoho jiných autorů tu tak nepřipadá v úvahu. Soudkyně Wagnerová tu spoléhá na působivost poezie, když hodnotí v básni obsažené vysvětlení jako „polopatické.“ Nijak však nepředjímá, že by tato konkrétní báseň měla být široce známá, a proto následně sama parafrázuje její obsah a navazuje ho na argumentaci většinového stanoviska, proti kterému pomocí dané básně brojí. Spoléhá výhradně na autoritu Jana Nerudy jako literáta i jako společensky činné osoby a působí opět spíše na city než na rozum svého publika.

Jestliže je citace Nerudy orientovaná primárně na širší publikum a vně autorku samotnou i její bezprostřední okolí na Ústavním soudu, je její citace Goetha orientovaná velmi odlišně. Fakt, že Goetha zmiňuje nejprve jménem a až potom přichází citovaný výrok, stejně jako zdůraznění jeho právního vzdělání a adresování jeho výroku bývalým kolegům napovídá, že i ona sama adresuje tuto svoji poznámku svým kolegům z právnické profese,

zejména potom těm, kdo hlasovali pro přijetí zamítavého rozhodnutí. Napovězené je potom potvrzeno uvedením Goethovy přímé citace v původním znění, tedy v německém jazyce bez jakéhokoliv překladu, stejně jako zdůraznění ironického podtextu daného doporučení. Paralela mezi právnickým účtováním za právní služby a účtováním regulačních poplatků ze strany lékařů je potom políčkem logice, která podle použití dané citace měla díky stejnému uvažování vést soudce k hlasování pro nakonec přijaté rozhodnutí. Opět tu přitom autorka stanoviska těžší z autority citovaného literáta, a to z jeho autority právníkové (díky právnímu vzdělání), literární i společenské (Goethe se významně vyjadřoval k formování kulturní identity).

Co se týče autority citace, je poslední z citací použitých soudkyní Wagnerovou problematická podobně jako v případě odkazu na *Knihu přísloví* v odůvodněná ve věci s č. j. I. ÚS 453/03 (viz. podkapitolu 2.1.3). Soudkyně tu totiž přiznaně odkazuje na pravidlo z bible, a byť u ostatních citací si s přesným uvedením zdroje nedělá starosti více, než je v českém kontextu běžné, zde se drží zažitého způsobu citování bible. Otázkou je, zda je takový odkaz v sekulárním státu, jakým je Česká republika, přípustný jako součást odůvodnění soudního rozhodnutí, byť v části odlišného stanoviska. Je nutné trvat na tom, že v tomto případě není na argumentaci vycházející z bible nic závadného. Soudkyně Wagnerová s ní pracuje jako s jakýmkoliv jiným textem krásné literatury, který má vypovídající hodnotu pro řešou otázku, tím spíše že se jedná o text s nezměrným kulturním významem v našem historickém a geografickém kontextu. Soudkyně tu netvrdí nic o speciální autoritě bible z náboženského hlediska, ale poukazuje na kulturní tradici a volí přímou citaci, která působí sama o sobě. Splňuje tak pravidla pro výběr díla krásné literatury, které je možné citovat v soudním odůvodňování a není třeba jí takový postup jakkoliv zapovídat. Celkově pak lze všechny použité citace krásné literatury hodnotit jako vhodné.

2.1.11 Pl. ÚS 27/09

Nálezem ze dne 10. 9. 2009, č. j. Pl. ÚS 27/09, rozhodl Ústavní soud ohledně návrhu na zrušení ústavního zákona č. 195/2009 Sb., o zkrácení pátého volebního období Poslanecké sněmovny (318/2009 Sb.), tak, že se předmětný zákon i na něho navazující rozhodnutí prezidenta ruší.¹⁹²

Odůvodnění je členěno na osm částí a netypicky obsahuje i uvedení zdrojů argumentace v poznámkách pod čarou (z nichž však žádná neodkazuje na dílo krásné literatury). Jsou k němu připojena odlišná stanoviska soudců Vladimíra Kůrky Jana Musila.

Tento případ je znám také pod mediálním označením „kauza Melčák,“¹⁹³ což samo o sobě svědčí o míře pozornosti, kterou případu věnovala česká média i veřejnost. Věcně šlo o ústavní stížnost poslance Miloše Melčáka proti zákonu, který měl podle jeho názoru zkrátit jeho právo na nerušený výkon veřejné funkce tím, že ad hoc suspendoval ústavní pořádek, a tím retroaktivně změnil pravidla rovné, volné a otevřené politické soutěže. Ústavní soud k tomu ve svém většinovém stanovisku uvedl, že předmětný zákon byl ústavní zákon pouze co do své formy, nikoliv co do obsahu. Dále konstatoval, že se jednalo o zásah do materiálního ohniska ústavy a porušení normy o nepřípustnosti změny podstatných náležitostí demokratického právního státu a zároveň o obcházení základních ústavních principů porušením zákazu retroaktivity právních norem.

Je nepochybné, že se jedná o hard case, a to jak z použitých metod interpretace ve většinovém stanovisku, tak i z reakcí disentujících soudců již ohledně samotné projednatelnosti stížnosti a posléze i ohledně pojmu materiálního ohniska ústavy.

Z hlediska výzkumné otázky této práce je zásadní odlišné stanovisko v této věci od soudce Jana Musila. Ten v odstavci 24 svého stanoviska používá citaci krásné literatury v této podobě:

---

¹⁹² Nález Ústavního soudu ze dne 10. září 2009, sp. zn. Pl. ÚS 27/09. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

¹⁹³ POKORNÝ, Radek. Kauza Melčák a nevyzpytatelný Ústavní soud. *Ihned.cz* [online]. *Economia*, publikováno 21. 9. 2009 [cit. 4. 9. 2015].

„Jen zcela na okraj, a mimo ústavněprávní argumentaci, lze odkázat na kritické postřehy Karla Čapka v jeho ironické eseji "Dvanáctero figur zápasu perem čili příručka písemné polemiky" v knize Marsyas.“¹⁹⁴ Sama o sobě nedává tato citace příliš smysl a mohla by se zdát nemístná, uvádím proto i bezprostředně předcházející text v témže odstavci: „Za málo podstatný, přesto však zaznamenaníhodný fakt pokládám to, že nález volí pro pojmenování postupu přijetí ústavního zákona č. 195/2009 Sb. termín "prolomení ústavní úpravy", kterýžto může u nezasvěceného čtenáře vyvolat apriorní negativní konotace (jako postupu brutálního, nepatřičného). Použití takovéto expresivní terminologie pokládám za nekorektní v situaci, kdy zvolené označení není všeobecně sdíleno všemi účastníky polemiky, která teprve probíhá. Takový způsob vedení polemiky, v níž si navíc jeden z účastníků sám definuje obsah pojmu, který je prozatím sporný, je vesměs kritizován.“¹⁹⁵

Tato citace krásné literatury je obsažena v odlišném stanovisku, nikoliv v samotném textu většinového rozhodnutí. Jedná se o citaci díla Karla Čapka, autor je tu zmíněn celým jménem a jeho dílo je rovněž určeno celým názvem včetně zařazení do konkrétní sbírky esejí. Příslušné bibliografické údaje však nejsou uvedeny ani v textu, ani v poznámce pod čarou. Jedná se o autora s nezpochybnitelnou uměleckou i společenskou autoritou, a to zejména v českém kontextu. Za své eseje je rovněž oceňován a Marsyas patří mezi jeho známější díla. Je-li tak citovaná esej uváděna bez parafráze obsahu, přímé citace nebo jiného vysvětlení, už samotná autorita autora a název díla mají určitou přesvědčivost a ve spojitosti se samostatně vypovídajícím názvem eseje i dostatečně vypovídající sdělení. Použití citace tu tak funguje na stejném principu jako v odlišném stanovisku soudce Pavla Holländera ve věci regulačních poplatků.

---

¹⁹⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 10. září 2009, sp. zn. Pl. ÚS 27/09. In: *ASPI* [právní informační systém].

¹⁹⁵ Tamtéž.

Co do umístění v rámci stanoviska je citace Čapka zhruba uprostřed, nikoliv v úvodní části nebo v závěrečném shrnutí. V kontextu konkrétního odstavce se nachází v závěru a dokresluje samostatnou právní úvahu o významu pojmu „prolomení ústavní úpravy.“ Je třeba zdůraznit, že ohledně vhodnosti použití tohoto pojmu se tu poté autor stanoviska pouští do úvahy založené nikoliv na rozumu, ale naopak na emocích, které takový pojem může (nikoliv nutně musí) vyvolat v publiku rozhodnutí. Je zároveň nutno přiznat, že soudce Musil volí tuto cestu odůvodnění pouze v případě, který explicitně označuje za „*málo podstatný*“ a použití citace krásné literatury uvádí „*jen zcela na okraj, a mimo ústavněprávní argumentaci.*“¹⁹⁶ I přesto (spíše však právě proto) ale jeho postup při využití literární citace můžeme hodnotit jako vhodný.

Obojí lze z jeho strany přičítat opatrnosti vůči v našem kulturně-právním prostředí zavedenému stylu právních rozhodnutí, kde není argumentace postavená na emocích nijak běžná a kde citace mimoprávních, tím spíše literárních zdrojů nijak častá. Na druhou stranu je určitá zdrženlivost v používání těchto prostředků v odůvodňování na místě právě pro jejich specifický charakter doplnění standardní a v rozhodnutí určující právní argumentace. Svědčí totiž o ohledech na celkovou přesvědčivost stanoviska v jeho komplexnosti stejně, jako ji kritizuje u většinového stanoviska.

Za povšimnutí v tomto disentu tak stojí také autorovo výslovné vyjádření se k otázce přesvědčivosti odůvodnění soudního rozhodnutí v osmém odstavci: „*Za situace, kdy chybí výslovné zakotvení této kompetence Ústavního soudu přímo v Ústavě, lze tuto kompetenci Ústavního soudu dovodit pouze interpretací, založenou zčásti na metajuristické argumentaci (používají se i argumenty historické, axiologické, mravní apod.). Ústavní soud se tu z povahy věci pohybuje "na tenkém ledě" a tudíž jeho interpretace a*

---

¹⁹⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 10. září 2009, sp. zn. Pl. ÚS 27/09. In: *ASPI* [právní informační systém].

*argumentace musí být mimořádně přesvědčivá.*¹⁹⁷ Bohužel hned v následujícím odstavci konstatuje, že: „*Takovouto důkladnost a všeobecnou přesvědčivost ve zdůvodnění nálezu postrádám.*“¹⁹⁸, což vysvětluje tímto: „*Očekával jsem však (marně), že budou zevrubně uvedeny v odůvodnění nálezu, jež má z tohoto aspektu "pionýrský" charakter, protože tento problém je rozhodován v praxi českého Ústavního soudu vůbec poprvé.*“¹⁹⁹

Soudce Jan Musil, byť sám opatrný ve využívání metajuristické argumentace, tak podmiňuje přesvědčivost odůvodnění rozhodnutí ve složitých případech využitím prostředků metajuristické argumentaci. Ta ale podle jeho názoru musí být „mimořádně přesvědčivá“ právě pro svoji mimořádnou povahu, což v sobě zahrnuje požadavek na zevrubnost vysvětlení použitých argumentů. Dodejme, že vedle vysvětlení je třeba trvat i na opatrném výběru těchto argumentů či nástrojů s nimi spojených.

Velmi specifickým jevem v tomto rozhodnutí, obsaženým dokonce i v právní větě, je přímá citace v samotném textu rozhodnutí. Uvádím ji na závěr této sekce, jelikož se nejedná o jednoznačný případ krásné literatury, byť o jeho literárním stylu nemůže být pochyb. Zní následovně: „*Alexander Hamilton v čl. 78 Listů Federalistů ukázal, že "prostředníkem mezi lidem a zákonodárným sborem mají být soudy, aby mimo jiné udržovaly zákonodárství v mezích jeho pověření"*.“²⁰⁰

Důvodem, proč se domnívám, že by za daných okolností měl být tento odkaz považován za citaci krásné literatury je dán mnohoznačností anglického literárního pojmu „literary fiction“ coby našeho synonyma krásné literatury. I pokud bychom uznali, že v současnosti je v americkém soudním systému argumentace Listy Federalistů součástí běžné právní argumentace, nic to nemění na

---

¹⁹⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 10. září 2009, sp. zn. Pl. ÚS 27/09. In: *ASPI* [právní informační systém].

¹⁹⁸ Tamtéž.

¹⁹⁹ Tamtéž.

²⁰⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 18. února 2010, sp. zn. II. ÚS 775/06-1. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

tom, že v českém prostředí je tomu jinak. Listy federalistů nejsou v českém prostředí totiž ničím jiným než literární fikcí.

Listy Federalistů se totiž sice týkají interpretace konkrétního právního předpisu, ale původně vycházely v novinách ještě před přijetím tohoto předpisu a jsou psány ve formě esejí tomu odpovídající. Když jsou dnes na jejich základě dovozovány motivy a myšlenky Otců zakladatelů, jedná se fikci stejně tak, jako je částečná fikce samotná představa takového otce zakladatele. V českém kontextu navíc není jejich obsah ani s nimi spojená historie natolik známy, aby samy o sobě mohly fungovat jako součást právní argumentace.

V případě použití v rozhodnutí ohledně zkrácení volebního období 5. Poslanecké sněmovny slouží přímá citace Listů federalistů jako literární prvek čerpající svoji autoritu z uvedení jeho zdroje (tentokrát dokonce i s uvedením bibliografických údajů) a autora stejně jako ze svých stylistických kvalit. O případ komparace mezi právními systémy se totiž vzhledem ke způsobu použití nemůže jednat a jiný než rétorický účel zde nelze dovodit.

2.1.12 II. ÚS 775/06 - 1

Nálezem Ústavního soudu se sp. zn. II. ÚS 775/06 – 1 rozhodl soud dne 18. února 2010 v senátu složeném z předsedkyně senátu Dagmar Lastovecké a soudců Stanislava Balíka a Jiřího Nykodýma o přivolení soudu k výpovědi z nájmu bytu s ohledem na výkon vlastnického práva v souladu s dobrými mravy tak, že ústavní stížnost se zamítá.²⁰¹

Ve odlišném stanovisku soudce Stanislava Balíka je použita následující citace: *„Při hlasování jsem myslel na Koušek hovězího. Nádhernou povídku Jacka Londona z boxerského prostředí mám v paměti od prvního klukovského čtení. Úcta ke stáří či slabším a korektnost k soupeři, jinak řečeno dílčí prvky solidarity, se mi*

---

²⁰¹ Nález Ústavního soudu ze dne 18. února 2010, sp. zn. II. ÚS 775/06-1.

ukázaly být tak markantními hodnotami, že je nebylo lze přehlédnout ani v naturalisticky líčeném drsném prostředí...“ ²⁰²

Soudce tu vysvětluje směr svých úvah ohledně úlohy solidarity ve společnosti a poukazuje na formativní vliv citovaného textu na jeho právní vědomí. Poukazuje i na její literární kvalitu, která způsobila, že v textu popisované hodnoty přijal soudce za své. Soudce Balík se tu tak vyjadřuje ke způsobu, kterým působí literatura na právníky a právo. Potvrzuje přitom už Wigmorovu vizi o možnosti kultivace práva tímto způsobem.

Pokud soudce přiznává kulturní vlivy, které ho vedou k jeho závěrům, lze to přivítat, platí to však pouze za předpokladu, že to může působit jako inspirace publika. To se může s názorem soudce ztotožnit, pokud na něho citovaná kniha zapůsobila obdobně. Také je tu možnost, že se publikum spolehne na předpoklad, že by podobně jako na soudce zapůsobila kniha i u něj, a tedy že by také došlo ke stejnému závěru. Je tu i možnost, že publikum vyjde ze své vlastní znalosti světa popisovaného Jackem Londonem, což je všeobecná kulturní realie, a potvrdí si tak pravdivost soudcova závěru, ke kterému se následně přikloní. Ve všech těchto případech přitom na publikum emočně působí obraz, který před ním disentující soudce vykouznil skrz své poměrně detailní vysvětlení svého prožitku z Londonovy povídky. Účinek této citace je tak nejspíše kombinací argumentu autoritou soudce a použití příkladu formou odkazu na literární dílo.

Citovaný autor je natolik známý a populární mezi čtenáři (a ani jeho literární kvality nejsou nijak kontroverzní), že jeho citování právním odůvodnění lze akceptovat. Citace použité k dokreslení hodnotového soudu o významu solidarity je také zcela na svém místě. Jediným sporným bodem v tomto případě je povaha případu, který nebyl ani mediálně známý, ani se nejedná o jednoznačný hard case. Na druhou stranu zahrnutí disentu ukazující neshodu v rozhodujícím senátu svědčí pro přiznání této

---

²⁰² Nález Ústavního soudu ze dne 18. února 2010, sp. zn. II. ÚS 775/06-1.

charakteristiky. I přesto se však dá předpokládat, že publikum tohoto rozhodnutí nebude nutně širší veřejnost. V tom případě se tedy použití citace krásné literatury jeví méně vhodné.

2.1.13 I. ÚS 517/10

Nálezem se sp. zn. I. ÚS 517/10 rozhodl Ústavní soud dne 15. 11. 2010 v senátě složeném z předsedy Vojena Güttlera a soudců Františka Duchoně a Ivany Janů o tom, že informace o členství soudců v KSČ je „součástí (minimálně i) veřejné sféry,“²⁰³ a tedy že ni dopadá základní právo na informace.²⁰⁴ Odůvodnil to tím, že jde o klíčovou součást důvěry veřejnosti v justici a že smyslem poskytnutí této informace je umožnění participace občanské společnosti na věcech veřejných. Z toho potom odvodil, že v dané věci je legitimní zájem na poskytnutí požadovaných informací.

Ve svém velmi rozsáhlém odůvodnění čítajícím téměř 78 normostran se soud pustil do nestandardně multidisciplinárních úvah, a to zejména na téma vypořádávání se s minulostí. Rozhodnutí obsahuje kratší citace T. G. Masaryka, K. Poppera i R. W. Emersona, velmi rozsáhlou přímou citaci K. Jasperse (zabrá téměř tři normostrany), dále zmíněn je také sociologický Thomasův teorém, žurnalistické články z médií nebo internetu. Tyto citace se přitom prolínají celým odůvodněním. Velký prostor, sahající od odst. 103 až po odst. 113 (což je téměř devět normostran textu), je také věnován komparaci přístupů vyrovnávání se s minulostí v různých evropských státech. Tento nezvyklý výběr zdrojů právního odůvodnění přitom autoři rozhodnutí explicitně vysvětlují v odst. 11: *„Již na tomto místě považuje Ústavní soud za vhodné konstatovat, že poměrně značný rozsah odůvodnění tohoto nálezu je dán mimořádnou důležitostí zkoumané problematiky pro budování demokratického právního státu, ke kterému neodmyslitelně patří i upřímná snaha o vyrovnání se s totalitní minulostí a související*

---

²⁰³ Nález Ústavního soudu ze dne 15. listopadu, sp. zn. I. ÚS 517/10. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

²⁰⁴ Tamtéž.

*potřeba podpory otevřené veřejné diskuse, jakož i tomu odpovídající nutnost pojednat věc ústavněprávně pokud možno komplexně, tedy včetně obsáhlejších úvah a citací právněfilozofického, historického a komparativního charakteru.*²⁰⁵

V daném případě je tedy nepochybné, že se jedná o hard case, navíc s nesporným širším společenským přesahem. I tak však měli rozhodující souci potřebu výslovně vyjádřit, že jejich nestandardní styl odůvodnění je potřebný, a to vzhledem ke specifické povaze řešeného případu. Z jejich vysvětlení lze přitom dovodit, že mezi takové nadstandardní zdroje odůvodňování soudních rozhodnutí patří právněfilozofické, historické a komparativní poznatky. Co tu neuvádějí, je krásná literatura. Přesto jednu citaci krásné literatury rozhodnutí v části o důležitosti transparentnosti obsahuje: „(v) zásadě se jedná o odstraňování bariér, které jsou neodůvodněně kladeny navzdory úsilí o pravdivé poznání a poučení se z minulosti, která, řečeno slovy spisovatele Exupéryho, je vždy zrozením dneška.“²⁰⁶

Tato citace je použita ve většinovém stanovisku, v odst. 87, tedy zhruba ve třetině rozhodnutí. Nejsou tu uvedeny bibliografické údaje zdroje, který navíc ani v textu není určen jinak než pouhým zmíněním jména autora. Jedná se však o autora, jehož literární ani společenská autorita nejsou zpochybňovány, prošel testem času a jehož dílo jako celek je veřejnosti alespoň povrchně známé. V případě zkoumaného rozhodnutí, kde je nepřímá citace zmíněna nikoliv pro svůj obsah související s případem, ale pro svoji přesvědčivou formu, tedy použití citace v roli všeobecného citátu buduje spíše sounáležitost řečníka s publikem, než že by sloužilo jako příklad. Volba Exupéryho jakožto citovaného autora je tedy v souladu s naším ideálním modelem literárních citací v soudním odůvodňování. Nedostatek určení a tedy i známosti citovaného díla je vyvážen nepřímou citací, která obstojí sama o sobě. Pokud by se jednalo o jedinou citaci krásné literatury v odůvodnění nebo jednu

---

²⁰⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 15. listopadu, sp. zn. I. ÚS 517/10.

²⁰⁶ Tamtéž.

z mála, bylo by možné ji hodnotit jako velmi vhodnou. V kontextu celého rozhodnutí, kde nalezneme velké množství různorodých neprávních zdrojů odůvodňování, se však její význam zmenšuje, jak její efekt zaniká. Jedná se tak pouze o spíše vhodné použití citace krásné literatury v právním odůvodňování.

2.1.14 Pl. ÚS 55/10

O návrhu na zrušení zákona č. 347/2010 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s úspornými opatřeními v působnosti Ministerstva práce a sociálních věcí (80/2011 Sb.), Ústavní soud rozhodl pod sp. zn. Pl. ÚS 55/10 dne 1. března 2011 v plénu nálezem tak, že napadený zákon se ruší.²⁰⁷

Odlišné stanovisko soudce Stanislava Balíka obsahuje následující citaci krásné literatury: *„Dobrá zpráva je v tom, že Ústavní soud právě vydává volné pokračování příběhů o královně Koloběžce I. Podařilo se, že napadený zákon obstál a zároveň neobstál. Dvousethlavému drakovi byla uřata většina jeho hlav, tyto se však mohou odkutálet pod sprchu živé vody a do shora uvedeného data stihnout přijetí téhož zákonného textu. Pouze pokud by se to nepodařilo, vstala by možná z mrtvých již pár měsíců trouchnivějící předchozí právní úprava.“*²⁰⁸

Citace krásné literatury v tomto případě slouží obdobně jako přísloví. Citovaná pohádka se v běžné řeči používá jako synonymum dvojakého řešení a v tomto smyslu ji také disentující soudce používá. Zmiňuje ji, ale dále nezávisle na ději této pohádky fabuluje o jejím volném pokračování. Obsah pohádky se nijak nevztahuje k řešenému případu a soudce ji vybral pro svoje ironické vyjádření na adresu autorů většinového rozhodnutí. Jakožto zdůraznění absurdity zvoleného výkladu tedy citace funguje obdobně jako v případě rozhodnutí se sp. zn. II. ÚS 549/06. V tomto medializovaném hard case je sice možné citaci krásné literatury

---

²⁰⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 1. března 2011, sp. zn. Pl. ÚS 55/10. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

²⁰⁸ Tamtéž.

použit, lze však pochybovat o tom, zda bylo vhodné volit natolik silnou ironii a zda v tomto případě dokonce není zvolená citace pouhým ornamentem, jdoucím za hranici vkusu. Celkově je tak nutné tento případ použití literární citace hodnotit jako méně vhodný.

2.1.15 II. ÚS 773/07

Nálezem Ústavního soudu ze dne 23. srpna 2012, sp. zn. II. ÚS 773/07, jehož autory jsou předseda senátu Stanislav Balík, soudkyně Dagmar Lastovecká a soudce Jiří Nykodým, byla ústavní stížnost zamítnuta. Odůvodnění nálezu obsahuje cca. 18 normostran a cca. 14 normostran k tomu přidává odlišné stanovisko soudce Stanislava Balíka. Právní věta dlouhá necelou normostranu shrnuje, že právní jistota jakožto podstatná náležitost právního státu znamená i povinnost Ústavního soudu zvažovat přiměřenost již učiněného porušení základních práv a svobod a porušením, ke kterému by došlo snahou o nápravu prvního, a to zejména s ohledem nabytí práv v dobré víře.²⁰⁹ V daném případě se opět jedná o restituční spor, tedy o problematiku výrazně medializovanou a právně i morálně citlivou, s širším společenským dopadem.

Stěžovatelé adresovali výzvu k vydání majetku nesprávně osobě, jelikož vycházeli z údaje o vlastnictví vystaveného o dva dny dříve, než nastalo datum předvídané zákonem. V tu chvíli už však byl vlastníkem majetku jiný subjekt. I přesto původní vlastník se stěžovateli jednal a uzavřel s nimi (dokonce nadvakrát) dohodu před státním notářstvím. Vzhledem k tomu, že však mezitím uplynula doba uplatnění restitučního nároku, hodnotily obecné soudy výzvu tak, že nebyla podána řádně a včas. Ústavní soud oproti tomu postavil proti sobě základní práva a svobody stěžovatelů a vedlejšího účastníka, který měl nabýt nemovitosti v dobré víře. Došel tak k závěru, že ústavní stížnost je nutno zamítnout.

---

²⁰⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 23. srpna 2012, sp. zn. II. ÚS 773/07. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

Citace krásné literatury je použita až v textu odlišného stanoviska. To se přitom od většinového rozhodnutí i stylu právních odůvodnění liší hned v několika ohledech. Citovaným románem je tu „*vynikající román olomouckého spisovatele a advokáta Petra Rittera Wirth versus stát*,“²¹⁰ tedy dílo nikoliv známé samo o sobě ani díky svému významnému autorovi. Není tu ani použita citace obsahu díla, ať už přímá či nepřímá. Je tu pouze zmínka o díle, které disentující soudce zřejmě naprosto subjektivně hodnotí jako vynikající a které má podle jeho doporučení sloužit jako dokreslení kontextu pro „*toho, komu tyto střípky nepostačí k vytvoření plastického obrazu doby*.“²¹¹ Tento velmi osobní tón je ostatně vlastní většině textu stanoviska, které už i začíná velmi netradičně analogií k šachovému zápasu (včetně obrázku).

Soudce Stanislav Balík tu na šachové partii ukazuje situace v době přijímání zákona o restitucích a v jejím závěru volá na pomoc autoritu Bobbyho Fishera (včetně dat narození a úmrtí, aby snad nedošlo k mýlce). Natolik se v tomto podání má zdát výhra restituentů nevyhnutelná. Na to navazuje poukazem na svůj věk a z něho vyplývající zkušenosti, když popisuje svoji zcela osobní zkušenost s uplatňováním restitučních nároků z pozice advokáta restituentů. Když vysvětluje snad až příliš horlivé chování restituentů, když si zajistili výpis z evidence příliš brzy, používá jako příklad nepořádku v evidenci až tragikomický případ zápisu vlastnictví Waffen SS existující ještě v 80. letech. Jeho případnost však částečně narušuje uvedením „prý“ před tímto příkladem.

Posléze svůj vlastní vztah k restituentům, implicitně daný do kontrastu k postoji ostatních patrně včetně vedlejšího účastníka řízení, shrnuje do „*werichovské hlášky*,“²¹² tvrdící, že „*když se loď potápí, je to fofr*.“²¹³ Právě po ní potom přichází na řadu ono literární doporučení soudce Balíka. Ten až potud argumentuje v první osobě, emotivně a osobně, používá kulturních až pop-

---

²¹⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 23. srpna 2012, sp. zn. II. ÚS 773/07.

²¹¹ Tamtéž.

²¹² Tamtéž.

²¹³ Tamtéž.

kulturních odkazů, sdílí své až soukromé vzpomínky a vyloženě subjektivní hodnocení „*nekonečné smutnosti*“²¹⁴ většinového rozhodnutí. Klade si několik řečnických otázek, co se týče skutkového stavu případu a dochází k závěru, že „*zde bylo až příliš mnoho náhod...*“²¹⁵

Na toto všechno, na tuto argumentaci v kontextu tradičního stylu právního odůvodňování zcela netypickou, potom naváže něčím, co už tak šokovaný čtenář ani nemůže čekat. Tím něčím je zcela tradiční odůvodnění v tom smyslu a v plném rozsahu, jak je běžné ve většinovém nálezu, akorát s tím rozdílem, že zde je to právě to stanovisko, které bylo přehlasováno. Na úplný závěr se potom soudce rozloučí Napoleonovým citátem na téma, co z lidského konání přetrvává. Soudce Balík si potom explicitně tento citát vztáhne sám na sebe a své konání v rámci restitucí. Žádný z odkazů není citován s odkazem na přesný zdroj, a to ani u románu, ani u přímých citací.

Jedná se o případ, u kterého se emotivnost nedá popřít. Jde opět o tematiku restitucí, které jsou emotivní samy o sobě, ale navíc je tu fakt kontroverzního rozhodnutí ve prospěch vedlejšího účastníka a jeho právní jistoty. Je tu rovněž fakt dlouhého trvání celého případu. A potom je tu ta již zmíněná osobní zaujatost disentujícího soudce, která je čtenáři uvyklému právnímu diskurzu až nepříjemná, ale v žádném případě ne nepochopitelná, co se její podstaty týče. V tomto případě je potom medializace právního základu případu i případu samotného v charakteristice rozhodnutí jakožto výjimečného už jen detailem a i přesto je nutno použití literární citace v tomto případě hodnotit jako méně vhodné.

2.1.16 Pl. ÚS 16/12

Nálezem pléna Ústavního soudu se sp. zn. Pl. ÚS 16/12 – 1 bylo dne 16. října 2012 ohledně neústavnosti lhůty k uplatnění námitek

---

²¹⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 23. srpna 2012, sp. zn. II. ÚS 773/07.

²¹⁵ Tamtéž.

proti směnečnému platebnímu rozkazu rozhodnuto o jejím zrušení.²¹⁶ V textu většinového stanoviska jsou použity následující citace krásné literatury: „*Takovýto přístup by si ovšem podle Ústavního soudu nejen nic nezadal s absurdností bludného kruhu Hlavy XXII Josepha Hellera, kdy rovněž, přísně vzato, by za takovéto situace mohla být ústavní stížnost vyhodnocena jako nepřípustná podle § 75 zákona o Ústavním soudu, nebyla-li by nadto posouzena jako "hraný spor", resp. jako tzv. "collusive case" - srov. k tomu Filip, J. Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva. vyd. 2., dopl. Brno : Masarykova univerzita, 2001, s. 391-392 (458 s.).*“²¹⁷

V této první citaci je zřejmé, že jde o plnohodnotnou součást odůvodnění, protože z ní vychází následná právní úvaha. Přirovnání konkrétního přístupu k zápletku literárního díla zde funguje spíše jako metafora, stejně jako v případě se sp. zn. III. ÚS 150/99, kde ostatně bylo citováno i to stejné literární dílo. O významu citace v tomto právním odůvodnění potom svědčí i to, že se k němu argumentace opět stáčí ve chvíli, když se dostávám k otázce přístupu ÚS: „*Přistoupil-li by tedy Ústavní soud na tento omezující výklad, vzdalil by se obecně přijímaným spravedlnostním představám a ocitl by se na prahu životu odcizené Slonovinové věže.*“²¹⁸

V tomto specifickém případě si autor rozhodnutí nevystačí s jednou citací krásné literatury a se zjevnou rozvahou ve výběru pokračuje k dalšímu: „*S ohledem na východiska učiněná výše není v této souvislosti nezajímavé odkázat znovu na rakouského zákonodárce, který při rekodifikaci rakouského obchodního zákoníku (s účinností od 1. 1. 2007) nejenže ponechal obsah právní normy - bylo-li to možné - beze změny, ale dokonce se snažil zachovat v co největší možné míře i systematiku původní právní úpravy [lze si ostatně v tomto směru vypůjčit filozoficko-etický příměr Josefa Čapka z jeho eseje Kulhavý poutník, kdy podle něj i*

---

²¹⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 16. října 2012, sp. zn. Pl. ÚS 16/12 – 1. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

²¹⁷ Tamtéž.

²¹⁸ Tamtéž.

*stromy - byť každý z nich je a chce být individualitou - přece jen věrně drží znaky druhu; srovnej Čapek, J. Kulhavý poutník : (co jsem na světě uviděl). Praha : Dauphin, 1997, s. 64 (152 s.)].*²¹⁹

Josef Čapek je stejně jako jeho bratr v českém kontextu známým a uznávaným umělcem a má autoritu uměleckou, tak společenskou. Výběr citace jeho díla je tedy vhodnou volbou. Znalost obsahu jeho literárních děl mezi širší veřejností je však už problematičtější a nelze ji považovat za samozřejmou. Jelikož zde autor rozhodnutí zjevně stál o odkaz na obsah díla a nikoliv pouze jeho autoritu odvozenou buď od charismatu autora, nebo odkazujícího, přiklonil se k cestě vysvětlení a přímé citace, což ještě podpořil podrobnou bibliografickou citací.

V případě tohoto rozhodnutí a jeho dvou citací krásné literatury je nutno konstatovat, že zcela odpovídá našemu modelu a z pohledu Law and Literature se jedná o velice vhodný příklad použití citace krásné literatury v právním odůvodňování, a to jak co do obsahu, tak i co do formy.

2.1.17II. ÚS 1311/13

Usnesením ze dne 30. května 2013, č. j. II. ÚS 1311/13, rozhodl Ústavní soud v senátu složeném z předsedy Jiřího Nykodýma a soudců Stanislava Balíka a Dagmar Lastovecké tak, že ústavní stížnost se zamítá. V tomto případě se stěžovatel svou ústavní stížností domáhal zrušení rozhodnutí, jímž bylo „*pro nepřičetnost stěžovatele v době činu zastaveno jeho trestní stíhání pro zvlášť závažný zločin nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami.*“²²⁰ V textu rozhodnutí byla použita následující citace krásné literatury: „*Český trestní proces dokonce tradičně není založen ani na principu, že by měl někdo oprávnění,*

²¹⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 16. října 2012, sp. zn. Pl. ÚS 16/12 – 1.

²²⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 30. května 2013, sp. zn. II. ÚS 1311/13. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

aby proti němu bylo vedeno trestní stíhání (Čapek, K. Povídky z druhé kapsy. Soud pana Havleny).“²²¹

Autor rozhodnutí tu dokládá své tvrzení o tradičnosti daného uspořádání „důkazem“ z díla Karla Čapka. Pro toho platí to samé, co pro jeho bratra (viz předchozí oddíl), a proto lze jeho výběr jako autora citovaného díla hodnotit kladně. V tomto případě to však není tak podstatné, protože na rozdíl od obecných situací, kde může být vybrán některý z mnoha nabízejících se literárních nebo kulturních odkazů (jako např., přirovnání k Hlavě 22), připadá zde v úvahu nejspíš jen jediné dostatečně známé a přitom přesné literární zobrazení. Předmětná citace je přitom trefným vystižením podstaty celého případu, shrnující a vystihující veškerou zde obsaženou právní argumentaci, a je tak ideálním příkladem vhodné citace krásné literatury v právním odůvodňování.

2.1.18 Pl. ÚS 36/11

Ve věci se sp. zn. Pl. ÚS 36/11 rozhodl Ústavní soud dne 20. června 2013 nálezem ohledně zdravotnických standardů a nadstandardů, zvýšení poplatku za hospitalizaci a sankční pravomoci zdravotních pojišťoven vůči poskytovatelům zdravotnických služeb (238/2013 Sb.) tak, že rozporovaná ustanovení zrušil.²²²

Již tradičně jsou citace krásné literatury obsaženy v odlišném stanovisku soudce Stanislava Balíka. V tomto případě je tu zahrnuto hned několik rozsáhlých citací téhož díla krásné literatury: „*Moji představu lékaře lidumila, "který se pohyboval nejen ve vysoké společnosti, ale dovedl si najít cestu i k nejprostším lidem" (srv. J. Káňa, Lékař nebo spisovatel? in: Axel Munthe, Kniha o životě a smrti. Praha: Melantrich, 1969, str. 392) reprezentuje Axel Munthe. Uchvátil mne Knihou o životě a smrti již jako středoškoláka, je to nepřekonatelný soubor ukázek toho, jak v jakémkoliv systému*

---

²²¹ Nález Ústavního soudu ze dne 30. května 2013, sp. zn. II. ÚS 1311/13.

²²² Nález Ústavního soudu ze dne 20. června 2013, sp. zn. Pl. ÚS 36/11. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

zdravotnictví vždy v konkrétním případě záleží na profesní etice lékařově a důvěře pacientově.“²²³

Následuje potom tato citace ze stejného zdroje: „*Víme, že musíme zemřít, a to je ve skutečnosti to jediné, co je nám známo o naší budoucnosti. Všechno ostatní jsou pouhé dohady, a ve většině případů hádáme špatně. Jako zbloudilé děti v temném lese tápeme vpřed na své cestě životem, vidíme sotva na šíři ruky před sebe, nevíme, co nás ze dne na den očekává, jaká nebezpečí a jaké překážky se nám postaví v cestu, jaká více či méně napínává dobrodružství prožijeme v očekávání onoho Velkého Dobrodružství, nejnapínavějšího ze všech: smrti. Občas se odvážíme ve svém zmatku položit plachou otázku svému osudu, nedostaneme však žádnou odpověď, neboť hvězdy jsou příliš daleko. Čím dříve si uvědomíme, že se o našem osudu rozhoduje v našem vlastním nitru a nikoli nahoře mezi hvězdami, tím lépe pro nás. Štěstí můžeme najít pouze v sobě samých, hledat je u jiných je ztracený čas a my nemáme času nazbyt.*“ (srov. A. Munthe, *Kniha o životě a smrti: Praha: Melantrich, 1969, str. 365*). *lasoval jsem pro zamítnutí návrhu in extenso.*“²²⁴

V tomto případě soudce Stanislav Balík ve svém odlišném stanovisku přistoupil k použití dvou přímých citací z téhož zdroje, a totiž textu knihy a předmluvy k ní. Nejedná se přitom o klasickou fikci, ale o zápis ze skutečného života lékaře. Tato konkrétní kniha je pro něho důležitá ze stejného důvodu jako povídky Jacka Londona v rozhodnutí se sp. zn. II. ÚS 775/06, protože jako sám přiznává, formovala jeho přístup k světu. Proto na ni nelze použít tradiční kritéria výběru zdroje citace krásné literatury v právním odůvodňování a také proto je ze strany disentujícího soudce prozíravé, že k ní poskytuje vysvětlení přímou citací předmluvy a potom ji nabízí publiku k vlastnímu posouzení formou přímé citace včetně podrobného uvedení zdroje. Soudce Stanislav Balík tu opětovně používá citaci krásné literatury v hodnotových otázkách

---

²²³ Nález Ústavního soudu ze dne 20. června 2013, sp. zn. Pl. ÚS 36/11.

²²⁴ Tamtéž.

k vzbuzení emoční reakce v publiku. V tomto konkrétním případě mu lze vytknout zbytečně velký rozsah přímé citace, ale jinak je třeba ji hodnotit jako vhodnou a našemu modelu odpovídající.

2.1.19 Pl. ÚS 43/13

Ve věci se sp. zn. Pl. ÚS 43/13 rozhodl Ústavní soud dne 25. března 2014 v plénu tak, že tzv. lázeňská vyhláška se ruší. Odůvodnil to tím, že není možné vymezit obsah ústavně zaručeného práva na bezplatnou zdravotní péči na základě veřejného pojištění podzákonným právním předpisem.²²⁵

K právnímu názoru navrhovatelů se připojil i veřejný ochránce práv. V přehledně strukturovaném a relativně stručném odůvodnění vychází soud pouze z tradičních právních pramenů a vystačí si s výkladem českých právních předpisů a vlastní judikatury. Tento způsob odůvodnění se přitom jeví zcela příhodný, vzhledem k tomu, že se nejedná o hard case, byť s širším společenským dopadem.

Soudce Stanislav Balík však ve svém odlišném stanovisku naznačuje, že Ústavní soud zde nerespektoval vlastní judikaturu a navíc porušil zásadu ekonomie řízení. Do logiky tohoto jeho postoje tak zapadá i jeho použití citace krásné literatury. Ta je uvedena na samém konci stanoviska a zní takto: „*Moudrý dědeček, o němž byla již řeč shora, by jistě četl vnoučkovi rozšafné Werichovo Fimfárum. V pohádce o Palečkovi by pak spolu narazili na napomenutí, které uštědřil vůdce lupičů František Jizva svému druhovi Krvežíznivému poté, kdy tento na Palečkovu adresu chroptil: "Měli jsme ho rozmačkat, rozdrtit, rozmáznout!" Fulltextová odpověď (srov. WERICH, Jan, Fimfárum. Praha: Albatros 1997, s. 102) budiž nedílnou součástí tohoto odlišného stanoviska... .*“²²⁶

V tomto případě je nejasné, zda se jedná o hard case či nikoliv. Soudce Balík vybral autora s dostatečnou literární i

---

²²⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 25. 3. 2014, sp. zn. Pl. ÚS 43/13. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

²²⁶ Tamtéž.

společenskou autoritou a dostatečně známé dílo. Tento aspekt ještě posílil přímou citací. Nezvyklá je však jeho volba neuvést citovanou pasáž celou a ohledně odpovědi odkázat pouze na zdroj, byť opatřený všemi potřebnými bibliografickými údaji. Citace se vztahuje k hodnocení postupu Ústavního soudu vůči zákonodárci, nikoliv věcně k řešené situaci v lázeňství. Dá se tak dovodit, že se jedná jak o aluzi budující pocit sounáležitosti řečníka s publikem, tak i o anti-model chování. V tomto ohledu je použití literární citace na místě. Vzhledem k nejistotě ohledně povahy případu je však nutné hodnotit použití citace pouze jako spíše vhodné.

2.1.20 1 As 29/2009 – 59

V rozsudku se sp. zn. 1 As 29/2009 - 59 rozhodl Nejvyšší správní soud dne 7. května 2009 v senátě složeném z předsedkyně JUDr. Lenky Kaniové a soudců JUDr. Marie Žiškové a JUDr. Josefa Baxy tak, že předchozí rozhodnutí ve věci zrušil a věc se vrátil k dalšímu řízení.²²⁷

Odůvodnění rozhodnutí čítá šest a půl normostrany a nebyla k němu vytvořena právní věta. Věcně se jedná o spor ohledně žádosti o informace od Magistrátu města Brna., konkrétně odboru územního plánování a stavebního řádu. Šlo přitom o žádost o zaslání „*těch stran textové části a Směrnice pro uspořádání území pro ÚP VÚC BSRA, kde je uvedena silnice R43, respektive kde je R43 schválena, kde je schválena či uvedena jako závazná a kde je schválena či uvedena jako veřejně prospěšná, a to včetně uvedení přesných odkazů (strana, odstavec, řádek), kde jsou tyto informace uvedeny a jasného vyznačení těchto informací na předaných kopiích.*“²²⁸ Magistrát žádost odložil s odůvodněním, že se žadatel má obrátit na krajský úřad, který je k doložení materiálů kompetentní. Krajský soud se k tomuto názoru přiklonil, Nejvyšší správní soud však kasační stížnost posoudil jako důvodnou.

---

²²⁷ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 7. května 2009, sp. zn. 1 As 29/2009 - 59. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

²²⁸ Tamtéž.

Citace krásné literatury je v tomto případě obsažena v samotném textu rozsudku, konkrétně v posledním odstavci druhé části a těsně před závěrečným shrnutím ve dvou odstavcích části třetí. Zní takto: „*Nicméně lze si představit i situace, kdy by povinný subjekt určitou informací disponoval a ta by se přitom vůbec netýkala jeho působnosti. Např. kdyby žadatel po Státním úřadu pro jadernou bezpečnost či po Českém báňském úřadu žádal poskytnutí informací obsažených v knize Krakatit od Karla Čapka, pak by samozřejmě bylo na místě takovou žádost odložit podle § 14 odst. 5 písm. c) citovaného zákona, byť by se tato kniha fyzicky nacházela v knihovnách uvedených správních orgánů. Situace tohoto charakteru však v nyní posuzovaném případě zjevně nenastala. Závěr, podle nějž se územní plán VÚC BSRA nikterak nevztahuje k působnosti Magistrátu města Brna, odboru územního plánování a rozvoje, je projevem přehnaného formalismu a odporuje požadavku ústavně konformního výkladu zákona o svobodném přístupu k informacím.*“²²⁹

Je zjevné, že použití citace krásné literatury v tomto případě slouží pouze jako náhodný příklad skutečně absurdní situace a že informací, kterou by mohl hypotetický žadatel nesmyslně žádat, by stejně tak jako informace z Čapkovy knihy Krakatit mohl být např. údaj z receptu z kuchařky v kuchyni jídelny některého z pracovišť Ministerstva vnitra. Fakt, že se v tomto odůvodnění zmiňuje Státní úřad pro jadernou bezpečnost a Český báňský úřad ve spojitosti s Karlem Čapkem a jeho románem Krakatit, je tak z hlediska teorie Law and Literature nebo pravidel rétoriky nezdůvodnitelný. Jediným smysluplným vysvětlením je tak čistě ornamentální povaha tohoto odkazu, jenž slouží pouze pobavení autora či jeho spolupracovníků, případně publika právě zjevnou absurdností zařazení této asociace do daného odůvodnění.

Navzdory na první pohled zodpovědnému výběru vhodného autora (samozřejmě z pohledu kánonu Law and Literature v českém kontextu) i vhodného díla svědčí způsob uvedení díla bez dalšího

---

²²⁹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 7. května 2009, sp. zn. 1 As 29/2009 – 59.

vysvětlení, přímé nebo nepřímé citace i dalšího vztažení citace k řešenému problému o samoučelnosti této citace. Na publikum totiž nepůsobí ani stylistické mistrovství konkrétní myšlenky ve formě přímé citace, ani samotný obsah díla v podobě parafráze části či celku obsahu citovaného díla a v tomto případě se ani citované dílo obsahově nijak nevztahuje k řešené problematice, tudíž ani autorita názoru autora literárního díla tu ničemu nepomůže.

Jedinou funkcí této literární citace by tak mohlo být zdůraznění naprosté nesmyslnosti výkladu, který byl zvolen krajským soudem v případě rozhodnutí o správní žalobě. Za takového předpokladu by uvedení citace mělo svůj smysl, ačkoliv uvedení ještě nesmyslnějšího příkladu (viz výše příklad s kuchařkou) by v logice tvorby absurdní literatury mělo lepší efekt. Nelze tedy jinak než hodnotit danou citaci jako nevhodně použitou.

2.1.21 1 Afs 45/2010 – 159

V rozsudku Nejvyššího správního soudu, konkrétně soudců JUDr. Josefa Baxy, JUDr. Marie Žiškové a JUDr. Zdeňka Kühna, ze dne 15. září 2010, sp. zn. 1 Afs 45/2010 – 159, je řešena zásada transparentnosti u veřejných zakázek. Jeho výsledkem bylo zamítnutí kasační stížnosti. Odůvodnění čítá téměř 26 normostran. Ve věci nadlimitní veřejné zakázky bylo omezení počtu uchazečů losem posouzeno Úřadem pro ochranu hospodářské soutěže jako nesprávné vzhledem k netransparentnosti výběru. V řízení o rozkladu bylo toto rozhodnutí potvrzeno, stejně tak potom i krajským soudem soudním řízením správním.²³⁰

Jedním z důvodů kasační stížnosti byla stěžovatelem tvrzená předpojatost předsedy Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže daní jeho vystoupením a komentováním rozhodnutí úřadu v televizi, a to ještě před jeho doručením stěžovateli. S touto otázkou se Nejvyšší správní soud zabýval jako první v části IV. a rozsudku. V odstavci 26 potom uvedl, že „*Skutečnost, že vydané rozhodnutí doposavad*

---

²³⁰ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 15. září 2010, sp. zn. 1 Afs 45/2010 – 159. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

není v právní moci, neboť ještě nebylo oznámeno svému adresátovi (§ 73 odst. 1 správního řádu), nic nemění na tom, že správní řízení přinejmenším v daném stupni bylo završeno. Proto, na rozdíl od věci DPÚK (viz bod [23] shora), nemohl předseda žalovaného mediální prezentací již vydaného rozhodnutí nijak ovlivnit podobu tohoto rozhodnutí. Pouhá skutečnost, že rozhodnutí bylo komentováno ještě před okamžikem jeho doručení, nemůže jakkoli ovlivnit zákonnost tohoto rozhodnutí. Nutno navíc zdůraznit, že mediální prezentace výsledku rozhodovací činnosti má být ze strany správních orgánů obvyklým standardem. Média vyjádření předsedy žalovaného k jednotlivým případům očekávají. Správní úřad v demokratickém právním státě se nemůže podobat Zámku ze stejnojmenného Kafkova románu, o kterém nikdo nic neví, neboť je zahalen mlhou mlčení. Mediální prezentace činnosti orgánu veřejné správy, na rozdíl od paušálních a zaujatých hodnocení určitého jednání před započatím správního řízení nebo před jeho formálním ukončením (srov. bod [23] shora), přispívá k realizaci ústavního postulátu, podle něhož státní moc slouží všem občanům (čl. 2 odst. 3 Ústavy), resp. zákonného principu, podle něhož veřejná správa je službou veřejnosti (§ 4 odst. 1 správního řádu).“²³¹

Toto použití citace krásné literatury lze shrnout následujícím způsobem. Citace je použita uprostřed odstavce, kdy je nejprve poukázáno na konkrétní ustanovení správního řádu, z něho je vyvozen závěr o nemožnosti ovlivnění již vydaného rozhodnutí a posléze je navíc zdůrazněna povinnost zveřejňovat výsledky rozhodovací činnosti, posílená i o očekávání ze strany médií. K tomu je dodáno, že v opačném případě by došlo k situaci obdobné té popsané v Kafkově Zámku. Tato situace je navíc následující větou popsána a dovysvětlena. Takto dokreslená povinnost státu je na závěr podpořena poukazem na ústavní postulát služby státní moci občanům a zákonný princip veřejné správy jako služby veřejnosti.

---

²³¹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 15. září 2010, sp. zn. 1 Afs 45/2010 – 159.

Obojí je potom podepřeno odkazem na konkrétní ustanovení pozitivní právní úpravy.

Citované dílo je druhově určené, označené názvem a není zde použita konkrétní přímá citace, ale na druhou stranu tu je obsaženo vysvětlení podobnosti mezi případem a situací v románu. Autor je jakožto obecně známá literární autorita jmenován pouze příjmením. Odkaz na zdroj citace není uveden.

V tomto případě šlo o mediálně probíraný případ, jak vyplývá z argumentů stěžovatele i argumentace Nejvyššího správního soudu. Jeho mediální známost dokonce tvoří jeden z pilířů kasační stížnosti. Příklad se vymyká i nezvyklostí argumentů stěžovatele, který se pustil do tvrzení ohledně teploty v místnosti losování či politického pozadí rozhodování Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže, případně tím, že je v této podobě soud přejal i do shrnutí tvrzení stěžovatele ve svém vlastním odůvodnění.

Hlavní otázkou případu je pak předpojatost a korupce obecně, a to jak v rozhodovací praxi, tak v otázce veřejných zakázek. Tomu odpovídá i způsob, jakým Nejvyšší správní soud formuluje své argumenty. Přizpůsobuje styl svého odůvodnění stylu argumentace stěžovatele, když se posouvá směrem k mimoprávním argumentům (např. úvaha o teplotě v místnosti a dopadu krátkých rukávů losovatele na jeho potivost). Soud tak v rámci mantinelů stylu nastaveným stěžovatelem prokazuje svoji autoritu i posunutím tohoto druhu argumentace na vyšší úroveň, co se vzdělanosti týče. Příklad splňuje všechny podmínky pro použití literární citace a sama citace je použita výborně, tudíž celkově lze tento výskyt literární citace v právním odůvodnění hodnotit jako velmi vhodný.

2.1.22   6 Ads 80/2010 – 114

Dne 15. září 2010 rozhodl Nejvyšší správní soud v senátu složeném z předsedy JUDr. Bohuslava Hnízдила a soudkyň JUDr. Milady Tomkové a JUDr. Kateřiny Šimáčkové tak, že se kasační stížnost zamítá. V této věci se sp. zn. 6 Ads 80/2010 – 114 šlo o otázku

nesplnění podmínek pro ustanovení zástupce pro řízení o kasační stížnosti.²³²

Citace krásné literatury vyhledaná na základě klíčového slova „román“ zní takto: „*Stěžovatelka dále analyzuje svoji kauzu z pohledu historického, přičemž rozsáhle zdůvodňuje analogii své kauzy s románem Kladivo na čarodějnice, údajným soudním precedentem z roku 1671 vydaným v Marylandu v Severní Americe a Bílou Horou.*“²³³

Autor rozhodnutí citaci krásné literatury, jak ji použila stěžovatelka, pouze opakuje ve shrnutí případu, ale dál s ní nepracuje. Jeho vhodnost tudíž ani nelze hodnotit. Tento postup lze pouze vítat, jelikož případ sám prostor pro použití citace krásné literatury nedává, jelikož se nejedná o hard case, natož s širším společenským přesahem. Také vzhledem k celkovému vyznění argumentace stěžovatelky se dá předpokládat, že takové použití citace krásné literatury je spíše matoucí a nesmyslné než vhodné a přesvědčivé.

2.1.23 7 As 62/2010 – 78

Rozsudkem se sp. zn. 7 As 62/2010 - 78 rozhodl Nejvyšší správní soud v senátě složeném z předsedkyně JUDr. Elišky Cihlářové a soudců JUDr. Jaroslava Hubáčka a JUDr. Ludmily Valentové v právní věci žalobkyně České televize proti žalované Radě pro rozhlasové a televizní vysílání tak, že kasační stížnost byla dne 10. února 2011 zamítnuta.²³⁴

V odůvodnění o rozsahu sedmi normostran, přičemž právní věta nebyla k rozhodnutí vytvořena, použila autorka rozhodnutí hned dvakrát citaci Jeana-Paula Sartra. V prvním případě ho zmínila v rekapitulaci předchozího průběhu řízení, protože: „*K závěru městského soudu o obecnosti žaloby stěžovatelka poukázala na své*

---

²³² Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 15. září 2010, sp. zn. 6 Ads 80/2010 – 114. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

²³³ Tamtéž.

²³⁴ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 10. února 2011, sp. zn. 7 As 62/2010 - 78. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

vyjádření k zahájení správního řízení ze dne 23. 7. 2008 a na výrok filozofa Jeana Paula Sartra, kterým argumentovala při soudním jednání.“²³⁵ V druhém případě už ve vlastní argumentaci uvedla: „Stěžovatelka k závěru městského soudu o obecnosti žaloby odkázala na své vyjádření k oznámení o zahájení správního řízení a na výrok filozofa Jeana Paula Sartra týkající se vyváženosti, kterým argumentovala již při soudním jednání. Rovněž užila srovnání obecného vnímání komunistické a fašistické symboliky. Vzhledem k tomu, že tímto polemizuje výhradně se závěry vyslovenými Radou v napadeném rozhodnutí, není zřejmé, co konkrétně vytýká napadenému rozsudku. Nejedná se proto o stížní bod ve smyslu ust. § 103 odst. 1 s. ř. s. a Nejvyšší správní soud se touto argumentací nezabýval (§ 104 odst. 4 s. ř. s.). V této souvislosti je nutno zdůraznit, že kasační stížnost je opravným prostředkem proti pravomocnému rozhodnutí krajského (městského) soudu a primárním smyslem řízení o kasační stížnosti tedy není přezkum závěrů vyslovených ve správním rozhodnutí.“²³⁶

Je otázkou, zda se v tomto případě skutečně jedná o citaci krásné literatury. Je nepochybné, že v rámci řízení předcházejícího vydání rozhodnutí o kasační stížnosti taková citace zazněla, jelikož ji stěžovatelka uvedla jak během jednání o správní žalobě, tak ve svém vyjádření k závěru městského soudu a soud si je tohoto vědom. Z opakovaného zahrnutí tohoto výroku do své argumentace také stěžovatelka poukázala na význam, který mu přikládá. Přesto soud nezahrnul samotné znění předmětného výroku do svého odůvodnění a pouze ho velmi vágně parafrázoval uvedením okruhu, kterého se má výrok týkat („týkající se vyváženosti“)²³⁷. Z textu rozhodnutí tedy není zřejmé, o jaký výrok se konkrétně jedná ani odkud pochází, tím spíš potom scházejí i přesné bibliografické údaje zdroje.

---

²³⁵ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 10. února 2011, sp. zn. 7 As 62/2010 - 78.

²³⁶ Tamtéž.

²³⁷ Tamtéž.

Nic z toho však není překvapivé vzhledem k tomu, že soud tento výrok do linie vlastní argumentace nezahrnuje a zjevně ho nepokládá ani za relevantní argument stěžovatelky, dokonce ani za součást takového argumentu. Pokud ho tak hodnotí jako zbytný ornament v argumentaci stěžovatelky, dává jeho nakládání s ním smysl. Vhodnost citace v rozhodnutí potom ani nelze hodnotit.

Přesto tím, že ho dokonce opakovaně zmiňuje, dává prostor pochybnostem o tom, zda je tento údajný ornament skutečně tak nedůležitý, jak by se z jeho nedořešení mohlo zdát. Jediným smysluplným vysvětlením tohoto nezájmu je tak vyhodnocení tohoto argumentu jako součásti argumentace stěžovatelky, která je pro řízení před Nejvyšším správním soudem irelevantní, protože se vztahuje k rozhodování správního orgánu, nikoliv k řízení v rámci správního soudnictví.

2.1.24 5 As 48/2011 - 85

Rozsudek Nejvyššího správního soudu, sp. zn. 5 As 48/2011 - 85, ze dne 23. srpna 2011, obsahuje citaci románu *Proces* of Franze Kafky. Soud rozhodl v senátě složeném z předsedkyně JUDr. Ludmily Valentové a soudců JUDr. Lenky Matyášové, Ph.D. a JUDr. Jakuba Camrdu, Ph.D., tak, že napadený rozsudek Městského soudu v Praze byl zrušen a věc se vrátila tomuto soudu k dalšímu řízení.²³⁸

V daném případě šlo o spor mezi farmaceutickou společností a Radou pro televizní a rozhlasové vysílání (která zde byla stěžovatelem) ohledně reklamy na produkt *Immunofortis 2-3 (mutace 1)*, která měla působit proti kojení. Konkrétně šlo o to, že podle žalobce bylo porušeno jeho právo žalobce spravedlivý proces tím, že mu nebylo sděleno oznámení o zahájení řízení, že neví, o jaké konkrétní skutečnosti žalobce opřel své podezření ze spáchání správního deliktu a že nespecifikoval konkrétní části odvysílaného spotu, které měly působit závadně.

---

²³⁸ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 23. srpna 2011, sp. zn. 5 As 48/2011 - 85. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

Hlavním specifikem daného případu použití citace krásné literatury je polemika stěžovatele se závěrem Městského soudu v Praze ohledně podobnosti se situací v Kafkově Procesu přímo v kasační stížnosti. Nejvyšší správní soud toto hned ve čtvrtém odstavci svého odůvodnění, v úvodní části tradičně věnované shrnutí dosavadního průběhu řízení ve věci, shrnuje: „*Příměr soudu, jenž srovnal situaci žalobce ve správním řízení k postavení Josefa K. z románu Franze Kafky Proces, shledává stěžovatel nepřiléhavým, neboť žalobce měl na rozdíl od románové postavy právo se seznámit s obsahem správního spisu. Tuto část odůvodnění rozsudku považuje stěžovatel za nepřezkoumatelnou, neboť je založena na jakémsi „pocitu podobnosti“ s fiktivním příběhem.*“²³⁹

Kasační stížnost byla soudem shledána důvodnou a v další části odůvodnění, věnované posouzení jednotlivých námitek, soud ve shrnutí argumentu stěžovatele opětovně uvádí jeho stanovisko ohledně citace Kafkova díla: „*Příměr soudu, jenž srovnal situaci žalobce ve správním řízení k postavení Josefa K. z románu Franze Kafky Proces, shledává stěžovatel nepřiléhavým, neboť žalobce se mohl seznámit s obsahem správního spisu. Pokud tak žalobce neučinil, nemůže tato skutečnost jít k tíži správního orgánu, neboť každý si střeží svá práva a povinnosti.*“²⁴⁰

U námítky, která se vztahuje k původnímu použití citace v odůvodnění Městského soudu v Praze, se však v odůvodnění Nejvyššího správního soudu s interpretací daného literárního díla nesetkáme. Argumentace je tu totiž posunuta zpět do roviny tradičního zdroje argumentů v soudním rozhodnutí, v tomto případě směrem k ustálené judikatuře a posléze i jednomu konkrétnímu judikátu užívanému žalobcem, v tomto případě ke srovnání řešeného případu a rozhodnutí ohledně Kriminálky Miami. Závěrem těchto úvah je implicitní odmítnutí podobnosti mezi řešeným případem a případem Josefa K.

---

²³⁹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 23. srpna 2011, sp. zn. 5 As 48/2011 – 85.

²⁴⁰ Tamtéž.

Jádrem odůvodnění je úvaha správního soudu o ochraně privilegované role kojení ve výživě dítěte. Nejvyšší správní soud se nakonec přiklonil k názoru stěžovatele, že ji reklama ohrožuje natolik intenzivně, že je za to třeba uložit pokutu. O té pak měl opětovně rozhodnout Městský soud v Praze. Z hlediska použití citace krásnou literaturou je třeba poukázat na několik momentů. Prvním z nich je fakt, že Nejvyšší soud nepoužívá citaci na základě vlastní volby jako součást vlastního odůvodňování, ale přebírá ji (opakovaně) z odůvodnění stěžovatele. To je dáno i nezvyklou skutečností, že to nebyl soud na vrcholu soudní hierarchie, kdo citaci první použil. To vede mimo jiné k tomu, že dané odůvodnění mohlo být a bylo přezkoumáváno. S tím souvisí druhá zvláštnost použití této citace, a totiž její posouzení stěžovatelem jako svébytného argumentu, proti kterému je možné něco namítat, byť jde právě o námitku nepřezkoumatelnosti přirovnání reálného případu s fiktivní situací. Třetí zvláštností je přístup soudu, který tento přístup stěžovatele mlčky odmítá a automaticky status této citace posouvá zpět k pozici dokreslení tvrzení o porušení práva na spravedlivý proces. To je jasně patrné z jeho nakládání s tímto argumentem, když ho nejprve výslovně označí ve shrnutí námitek stěžovatele, ale u rozebrání jednotlivých námitek potom přechází přímo k argumentaci ustálenou judikaturou.

Je tak zjevné, že stěžovatel byl v tomto případě ochoten považovat citaci krásné literatury za samostatný argument, byť Městský soud v Praze takto nepoužil. Je však nutné přiznat, že v případě hledání argumentů proti nějakému rozhodnutí se tento postup sám nabízí, byť svědčí o nepochopení fungování takového odkazu ze strany stěžovatele. To v žádném případě neznamena, že proti takovému odkazu nelze nic namítat. To, co je však nesmyslné na tomto konkrétním zpochybnění použití dané citace, je jeho odůvodnění.

Když stěžovatel tvrdí, že „pocit podobnost“ s fiktivním příběhem způsobuje nepřezkoumatelnost daného argumentu, poukazuje pouze na to, že nelze zkoumat míru podobnosti mezi

Kafkovým románem a řešeným případem. To ale přitom nikdo nepožaduje ani netvrdí, že je to třeba. Citace krásné literatury v právním odůvodňování mohou plnit několi funkcí, ale vždy se liší od od použití např. judikatury. Nároky, které na příměr k literární fikci klade stěžovatel, odpovídají nárokům na použití judikatury v právním odůvodňování. Je pravda, že pokud by skutečně mělo něco takového platit, byl by jakýkoliv příměr ke krásné literatuře nepřijatelný. Je však třeba si uvědomit, že použití citace krásné literatury se řídí jinými pravidly a funguje jinak než argumentace judikaturou. Právě „pocit podobnosti“ je přitom klíčem k použití takové citace a jeho využití nelze autorovi rozhodnutí městského soudu v Praze vyčítat.

Použití citace v tomto případě je také dobrým příkladem toho, že pokud je příměr nepřiléhavý, sám o sobě nadřizený soud nepřesvědčí. Ten se vypořádává s právním tvrzením, které je citací dokreslováno, ne s citací samotnou, tedy s podobností případu s obsahem citovaného díla. Je tak skutečně rétorickou figurou se všemi důsledky z toho plynoucími, což s sebou nese i to, že soud ji ve svém vlastním odvodnění může zcela vynechat jako v tomto případě. Z hlediska pravidel použití citace krásné literatury v právním odůvodňování je to však velká škoda, protože stěžovatel nastolil ve své kasační stížnosti pro nás stěžejní otázku možnosti přirovnání případu k literární fikci, a to navíc na základě „pocitu podobnosti.“ Nejvyšší správní soud se k tomuto bodu bohužel nijak nevyjádřil.

Je ale třeba uvést, že v logice používání citací krásné literatury je toto rozhodnutí Nejvyššího správního soudu výborným příkladem potvrzujícím funkčnost předpokládaného modelu. Rozhodnutí nemá právní větu a ani vzhledem ke struktuře argumentace a zvoleným metodám interpretace a zdroje argumentů se nejedná o hard case. Podle Městského soudu v Praze se přitom o hard case jednat mělo, a proto i použití příměru k Procesu mělo svoji logiku. Jestliže však Nejvyšší správní soud došel k opačnému závěru ohledně povahy případu, je nepochybné, že by použití citace

krásné literatury bylo přebytečné. Vhodnost literární citace v tomto případě tak logicky nelze hodnotit.

2.1.25   Ars 5/2014 – 28

Nejvyšší správní soud rozhodl dne 8. října 2014 v senátě složeném z předsedy JUDr. Josefa Baxy a soudců Mgr. Davida Hipšra, JUDr. Tomáše Langáška, JUDr. Radana Malíka, JUDr. Petra Mikeše, JUDr. Miloslava Výborného a Mgr. Daniely Zemanové ve věci místního referenda v Jihlavě tak, že předchozí usnesení krajského soudu o odmítnutí návrhu na vyhlášení místního referenda zrušil a sám rozhodl o odmítnutí návrhu. Jednalo se o otázku dodržení lhůt a rozdílu mezi návrhem na určení, že návrh na konání referenda nemá nedostatky, a návrhem na vyhlášení místního referenda.

Soudce Tomáš Langášek ve svém odlišném stanovisku použil následující citaci: *„Tak jako tak, oprášením petitivní přísnosti dnes Nejvyšší správní soud rezignoval na poskytnutí smysluplné ochrany jednomu ze základních politických práv občanů-iniciátorů místního referenda, a naopak fakticky poskytl ochranu zjevně obstrukčnímu jednání odpůrce, který následnými výzvami ukládal přípravnému výboru odstranit další a další nedostatky, jako ona mořská královna v pohádce O ptáku Ohniváku a lišce Ryšce, když si na králevici vymýšlela stále nové a obskurnější úkoly, aby mu znemožnila získat svou dceru, pannu Zlatovlásku.“*²⁴¹ Tímto hodnocením formalistického rozměru situace udělal disentující soudce hard case z případu, který podle většinového rozhodnutí charakteristické rysy hard case vůbec neměl.

Jako zdroj své citace si vybral obecně známou pohádku, jejíž zdroj ani autora nijak neuvádí. Tentokrát je citace krásné literatury použita jako model přirovnávající chování správního orgánu k obecně známé negativní postavě a příběhu. Disentující soudce tak apeluje na sdílený kulturní základ ve společnosti a nespolehá se na autoritu citovaného autora či díla. Citace zapracovává do zbytku

---

²⁴¹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 8. října 2014, sp. zn. Ars 5/2014 – 28. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

svého odůvodnění a citace zde dokonce hraje důležitou roli, protože nebezpečí kladení dalších a dalších překážek v cestě za dobrým cílem ukazuje ve zkratce lépe, než jak by to bylo možné cestou dlouhého věcného vysvětlování. Toto použití citace krásné literatury tak můžeme hodnotit jako spíše vhodné.

2.1.26   Ars 4/2014 - 99

Nejvyšší správní soud dne 22. října 2014 v senátu složeném z předsedy JUDr. Jana Passera a soudců JUDr. Josefa Baxy, JUDr. Zdeňka Kühna, zpravodaje JUDr. Tomáše Langáška, JUDr. Radana Malíka, JUDr. Miloslava Výborného a Mgr. Daniely Zemanové zamítl kasační stížnost ve věci určení, že návrh na konání místního referenda nemá nedostatky. Odůvodnil to tím, že konání místního referenda sice je realizací práva podílet se na správě veřejných věcí, ale referendum o konkrétním „paragrafovém“ znění právního předpisu obce namísto věcné otázky jako „*přetavení rozhodnutí občanů v referendu do formy závazného právního předpisu*“²⁴² je nepřípustné.

Citace krásné literatury je použita ve shrnutí dosavadního průběhu řízení jako součást vyjádření jedné ze stran. Soud uvádí, že navrhovatel „(s)těžovatele a jeho koncepci v tomto případě přirovnává ke dveřníkově z Kafkova románu *Proces*“.²⁴³ V tomto případě nejde o hard case a širší společenský dopad zde lze také najít jen těžko, tudíž je postup soudu, který citaci krásné literatury do svého vlastního odůvodnění nepřebírá, správný. Vhodnost použití citace krásné literatury potom ale hodnotit nelze.

2.1.27   6 As 113/2014 - 35

V rozhodnutí ze dne 28. 1. 2015, sp. zn. 6 As 113/2014 – 35, řešil Nejvyšší správní soud spor o žádost o poskytnutí informace. Konkrétně šlo výklad účelu a smyslu zákona o svobodném přístupu

---

²⁴² Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 22. října 2014, sp. zn. Ars 4/2014 - 99. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

²⁴³ Tamtéž.

k informacím ve spojení s vyčerpáním opravných prostředků v řízení před správním orgánem v situaci, kdy odvolací orgán smysl a účel zákon a porušil. Soud zde v senátě složeném z předsedy a soudce zpravodaje JUDr. Karla Šimky a soudců JUDr. Petra Průchy a JUDr. Tomáše Langáška došel k závěru, že byt' chování žalované jednoznačně směřuje proti smyslu a účelu zákona, kvůli nesprávnému procesnímu postupu žalobce musela být kasační žaloba zamítnuta.

Citace krásné literatury je použita přímo v textu rozhodnutí, a to v odst. 17, věnovaném právě smyslu a účelu zákona o svobodném přístupu k informacím. Zní následovně: *„Stěžovatel, ať již má, či nemá nárok na poskytnutí požadovaných informací, což není předmětem tohoto řízení, je účelovým postupem žalované proti své vůli vržen do absurdní byrokratické mašinérie na úrovni příběhů z Hlavy XXII či Kafkova Zámku, a to zjevně jen proto, že žalovaná bytostně odmítá svoji zákonnou roli povinného subjektu podle zákona o svobodném přístupu k informacím a z toho plynoucí povinnosti.“*²⁴⁴

Citace krásné literatury je zde použita zcela v souladu s naším ideálním modelem, splňuje požadavky na autoritu citovaných děl i autorů a je plnohodnotnou součástí odůvodnění, kde ilustruje právní tvrzení. Jedná se rovněž o hard case s širším společenským dopadem. Vytknout zde lze jen nedostatek bibliografických údajů o zdroji citace. Na druhou stranu však nejde o přímou citaci a citace stojí spíše na autoritě citovaných děl, než na jejich obsahu. Neuvedení zdroje tu tak není tak zásadní. Použití citace tu tak lze hodnotit jako velmi vhodné.

2.2 Komparace české praxe s použitím citací krásné literatury v odůvodnění rozhodování Soudního dvora Evropské unie

V této kapitole jsou nejdříve v první podkapitole představeny jednotlivé příklady používání citací krásné literatury

---

²⁴⁴ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 22. října 2014, sp. zn. 6 As 113/2014 – 35. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

v odůvodňování rozhodování Soudního dvora Evropské unie a posléze je v druhé podkapitole provedeno srovnání s českou praxí.

2.2.1 Případy použití citací krásné literatury v odůvodnění rozhodování Soudního dvora Evropské unie

C-310/97

V případě č. j. C-310/97, Komise Evropských společenství proti AssiDomän Kraft Products AB, Iggesunds Bruk AB, Korsnäs AB, MoDo Paper AB, Södra Cell AB, Stora Kopparbergs Bergslags AB a Svenska Cellulosa AB, použil generální advokát Damás Ruiz-Jarabo Colomer ve svém stanovisku ze dne 28. února 1999 citace Goetha.²⁴⁵

Colomerovo stanovisko začíná nezvykle, když v odstavci č. 2 uvádí, že případ se jeví jednoduše. Věcně se jedná o otázku, zda má Komise povinnost zrušit sankce, jejichž neplatnost by mohla být snadno konstatována Soudním dvorem. Generální advokát však zdůrazňuje, že detailnější zkoumání odhalí konflikt mezi dvěma hodnotami: spravedlností a právní jistotou. Colomer tu navrhoval, aby soud rozhodl o meritu věci a předchozí rozhodnutí zrušil.²⁴⁶ Soud tak opravdu učinil.²⁴⁷ Originálním jazykem stanoviska je španělština a stanovisko nebylo přeloženo do češtiny.

Citace krásné literatury je hned v naprostém úvodu stanoviska, když jeho první větou je přímá citace Goethovy zásady, že preferuje nespravedlnost před nepořádkem. Toto Colomer vysvětluje tím, že Goethe svým vyjádřením zaujal stanovisko k nejspíš nejkompexnějšímu dilematu práva jako takového, a to

---

²⁴⁵ Stanovisko generálního advokáta Soudního dvora Damása Ruiz-Jarabo Colomera ze dne 28. ledna 1999. Komise proti AssiDomän Kraft Products AB a ostatní. Věc C-310/97. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=44385&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1126796>

²⁴⁶ Tamtéž.

²⁴⁷ Rozsudek Soudního dvora ze dne 14. září 1999. Komise proti AssiDomän Kraft Products AB a ostatní. Věc C-310/97. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=44684&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1126796>

tenzí mezi spravedlností a právní jistotou.²⁴⁸ Je třeba povšimnout si několik momentů v tomto odstavci. Zaprvé je to uvedení přímé citace hned na prvním místě. Zadruhé je to explicitní hodnocení přesvědčivosti tohoto citovaného vyjádření. Zatřetí je to vsuvka ohraničená pomlčkami, vsuvka do věty, která má zcela neoddiskutovatelně osobní charakter. Začtvrté je to navázání autora citace jakožto autority s konkrétním právním dilematem, které Colomer vyhodnocuje jako naprosto zásadní pro právo jako takové.

Zajímavosti dodává této citaci i příslušná poznámka pod čarou. Ta zní následovně: „*In the biography of Goethe which introduces the Spanish version of the complete works of that author (Aguilar, Madrid 1963), Rafael Cansinos Assens says that 'Order is sacred for Goethe. Anything other than anarchy' (p. 268). Goethe also rejects even limited popular suffrage, freedom of the press and free expression of thought (p. 269). He is not therefore a good example for a modern democratic society.*“²⁴⁹ Je tak zjevné, že v tomto případě slouží citace krásné literatury spíše jako negativní příklad než jako model hodný následování.

Za povšimnutí stojí, že v tomto případě jde spíše než o standardní citaci krásné literatury o argument autoritou, byť spíše o jeho fotografický negativ. Je tu totiž citován text knihy Goethových sebraných děl, ale konkrétně jde o jeho biografii, která je tam zařazena, nikoliv přímo o některý z jeho textů. Zde navíc navazuje další přímá citace, tentokrát od autora zmiňovaného Goethova životopisu. Colomer tu tedy vědomě vytváří kontrast dvou pohledů na Goethovo chápání úlohy pořádku ve společnosti, a to i na rovině formy vyjádření tohoto pohledu jakožto přímé citace. Právě názornost těchto protikladů mu umožňuje obhájit si závěr, že Goethe není vhodným vzorem. To činí z použité citace vhodný nástroj právního odůvodňování.

---

²⁴⁸ Stanovisko generálního advokáta ESD Damása Ruiz-Jarabo Colomera ze dne 28. ledna 1999. Komise proti AssiDomän Kraft Products AB a ostatní. Věc C-310/97.

²⁴⁹ Tamtéž.

C-273/00

Ve svém stanovisku ze dne 6. listopadu 2001 k věci č. j. C-273/00, Ralf Sieckmann, použil generální advokát Damás Ruiz-Jarabo Colomer citace Goetha a Prousta. Německý Bundespatentgericht položil soudnímu dvoru otázku na interpretaci pojmu „znak způsobilý grafického znázornění,“ a to zejména ve vztahu k vůním s ochrannou známkou. Colomer navrhoval závěr, že vůně nemůže být chráněna ochrannou známkou. Originálním jazykem stanoviska je španělština.²⁵⁰ Soudní dvůr se k této interpretaci přiklonil.²⁵¹

Z hlediska kontextu použití citací krásné literatury je pozoruhodné uvedení shrnutí přístupu některých filozofů k otázce smyslů v odst. 25 stanoviska. Colomer tu zmiňuje Platóna, Aristotela, Kanta, Hegela, Freuda a Lacana, ale pro něho nezvykle jako zdroj pro tyto svoje úvahy uvádí odbornou autorskoprávní literaturu, navíc přístupnou pouze ve francouzštině.

Už povědomější je potom jeho posun ke Goethovi a jeho úvahám o subjektivitě a objektivitě smyslů. Ty jsou v poznámce pod čarou uvedeny ve formě přímé citace nejdříve v originálním německém znění a až poté v překladu, načež následuje uvedení bibliografických údajů a nakonec i Colomerovo vlastní (byť stručné) shrnutí, že nic není osobnějšiho než snění.

Směr a způsob jeho uvažování se nijak nemění, když na toto plynule navazuje v odst. 29 konstatováním zjištění z oblasti neuropsychologie o propojenosti paměti a emocí a toto svazuje s tím, že už Proust si toho byl dobře vědom. Když potom v poznámce pod čarou toto Proustovo poznání vysvětluje, předestírá Colomer svému publiku, že to byl právě tento proces, který Prousta ponoukl k napsání Hledání ztraceného času. Toto své tvrzení přitom

---

²⁵⁰ Stanovisko generálního advokáta Damása Ruiz-Jarabo Colomera ze dne 6. listopadu 2001. Ralf Sieckmann. Věc C-273/00. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=46822&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1126796>

²⁵¹ Rozsudek ESD ze dne 12. prosince 2002. Ralf Sieckmann. Věc C-273/00. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=47585&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1126796>

opírá o odbornou literárně-vědní literaturu a výslovně zdůrazňuje např. to, že pro Samuela Becketta, který „získal Nobelovu cenu za literaturu v r. 1969“, je v Proustově díle nejdůležitější připomenutí zápachu veřejných toalet na Champs Élysées, byť Proustovo dílo obsahuje velké množství takových paměťovo-emočních asociací vůní a zápachů. U těchto svých tvrzení přitom Colomer opět čerpá z literárně-vědních publikací i samotného Proustova Hledání ztraceného času. Colomer tu působí na city publika, když svým výkladem založeným na úvahách literárních autorit de facto supluje znalecký posudek na téma role čichu jako smyslu v lidském vnímání. Tam, kde je nemožné rozhodnout dilema na základě rozumových argumentů, což je i tento případ, je takový postup zcela na místě. Jediné, co lze Colomerovi vytknout, je délka citací a jejich vysvětlování, která se zdá v poměru ke zbytku stanoviska disproportionální. Citace je tu tak použita spíše vhodně.

Za povšimnutí z hlediska metodologie právní interpretace a argumentace a obzvláště v kontextu Law and Literature stojí i Colomerova úvaha o paralele práva a hudby. Zde totiž uvádí, že popis hudebního díla není vždy stejný, protože závisí na jednotlivém posluchači a jeho vnímání, a poukazuje proto na specifickou zkušenost každého posluchače a jeho možnosti přijímání hudebních vjemů. Z toho výslovně dovozuje, že každé smyslové vnímání musí být nutně více či méně nedokonalé a v důsledku toho je i každý popis takového dojmu nepřesný. Pro méně chápavého čtenáře stanoviska potom explicitně v poznámce pod čarou č. 30 uvádí, že to samé platí pro interpretaci.

C-160/03

V případě č. j. C-160/03, Španělské království proti Eurojust, je citace krásné literatury použita ve stanovisku generálního advokáta M. Poiarese Madura ze dne 16. prosince 2004.²⁵² V této věci byl

---

²⁵²Stanovisko generálního advokáta M. Poiarese Madura ze dne 16. prosince 2004. Španělské království proti Eurojust. Věc C-160/03. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z:

přezkoumáván význam a dosah jazykového režimu orgánů a institucí Evropské unie na základě toho, že soud rozhodoval o jazykovém režimu uplatňujícím se na přijímací řízení a na vnitřní činnost instituce Unie, jakou je Eurojust.

Konkrétně šlo o to, že v r. 2003 bylo v *Úředním věstníku Evropské unie* zveřejněno osm výzev k podání žádostí za účelem vytvoření seznamů vhodných uchazečů pro obsazení pracovních míst dočasných zaměstnanců Eurojustu a bez ohledu na požadované jazykové znalosti u jednotlivých pozic byly podmínky pro předložení žádostí včetně příloh u všech stejné, tj. vedle jazyka výzvy i v angličtině. Maduro zde došel k závěru, že výzvu je třeba co do rozsahu požadavku anglických vyhotovení zrušit, ale jinak navrhoval žalobu zamítnout.²⁵³ Rozsudkem velkého senátu ze dne 15. března 2005, soud rozhodl, že žaloba je nepřípustná.²⁵⁴

Originálním jazykem Madurova stanoviska byla portugalština a jsou zde citace dvou děl krásné literatury najednou. V bodě 36 stojí: „*„Mou vlastní je portugalština“.* Tento slavný výrok Pessoy (51), převzatý mnoha literáty, jako byl například Camus(52), výstižně vyjadřuje pouto, které může existovat mezi jazykem a pocitem národní přináležitosti. Jazyk není pouze funkční prostředek společenské komunikace. Je to zásadní atribut osobní identity a zároveň základní prvek národní identity.“²⁵⁵

Maduro tak cituje portugalského umělce Farnanda Pessoye s částečně přesnou citací a dále zprostředkovaně Camuse s francouzskou obdobou téhož vyjádření, tentokrát však bez jakéhokoliv určení zdroje v citaci. Tyto citace potom vypadají

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30d58227188b10a34ca18bf3eac8dd2b8769.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuQbNv0?text=&docid=72633&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=672821>

²⁵³ Stanovisko generálního advokáta M. Poiarese Madura ze dne 16. prosince 2004. Španělské království proti Eurojust. Věc C-160/03.

²⁵⁴ Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 15. března 2005. Španělské království proti Eurojust. Věc C-160/03. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=54112&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1304861>

²⁵⁵ Stanovisko generálního advokáta M. Poiarese Madura ze dne 16. prosince 2004. Španělské království proti Eurojust. Věc C-160/03.

následujícím způsobem: „*A minha pátria é a língua portuguesa*“ (B. Soares, pseudonym F. Pessoy, *Livro do Desassossego, Lisabon, 1931-1932.*) a 52 – Uvádí se, že Camus řekl: „*Ano, mám vlast, a tou je francouzština.*“²⁵⁶ To vše Maduro dovršuje odkazem na sice odbornou, ale nikoliv právní publikaci z oblasti kulturních studií. Toto odbočení k neprávním citacím však přichází až v polovině celkového rozsahu argumentace (bod 36 z celkových 77), až po shrnutí právní argumentace zahrnující judikaturu i právní doktrínu.

Citace krásné literatury se tu objevuje jako dokreslení autorova tvrzení o nutnosti zohlednění principů v dané věci. Obsahově i vzhledem ke svému umístění v textu je spíše zbytnou součástí odůvodňování, čemuž nasvědčuje i výběr citovaného díla a autora bez obecnějšího či mezinárodního dopadu a uvedení citace i v portugalštině, jakož i samotný způsob citování zdrojů neposkytující prostor kritickému posouzení vhodnosti takového příměru. Je na místě podotknout, že forma citací se neliší ani v německé, anglické a francouzské verzi stanoviska, tudíž tyto závěry lze zobecnit.

C-498/03

V dalším ze svých stanovisek, tentokrát v případě č. j. C-498/03, Kingscrest Associates Ltd, Montecello Ltd proti Commissioners of Customs & Excise, ze dne 22. února 2005, použil generální advokát Damás Ruiz-Jarabo Colomer citace Cervantese a Dickense.²⁵⁷

Meritum věci spočívalo v posouzení pojmu charitativní organizace (‘charitable organisations’) podle směrnice o dani z přidané hodnoty, a to za účelem určení rozsahu daňových výjimek. Colomer navrhoval, aby soud rozhodl v tom smyslu, že pojem

---

²⁵⁶ Stanovisko generálního advokáta M. Poiarese Madura ze dne 16. prosince 2004. Španělské království proti Eurojust. Věc C-160/03.

²⁵⁷ Stanovisko generálního advokáta Soudního dvora Evropské unie Dámasy Ruiz-Jaraba Colomera ze dne 22. února 2005. Kingscrest Associates Ltd, Montecello Ltd proti Commissioners of Customs & Excise. Věc C-498/03. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30ddc5fdd91c04c348caa28a907cefc1a03f.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuRa390?text=&docid=49591&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1123166>

„charitativní“ je třeba vykládat ve smyslu evropského a nikoliv jen národního práva, že ziskovost organizace není vždy na překážku statusu charitativní organizace a že posouzení přidělení tohoto statusu je v diskreci členských států, ale musí být založeno na principu neutrality. Tento přístup převzal i třetí senát soudu ve svém rozsudku ze dne 26. května 2005.²⁵⁸ Původním jazykem stanoviska je španělština.

Tento konkrétní případ je specifický důrazem na jazykový výklad, a tak i Colomer pracuje v odst. 22 s pojmem „lingvistické kritérium“ a zdůrazňuje nutnost srovnání s jinými jazykovými verzemi konkrétní právní úpravy pro dešifrování významu úpravy. Toto vyjádření přitom zdůrazňuje citací krásné literatury v poznámce pod čarou č. 14.: *„Jazyková pluralita a její problémy se v literatuře objevily už dříve, když v roce 1605 M. de Cervantes, v díle El ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha, RBA, nakladatelství Martín de Riquer, Barcelona, 1994, první část, kapitola 2, s. 113, napsal: „ten den byl právě pátek a v celém hostinci nebylo nic než pár porcí ryby, které se v Kastilii říká abadejo, v Andalusii bacallao, na jiných místech curadillo a jinde truchuela“.*“²⁵⁹

Závažnost řešeného problému jazykového výkladu tu Colomer ilustruje délkou jeho trvání, který demonstruje přímou citací z Cervantesova románu Don Quijote de la Mancha. V tomto případě nejde o samotný děj románu či jeho výsledek, ale konkrétní formulaci, která Colomerovi zjevně přišla natolik vypovídající, že ji zvolil jako nejvhodnější příklad nástrah různých jazykových pojmenování téže věci. I přesto ale opět vybíral z díla, které je

---

²⁵⁸ Rozsudek soudního dvora (třetího senátu) ze dne 26. května 2005. Kingscrest Associates Ltd, Montecello Ltd proti Commissioners of Customs & Excise. Věc C-498/03. In: CURIA [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30ddc5fdd91c04c348caa28a907cefc1a03f.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuRa390?text=&docid=59798&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1123166>

²⁵⁹ Stanovisko generálního advokáta Soudního dvora Evropské unie Dámasa Ruiz-Jaraba Colomera ze dne 22. února 2005. Kingscrest Associates Ltd, Montecello Ltd proti Commissioners of Customs & Excise. Věc C-498/03.

obecně známé a uznávané, a to i jako součást společného evropského kulturního dědictví.

Je však s podivem, že navzdory právě zmiňovanému mezinárodnímu charakteru citovaného literárního díla se překladatel anglické verze neobtěžoval s citací anglického překladu díla nebo dokonce i jen s překladem jeho názvu. Lze se jen dohadovat, zda je to výraz respektu k původnímu znění díla, nebo zda překladatel nepochopil snahu generálního advokáta o přiblížení argumentace publiku a chtěl si pouze ulehčit práci. Dle mého názoru je správně druhá z možností.

Od této obecné úvahy se Colomer dostává k argumentaci týkající se přímo pojmu charitativní. Vychází přitom z anglického diskurzu, a právě ten ilustruje citací krásné literatury, která je obsažena v příslušné poznámce pod čarou (č. 18): „*Charles Dickens v díle The Life and Adventures of Martin Chuzzlewit, Penguin Books, 1968, s. 515, vkládá svému hrdinovi Tiggovi, který má finanční těžkosti, do úst tato slova: „dobročinnost začíná doma a spravedlnost o dům dál“.*“²⁶⁰ Opakuje se tu tak model výběru citovaného díla z kánonu klasické literatury s mezinárodním dopadem a od autora s dostatečnou uměleckou i společenskou autoritou, ale přitom jde především o konkrétní formulaci jedné myšlenky, tedy o stylistické mistrovství určité pasáže textu, nikoliv tedy o obsah samotného díla. Tomu odpovídá i absence doplňkových údajů o díle nebo autorovi (např. biografické údaje, rok vydání díla nebo delší vysvětlení zápletky).

Lze tak shrnout, že v tomto případě je specifické, že citace krásné literatury je v obou případech použita pouze jako dokreslení velmi obecného tvrzení, které obstojí i samo o sobě. Na druhou stranou právě výklad pojmu, který je dokreslen citací, je pro případ stěžejní a také celková perspektiva, dokreslená druhou citací, určuje

---

²⁶⁰ Stanovisko generálního advokáta Soudního dvora Evropské unie Dámasa Ruiz-Jaraba Colomera ze dne 22. února 2005. Kingscrest Associates Ltd, Montecello Ltd proti Commissioners of Customs & Excise. Věc C-498/03.

podstatu stanoviska. Literární citace jsou tak v tomto stanovisku použity spíše vhodně.

C-258/04

Generální advokát Damás Ruiz-Jarabo Colomer používá citace krásné literatury ve svých stanoviscích poměrně často a ani stanovisko ze dne 9. června 2005 ve věci s č. j. C-258/04, Office national de l'emploi (ONEM) proti Ioannisovi Ioannidisovi, není výjimkou.²⁶¹

V dané věci se řešila otázka tzv. čekacích příspěvků. Jedná se o podporu, kterou poskytuje Belgie mladým lidem do 30 let ve chvíli, kdy jsou nezaměstnaní a vzhledem k nedostatku pracovních zkušeností nedosáhnou na podporu v nezaměstnanosti. Tato podpora byla žalobci odmítnuta s tím, že nedosáhl požadovaného vzdělání rozpoznávaného v EU, byť v Řecku ho získal. Předběžnou otázku položil Cour du travail de Liège z Belgie a Colomer ve svém stanovisku navrhol rozhodnout o neoprávněnosti odmítnutí takové podpory cizímu státnímu příslušníkovi.²⁶² Soudní dvůr mu dal za pravdu.²⁶³

Původně španělsky psané stanovisko obsahuje citaci krásné literatury hned v třetím odstavci: „*Dotčený případ v této věci je doplňujícím článkem řetězce. Jak napsal Sartre: „Donc recommandons. Cela n’amuse personne [...] Mais il faut enfoncer le clou“ [„Tedy začněme znovu. Nikoho to nebaví [...] Ale je třeba uhodit hřebíček přímo na hlavičku.“] (2). Proto po uvedení příslušné právní úpravy, skutkového základu sporu a ostatních*

---

²⁶¹ Stanovisko generálního advokáta Damása Ruiz-Jarabo Colomera ze dne 9. června 2005. Office national de l'emploi (ONEM) proti Ioannisovi Ioannidisovi. Věc C-258/04. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=58357&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1126796>

²⁶² Tamtéž.

²⁶³ Rozsudek soudního dvora (prvního senátu) ze dne 15. září 2005. Office national de l'emploi (ONEM) proti Ioannisovi Ioannidisovi. Věc C-258/04. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=59732&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1126796>

řízení, posoudím existující judikaturu za účelem jejího použití v projednávaném případě.“²⁶⁴

Jde o jedinou citaci krásné literatury v tomto stanovisku a navíc je specifická tím, že jde o sekundární citaci. Tato citace krásné literatury byla totiž již dříve použita v právníkové literatuře, na kterou Colomer ve skutečnosti odkazuje. Necituje tu tak vlastně krásnou literaturu, ale jiný doktrinální zdroj. Vzhledem k tomu nelze vhodnost použití literární citace hodnotit.

Doktrinálnímu původu citace odpovídá i fakt, že Sartrova přímá citace zůstala v originální španělské a potom i v anglické a německé verzi nepřeložená z francouzštiny a není nijak dále rozvedena či dovysvětlena. To v české verzi překlad najdeme, což svědčí o pílí překladatele a možná i nedůvěře v jazykové schopnosti českého publika, ale nikoliv o jeho porozumění významu této citace v textu.

C-461/03

Ve věci č. j. C-461/03, Gaston Schul proti Douane-Expéditeur BV Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, použil generální advokát Ruiz-Jarabo Colomer ve svém stanovisku ze dne 30. června 2005 citaci hned několika děl krásné literatury.²⁶⁵

Věcně šlo o rozhodnutí o předběžné otázce podané College van Beroep voor het bedrijfsleven z Nizozemska, konkrétně o to, zda soudy členských států Evropské unie musí podat Soudnímu dvoru žádost o rozhodnutí o předběžné otázce vždy před tím, než prohlásí akt Společenství za neplatný, nebo zda může toto pravidlo doznat určitých výjimek. Generální advokát dovodil, že povinnost předložit Soudnímu dvoru předběžnou otázku ohledně platnosti aktu

---

²⁶⁴ Stanovisko generálního advokáta Damása Ruiz-Jarabo Colomera ze dne 9. června 2005. Věc C-258/04.

²⁶⁵ Stanovisko generálního advokáta Damása Ruiz-Jarabo Colomera ze dne 30. června 2005. Gaston Schul proti Douane-Expéditeur BV Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Věc C-461/03. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=59860&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1531296>

orgánů Společenství absolutní není.²⁶⁶ Velký senát soudního dvora rozhodl rozsudkem ze dne 6. prosince 2005 opačně, přičemž žádný z mimoprávních zdrojů odůvodnění nepřevzal.²⁶⁷

Originálním jazykem stanoviska je španělština. Vzhledem k tomu, že citací krásné literatury je zde více, rozebereme je nyní postupně, jak jsou použity. V první části stanoviska je nejprve použita v odstavci 2: „*v řecké mytologii byl Sisyfos odsouzen k tvrdé lopotě, aby valil balvan na vrcholek hory a aby jej, když už jej na vrchol hory dovalil, nechal sklouznout do rokliny, znovu pro něj sešel a zahájil další nikdy nekončící výstup bez ohledu na svou zjevnou únavu(3),*“ posléze v odstavci 3: „*důvody tohoto strašného trestu zůstávají zahaleny tajemstvím, ale naznačují určité odvážné chování hrdiny, které bohové považovali za troufalost vůči své nadřazenosti(4),*“ a nakonec v odstavci 4: „*stejně jako Sisyfos, zakladatel a král Korintu, je vnitrostátní soud nucen neustále přistupovat k řízení o předběžné otázce o neplatnosti aktu Společenství.*“²⁶⁸

Všechny tyto citace v úvodní části stanoviska a opět tu Colomer opakuje model obecného vysvětlení situace pomocí metafory z krásné literatury, aby následně toto dovysvětlil tak, že na závěr této pasáže bude moci danou situaci v uměleckém díle výslovně vztáhnout k situaci řešené v dané věci. Opět tu vybírá díla prověřená časem a s obecným i mezinárodním dosahem, v tomto případě jde v první řadě o Homérovu Iliadu a Odysseu.

V poznámce pod čarou č. 3 stojí, že: „*Už v Íliadě od Homéra se nachází několik odkazů na Sisyfa, syna Aiolova, vládce větrů,*

---

²⁶⁶ Stanovisko generálního advokáta Damása Ruiz-Jarabo Colomera ze dne 30. června 2005. Gaston Schul proti Douane-Expeditieur BV Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Věc C-461/03.

²⁶⁷ Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 6. prosince 2005. Gaston Schul proti Douane-Expeditieur BV Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Věc C-461/03. In: CURIA [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=56528&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1531296>

²⁶⁸ Stanovisko generálního advokáta Damása Ruiz-Jarabo Colomera ze dne 30. června 2005. Gaston Schul proti Douane-Expeditieur BV Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Věc C-461/03.

kterého charakterizuje jako „muže z lidí všech nejprohnanějších“ (Homér, Ílias, překlad Rudolfa Mertlíka, Odeon, Praha 1980, zpěv šestý, s. 111). Ale první popis jeho utrpení se nachází ve verších 593 až 600 zpěvu XI Odysseie během návštěvy Odyssea u Háda: „Také jsem Sisyfa zřel, jak snáší útrapy kruté, obrovskou balvanu tíž jak válí rukama vzhůru. Napětím nohou a rukou jsa opřen o zem i kámen, strkal ten balvan vzhůru, však když jej už překulit hodlal přes onen vrch, tíž zvrátila balvan a hnala jej zpět; rázem se na rovinu zas skutálel drzý ten balvan. Znovu zas ze všech sil jej do výše strkal a z údů proudem tekl mu pot, mrak prachu mu od hlavy stoupal.“ (Homér, Odysseia, překlad Otmara Vaňorného, Odeon, Praha 1997, s. 199). “²⁶⁹

V případě této poznámky pod čarou je třeba zdůraznit hned několik momentů. V první řadě jde o citaci určitého obecně známého narativu spíše než o citaci konkrétního díla či děl, což dokládá explicitní určení Homérova použití Sisyfova příběhu jako prvního (z mnoha). Dále je nutné si povšimnout, že autor záměrně využívá i přesvědčivé formy literárního díla, když vybírá relativně rozsáhlou přímou citaci tam, kde chce dosáhnout zvlášť silného účinku na publikum. Specifické je i citování přímo českých překladů včetně odkazů na konkrétní stranu.

Netypický je rozsah citace v poznámce pod čarou: „59 – Camus, A., *Mýtus o Sisyfovi*, překlad Dagmar Steinové, Nakladatelství Svoboda, Praha, 1995, s. 161, vypráví, že když byl Sisyfos na prahu smrti, chtěl zcela nerozumně prověřit lásku své ženy. Nařídil jí, aby pohodila jeho tělo bez rakve uprostřed veřejného prostranství. Sisyfos se ocitl v podsvětí. A tam, podrážděn poslušností zcela odporující lidské lásce, si na Plútovi vymohl svolení vrátit se na zemi a ženu potrestat. Když však spatřil podobu tohoto světa, vychutnal vodu a slunce, teplé kameny a moře, nechtěl

---

²⁶⁹Stanovisko generálního advokáta Damása Ruiz-Jarabo Colomera ze dne 30. června 2005. Gaston Schul proti Douane-Expéditeur BV Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Věc C-461/03. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=59860&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1531296>

se znovu vrátit do stínů podsvětí. Výzvy k návratu, zloba a varování nic nezmohly. Po mnoho let žil s pohledem na zátočinu, zářivé moře a úsměvy země. Bohové museli zakročít výnosem. Hermes ho popadl za límec, odtrhl ho od jeho radovánek a násilím ho odvedl do podsvětí, kde na něho už čekal balvan. P. Brunel a A. Bastian, op. cit., s. 51, upozorňují na polatinštění, které v tomto bodě provedl Camus, a přičítají je jeho informačním zdrojům, hlavně Commelinově Mythologii a Grand Larousse; z tohoto důvodu uvádí Plúta místo Háda a Merkura místo Herma. Tito autoři, op. cit., s. 45 a 46, tvrdí, že historie Sisyfova těla bez rakve byla vytvořena jím samým, neboť na prahu smrti požádal svou ženu, aby jej nepohřbívala, protože takto měl záminku požádat o svůj návrat do světa živých.²⁷⁰ Je otázkou, zda dovysvětlení polatinštění plní ve stanovisku nějakou funkci, nebo zda se tu autor v rámci své záliby či zájmu pouze nechal unést snahou o úplnost výkladu.

Zajímavou odchylkou od běžné praxe tohoto generálního advokáta, co se citací krásné literatury týče, je však také užití citace těsně před závěrem stanoviska, když v odstavci 89 říká: „Nelze ukládat vnitrostátnímu soudu tak neplodná muka, jako jsou ta Sisyfova. Albert Camus napsal snad nejjasnozřivější úvahu o této osobnosti tím, že vyjádřil, že „je absurdní hrdina“ (69), neboť není hroznějšího trestu než neužitečná a beznadějná práce; ale na konci svého díla dochází Camus k přesvědčení, že „Sisyfos je svému osudu nadřazen. Je silnější než jeho balvan“ (70) a je zachráněn svým vědomím (71). „Jasnozřivost, která měla být jeho utrpením, zároveň dovršuje jeho vítězství“ (72).“²⁷¹ Z netypického umístění této citace i z jejího poznámkového aparátu lze usoudit, že v tomto konkrétním případě přikládá generální advokát příměru k situaci z literatury zvláštní význam. Pokud by tomu tak nebylo, neměl by zapotřebí opakovat myšlenku již v úvodu stanoviska citovaného díla. To napovídá, že role této citace je víc než jen uvození situace analogií

---

²⁷⁰ Stanovisko generálního advokáta Damása Ruiz-Jarabo Colomera ze dne 30. června 2005. Gaston Schul proti Douane-Expeditieur BV Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Věc C-461/03.

²⁷¹ Tamtéž.

k literární zápletce, ale že tentokrát má skutečně citace kognitivní roli co do samotné podstaty obsahu řešené věci.

Tomu odpovídají i příslušné poznámky pod čarou, kde pod č. 69 a 70 nalezneme opakované citace Camuse a v případě poznáky č. 71 následující sdělení: „*V Sisyfových uměleckých zobrazeních se tento aspekt odráží. Na slavném Tizianově obraze, vystaveném v muzeu Prado v Madridu, je zdůrazněna nesmírná velikost balvanu a hrdinovo úsilí jej udržet, jeho hlava splývá s drsným povrchem kamene, do něhož ukřívá veškerou svou snahu. Ještě jednou je nutné se vrátit ke Camusovi (op. cit., s. 163): „Tvář, jež se lopotí s kameny, se už sama stala kamenem!“ Ale v pozadí plátna je vidět světlo, které scénu prosvětluje a vyvolává určitý náznak triumfu. U sochy německého umělce Schmidt-Hofera je Sisyfovo atletické tělo opracováno v bronzu a spojuje extrémní udatnost pohybu se slávou toho, kdo dosáhl cenného cíle, v rovnovážnosti tvarů a myšlenek, kterou bezprostředně sděluje celkové vyznění mytologického hrdiny.*“²⁷² Generální advokát tu tak vedle citace z díla krásné literatury nabízí vlastní interpretaci obrazu a sochy. Obě tato díla blíže určuje, a to včetně autorství, detailů o autorovi, známosti díla a jeho současného umístění. Pokud opomineme možnost, že se tu autor snaží demonstrovat pouze vlastní znalosti, dává takové použití citace umění obecně tušit, že autor tu obecnou platnost a kulturní rozšířenost sisyfovského narativu dokazuje právě jeho přítomností v různých druzích umění i jazykových a kulturních tradicích bez geografických i časových hranic.

U další z poznámek pod čarou, která zní: „*Camus, A., op. cit., s. 163, dodává, že „neexistuje osud, který by se nedal překonat pohrdáním“.*“²⁷³ je zřejmá autorova (i překladatelova) podrobná znalost Camusovy knihy, která umožňuje citovat konkrétní pasáž a její úzké navázání na řešený případ. To vede nutně k tomu, že nelze polemizovat o příhodnosti takové citace, snad jen koncentrace

---

²⁷² Stanovisko generálního advokáta Damása Ruiz-Jarabo Colomera ze dne 30. června 2005. Gaston Schul proti Douane-Expéditeur BV Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Věc C-461/03.

²⁷³Tamtéž.

takových citací v daném stanovisku by mohla být předmětem diskuse. To však bohužel neplatí o poslední z citací krásné literatury: „Dovoluji si vypůjčit nejznámější část názvu klasického díla španělského spisovatele Baltasara Graciána (1601–1658) „Oráculo manual y el Arte de la Prudencia“ (Příruční orákulum a umění moudrosti, Odeon, Praha 1990, překlad Josef Forbelský), jehož první vydání vyšlo ve městě Huesca v roce 1647. Celá kniha se skládá ze 300 komentovaných aforismů, zaměřených k tomu, aby poskytly praktickou moudrost, která učí prozíravosti a obezřetnosti, jež jsou nutné, abychom dokázali úspěšně čelit každodenním nástrahám, čímž se zřetelně odlišuje od „Maxim“ Françoise Duc de La Rochefoucauld (1613–1680) a sentencí Francisca de Quevedo (1580–1645), jež mají satirický a sarkastický charakter, ačkoliv jsou rovněž zábavné a instruktivní.“²⁷⁴

Celkově je potom nutné shrnout, že navzdory výbornému zapojení do právní argumentace i správně mířenému působení na emoce publika je používání citací v tomto stanovisku vzhledem ke své délce, četnosti a výběru posledně citovaných děl spíše nevhodné.

C-1/04

V případě s č. j. C- 1/04, Susanne Staubitz-Schreiber, použil citaci krásné literatury generální advokát Damás Ruiz-Jarabo Colomer ve svém stanovisku ze dne 6. září 2005. Věcně šlo o otázku změny sídla dlužníka v insolvenčním řízení a vliv této změny na věcnou příslušnost soudu. Generální advokát došel k závěru, že změna sídla

---

²⁷⁴ Stanovisko generálního advokáta Damása Ruiz-Jarabo Colomera ze dne 30. června 2005. Gaston Schul proti Douane-Expeditieur BV Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Věc C-461/03.

po podání návrhu nemá na příslušnost k jeho projednání vliv.²⁷⁵ Soud mu dal později za pravdu.²⁷⁶

Originálním jazykem stanoviska je španělština. Hned v prvním odstavci stanoviska tu generální advokát používá odkaz na Balzacova Césara Birotteaua, když srovnává stav popisovaný v tomto díle se stavem v současnosti. Citace zní takto: „*Současná právní úprava tak neblahé věci, jakou je přílišné zadlužení především jednotlivců, ať již vykonávají, či nikoli podnikatelskou nebo jinou výdělečnou činnost, má daleko do patosu, jímž Honoré de Balzac mistrně vyjádřil utrpení Césara Birotteaua, když se dostal do situace, kdy musel čelit svým věřitelům(2); díky své houževnatosti se tato románová postava, zbavená cti, práv a skrovného majetku, který jí zanechal notář Roguin, vzpamatovala z této těžké situace a splatila jeden po druhém své dluhy, což byla již v tehdejší době neobvyklá praxe. Není důstojné, jak napsal autor v první verzi díla v roce 1833, aby byla obdivuhodná čestnost pana Birotteaua uváděna jako příklad „bêtise de la vertu“, neboť přestože představuje riziko pro každého věřitele, ekonomické jistota obchodního styku) a právní pacta sunt servanda) důvody nabádají vytvořit právní rámec, který by zajistil rovněž na evropské úrovni vymahatelnost pohledávek.*“²⁷⁷

V prvním souvětí odstavce toto srovnání pouze stručně představuje, v druhém ho dále rozebírá a jmenuje další postavy románu a představuje jejich chování. V poznámce pod čarou k této citaci potom následuje přesná citace zdroje včetně odkazu na konkrétní stránky („*Balzac, H. de, „Histoire de la grandeur et de la*

---

²⁷⁵ Stanovisko generálního advokáta Dámasa Ruiz-Jaraba Colomera ze dne 6. září 2005. Susanne Staubitz-Schreiber. Věc C 1/04. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=59558&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=632973>

²⁷⁶ Rozsudek soudního dvora (velkého senátu) ze dne 17. ledna 2006. Susanne Staubitz-Schreiber. Věc C 1/04. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=57812&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1143926>.

²⁷⁷ Stanovisko generálního advokáta Dámasa Ruiz-Jaraba Colomera ze dne 6. září 2005. Susanne Staubitz-Schreiber. Věc C 1/04.

décadence de César Birotteau, marchand parfumeur, adjoint au maire du deuxième arrondissement de Paris, chevalier de la Légion d'honneur, etc.“, vydaná poprvé v roce 1838; brožované vydání s titulem „*César Birotteau*“, vyd. Garnier Flammarion, Paříž 1995, zvláště kapitola XVI, s. 353 a násl.“).²⁷⁸ V druhém odstavci stanoviska potom generální advokát nadále pracuje s touto analogií, když poukazuje právě na zásadní rozdíly mezi situací postavy Balzacova románu a dnešní evropskou právní ochranou věřitelů. V tomto případě již není citace v poznámce pod čarou použita.

V šestém odstavci stanoviska potom přichází další dílo krásné literatury, tentokrát Kafkova Proměna. Ruiz-Jarabo Colomer tu poukazuje na specifickou povahu vývoje evropského insolvenčního práva, když ho označuje za „kafkovské“ („*Vývoj právní úpravy úpadkového řízení v právu Společenství se vyznačuje „kafkovskými“ rysy, ne snad proto, že by byl zdlouhavý, ale proto, že docházelo k neustálým změnám návrhu úmluvy, které měly podstatný vliv na její vývoj, stejně jako tomu bylo v případě proměny Řehoře Samsy(4)*“).²⁷⁹ Vzápětí po použití tohoto přívlastku následuje vysvětlení této myšlenky vztažené k ději románu včetně jmenování hlavní postavy Řehoře Samsy.

Citace v poznámce pod čarou potom obsahuje hned několik zajímavých údajů: „*V knize „Proměna“ Franze Kafky (promován doktorem práv na pražské univerzitě), napsané v roce 1912 a vydané v roce 1916, hrdina nakonec skončí tragicky, protože poté, co se proměnil v určitý druh brouka a rozhodl se přestat jíst, v naprosté samotě umírá; Kafka, F., „Die Verwandlung“, vydání Marjorie L. Hoover, vyd.. W. W. Norton & Company, Inc., New York, 1960, s. 57 a násl.*“²⁸⁰ Generální advokát tu zjevně považuje za nezbytné uvést, že autorem díla byl doktor práv z Karlovy univerzity i že bylo napsáno v r. 1912 a vydáno až v r. 1916. Vedle toho vysvětluje rozuzlení díla, aby až poté uvedl bibliografické

---

²⁷⁸ Stanovisko generálního advokáta Dámasa Ruiz-Jaraba Colomera ze dne 6. září 2005. Susanne Staubitz-Schreiber. Věc C 1/04.

²⁷⁹ Tamtéž.

²⁸⁰ Tamtéž.

údaje. Zajímavostí je, že jak v originálním španělském znění, tak i v ostatních jazykových variantách je citováno německé znění díla, vydané v New Yorku (stejně jako u předchozí citace je pokaždé zachováno francouzské znění originálu).

Lze tak shrnout, že Balzac je citován hned v úvodu a je tu popisován příběh konkrétní postavy Césara Birotteau (v odst. 1), avšak z toho vycházející z příkladu použitelný právní výklad případu není blíže dovysvětlen (odst. 2), tudíž je třeba znalost románu. Román je citován v poznámce pod čarou s důrazem na časové souvislosti jeho vydání, které jsou zmíněny i v samotném textu stanoviska, takže není pochyby o jejich specifickém významu z pohledu autora. V části stanoviska věnované právnímu rámci případu, konkrétně historickému vývoji relevantní právní úpravy, je použit přívlastek “kafkovský”. Byť lze pochybovat o tom, zda v takovém případě jde o citaci krásné literatury, v tomto konkrétním kontextu o tom není pochyb. Hned poté je totiž použito jméno hlavní postavy Kafkova románu Proměna, Řehoře Samsy. V obou případech je dodržen námi vytyčený model vhodného použití citace krásné literatury jak co do obsahu, tak co do formy. Použití literárních citací ve stanovisku tak lze hodnotit jako vhodné.

C-417/04

Stanovisko generálního advokáta Dámasa Ruiz-Jaraba Colomera, přednesené dne 12. ledna 2006 ve věci C-417/04 P, Regione Siciliana proti Komisi, se vztahuje k zásahu, týkajícího se velkého projektu Dálnice Messina-Palermo v Itálii.²⁸¹

Svým kasačním opravným prostředkem se Regione Siciliana domáhala zrušení usnesení Soudu prvního stupně Evropských společenství o odmítnutí žaloby proti rozhodnutí Komise o ukončení poskytované finanční pomoci z Evropského fondu pro regionální

---

²⁸¹ Stanovisko generálního advokáta Dámasa Ruiz-Jaraba Colomera ze dne 12. ledna 2006, Regione Siciliana proti Komisi. Věc C-417/04 P. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=57296&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1531296>

rozvoj (EFRR). Generální advokát tu navrhoval zamítnutí a rozsudkem velkého senátu soudního dvora ze dne 2. května 2006 byl kasační opravný prostředek zamítnut.²⁸²

Citace krásné literatury je standardně pro SD EU mimo text samotného rozhodnutí ve věci a tentokrát byla pro Colomera netypicky umístěna nikoliv na začátku, ale až v druhé polovině textu stanoviska. Zní následovně: „*Tyto snahy byly částečně uspokojeny ve Smlouvě o Ústavě pro Evropu, pokud jde o ochranu výsad Výboru(51), ačkoliv se nezměnilo postavení regionů, pokud jde o žaloby na neplatnost. Ale i kdyby tento text získal normativní hodnotu, je třeba zmínit nedostatek voluntas legislatoris k uspokojení přání Výboru. Už Shakespeare řekl, že „v Benátkách není moc, co změnila by zavedený zákon. Stal by se z toho špatný precedens, a chyby, co by z toho vzoru vzešly, by zaplavily stát“* (52).“²⁸³

Jak je Colomerovým dobrým zvykem, pro citaci krásné literatury uvádí podrobné bibliografické zdroje v příslušné poznámce pod čarou a následně ho doplňuje příslušným vysvětlením. Poznámka pod čarou proto zní následovně: „*Shakespeare, W., Kupec benátský, překlad Martin Hilský, vyšlo jako příloha časopisu Divadlo, roč. 2, č. 3/1996, Sdružení přátel divadla, Praha, 1996, s. 31; vkládá tuto repliku do úst Porcie, která se vydává za mladého učenice z Říma; když Shylock požaduje pokutu dohodnutou ve smlouvě o půjčce, poté co dlužné tři tisíce dukátů nebyly uhrazeny ke dni splatnosti, přičemž pokuta spočívá v odevzdání libry masa vyrvané z těla dlužníka; nechce být shovívavý a Basanio prosí, aby nebyla norma chápána doslovně, aby se tak vyhnul krutosti, kterou s sebou přináší výkon podobné záruky. Hra je zbarvena hluboce protižidovskými názory, což je*

---

²⁸² Rozsudek soudního dvora (velký senát) ze dne 2. května 2006, Regione Siciliana proti Komisi. Věc C-417/04 P. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikaci Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=57296&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1531296>

²⁸³ Stanovisko generálního advokáta Dámasa Ruiz-Jaraba Colomera ze dne 12. ledna 2006, Regione Siciliana proti Komisi. Věc C-417/04 P.

důsledkem historického okamžiku, v němž byla napsána, tj. Anglie konce 16. století.“²⁸⁴

Ve španělské verzi je citován španělský překlad tištěné publikace v překladu z r. 2000, v německé německý (byť z webu), ve francouzském překladu uvedení zdroje chybí úplně, ale vysvětlení je zachováno, stejně tomu je i v anglické verzi stanoviska. Colomer tu využívá silný příklad z literatury jak obsahem zápletky, tak přesvědčivostí přímé citace. Vybírá přitom autora a dílo, které je právníky v teorii a praxi uznáváno jako pro právo zásadní.²⁸⁵ Analogie s případem co do posuzované otázky je zřejmá a způsob citace včetně podrobného vysvětlení děje i kulturního kontextu odpovídá významu, který Colomer odkazu přikládá. Tomu potom odpovídá i péče, kterou této citaci věnovali různí překladatelé stanoviska. Toto použití citace je tak nutné hodnotit jako velmi vhodné.

C-232/05

V případě č. j. C-232/05, Komise ES proti Francii, bylo ve stanovisku generálního advokáta Damása Ruiz-Jarabo Colomera ze dne 18. května 2006 hned několik citací krásné literatury od různých autorů. Obsahově šlo o nárok společnosti Scott Paper SA/Kimberly-Clark vůči Francii, který měl vzniknout neimplementací rozhodnutí v řádném termínu. Generální advokát navrhl dát za pravdu společnosti Scott Paper SA/Kimberly-Clark v tom, že *„Soud členského státu, u něhož byl podán návrh na zahájení úpadkového řízení, je příslušný k zahájení takového řízení, i když dlužník přemístí středisko svých hlavních zájmů, po podání takového návrhu, ale před zahájením úpadkového řízení, na území*

---

²⁸⁴ Stanovisko generálního advokáta Damása Ruiz-Jarabo Colomera ze dne 12. ledna 2006, Regione Siciliana proti Komisi. Věc C-417/04 P.

²⁸⁵ Viz např. SKINNER, Quentin. *Forensic Shakespeare*. First edition. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press, 2014, xii, 356 s; HOROWITZ, Arthur. Shylock after Auschwitz: The Merchant of Venice on the Post-Holocaust Stage—Subversion, Confrontation, and Provocation. *Journal for Cultural and Religious Theory* [online]. 2007, roč. 8, č. 3, s. 7–19 [cit. 27. 1. 2015].

jiného členského státu.“²⁸⁶ SDEU se k tomuto závěru přiklonil, ale citaci krásné literatury ve svém odůvodnění nepoužil.²⁸⁷

Originálním jazykem stanoviska je španělština. Citace krásné literatury je zde pro generálního advokáta netypicky obsažena až v odstavci 100. Zní takto: „*Kdyby se mne někdo pokoušel někdy přesvědčit, že Samuel Beckett našel inspiraci pro svou slavnou divadelní hru Čekání na Godota(66) v některé věci týkající se navrácení podpor, pravděpodobně bych tomu nevěřil, ačkoli v době, kdy dokončuji toto stanovisko, mi nezdolná trpělivost Komise, čekající na navrácení podpory, připomněla právě toto velké dílo absurdního divadla.*“²⁸⁸ Nejedná se přitom o citaci obsahu dané hry, nýbrž o autorovu úvahu o analogii absurdity tam popisované situace a absurdity situace řešené před soudním dvorem. O samotný obsah hry přitom vůbec nejde. I přesto je v příslušné poznámce pod čarou uvedena úplná bibliografická informace („*Beckett, S., Čekání na Godota, český překlad Patrik Ouředník, Větrné mlýny, Brno 2005.*“),²⁸⁹ zatímco v originálním stanovisku španělská, v anglické verzi anglická, ve francouzské francouzská, ale nevysvětlitelně v německé verzi je španělská verze překladu.

Další z citací krásné literatury v tomto stanovisku se vymyká. Nebýt uvedení zdroje v poznámce pod čarou, nebyla by totiž téměř rozpoznatelná. V odstavci 104 se autor zmiňuje o kolonelovi, kterému nikdo nepíše. Opět přitom pracuje se vztahem analogie, zde přímo explicitně („*Je-li pak od nich požadována spolupráce nezbytná k navrácení protiprávně poskytnutých částek, používají ty nejbanálnější argumenty k opodstatnění svých odpovědí na žalobu*

---

²⁸⁶ Stanovisko generálního advokáta Damása Ruiz-Jaraba Colomera ze dne 18. května 2006. Komise ES proti Francii. Věc C-232/05. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?doclang=CS&text=&pageIndex=1&part=1&mode=lst&docid=72537&occ=first&dir=&cid=632326>

²⁸⁷ Rozsudek soudního dvora (prvního senátu) ze dne 5. října 2006. Komise ES proti Francii. Věc C-232/05. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=65601&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=632973>

²⁸⁸ Stanovisko generálního advokáta Damása Ruiz-Jaraba Colomera ze dne 18. května 2006. Komise ES proti Francii. C-232/05.

²⁸⁹ Tamtéž.

pro nesplnění povinnosti, k níž byla Komise donucena v důsledku opakované neúčinnosti jiných postupů, kdy marně předpokládá, že obdrží odpověď, tak jak je tomu v projednávané věci i v případě onoho plukovníka, jemuž neměl kdo psát(68).“²⁹⁰) V příslušné poznámce pod čarou přitom uvádí, že: „Ve své novele „Plukovníkovi nemá kdo psát“ (český překlad Hana Posseltová, Odeon, Praha, 2006) vypráví Gabriel García Márquez o jiném tragikomickém čekání, o čekání plukovníka, který již mnoho let každý týden vyhlíží u řeky loď, která má přivést poštu a snad i tolik očekávaný dopis z hlavního města, v němž mu má být přiznána penze za účast v jedné z revolucí, které otřásly zemí, v níž se děj odehrává. Plukovník, který si od této renty slibuje pohodlnější život a proto se nevěnuje žádnému zaměstnání ani obchodu, se stále více utápí v bídě. Na konci vyprávění jeho manželka vaří kamení, aby se sousedé nedomnívali, že nemají potraviny, zatímco dopis s dobrou zprávou dosud nepřišel.“²⁹¹ V českém překladu je odkaz již tradičně na českou verzi odkazovaného pramene, anglický na anglickou a francouzská verze stanoviska využívá francouzskou jazykovou podobu zdroje, ale kupodivu německý překladatel ponechal odkaz na španělský originál.

První citace je použita bez dalšího vysvětlování a je správně ocitovaná v poznámce pod čarou. Generální advokát ji použil až v závěru stanoviska a způsobem odkazujícím na jeho vlastní dojem, přičemž navíc poukázal na obecně uznávanou hodnotu citovaného díla, a to v rámci jeho žánrového zařazení. Po ní následuje zmínka nikoliv díla, autora nebo postavy z určitého literárního díly, nýbrž nijak nezduřazněná zmínka odvozená od názvu jedné z novel G. G. Marguéze. Zápletka této novely je poměrně detailně vykreslena, aby byla důvodnost použitého příměru zřejmá.

Byť není v druhém případě citované dílo známé, přímá citace a podrobné vysvětlení tento nedostatek supluje. V souhrnu tak lze

---

²⁹⁰Stanovisko generálního advokáta Damása Ruiz-Jaraba Colomera ze dne 18. května 2006. Komise ES proti Francii. C-232/05.

²⁹¹ Tamtéž.

použití citací krásné literatury v tomto stanovisku hodnotit jako spíše vhodné.

C-434/04

Ve věci Jan-Erik Anders Ahokainen a Mati Leppik proti Virallinen syyttäjä šlo o žádost o rozhodnutí o předběžné otázce položené Korkein oikeus z Finska. Generálním advokátem tu byl M. Poiares Maduro, který došel k závěru, že právo EU nedovoluje požadavek vydání povolení pro dovoz látek s obsahem luhu vyšším než 80 procent z jiného členského státu.²⁹² Soud rozhodl opačně.²⁹³

Maduro ve svém stanovisku ze dne 13. července 2006 použil hned v prvním odstavci přímou citaci: „*Dobré víno jest milý domácí tvor, dobře-li se s ním nakládá (2)*“.²⁹⁴ Doplnil ji hned v další větě tímto: „*Je však s podivem, že si tak lidé berou nepřítel do úst, aby jich mozek vykrádal (3), pokud dotyčný nepřítel, na rozdíl od dobrého vína, je tak krutý jako prakticky čistý etylalkohol.*“²⁹⁵ V obou případech jde o citaci ze Shakespearova Othella a je na to i řádně odkazováno v poznámce pod čarou („*William Shakespeare, Othello, akt II, scéna III (překlad: J. V. Sládek, Praha, 1923)*“).²⁹⁶

Z hlediska použití citace krásné literatury v právním odůvodňování nás tu zajímají následující momenty. Tato konkrétní citace je hned v prvním odstavci stanoviska, slouží jako úvod do řešené věci, ovšem na obecné úrovni a odkazuje tak spíše na judikaturní rozměr rozhodnutí než na specifickou situaci. Je zde

---

²⁹² Stanovisko generálního advokáta M. Poiarese Madura ze dne 13. července 2006.

Jan-Erik Anders Ahokainen a Mati Leppik proti Virallinen syyttäjä. Věc C 434/04. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=56636&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1531296>

²⁹³ Rozsudek soudního dvora (třetího senátu) ze dne 28. září 2006. Jan-Erik Anders Ahokainen a Mati Leppik proti Virallinen syyttäjä. Věc C 434/04. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=59732&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1126796>

²⁹⁴ Stanovisko generálního advokáta M. Poiarese Madura ze dne 13. července 2006.

Jan-Erik Anders Ahokainen a Mati Leppik proti Virallinen syyttäjä. Věc C 434/04.

²⁹⁵ Tamtéž.

²⁹⁶ Tamtéž.

vybráno dílo Williama Shakespeara, autora uznávaného pro jeho literární kvality jak odbornou veřejností literární teorie, tak i autory Law and Literature. Jeho použití tedy žádné kontroverze nebudí. Othello bezesporu patří mezi autorova kriticky uznávaná díla, tudíž ani u výběru konkrétní citované hry nevychází Maduro ze zavedeného vzorce daného teorií Law and Literature pro výběr děl relevantních pro právo. Tato hra je navíc všeobecně (alespoň povrchně) známá.

Specifické je tu ale využití přímé citace, kde autor zjevně profituje ze Shakespearova stylu. Zde je nutno zdůraznit vliv zvoleného překladu hry. V české verzi je použita Sládkova verze, byť v současnosti je známější např. na divadle i používanější výrazně novější a i co do obsahu modernější Hilského překlad. Je přitom odkazováno na knižní vydání překladu z r. 1923. Důvodů této volby ze strany českého překladatele může být několik. Nejreálnější se jeví ten, že právě Sládkův překlad je již volně k dispozici v projektu Kramerius.

Druhou variantou je skutečnost, že archaičtější styl překladu podle překladatele více souzněl s překladem Madurova stylu, použitého ve stanovisku. Třetí variantou je posouzení kvality překladu a příklonění se k závěru, že Sládkův překlad je autentičtější (což např. na půdě divadelní vědy není nijak ojedinělý názor).²⁹⁷ Všechny jsou možné a v případě druhé a třetí varianty tento výběr potvrzuje domněnku důraz na vnímání publika v národním kulturním kontextu. Obzvlášť patrné je to při srovnání s texty jiných jazykových verzí stanoviska, kde německý překladatel vycházel z překladu zveřejněného pouze na webových stránkách, anglická verze vůbec neodkazuje konkrétní určení zdroje a pouze francouzská je na stejné úrovni jako česká verze, a to včetně odkazu na starší překlad (zde z r. 1863).

Další z obsažených citací je tato: *„Bez váhání souhlasím s obecným tvrzením, že požívání nemírného množství alkoholu je*

---

²⁹⁷ Stanovisko generálního advokáta M. Poiarese Madura ze dne 13. července 2006. Jan-Erik Anders Ahokainen a Mati Leppik proti Virallinen syyttäjä. Věc C 434/04.

spojeno s množstvím nepříznivých účinků na lidské zdraví a veřejný pořádek. To je obecně známá skutečnost minimálně od doby Starého zákona(8). Nověji to Soudní dvůr uznal ve svém rozsudku ve věci Heinonen(9).²⁹⁸ Citace Starého zákona je v tomto případě navíc přesně určena v poznámce pod čarou: „Nápoj je hořký těm, kdo ho pijí (Izaiáš, Kapitola 24, verš 9) Viz také: Třetí kniha Mojžíšova, kapitola 10, verš 9; Kniha Soudců, kapitola 13, verše 4, 7, 14; Kniha přísloví, kapitola 20, verš 1; kapitola 23, verš 32; kapitola 31, verše 4 a 5, a Kniha Izaiášova, kapitola 5, verš 22.“²⁹⁹ K tomuto platí obdobně závěry k citacím z bible v podkapitolách 2.1.3 a 2.1.11.

Celkově lze říci, že silné navázání na právní argumenty, střídmost a uvážení ve výběru zdroje citace i její formy, stejně jako umírněný smysl pro humor ve stanovisku vyjádřený činí z tohoto stanoviska příklad velmi vhodného použití citací krásné literatury v právním odůvodňování.

C-506/06

Ve věci č. j. C-506/06, Sabine Mayr proti Bäckerei und Konditorei Gerhard Flöckner OHG, použil generální advokát Dámas Ruiz-Jarabo Colomer ve svém stanovisku za dne 7. listopadu 2007 citaci dalšího Balzacova románu, tentokrát Paměti dvou mladých manželek.³⁰⁰

V této věci šlo o předběžnou otázku položenou rakouským nejvyšším soudem ohledně výkladu pojmu „těhotná zaměstnankyně.“ V tomto konkrétním případě šlo o určení okamžiku, kdy (pro účely dotčené směrnice) začíná těhotenství. Generální advokát došel k závěru, že v případě oplodnění *in vitro*,

²⁹⁸ Stanovisko generálního advokáta M. Poiarese Madura ze dne 13. července 2006.

Jan-Erik Anders Ahokainen a Mati Leppik proti Virallinen syyttäjä. Věc C 434/04.

²⁹⁹ Tamtéž.

³⁰⁰ Stanovisko generálního advokáta Damása Ruiz-Jaraba Colomera ze dne 7. listopadu 2007. Sabine Mayr proti Bäckerei und Konditorei Gerhard Flöckner OHG. Věc C-506/06. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30d5fe461506633441508e368f0cd44f36d9.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuQbNv0?text=&docid=70434&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=858154>

se nejedná o ‚těhotnou zaměstnankyni‘, „jestliže v okamžiku, kdy jí byla výpověď doručena, její vajíčka již byla v laboratoři oplozena, ale nebyla ještě přenesena do jejího těla.“³⁰¹ Velký senát soudu rozhodl dne 26. února 2008 tak, že došel ke shodnému závěru jako generální advokát, byť ani jeden z jeho mimoprávních zdrojů odůvodňování nepřevzal.³⁰²

Původním jazykem stanoviska je španělština. Generální advokát tu cituje Plinia st. a etnografa Van Gennepa a navíc poukazuje na Goyův konkrétní obraz. U Plinia je přímo v textu obsažena přímá citace („desátého dne od početí se dostaví bolesti hlavy, závratě, mdloby, nechutenství a nevolnosti, které oznamují příchod nového člověka“; dodává, že „pleť ženy se zlepší a porod je snazší, má-li se narodit chlapec“)³⁰³ i její zdroj („v knize VII. svého díla *Historianaturalis*“),³⁰⁴ aby dokonce ještě následovalo i přesné uvedení zdroje v poznámce pod čarou včetně bližšího upřesnění překladu („2 – Pline l'Ancien, *Histoire naturelle*, kniha VII, v., Vyd. Firmin-Didot, Paříž, 1883, s. 286 (volný překlad).“)³⁰⁵

U Van Gennepa je citace také velmi podrobná. Je uvedena přiblížením národnosti a profese tohoto autora, konkrétním určením publikace včetně uvedení data zveřejnění přímo v textu stanoviska, i když nenásleduje přímá citace, nýbrž stručné vysvětlení hlavní myšlenky díla. V poznámce pod čarou potom jako zdroj těchto informací nalezneme bibliograficky přesný citační údaj „Van Gennep, A., *Les rites de passage*, Vyd. A. et J. Picard, 1992. V českém překladu *Van Gennep, A.: Přechodové rituály*.

---

³⁰¹ Stanovisko generálního advokáta Damása Ruiz-Jaraba Colomera ze dne 7. listopadu 2007. Sabine Mayr proti Bäckerei und Konditorei Gerhard Flöckner OHG. Věc C-506/06.

³⁰² Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 26. února 2008. Sabine Mayr proti Bäckerei und Konditorei Gerhard Flöckner OHG. Věc C-506/06. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30d5fe461506633441508e368f0cd44f36d9.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuQbNv0?text=&docid=72369&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=858154>

³⁰³ Stanovisko generálního advokáta Damása Ruiz-Jaraba Colomera ze dne 7. listopadu 2007. Sabine Mayr proti Bäckerei und Konditorei Gerhard Flöckner OHG. Věc C-506/06.

³⁰⁴ Tamtéž.

³⁰⁵ Tamtéž.

Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 1996,“³⁰⁶ tedy jak originální text, tak jeho český překlad. Za povšimnutí stojí, že ani španělský originál, ani německá a anglická verze stanoviska na překlad v jazyce stanoviska neodkazují, přičemž francouzská verze nabízí dokonce jen neúplnou citaci zdroje.

Literární citace je následující: „*V Pamětech dvou mladých manželek byla jedna z Balzakových hrdinek, poprvé těhotná, velmi překvapena, že ze začátku necítila nic zvláštního a že svůj stav poznala z pohledů svého okolí, a nikoli na svém těle; tvrdila, že „těhotenství začíná až v myšlenkách“ (volný překlad), a číhající na jeho příznaky se až s přehnanou zvědavostí začala zajímat o to, kdy vlastně nastává(4).*“³⁰⁷

Co se odkazu na výtvarné dílo týče, zní takto: „*Francisco de Goya namaloval půvabnou hraběnku de Chinchón v jejích nádherných 21 letech, aniž skrýval dítě, které čekala, na což aragonský mistr naopak taktně upozornil něžnou korunkou z obilných klasů, symbolem plodnosti(5).*“³⁰⁸

Generální advokát tu všechny mimoprávní zdroje svého odůvodňování po svém interpretuje a představuje publiku. V kontextu ostatních použití citací krásné literatury v právním odůvodňování je specifické výslovné zdůraznění významu řešené věci v bodě šest textu: „*Věc je nesmírně choulostivá, neboť nepřímou může přejít v debatu z oblasti lékařské etiky o vzniku života, která v této síni nemá místa.*“ Jinými slovy je tak věc explicitně označena za hard case a lze z toho usuzovat, že právě tím autor mlčky zdůvodňuje svůj nebývale rozsáhlý výlet za hranice čistě právních zdrojů odůvodňování.

V několika odstavcích popisuje průběh procesu oplodnění, a to z biologického, nikoliv právního hlediska, tentokrát už ne v úvodní, ale vnitřní části textu (bod 28-37) a výslovně to dokonce

---

³⁰⁶ Stanovisko generálního advokáta Damása RUIz-Jaraba Colomera ze dne 7. listopadu 2007. Sabine Mayr proti Bäckerei und Konditorei Gerhard Flöckner OHG. Věc C-506/06.

³⁰⁷ Tamtéž.

³⁰⁸ Tamtéž.

ospravedlňuje: „*Mlčení směrnice je tak třeba překlenout za pomoci lékařské vědy.*“³⁰⁹

Literární citace je použita jen jednou a je po všech stránkách vybrána i použita vhodně, ale jsou tu k nalezení i jiné umělecké, případně i další neprávnické prameny. Jejich četnost, různorodost a rozsah jsou přitom diskutabilní. Vzhledem k tomu, o jaký případ se jedná a jak zásadní emoční reakce budí, je to však přípustné a použití mimoprávních zdrojů odůvodnění lze hodnotit jako spíše vhodné.

C-132/07

Ve věci C-132/07, Beecham Group plc, SmithKline Beecham plc, Glaxo Group Ltd, Stafford-Miller Ltd, GlaxoSmithKline Consumer Healthcare NV, GlaxoSmithKline Consumer Healthcare BV proti Andacon NV, použil generální advokát Dámas Ruiz-Jarabo Colomer ve svém stanovisku za dne 8. dubna 2008 citaci dalšího Balzacova románu a několika dalších uměleckých zdrojů. Vedle odkazu na Balzaca, opět interpretovaného a vysvětleného do té míry, že není nutná konkrétní znalost daného díla, je tu tentokrát odkaz i na současný hollywoodský film, starou španělskou píseň a španělské historické názvosloví.³¹⁰

Rechtbank van koophandel Brussel (obchodní soud prvního stupně v Bruselu) položil čtyři předběžné otázky ohledně boje proti padělání zboží. Generální advokát navrhl odpovědi, soud však posléze usnesením předsedy druhého senátu soudního dvora ze dne

---

³⁰⁹ Stanovisko generálního advokáta Damása RUIz-Jaraba Colomera ze dne 7. listopadu 2007. Sabine Mayr proti Bäckerei und Konditorei Gerhard Flöckner OHG. Věc C-506/06.

³¹⁰ Stanovisko generálního advokáta Damása Ruiz-Jarabo Colomera ze dne 8. dubna 2008. Beecham Group plc, SmithKline Beecham plc, Glaxo Group Ltd, Stafford-Miller Ltd, GlaxoSmithKline Consumer Healthcare NV, GlaxoSmithKline Consumer Healthcare BV proti Andacon NV. Věc C-132/07. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=71039&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1514430>

12. března 2009 rozhodl o vyškrtnutí věci z důvodu smírného vyřešení sporu.³¹¹

Colomer ve svém stanovisku v jeho úvodní části věnuje poměrně velký prostor samotnému fenoménu pirátství. Vychází přitom z významů tohoto slova v rámci pop-kultury, aby následně v třetím odstavci hledal kořeny tohoto dnešního pop-kulturního chápání. Uvádí toto: „*Toto ztvárnění se předává z generace na generaci minimálně od období romantismu 19. století(2); i takový autor, jako je Balzac, kterého nelze podezírat, že by následoval diktát tohoto literárního stylu natolik zakořeněného v první polovině 19. století, zahrnul spiknutí pirátů do jednoho ze svých románů, bezpochyby jako trik k umocnění dramatičnosti strastiplného života Madame D’Aiglemont(3).*“³¹²

Již poněkolkáté tak Colomer vybral citaci Balzaca, v tomto případě však jeho spíše neznámého díla. Nyní ho přitom využívá jako vyvážení zřejmě podle autora nedostatečné umělecké váhy jiných autorů zabývajících se tématem pirátství. Toho všeho si je přitom vědom a tomu odpovídá i formulace odkazu v poznámce pod čarou: „*Balzac, H. de, La femme de trente ans, Ed. Flammarion, Paříž, 1996, zejména s. 217 a násl. (Balzac, H., Třicetiletá, Praha, Melantrich, 1982, překlad Josef Čermák), popisuje jak Helena, dcera Madame D’Aiglemont a jejího manžela, se provdá za korzára, aby na palubě jeho lodi Othello založili rodinu; po mnoha trápeních a boji proti lodi Saint-Ferdinand, již velí generál, otec Heleny, ztroskotá u břehů Cantabre a podaří se jí zachránit pouze jedno z*

---

³¹¹Usnesení předsedy druhého senátu Soudního dvora ze dne 12. března 2009. Beecham Group plc, SmithKline Beecham plc, Glaxo Group Ltd, Stafford-Miller Ltd, GlaxoSmithKline Consumer Healthcare NV, GlaxoSmithKline Consumer Healthcare BV proti Andacon NV. Věc C-132/07. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=77903&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1514430>

³¹² Stanovisko generálního advokáta Damása Ruiz-Jaraba Colomera ze dne 8. dubna 2008. Beecham Group plc, SmithKline Beecham plc, Glaxo Group Ltd, Stafford-Miller Ltd, GlaxoSmithKline Consumer Healthcare NV, GlaxoSmithKline Consumer Healthcare BV proti Andacon NV. Věc C-132/07.

jejích dětí.“³¹³ Zdroj je tak uveden přesně a součástí poznámky je i relativně podrobné vysvětlení zápletky díla.

Pravidlo známosti a umělecké důležitosti citovaného uměleckého díla přitom porušuje i další citace, a tentokrát v ještě významnější míře, když uvádí: „*Jeden básník v ódě na vzpouru, která je typická pro tehdejší dobu, označil loď za nejvzácnější majetek piráta, který má větší cenu než úžasné ukradené poklady*(4).“³¹⁴ Jedná se o citaci španělské písně, jak autor stanoviska objasňuje v následující poznámce pod čarou: „*Espronceda, J. de, (1808–1842) autor „La canción del pirata“ (Píseň piráta), sebraná do Las mil mejores poesías de la lengua castellana (Tisíc nejlepších básní v kastilštině), Ediciones Ibéricas, 31^a ed., Madrid, 1995, s. 302–303, složil tyto verše: „Que es mi barco mi tesoro, / que es mi Dios la libertad, / mi ley la fuerza y el viento, / mi única patria la mar“ (ať je mi loď pokladem, mým bohem ať je svoboda, vírou pak síla a vítr a vlastí jedinou moře).*“³¹⁵ Opět je zjevné, že Ruiz-Jarabo Colomer počítá s limity mezinárodního publika svých stanovisek, a tak byť tu používá specificky španělskou kulturní realii, umožňuje její lepší pochopení hned v několika ohledech. Zaprvé je to použitím překladů jak názvu díla, tak i slov písně samotné. Zadruhé nabízí časové zařazení autora do příslušného uměleckého období a zatřetí je tu opět přesně uveden zdroj včetně stran.

Použití argumentace krásnou literaturou je v tomto případě specifické zahrnutím populární kultury, jinak však nemá pro případ samotný přílišnou vypovídací hodnotu a jeví se přebujele, tudíž je jako celek spíše nevhodné.

---

³¹³ Stanovisko generálního advokáta Damása Ruiz-Jaraba Colomera ze dne 8. dubna 2008. Beecham Group plc, SmithKline Beecham plc, Glaxo Group Ltd, Stafford-Miller Ltd, GlaxoSmithKline Consumer Healthcare NV, GlaxoSmithKline Consumer Healthcare BV proti Andacon NV. Věc C-132/07.

³¹⁴ Tamtéž.

³¹⁵ Tamtéž.

C-297/07

V případě č. j. C-297/07, Staatsanwaltschaft Regensburg proti Klausovi Bourquainovi, použil generální advokát Damáso Ruiz-Jarabo Colomer několik citací krásné literatury ve svém stanovisku ze dne 8. dubna 2008. Meritorně se jedná o konkretizaci principu *ne bis in idem* formou judikatury, konkrétně o možnost opětovného rozhodnutí o exekuci trestu smrti, pokud v původním státě vydání exekučního titulu již exekuce není možná. Colomer navrhl rozhodnout tak, že je to nemožné³¹⁶ a soudní dvůr se rovněž přiklonil k tomuto výkladu.³¹⁷

Generální advokát tu hned v třetím odstavci svého stanoviska explicitně zdůrazňuje, že v tomto případě jde o velmi složitou otázku. Důvodem této zvláštní povahy případu je paradoxní chování odsouzeného, který se dožaduje trestu smrti, který mu byl uložen o 47 let dříve a který v současnosti nelze vykonat. Colomer k tomu doslova uvádí: „*Herein lies the greatness and the inadequacy of the law.*“³¹⁸ aby v závěru svého stanoviska došel k tomu, že soud by rozhodnout ve smyslu nepřípustnosti provedení trestu smrti, pokud ve státě, kde byl uložen, už ho nelze nikdy vykonat.

Už hned první citace krásné literatury nabírá v tomto případě nezvyklou podobu, jelikož je obsažena v poznámce pod čarou, která se vztahuje k pojmu „cizinecká legie.“ Text této poznámky je následující: „*Tento elitní sbor francouzských ozbrojených sil, který aktivně zasahoval do války v Alžírsku, byl vytvořen králem Ludvíkem Filipem I. v roce 1831 a zaznamenal jednu z nejslavnějších kapitol svých dějin dne 30. dubna 1863 v Mexiku při bitvě u Camarónu, ve které 65 vojáků vedených Jeanem Danjou*

---

³¹⁶ Stanovisko generálního advokáta Dámasa Ruiz-Jaraba Colomera ze dne 8. dubna 2008. Staatsanwaltschaft Regensburg proti Klausovi Bourquainovi. Věc C 297/07. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=71040&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=632973>

³¹⁷ Rozsudek Soudního dvora (druhého senátu) ze dne 11. prosince 2008. Staatsanwaltschaft Regensburg proti Klausovi Bourquainovi. Věc C 297/07. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=75793&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=632973>

³¹⁸ Tamtéž.

*odolávalo celých deset hodin útoku tisíců vojáků řádné mexické armády; tuto historickou epizodu velmi věrně románově zpracoval Mañes J. v El mito de Camerone, 2. vyd., vyd. Hergué Editorial, Huelva, 2005.*³¹⁹

V tomto případě tak citace krásné literatury dokresluje ne samotnou právní úvahu generálního advokáta, ale jeho vlastní historický výklad, vystavěný navíc zjevně vypravěčskou formou a bez jakékoliv historické literatury jako podkladu. Namísto toho Colomer vybral novelu, která tuto historickou epizodu podle jeho názoru nejlépe vystihuje. Relevantní pro naši výzkumnou otázku je potom to, že vybraná novela je přiznaně španělská a její zdroj je uveden rovněž ve španělské verzi.

Z toho se dá dovodit, že v tomto případě vedlo Colomera něco jiného než v ostatních případech citace krásné literatury v právním odůvodňování, jelikož se liší jak postup uvedení citace, tak klíč pro výběr citovaného díla. Přímá citace ani parafráze citovaného díla tu není uvedena v samotném textu stanoviska, dokonce ani vysvětlení v poznámce pod čarou není nutně vybráno či odvozeno z textu díla, jehož bibliografické údaje tu jsou uvedeny. Navíc zde chybí Colomerova jinak obvyklá preciznost v odkazování na zdroj argumentace, když neuvádí historickou literaturu, ze které vycházel.

Důvodem tohoto jeho postupu je pravděpodobně specifický charakter řešeného případu, kde právě pojem cizinecké legie hraje zásadní roli. Jedná se o pojem, který by bylo možné vysvětlit odkazem na příslušnou odbornou literaturu, ale Colomer pracuje s emocemi svého publika, a tak volí raději více vypravěčskou formu svého vlastního vysvětlení a uvedením dalšího zdroje obsahově stejných informací mu pouze dodává větší váhu, než aby z něho čerpal jeho autoritu. Právě specifická forma blízká právě vyprávění a ne odbornému výkladu je přitom nejspíš důvodem výběru literárního zdroje namísto odborného historického, jelikož Colomerově způsobu psaní je bližší a zachovává tak určitou

---

³¹⁹ Stanovisko generálního advokáta Dámasa Ruiz-Jaraba Colomera ze dne 8. dubna 2008. Staatsanwaltschaft Regensburg proti Klausu Bourquainovi. Věc C 297/07.

stylovou komplexnost tohoto dílčího vysvětlení v poznámce pod čarou č. 26.

Nezvyklou povahu tohoto konkrétního případu však nejlépe dokresluje druhá citace krásné literatury v jeho odůvodnění. Používá totiž metaforu z uměleckého díla, jež by za jiných okolností mohlo být metaforou či volným zpracováním právě tohoto právního případu.

Podle odstavce č. 20 bylo před vojenským tribunálem prokázáno, že odsouzený v r. 1960 zastřelil jiného člena Cizinecké legie, když se pokoušel dezertovat na alžírsko-tuniské hranici v provincii El Tarf, když se mu tento další voják snažil v dezerci zabránit. V poznámce pod čarou k tomuto sdělení přitom Colomer použil toto vysvětlení: *„I při vědomí nepřekročitelné hranice mezi realitou a fikcí připomínají okolnosti této smutné události dílo A. Camuse Cizinec (české vydání Odeon, Praha, 1988), ve kterém tento nositel Nobelovy ceny za literaturu a představitel existencialismu, narozený v Alžírsku, stroze vypráví o osudu Meursaulta, jenž zůstal zcela lhostejný ke smrti své matky nebo k příležitosti vstoupit do manželství a kterého apatie dovádí k tomu, že vystřelí ze svého revolveru na „Araba“ jen z toho důvodu, že byl oslněn odrazem slunečních paprsků z čepele jeho nože, a tato apatie pokračuje dokonce během líčení, ve kterém je odsouzen k smrti v důsledku toho, že před rozveselenými účastníky procesu prohlásí, že ho k jednání pohnula jen denní hvězda.“³²⁰*

Z hlediska zodpovězení naší hlavní výzkumné otázky se jedná o zcela zásadní sdělení. Colomer tu zdůrazňuje, že rozdíl mezi pravdou a fikcí existuje a jím vytvářená nepřekročitelná hranice je nezpochybnitelná a že on si je obojího vědom, ale že daný případ připomíná děj Camusova románu Cizinec. Colomer neopomene zdůraznit rozdíl mezi realitou a fikcí hned na začátku poznámky pod čarou a nijak ho ani nezpochybňuje, stejně jako hned poté explicitně připomene tragický charakter událostí reálného případu, aby nijak

---

³²⁰Stanovisko generálního advokáta Dámasy Ruiz-Jaraba Colomera ze dne 8. dubna 2008. Staatsanwaltschaft Regensburg proti Klausu Bourquainovi. Věc C 297/07.

neohrozil jeho závažnost analogií s dílem krásné literatury. Přesto se pustí do vlastní interpretace zmíněného díla a váhu jeho sdělení cíleně podpoří poukazem na Camusův alžírský původ i jeho ocenění Nobelovou cenou. Zjevně tu Colomerovi jde o skutečný obsah citovaného díla, nikoliv o jeho stylistické mistrovství či samostatnou myšlenku v díle obsaženou. Podstatný je tu celý vývoj díla, jeho zápletka včetně rozuzlení, a proto ho tu Colomer svými slovy shrnuje i se jménem hlavního hrdiny a výsledkem soudního procesu v díle popisovaného.

Z toho, jak Colomer s citací nakládá, je zjevné, že si je vědom toho, jak podobná citace může na publikum působit. Cíleně předchází situaci, kdy publikum sice disponuje znalostí o existenci daného díla a uznává autoritu tohoto textu i uměleckou autoritu jeho autora, ale není mu podrobněji známá zápletka nebo dokonce její právní aspekty. Proto zřejmě volí cestu vlastní interpretace dějové linie díla, aby si mohl být jistý, že tato jeho součást jeho vlastního právního odůvodnění bude dostatečně pochopena. To svědčí i o tom, jak podstatnou roli této konkrétní citace v tomto konkrétním případě přikládá. To je pravděpodobně způsobeno právě nápadnou podobností mezi výchozími okolnostmi reálného případu s těmi, které ve svém díle popisoval Camus.

Citaci Camusova Cizince však v tomto případě nelze vnímat samostatně. Colomer tu cituje a vysvětluje i Nietzcheho, konkrétně *Soumrak idolů*, tak, aby ho i v této oblasti neorientovaný čtenář pochopil. Toto vysvětlení zní takto: „*Nietzche F., Soumrak model, vyd. Votobia, Olomouc, 1995; ukazuje v aforismu 8 Zásady a satiry, který se odvolává na válečnou školu života, na pozadí vůle k přežití schopnost lidského rodu využít protivenství slovy „co mě nezabije, to mě posílí“. Ve Španělsku se v ryzejší podobě říká „lo que no mata, engorda“ (po čem se neumírá, po tom se tloustne).*“³²¹

Propojení filozofického textu s příslovím je přitom pro vztah práva a umění příznačné. Jak vysvětluje Martha Nussbaum, úkolem

---

³²¹ Stanovisko generálního advokáta Dámasa Ruiz-Jaraba Colomera ze dne 8. dubna 2008. Staatsanwaltschaft Regensburg proti Klausu Bourquainovi. Věc C 297/07.

filozofie je vysvětlit, jak má člověk žít,³²² přičemž kulturní díla včetně přísloví nebo krásné literatury mohou odpověď na tuto otázku poskytnout stejně dobře jako tradiční filozofická odborná literatura. Colomer tak vědomě využívá jak zdrojů z tzv. vysokého umění, tak lidové moudrosti, aby podpořil jedno své sdělení.

Dalo by se namítnout, že přísloví je natolik svázané s místní kulturou, že je nemožné ho citovat v právním textu překračujícím hranice jednotlivých států. Tato námitka by přitom měla za určitých okolností své opodstatnění. Colomer však tyto okolnosti obrací ve svůj prospěch, když sám Španěl, ve svém původně španělsky psaném stanovisku, otevřeně přiznává původ použité citace, uvádí citované přísloví v jeho originálním znění a zároveň připojuje srozumitelný překlad. Kreativně tak pracuje s kulturní diverzitou v rámci Evropské unie a její filozofií jednoty v mnohosti.

Extrémně výjimečný případ si však žádá extrémně specifické prostředky. Vedle citace krásné i filozofické literatury tak Colomer přichází i s interpretací výtvarného díla jakožto analogií právní interpretace. V odstavci 2 svého stanoviska tak Colomer vysvětluje: *„Stejně jako při pozorování obrazu vyžaduje správné zhodnocení celku, abychom se vzdálili od zobrazeného předmětu, jinak vyvstává nebezpečí, že naše oční sítnice zachytí pouze obrysy, strukturu a masu barev, aniž bychom pochopili celé dílo.“*³²³

Celkově lze shrnout, že umělecká díla nejsou (pro Colomera netypicky) v textu stanoviska ani nijak zmiňována a lze je nalézt pouze v poznámkách pod čarou. Nezvyklá je i výslovná úvaha o metodologii přístupu k právu, která je založena na paralele k interpretaci výtvarného umění. Od běžné praxe odlišný je i výběr citovaných umělců (Camus a Mañes). Celkově je pro specifickou

---

³²² NUSSBAUM, Martha C. *Love's knowledge: essays on philosophy and literature*. [Repr.]. New York: Oxford University Press, 1992, s. 23.

³²³ Stanovisko generálního advokáta Dámasa Ruiz-Jaraba Colomera ze dne 8. dubna 2008. Staatsanwaltschaft Regensburg proti Klausí Bourquainovi. Věc C 297/07. In: *CURLA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=71040&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=632973>

závažnost analogie případu s Camusovým Cizincem třeba hodnotit použití citací krásné literatury v tomto případě jako spíše vhodné.

C-298/07

Ve svém stanovisku z 15. května 2008 použil generální advokát Damáso Ruiz-Jarabo Colomer další citaci Marcela Prousta. Šlo o věc s č. j. C-298/07, Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände proti Deutsche internet versicherung AG, a Civilní komora německého Spolkového soudu položila předběžnou otázku ohledně toho, zda musí pojistitel komunikující výhradně online uvádět na svém webu i telefonní číslo. Colomer tu došel k závěru, že taková povinnost neexistuje.³²⁴ Soud mu dal posléze za pravdu.³²⁵

V původně španělsky psaném stanovisku přitom vysvětluje, že *„Transakce na síti vyvolávají určitou nedůvěru, a proto vyžadují zvláštní záruky ohledně totožnosti a spolehlivosti poskytovatele služby. Dnes však není únosné k těmto zárukám přidávat tu, jež spočívá v umožnění prostředku komunikace mimo samotné prostředí, ve kterém se odvíjí obchodní činnost, proto, že je považován za tradičnější a známější, zkrátka bezpečnější. V dějinách lidstva vždy existovaly pochybnosti a skepse vůči novinkám a samotný telefon, nyní tak základní a spolehlivá věc, vyvolával velkou nedůvěru, když se začal šířit v mezilidských vztazích(9).“*³²⁶ (odst. 36). V příslušné poznámce pod čarou potom vysvětluje: *„Marcel Proust, v À la recherche du temps perdu, À l'ombre des jeunes filles en fleur, vyd.*

---

³²⁴ Stanovisko generálního advokáta Damása Ruiz-Jarabo Colomera ze dne 15. května 2008. Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände proti deutsche internet versicherung AG. Věc C-298/07. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z:

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=67503&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1126796>

³²⁵ Rozsudek soudního dvora (čtvrtého senátu) ze dne 16. října 2008. Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände proti deutsche internet versicherung AG. Věc C-298/07. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z:

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=66600&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1126796>

³²⁶ Stanovisko generálního advokáta Damása Ruiz-Jarabo Colomera ze dne 15. května 2008. Věc C-298/07.

*Gallimard, La Pléiade, Paříž, 1987, díl I., s. 596, vypráví, že paní Bontemps ohledně toho, že paní Verdurin zavádí do svého nového domu elektrinu, vykládá paní Swann příběh švagrové jedné své známé, která si do svého bytu zavedla telefon, díky němuž si může dokonce objednat, co bude chtít, aniž by vyšla za svého pokoje! Paní Bontemps přiznává, že pociťuje o přístroj jistý zájem a také neodolatelnou chuť vyzkoušet jeho fungování, ale upřednostňuje to udělat v bytě jiné osoby, protože podle jejího mínění by se z něj po překonání zvědavosti stal opravdový hlavolam.*³²⁷

Je zjevné, že v tomto případě se jedná o klasické dokreslení tvrzení, které je platné a obhajitelné samo o sobě, ale autor stanoviska volí parafrázi části zápletky konkrétního díla, aby vypravěčsky povedeným příkladem dosvědčil platnost svého vlastního obecného tvrzení. Lze namítnout, že pokud chtěl Colomer podpořit své tvrzení o vyvíjejícím se přístupu k technologiím, měl zvolit spíše zdroj z vědecké literatury na dané téma. V tomto případě však není taková námitka případná, protože se jedná o obecně známou věc a účinek, o který tu Colomer usiluje, není racionální přesvědčení publika o pravdivosti jeho tvrzení, ale spíše vyvolání emocionální odezvy na prožití podobné situace. Tento prožitek přitom může zprostředkovat pouze umění, nikoliv pak standardní vědecká literatura.

Je přitom na místě, že bibliografické údaje zdroje uvádí v plném rozsahu a hned na začátku poznámky pod čarou, jelikož v daném případě tím zdůvodňuje to, že literární fikci představuje jako spolehlivého prostředníka reality. Spoléhá totiž na umělce, jehož literární věhlas i způsob jeho tvorby, který alespoň v obecné rovině spadá do všeobecného kulturního přehledu, zaručuje ze strany publika přijetí předpokladu, že obsahem díla je skutečně spolehlivý obraz skutečnosti.

V tomto případě můžeme být na vážkách, zda se skutečně jedná o hard case, jelikož by i standardními metodami výkladu textu

---

³²⁷ Stanovisko generálního advokáta Damása Ruiz-Jarabo Colomera ze dne 15. května 2008. Věc C-298/07.

právní úpravy mělo být možné dojít k řešení. Nadstavba, kterou lze odůvodnit vhodnost použití citace krásné literatury v odůvodnění, spočívá v kulturním základu rozhodnutí, spočívajícím v charakteristice informační společnosti. I přesto je zjevné, že Colomer si byl vědom hraniční povahy tohoto případu, a proto použil pouze jednu citaci krásné literatury a ještě pouze v poznámce pod čarou. Díky tomu lze použití literární citace hodnotit jako spíše vhodné.

C-339/07

Ve věci C-339/07, Christopher Seagon proti Deko Marty Belgium NV, použil generální advokát Dámaso Ruiz-Jarabo Colomer citaci Balzacova *Otce Goriot*. V této věci šlo o dvě předběžné otázky předložené německým Bundesgerichtshofem ohledně úpadkového řízení a příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech. Konkrétně šlo o to, „*zda odpůřčí žaloba podaná v úpadkovém řízení podléhá ustanovením nařízení č. 1346/2000 nebo ustanovením nařízení č. 44/2001, aby mohl určit soud příslušný k rozhodnutí o právním sporu s mezinárodním dopadem.*“³²⁸

Generální advokát došel ve svém stanovisku ze dne 16. října 2008 k závěru, že soud členského státu, před kterým probíhá úpadkové řízení, je příslušný rozhodnout o odpůřčí žalobě podané v úpadkovém řízení proti žalovanému, který má bydliště nebo sídlo v jiném členském státě. První senát rozhodl 12. února 2009 tak, že soudy členského státu, na jehož území bylo úpadkové řízení zahájeno, jsou příslušné rozhodnout o odpůřčí žalobě podané v úpadkovém řízení a směřující proti žalovanému, který má statutární

---

³²⁸ Stanovisko generálního advokáta Dámasa Ruiz-Jaraba Colomera ze dne 16. října 2008. Christopher Seagon proti Deko Marty Belgium NV. Věc C-339/07. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=66608&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=737650>

sídlo v jiném členském státě.³²⁹ Nic z literárně-právních úvah generálního advokáta přitom do svého odůvodnění nepřevzal.

Originálním jazykem stanoviska je španělština. Citace krásné literatury je obsažena v hned v úvodu stanoviska, a to dokonce v jeho úvodních bodech. Zní: „*Ne všichni dlužníci mají takového otce jako byl Goriot. Štědrostí a ušlechtilými dušemi se to v říši trhu zrovna nehemží, neboť obchodníci nemají tu výhodu, která umožnila Delphine a Anastasie, nevděčným a marnivým to dcerám Goriota, žít a zadlužovat se na náklady svého oddaného otce, jenž zemřel zcela zruinován a přitom si své potomky nemohl vynachválit (2).*“ a „*Úpadek podnikatele sice není žádná lidská komedie, ale zoufalé počiny těch, kteří nejsou schopni dostát svým finančním závazkům, sahají až k prvopočátkům lidstva. Právo se snaží zneškodnit triky liknavých dlužníků, kteří se ocitli v tísní, avšak občas naráží při praktické aplikaci svých předpisů, na potíže podobné těm, s nimiž se musí vypořádat Bundesgerichtshof (německý spolkový soudní dvůr) v projednávané věci.*“ Citace má řádně uveden zdroj v poznámce pod čarou, a to v podobě „*Honoré de Balsac, Otec Goriot, Lidská komedie, vyd. EDAF, Madrid, 1972, sv. I, str. 993 a násl.*“³³⁰

Nejde o přímou citaci, nýbrž o autorovu parafrázi zápletky literárního díla tak, aby navodil emoční odezvu čtenáře již od počátku čtení. Na první pohled je patrný nápadně literární, částečně archaický jazyk použití citace krásné literatury, stejně jako silně subjektivní zabarvení hodnocení chování literárních postav i jejich reálných paralel v dnešním světě. Opět je citace obsažena v úvodní části stanoviska, konkrétně v bodě 1 a v bodě 2, kde v prvním z nich je citace představena, zatímco v druhém krátce vysvětlena včetně odkazu na zlidovělý název cyklu, do kterého román patří.

---

³²⁹Rozsudek Soudního dvora (prvního senátu) ze dne 12. února 2009. Christopher Seagon proti Deko Marty Belgium NV. Věc C-339/07. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=76240&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=940151>

³³⁰Stanovisko generálního advokáta Dámasy Ruiz-Jaraba Colomera ze dne 16. října 2008. Christopher Seagon proti Deko Marty Belgium NV. Věc C-339/07.

Opět je tu tak použit model použití významného románu, navíc z období realismu, tedy období proslaveného kritikou reálného stavu společnosti. Jedná se o všeobecně mezinárodně známé dílo umělecky i společensky uznávaného a známého autora, napsané před dostatečně dlouhou dobou, aby prošlo testem času. Toto dílo je následně propojeno s obecným pojmem, který právě na základě nebo v souvislosti s daným dílem vešlo do širšího povědomí společnosti a samo o sobě se stalo pojmem označujícím určitou typickou situaci nebo společenský jev. Slovní spojení „lidská komedie“ je tak na stejné úrovni jako „orwellovský“ nebo „kafkovský“.

Jiné neprávnické zdroje argumentace zde nejsou použity. Specifické je tu však zapojení římského práva přes identifikace kořenů žaloby a „action pauliana“. V komplexnosti tak způsob argumentace daného stanoviska poukazuje na otevřenost jeho autora vůči širšímu kulturnímu i historickému kontextu dané problematiky. Celkově lze použití citace Otce Goriota hodnotit jako velmi vhodné, a to díky splnění všech požadavků na výběr zdroje citace, způsob jejího zapojení do zbytku odůvodnění i formální náležitosti odkazu.

C-553/07

V dalším ze stanovisek generálního advokáta Damása Ruiz-Jarabo Colomera, tentokrát ve věci č. j. C-553/07, *College van burgemeester en wethouders van Rotterdam proti M. E. E. Rijkeboer*, ze dne 22. prosince 2008, je opět použita citace díla Marcela Prousta.³³¹

Věcně se v případě jednalo o předběžnou otázku položenou *College van burgemeester en wethouders van Rotterdam* ohledně ochrany osobních dat, konkrétně doby do jejich smazání a lhůty pro

---

³³¹ Stanovisko generálního advokáta Damása Ruiz-Jarabo Colomera ze dne dne 22. prosince 2008. *College van burgemeester en wethouders van Rotterdam proti M. E. E. Rijkeboer*. Věc C-553/07. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=74304&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1126796>

výkon práva na přístup. Colomer došel k závěru, že lhůta pro výmaz použitelná na údaje o zpracování se shoduje s lhůtou stanovenou pro osobní údaje.³³² Soud mu v tomto nepřisvědčil.³³³

Jak je Colomerovým zvykem při používání citace krásné literatury, umísťuje ji hned na úvod svého stanoviska, tentokrát do druhého odstavce. Jedná se spíše o autorovu parafrázi myšlenky v dílu obsažené a samotné dílo krásné literatury, ze kterého tu čerpá, není přitom v samotném textu nijak zmiňováno. Zní následovně: *„Likvidace údajů představuje v zásadě ochrannou činnost. Vyvolává však odlišné důsledky, protože spolu s rejstříky mizí také stopy jejich použití. Ten, kdo je zdánlivě chráněn, bývá totiž také poškozen, neboť se nikdy nedozví, jak s jeho osobními údaji nakládal jejich držitel(3).“*³³⁴ Příslušná poznámka pod čarou č. 3 potom uvádí toto: *„Obnova paměti i záchrana dat, s nimiž bylo nakládáno v souladu nebo v rozporu s právem, představuje choulostivou práci. Mazání stop minulosti je třeba provádět opatrně, stejně jako to žádá Proust, když poukazuje na vyvolávací schopnost vzpomínky, neboť „místa, která jsme znávali, nenáleží jen světu prostoru, kam je pro usnadnění umísťujeme. Byla jen úzkým výsekem mezi souvislými dojmy, vytvářejícími náš tehdejší život; vzpomínka na určitý obraz je pouhý stesk po určité chvíli; a domy, cesty, aleje jsou, žel, prchavé jako léta.“* M. Proust, *Hledání ztraceného času*. Odeon, Praha 1979, s. 389, přeložil Prokop Voskovec.³³⁵

Pokud bychom měli určit pracovní název odstavce stanoviska, k němuž se vztahuje právě citovaná poznámka pod čarou s výslovnou citací Proustova *Hledání ztraceného času*, bylo by to

---

³³² ³³² Stanovisko generálního advokáta Damása Ruiz-Jarabo Colomera ze dne dne 22. prosince 2008. College van burgemeester en wethouders van Rotterdam proti M. E. E. Rijkeboer. Věc C-553/07.

³³³ Rozsudek soudního dvora (třetího senátu) ze dne 7. května 2009. College van burgemeester en wethouders van Rotterdam proti M. E. E. Rijkeboer. Věc C-553/07. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=74028&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1126796>

³³⁴ Stanovisko generálního advokáta Damása Ruiz-Jarabo Colomera ze dne dne 22. prosince 2008. College van burgemeester en wethouders van Rotterdam proti M. E. E. Rijkeboer. Věc C-553/07.

³³⁵ Tamtéž.

nejpravděpodobněji slovní spojení „stopy času.“ Zjevně na základě této asociace, vyplývající z použití slova „stopy“, vystavěl Colomer svoji úvahu kolem možných důsledků uchovávání údajů na paměť jednotlivce i veřejnosti jako takové. Legitimitu této své úvaze přitom autor dodává vysvětlením, obsaženým v poznámce pod čarou. Tomu je věnován poměrně velký prostor a vedle Colomerovy vlastní parafráze obsahuje i přímou citaci Proustova textu. Jak je Colomerovým zvykem, následují kompletní bibliografické údaje ke zdroji této přímé citace, v anglické verzi anglického překladu, v české verzi českého. Celkově lze tuto citaci hodnotit jako vhodně použitou.

Následující kulturní odkazy nejsou citacemi krásné literatury, vypovídají ale mnohé o způsobu, kterým Colomer pracuje s kulturním kontextem řešeného případu. V odstavci 30 svého stanoviska zmiňuje dilema o vejci a slepici tak, že ho vzápětí prováže s Aristotelovou teorií. V příslušné poznámce pod čarou potom jako zdroj této úvahy uvádí *The New Encyclopedia Britannica*. Následně v odstavci 31 dokazuje svůj um v nakládání s citacemi kulturního základu, když konečně propojuje svoji věcnou právní argumentaci s (v úvodu představenou) otázkou prvenství vejce nebo slepice. Uvádí totiž toto: *„Avšak soudy nepožívají svobody myšlení filosofa a musí se snažit dát odpověď, i když nebude vždy nejvýstižnější. Proto stejně jako existují vědci, kteří zaujali pozici ve věčném boji mezi slepicemi a vejci(34), kloním se k návrhu řešení konfliktu mezi články 6 a 12 směrnice 95/46.“*³³⁶ To, koho myslel těmi vědci, vysvětluje Colomer v poznámce pod čarou č. 34: *„Hawking, S., A, Stručná historie času. Argo, Praha 2007, se vyslovuje ve prospěch vejce. Toto tvrzení vyvolává zřejmé teologické důsledky, které zde přirozeně není namístě rozvíjet.“*³³⁷

Zde je třeba uvědomit si několik zásadních rysů Colomerova postupu. Hlavní linii jeho odůvodnění tvoří nezpochybnitelně

---

³³⁶ Stanovisko generálního advokáta Damása Ruiz-Jarabo Colomera ze dne dne 22. prosince 2008. College van burgemeester en wethouders van Rotterdam proti M. E. E. Rijkeboer. Věc C-553/07.

³³⁷ Tamtéž.

právní argumenty, zejména pak úvahy o rozporu dvou ustanovení směrnice 95/46, a ty jsou pouze dokreslovány kulturními odkazy. Colomer tak tvoří před svým publikem obrazy složené vždy z právního i kulturního obsahu a tyto obrazy posléze staví na sebe tak, aby se v poslední vrstvě vrátil zároveň na začátek a uzavřel tak pointou svůj patrně vědomě připravovaný dramatický oblouk. Ve volbě použitých odkazů ukazuje Colomer jak znalost pravidel kánonu Law and Literature, tak kreativní přístup v jejich projování s populární kulturou, v tomto případě zastoupenou úvahou o vejci a slepici a paradoxně i vědeckou publikací Stephena Hawkinga. Je totiž nasnadě, že i pokud pro Colomera samotného může jít o citaci vědecké literatury, pro širší publikum je Hawking znám spíše z populárně uměleckých děl, jako je jeho filmový životopis, než pro obsah svých vědeckých publikací.

C-5/08

Ve věci Infopaq International A/S proti Danske Dagblades Forening použila generální advokátka Verica Trstenjak ve svém stanovisku ze dne 12. února 2009 citaci Shakespearovy hry Julius Caesar.³³⁸ Hned na úvod je třeba poznamenat, že stanovisko je specificky členěno podobně jako odborná publikace. Na jeho počátku čtenář najde tradiční obsah, poukazující na relativně složité členění textu, kde autorka v sedmi částech, z nichž každá obsahuje několik kapitol a podkapitol, dochází ke třem různým úrovním závěrů.

V úvodu hned v prvním odstavci tu nacházíme konstatování citlivosti případu („*Projednávaná věc nastoluje citlivé otázky rovnováhy mezi ochranou autorského práva a technologickým vývojem v informační společnosti.*“),³³⁹ které věc implicitně označuje za hard case. Věcně se jedná o případ ukládání a vytištění

---

³³⁸ Stanovisko generální advokátky Verici Trstenjak ze dne dne 12. února 2009. Infopaq International A/S proti Danske Dagblades Forening. Věc C-5/08. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30dde91be5fe63de4a9b800ed2d8630f1d3c.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuRaxb0?text=&docid=72620&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=630381>

³³⁹ Tamtéž.

výňatků z novinových článků, konkrétně o spor mezi novinami a profesním sdružením dánských vydavatelů deníků ohledně nutnosti svolení autora článku k vyhotovení výňatků z novinových článků, sestávajících z klíčového slova a pěti předcházejících a pěti následujících slov.

Trstenjak došla k závěru, že pro sporné jednání je souhlas autora potřeba.³⁴⁰ V rozsudku čtvrtého senátu soudního dvora ze dne 16. července 2009, tyto závěry soud převzal, i když příklad ze Shakespearovy hry jako oporu svého odůvodnění nepoužil.³⁴¹

V poznámce pod čarou k odstavci 58 stanoviska použila generální advokátka citaci krásné literatury, byť v samotném textu odstavce se nic takového nevyskytuje. Zní takto: „*Pro rozmnožování u literárních nebo obecně známých citátů stačí již několik málo slov. Například citát „I ty, Brute?“ obsahuje pouze tři slova, přesto lze bez dalšího dovést, že se jedná o rozmnoženinu části textu tragédie Williama Shakespeara „Julius Caesar“. Pokud však například vezmeme tři slova z článku uvedené předkládajícím soudem (viz bod 15 tohoto stanoviska) – „prodej telekomunikačního holdingu“ –, lze sotva dovést rozmnožení určitého novinového článku.*“³⁴² Jak je zřejmé z tohoto použití, hra, ze které citace pochází, s obsahem řešeného případu nijak nesouvisí. Ani z hlediska samotné myšlenky citací vyjádřené, která by mohla působit svým formulačním mistrovstvím, nelze tuto konkrétní citaci krásné literatury adekvátně vysvětlit. Citace je navíc použita v těle textu, byť Trstenjak jinak velmi důsledně dodržuje svůj postup výstavby stanoviska, obdobně jako Colomer, a to dokonce v ještě podrobnější a striktnější podobě, což příhodně naznačuje už uvádění obsahu na

---

³⁴⁰ Stanovisko generální advokátky Verici Trstenjak ze dne dne 12. února 2009. Infopaq International A/S proti Danske Dagblades Forening. Věc C-5/08.

³⁴¹ Rozsudek Soudního dvora (čtvrtého senátu) ze dne 16. července 2009. Infopaq International A/S proti Danske Dagblades Forening. Věc C-5/08. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d0f130d5cd5ccc9265894cedad05f95b5db0ab04.e34KaxiLc3eQc40LaxqMbN4ObN8Qe0?text=&docid=72482&pageIndex=0&dclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=268468>

³⁴² Stanovisko generální advokátky Verici Trstenjak ze dne dne 12. února 2009. Infopaq International A/S proti Danske Dagblades Forening. Věc C-5/08.

začátku jejich stanovisek. Vysvětlením tohoto jejího postupu v tomto konkrétním případě je proto nutné hledat jinde.

Citát „*I ty, Brute.*“ je všeobecně (byť někdy povrchně a vytrženě z kontextu) známý, stejně jako historická událost, ze které vychází. Používá se v běžné řeči i v médiích. Generální advokátka ho tak vybrala jako ideální příklad, na kterém lze demonstrovat princip fungování citátů a jejich jednoznačnost bez ohledu na jejich délku. Právě tento zlidovělý obrat o třech slovech, který je vzhledem ke svému původu v Shakespearově hře známý i napříč časem i kulturami, je i navzdory své stručnosti všeobecně srozumitelný. Byť je tedy použití této citace v odůvodnění stanoviska velmi specifické a ve vztahu ke konkrétní věci vlastně spíše nepodstatný, je třeba ho hodnotit kladně a z hlediska obecného vysvětlení používání citace krásné literatury v právním odůvodňování jako zcela zásadní.

Vyzdvihuje totiž moment rozpoznatelnosti citátu a díla jako jeho zdroje jakožto zásadní pro to, jak působí na publikum, a tedy jaká míra kontroly náleží jeho autorovi. Nás v této práci sice nezajímají autorskoprávní aspekty citace krásné literatury, ale z hlediska určení, co je a co není citace krásné literatury, nám může být postoj generální advokátky i následný závěr soudního dvora užitečnou inspirací. Pro určitý druh působení na publikum je totiž nutná právě všeobecná znalost a zaužívání určitého slovního spojení či citátu. Bez něho potom taková citace ztrácí smysl. Jedná se o případy, kde autor citace odkazuje na obsah citace, aniž by musel využívat také její literární formu a z ní případně vyplývající stylistickou přesvědčivost.

C-440/08

V případě C-440/08, F. Gielen proti Staatssecretaris van Financiën, je citace krásné literatury použita ve stanovisku generálního advokáta Ruiz-Jarabo Colomera ze dne 27. října 2009.³⁴³

Nizozemský Nejvyšší soud (Hoge Raad) zde položil SDEU předběžnou otázku „*zda je v souladu s článkem 43 ES odpočet od nizozemské daně z příjmů, který vede k diskriminaci poplatníků-nerezidentů, ačkoliv tito poplatníci měli předtím možnost volby mezi daňovým režimem poplatníků-rezidentů a daňovým režimem poplatníků-nerezidentů.*“³⁴⁴ Generální advokát potom dovedl, že „*Článek 43 ES musí být vykládán v tom smyslu, že brání vnitrostátnímu pravidlu, které vede k diskriminaci osob samostatně výdělečně činných – nerezidentů, a to i v případě, že zahraniční daňový poplatník měl možnost zvolit si režim osob samostatně výdělečně činných – rezidentů, které nevyužil.*“³⁴⁵ V samotném rozsudku z 18. března 2010 potom první senát soudu rozhodl shodně se závěrem generálního advokáta. Citace krásné literatury však do svého odůvodnění nepřevzal.³⁴⁶

Colomer použil citaci krásné literatury hned na dvou místech svého stanoviska. Nalezneme je hned v úvodní části, kde bod 2, druhá věta obsahuje následující sdělení: „*Nicméně, jak vysvětlím dále, skutečnost, že rezidenti a nerezidenti mají rovné podmínky, může zastírat klam, neboť v určitých případech lze mít za to, mám-li parafrázovat postavu prasete-propagandisty z románu Farma zvířat, že všichni evropští poplatníci jsou si rovni, ale že někteří jsou si*

---

³⁴³ Stanovisko generálního advokáta Damása Ruiz-Jarabo Colomera ze dne 27. října 2009. Gielen proti Staatssecretaris van Financiën. Věc C-440/08. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30d58227188b10a34ca18bf3eac8dd2b8769.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuQbNv0?text=&docid=72633&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=672821>

³⁴⁴ Stanovisko generálního advokáta Damása Ruiz-Jarabo Colomera ze dne 27. října 2009. Gielen proti Staatssecretaris van Financiën. Věc C-440/08.

³⁴⁵ Tamtéž.

³⁴⁶ Rozsudek Soudního dvora (prvního senátu) ze dne 18. března 2010. Gielen proti Staatssecretaris van Financiën. Věc C-440/08. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=79645&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1117185>

rovnější než ostatní.“, a hned v bodě 3 stojí, že „*položená předběžná otázka poskytuje dobrý příklad této orwellovské deformace.*“³⁴⁷

Colomer v tomto svém stanovisku rozsáhle cituje právní doktrínu i judikaturu, ale zmiňuje jen jedno umělecké dílo. To přesně cituje, byť se v textu jedná o nepřímou citaci. To znamená, že v české verzi najdeme tento odkaz: „*Orwell, G., Farma zvířat. Vydavatelství a nakladatelství Práce, Praha, 1991, 2. vyd., přeložil z anglického originálu Gabriel Gössel, verše přeložil Miloš Holub, s. 10 (...).*“ Ten je navíc dovysvětlen tím, že „*vypráví, že slavné poslední přikázání, které deformuje sedm prvních a spojuje je do jediného, je vloženo do úst prasete Pištíka („Squealer“) „s velkými kulatými tvářemi, jiskrnými očima, hbitými pohyby a pronikavým hlasem. Byl brilantní řečník, a když debatoval o nějakém obtížném bodu, měl svůj zvláštní způsob poskakování ze strany na stranu a přitom mrskal očáskem, což z nějakých důvodů působilo velmi přesvědčivě. Ostatní zvířata říkala, že dovede udělat z černého bílé.*“³⁴⁸

Z hlediska metodologie použití citace krásné literatury v právním odůvodňování je tu hned několik zásadních momentů. Generální advokát používá jedno dílo, tudíž čtenáře nezahlcuje nerelevantními ornamenty. Jedná se o dílo mezinárodně známé, uznávané jako příklad kvalitní literatury a jako součást určitého literárního kánonu, jeho autorem je obecně uznávaná literární osobnost nevzbuzující větší kontroverze.

Generální advokát používá citaci tohoto díla v úvodní části stanoviska, ještě před samotnou první částí textu. Ze tří bodů, které tato nultá část obsahuje, je citace obsažena ve dvou, přičemž v bodě 2 je výslovně zmíněno konkrétní dílo a je zde parafráze části obsahu tohoto díla a v bodě tři je tato parafráze vztažena k řešenému případu. Bod dva přitom obsahuje i odkaz na poznámku pod čarou, která v originále i některých dalších jazykových verzích (nikoliv

---

³⁴⁷ Stanovisko generálního advokáta Ruiz-Jaraba Colomera, věc C-440/08.

³⁴⁸ Tamtéž.

však všech) odkazuje na konkrétní publikaci a obsahuje přímou citaci. Použitím přívlastku „orwellovský“ potom autor odkazuje na určitou míru zobecnění, která se k danému literárnímu dílu váže a která žije v povědomí společnosti i sama o sobě bez nutnosti skutečné znalosti konkrétního díla.

Z výše uvedených znaků lze vyvodit několik závěrů. Zaprvé: Colomer zohlednil mezinárodní charakter svého publika (bez ohledu na to, jestli za něj považuje soudce nebo širokou veřejnost), když vybral citaci díla, které je obecně a mezinárodně známé. Zadruhé: použil citaci pro lepší vysvětlení situace případu, nikoliv však jako svébytnou součást vlastní právní argumentace, čemuž nasvědčuje i její umístění v textu. Zatřetí: samotný odkaz na literární dílo otevírá možnosti kritického zkoumání čtenáře, když přesnou citací umožňuje přesné dohledání citované myšlenky. Začtvrté: Provázáním konkrétního díla a na jeho základě vzniklé obecně sdílené kulturní znalosti, která je ale na daném díle spíše nezávislá, se generální advokát posunul od čisté citace krásné literatury spíše k odkazu na společně sdílené kulturní povědomí.

C-58/12 P

V případě č. j. C-58/12 P, Groupe Gascogne SA proti Komisi, použila generální advokátka Eleanor Sharpston ve svém stanovisku ze dne 30. května 2013 citaci Dickensova románu *Ponurý dům*. V tomto případě byl řešen rozpor mezi dvěma různými koncepcemi soutěžního práva ohledně odpovědnosti za jednání dceřiné společnosti. Generální advokátka navrhovala zamítnout odvolání,³⁴⁹ soud ho skutečně zamítl.³⁵⁰

---

³⁴⁹ Stanovisko generální advokátky Eleanor Sharpston ze dne 30. května 2013. Groupe Gascogne SA proti Evropské komisi. Věc C 58/12 P. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=137847&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=632973>

³⁵⁰ Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 26. listopadu 2013. Groupe Gascogne SA proti Evropské komisi. Věc C 58/12 P. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=144942&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1143926>

Původním jazykem stanoviska je angličtina a jediná citace krásné literatury zde použitá zní takto: *„Po dlouhá léta poskytovaly soudní průtahy romanopiscům vydatnou příležitost k vytríbení důvtipu. V souvislosti s projednávanými kasačními opravnými prostředky nelze nalézt lepší příklad než předmluvu Charlese Dickense k prvnímu vydání jeho díla Ponurý dům:*

„Jistý soudce kancléřského soudu byl kdysi tak laskav, že mě informoval, jako jednoho ze společnosti nějakých sto padesáti mužů a žen ne zrovna podezřelých ze šílenství, že kancléřský soud, ačkoli je význačným předmětem mnoha prostonárodních předsudků (přičemž se mi zdálo, že soudce vrhl pohled mým směrem), je vlastně téměř bez poskvrnky. Nějaká ta bezvýznamná chybička, připustil, se sice vyskytla na jeho cestě pokroku, ale ta byla zveličována a došlo k ní výhradně vinou ‚skrblivosti veřejnosti‘, kterážto veřejnost, jak se ukázalo, měla až donedávna naprosto rozhodný sklon nijak nerozmnožovat počet soudců kancléřského soudu, ustanovený, jak myslím, Richardem Druhým, ale každý jiný král se hodí právě tak dobře.“ (36)“³⁵¹

Citace se nachází zhruba ve středu textu stanoviska a je obecně určeno (přímo v textu), odkud pochází, ale přesný zdroj schází, poznámka pod čarou např. v anglické nebo španělské verzi není použita a v české variantě určuje pouze překlad („[Citováno z překladu Emanuela Tilsche a Tařány Tilschové.]“³⁵², stejně tak v německé. Specificky je přímá citace, navíc poměrně rozsáhlá, uvedená přímo v textu. Stejně tak její uvození poukazem na dlouhou tradici literárního zpracování daného tématu a určení autority Charlese Dickense jako nejlepší možné, se v kontextu jiných použití citací krásné literatury vymyká. Byť se citace vztahuje k románu Ponurý dům, není přímo z jeho obsahu, nýbrž z jeho předmluvy. Celkově vzato však splňuje veškeré požadavky na citování krásné literatury v právním odůvodňování a lze ji hodnotit jedinečně kladně.

---

³⁵¹ Stanovisko generální advokátky Eleanor Sharpston ze dne 30. května 2013. Groupe Gascogne SA proti Evropské komisi. Věc C 58/12 P.

³⁵²Tamtéž.

2.2.2 Srovnání použití citací krásné literatury v odůvodnění českých soudní rozhodnutí a rozhodování Soudního dvora Evropské unie

Ze srovnání praxe používání citací krásné literatury v právním odůvodňování českými soudy a v řízení před Soudním dvorem Evropské unie vyplynulo, že většina znaků je společných. Rozdílů je jen několik a je možné je vysvětlit pomocí využití námi předvídaného modelu a teorie, ze které vychází. Vzhledem k počtu citací u jednotlivých soudů a jejich hodnocení se následující srovnání zaměří zejména na shody a rozdíly mezi ÚS a SD EU.

V případě českého systému soudů je nejčastějším autorem citací krásné literatury v právním odůvodňování Ústavní soud, jenž je použil v 19 z 27 nalezených případů. Následuje ho Nejvyšší správní soud s osmi použitými, kde však čtyři případy nespočívají v zahrnutí citace do vlastní argumentace soudu, nýbrž pouze v zopakování citace, která byla použita dříve některým z účastníků nebo podřízeným soudem. V rozhodnutích Nejvyššího soudu nebyla žádná citace krásné literatury nalezena. V případě Nejvyššího správního soudu jsou literární citace používány v textech rozhodnutí a nově i v odlišných stanoviscích. V databázi rozhodnutí SD EU lze nalézt 19 případů s použitím literárních citací.

Začněme umístěním citací v textu odůvodnění. U Ústavního soudu jsou takové literární citace používány jak v textech většinových stanovisek, tak v disentech. V současnosti je poměr mezi prvním a druhým jmenovaným 8 ku 12, přičemž v rozhodnutí se sp. zn. Pl. ÚS 27/09 je citace krásné literatury použita jak ve většinovém stanovisku, tak v disentu. U Nejvyššího správního soudu je tento poměr 7 ku 1, což je dáno poměrně novou možností soudců připojovat k rozhodnutím odlišná stanoviska. Je tak zjevné, že použití citace krásné literatury je častější v odlišných stanoviscích, ale zase ne tak zásadně. U Soudního dvora Evropské unie jsou rovněž citace krásné literatury v právním odůvodňování používány, nikoliv však v textech rozhodnutí, ale pouze ve stanoviscích

generálních advokátů. Ty svou osobnější povahou a uvolněnějšími požadavky na styl a strukturu připomínají odlišná stanoviska před naším Ústavním soudem a lze tedy tvrdit, že co do umístění je praxe českých soudů a SD EU v určitém ohledu obdobná. Přesto nelze opominout skutečnost, že české soudy používají literární citace i ve většinových stanoviscích, čímž se od SD EU významně liší.

Srovnáme-li autorství citací v disentech českých soudů a ve stanoviscích generálních advokátů SD EU, zjistíme, že v obou případech jde ve většině případů, nikoliv však ve všech o jedinou osobu. U NSS byla zatím citace krásné literatury v disentu použita jen jednou, ale u ÚS je nejčastějším autorem použití literární citace soudce Stanislav Balík, jenž je jediným autorem či spoluautorem osmi disentů obsahujících literární citaci. Jeho doplňuje soudce Jan Musil se dvěma takovými disenty, soudce Pavel Holländer s jedním disentem a soudkyně Eliška Wagnerová s jedním disentem (obě náleží ke stejnému rozhodnutí) a na závěr soudkyně Formánková s jedním disentem ve spoluautorství se soudcem Stanislavem Balíkem. To v případě generálních stanovisek SD EU je podíl citací mezi jednotlivými generálními advokáty ještě nevyrovnanější. Damásu Ruiz-Jarabovi Colomerovi připadá autorství 15 z 19 takových stanovisek, Poires Maduro má dvě taková stanoviska a Verica Trstenjak a Eleonor Sharpston po jednom.

Z časového hlediska začíná námi zkoumaná praxe před ÚS na začátku r. 2000, před NSS v r. 2009 a u (dnešního) SD EU na začátku r. 1999. U ÚS a SD EU se tedy pohybujeme v téměř stejném období. Největší frekvence takových rozhodnutí před ÚS nastala v r. 2006, kdy vzniklo pět takových rozhodnutí. V současnosti jsou velmi řídké. Před SD EU kulminovalo používání literárních citací v r. 2008, kdy jich také vzniklo pět, v současnosti není tak časté. NSS přece jenom začíná s používáním literárních citací až v poslední době, nejvíce (po třech) jich bylo v r. 2010 a v r. 2014. I zde lze tedy mezi ÚS a SD EU pozorovat významné podobnosti. Praxe používání literárních citací je u těchto soudů ze systému kontinentálního práva poměrně novou záležitostí spojenou se

začátkem 21. stol. Po pomalých začátcích se četnost zvyšovala do určitého zlomového roku, kdy opět začala klesat, aby v současnosti stagnovala. V případě SD EU je úbytek literárních citací bohužel vysvětlitelný jednoduše, jelikož autor většiny z nich již na soudě nepůsobí. U ÚS to lze vysvětlit obdobně, jelikož v posledních dvou letech došlo k významné personální obměně soudu. I v tomto tedy panuje mezi praxí ÚS a SD EU shoda.

Co se začlenění citací do struktury odůvodnění týče, v praxi ÚS nelze vysledovat žádné zavedené pravidlo, a to ani co do umístění, ani co do uvedení formy zdroje, obdobně je tomu u NSS. Většinou u citace není uvedeno, z jakého díla přesně pochází, chybí tu bibliografické údaje zdroje. Jen u ÚS je ve čtyřech případech ze 17 dohledatelné, na co přesně autor citace odkazuje. Tato přesnost přitom není výsadou jediného autora, pouze disentů nebo většinových vót a dokonce nelze hovořit ani o jakémkoliv časovém vývoji. Výběr toho, kdy bude podrobně určen zdroj a kdy ne, je tak zjevně nahodilé vzhledem ke konkrétnímu rozhodnutí. To je přitom částečně v rozporu s praxí před SD EU. Je sice pravda, že v případě generálních advokátů Colomera a Madura najdeme podrobné ozdrojování citace a u generálních advokátek Trstenjak a Sharpston nikoliv, ale z toho vzhledem k počtu citací autorek z druhé skupiny nelze odvodit žádné obecné pravidlo. Jedinou jistotou je tak závislost formy uvedení zdroje citace pouze na preferenci citujícího generálního advokáta SD EU. Potud by tedy opět byla praxe ÚS a SD EU stejná, tentokrát je tu však shoda i s NSS.

Odlišný prvek do této různorodé praxe ale vnáší stanoviska generálního advokáta Damása Ruiz-Jarabo Colomera. Vzhledem k počtu jeho stanovisek s použitím literární citace je třeba se u něho zastavit. Zpravidla používá citaci hned v úvodu svého stanoviska, v prvních odstavcích textu. Vybere dílo, které podle jeho názoru nejlépe dějem odpovídá situaci řešené v daném případě a představí ho čtenáři jako jednoduchou analogii. Většinou používá přímé citace. V případě málo známého díla připojuje vysvětlení zápletky díla nebo kulturního kontextu díla, a to většinou v poznámce pod

čarou. Zpravidla citovaná díla opatřuje podrobným uvedením bibliografických údajů. V tom lze hodnotit jeho postup jako vhodnou inspiraci pro používání citací krásné literatury v odlišných stanoviscích u ÚS, jelikož by to přispělo srozumitelnosti stanoviska a publiku by to umožnilo kritické zkoumání použití citace krásné literatury.

Z hlediska násobení literárních citací v jediném odůvodnění jsou na tom ÚS, NSS a SD EU na rozdíl od shody ve stylu citací odlišně. V devíti stanoviscích z 19, tedy zhruba v polovině z nich, použili generální advokáti SD EU citace více literárních děl v jednom odůvodnění. To soudci ÚS volili vícenásobnou literární citaci pouze v pěti ze 17 případů, jde tedy o méně než třetinu celkového použití. U NSS byla násobná literární citace použita pouze jednou. V komplexním hodnocení vhodnosti použití literárních citací jim lze tento postup schválit, jelikož násobení více citací často vede k nevyváženosti právních a mimoprávních částí odůvodnění a literární citace fungují pouze jako ornamenty bez praktického využití. Ztráta výjimečnosti totiž oslabuje jejich účinek a v důsledku toho zpochybňuje vhodnost použití těchto citací jako celku.

Při zkoumání výběru děl vhodných k citaci v právním odůvodňování u ÚS lze dojít k několika dílčím poznatkům. ÚS v textu rozhodnutí připustí jak autory a díla z tradičního literárního kánonu (např. Hellerova Hlava 22, Soud pana Havleny Karla Čapka nebo Kulhající poutník Josefa Čapka) i díla vymykající se našemu modelu (např. esej Salmana Rushdieho, divadelní hry Eugena Ionesca). V odlišných stanoviscích jsou potom soudci ÚS ještě dál, když připouštějí i díla z oblasti populární kultury (např. odkaz na detektivní romány či pohádku o princezně Koloběžce I.) či díla obecně spíše neznámá (např. Wirth versus stát nebo Kronika o životě a smrti). Překvapivě SD EU je bližší postup spíše konzervativního výběru děl pro citace v samotných rozhodnutích, protože téměř všechna citovaná díla patří do celoevropsky uznávaného literárního kánonu.

Ohledně nakládání s citacemi vybraných děl lze nalézt mezi praxí ÚS a SD EU mnohé podobnosti. Zprvce se oba soudy shodnou ve výběru literátů Honoré de Balzaca, Johanna Wolfganga Goetha, Samuela Becketta a Franze Kafky jakožto autorů, jejichž díla a myšlenky jsou vhodné k citování v právních odůvodněních. Obdobně funguje i citování bible coby kulturního artefaktu a literárního díla. NSS se s ÚS a SD EU shodne na Kafkovi, s ÚS potom i na Čapkovi a Hellerovi, konkrétně Hlavě 22.

Zadruhé pro oba soudy platí, že někteří autoři literárních děl jsou (někdy i v závislosti na osobním literárním vkusu autorů citací) citováni opakovaně. V krajním případě je několikrát citováno dokonce stejné literární dílo. V případě Colomera u SD EU je to citace Balzacových děl hned ve čtyřech stanoviscích a Proustova Hledání ztraceného času ve dvou stanoviscích. Camus je citován ve třech stanoviscích, Goethe ve dvou, Shakespeare ve třech a Dickens ve dvou stanoviscích. Před ÚS se můžeme opakovaně setkat s citací Karla Čapka, George Orwella a Franze Kafky vždy ve dvou rozhodnutích nebo citací Hellerovy Hlavy 22 opět ve dvou rozhodnutích. U NSS je opakovaně citován Kafka. I zde lze tedy najít podobnost mezi praxí ÚS a SD EU, částečně potom i mezi nimi a NSS. Zajímavostí je, že právě opakovaně citovaná díla jsou většinou i ta, která jsou používána jak ÚS, tak SD EU. Znamená to, že i v tak (z podstaty použití) rebelském přístupu k právnímu odůvodňování vzniká konzervativní varianta, postavená na následování citací, které již dříve použity byly.

Z pohledu vhodnosti konkrétních citací a stanovisek SD EU lze hodnotit 16 použití citací krásné literatury jako spíše až velmi vhodných a pouze tři jako spíše nebo zcela nevhodné. U ÚS lze kladně hodnotit 12 použití literárních citací krásné literatury a spíše či zcela negativně šest použití citace. U NSS je možné hodnotit kladně tři použití literární citace, jedna byla použita nevhodně a zbytek nelze hodnotit, protože se nejedná o citaci krásné literatury ve vlastním odůvodnění soudu. Jestliže tedy u ÚS byly vhodné dvě třetiny citací a u NSS tři čtvrtiny, tak před SD EU to bylo zhruba

čtyři pětiny všech zkoumaných případů. Praxe SD EU je tedy o něco lepší než u NSS, kde je zase o něco lepší než u ÚS, ale v současné situaci se stávajícími počty výskytu literárních citací v právních odůvodněních se nejedná ani v jednom případě o nijak zásadní náskok. Celkově lze shrnout, že praxe českých soudů a SD EU v používání citací krásné literatury v odůvodňování liší pouze v tom, že české soudy někdy zahrnují citace krásné literatury i přímo do textů rozhodnutí, zatímco SD EU nikoliv.

3 Sociologicko-právní a rétorické aspekty využití krásné literatury v právním odůvodňování

3.1 Nová rétorika jako vysvětlení použití odůvodnění krásnou literaturou

Jestliže je Gadamerovo uchopení významu umění ideovým východiskem pro použití umění v právním odůvodňování, je použití nástrojů Nové rétoriky jeho přirozenou formou. F. J. Mootz tvrdí, že spravedlnost je produktem rétoriky.³⁵³ Umění má totiž společenskou funkci, protože tvoří společenský konsenzus, a to jak v romantickém, tak hermeneutickém chápání.³⁵⁴ Ch. Perelman a L. Olbrechts-Tyteca, propojující svět práva a umění prostřednictvím rétoriky, se během své kariéry zabývali právě i rétorikou používanou v právní argumentaci.³⁵⁵ Ostatně F. J. Mootz je ve svých úvahách o úloze rétoriky v právní praxi označuje za stěžejní autory v této oblasti.³⁵⁶ Jádrem jejich úvah je tzv. communion, které podle nich zahrnuje společenskou shodu na určitých hodnotách a zároveň je variantou lingvisticko-stylistického přístupu. To je přitom to, co právu často chybí, a proto to hledáme v nejrůznějších oborech. Communion stojí na sociologických i logicko-dialektických základech, tudíž se jeví jako ideální řešení nedostatku humanitního přesahu právní argumentace. Nová rétorika tak vychází z koncepce jednotného diskurzu v dané společnosti a vede tak právě k možnosti mimoprávního odůvodňování v právu.³⁵⁷

Největší přínos Nové rétoriky je spatřován v propojení antického řečnického umění a sociologického hodnotového pohledu. Tuto perspektivu uplatňovali Ch. Perelman a L. Olbrechts-Tyteca ve výstavbě argumentace při propojování rétorické formy sdělení a jeho obsahu. Podle Ch. Perelmana Aristoteles a další teoretici ochudili rétoriku tím, že ji pojali pouze jako uměleckou formu, aniž

---

³⁵³ MOOTZ, 2006, op. cit., s. xv.

³⁵⁴ HAMAN, Aleš. *Literární dílo a soudobá literární věda*. 1. vyd. Praha: ARSCI, 2012, s. 32.

³⁵⁵ PERELMAN, Chaïm; OLBRECHTS-TYTECA, Lucie, op.cit.

³⁵⁶ MOOTZ, Francis J. *Rhetorical knowledge in legal practice and critical legal theory*. Tuscaloosa, Ala.: University of Alabama Press, c2006, xix, s. 29.

³⁵⁷ GRAFF, Richard; WINN, Wendy. Presencing „Communion“ in Chaïm Perelman’s New Rhetoric. *Philosophy & Rhetoric* [online]. 2006, roč. 39, č. 1, s. 45–71 [cit. 9. 9. 2015].

by brali ohled na její další funkce a obsahy. Přitom sociální funkci rétoriky považuje Ch. Perelman za tu stěžejní.³⁵⁸

Jeho teorie tedy obsahově navazuje na Gadamerovo pojetí dějinného vědomí, když počítá s obousměrným působením stavu společnosti a rétorického rozměru argumentace. Takto chápaná rétorika má sociální funkci, protože jednotlivé argumenty musí souznit s hodnotovým základem a vědomím společnosti, aby byla argumentace přesvědčivá. Zároveň pak společnost reaguje právě na tyto argumenty a rozhoduje se a hodnotí právě na jejich základě.

3.1.1 Efektivní komunita myslí

Příhodně i sám Ch. Perelman přiznává, že jeho přístup je nutně v kontrastu k metodám formální logiky a tedy že v případě odůvodňování krásnou literaturou nelze pravidla formální logiky použít. Vysvětluje to tím, že argumentace chápaná v mantinelech formální logiky nezohledňuje diskurz včetně publika.³⁵⁹ Jako nutné podmínky přitom vidí shodu na zformování takové intelektuální komunity a dále na předmětu debaty.

Z hlediska odůvodňování krásnou literaturou je právě ona komunita myslí středobodem většiny úvah. Jelikož ve své charakteristice odpovídá publiku v tom smyslu, jak ho chápe i divadelní věda a jak je chápáno v tomto textu, nadále budeme používat pojmy efektivní komunita myslí a publikum jako synonyma s tím, že v případě parafrázy Ch. Perelmanovy teorie se budeme držet jeho pojmosloví a v případě použití jeho poznatků na případ odůvodňování krásnou literaturou bude dána přednost publiku.

Efektivní komunita myslí vzniká díky společnému jazyku a dále vzájemné přístupnosti debatě. K této přístupnosti je však třeba existence a pozornosti a s ní související zaujatosti obou stran pro předmět debaty. A ta nevzniká sama od sebe. Jistě, její zformování

---

³⁵⁸ PERELMAN, OLBRECHTS-TYTECA, 2008, op.cit., s. 13.

³⁵⁹ Tamtéž, s. 13-14.

může být dáno různými sociálními faktory, avšak všechny více či méně souvisí se vztahem mluvčího a publika.³⁶⁰

3.1.2 Publikum, jeho typy a efektivita přesvědčování

Publikum Ch. Perelman definuje jako množinu těch osob, které chce mluvčí ovlivnit.³⁶¹ Tato velmi široká definice je sice vhodná a pochopitelná vzhledem k povaze Perelmanovy teorie, avšak ve svém praktickém důsledku je nicneříkající. Podstatu toho, kdo je skutečně tím přesvědčovaným, totiž nijak neodkrývá. Ne nepochopitelně tedy právě tato otázka tvoří osu většiny úvah Nové rétoriky, stejně tak jako určuje použití odůvodnění krásnou literaturou v právní praxi. Otázka pro koho je totiž prvotní otázkou rétoriky už z její podstaty, určuje podobu řečnickova projevu a v závislosti na tom i jeho efektivitu ve vztahu k publiku.

Zde je třeba se zastavit u toho, co chápeme efektivitou projevu. Je jím přesvědčení publika k určitému chování či jednání, ať už v plné míře toho, co řečník tvrdí a požaduje, nebo i částečně jako určitá korekce postoje publika k řešené otázce. Rozhodně se nejedná o měřitelnou veličinu ve smyslu měřitelnosti výsledků jako u exaktních věd. Spíše zde zabíháme do problematiky právního vědomí, konkrétně do postojů k právu než jeho konkrétní znalosti.³⁶² To však neznamená, že by nebylo možné a potřebné o efektivitě argumentace jakožto přesvědčivosti projevu uvažovat a zabývat se jí. Pokud se ztotožníme s pojetím práva jako jazyka a s ním spjaté nekonečně trvající celospolečenské debaty o tom, co je právem, pak právě efektivita přesvědčivosti projevu je jednou z hlavních zbraní v tomto řečnickém klání. Otázkou, která je však nevyhnutelným důsledkem takového přístupu, je tak jako u Ch. Perelmana podstata publika, které má být efektivně přesvědčeno.

---

³⁶⁰ PERELMAN, OLBRECHTS-TYTECA, 2008, op. cit., s. 15-17

³⁶¹ Tamtéž, s. 19.

³⁶² VEČEŘA, Miloš; URBANOVÁ, Martina. *Právní vědomí v teoreticko-empirickém pohledu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2015, 194 stran.

Publikum je třeba chápat jako více či méně systematickou konstrukci.³⁶³ Nikoliv však pouze teoretickou, nýbrž se zásadním praktickým využitím. Její uchopení je možno i z psychologického nebo sociologického pohledu a z nich rétorika vychází. A přidává k tomu ještě další úhel pohledu. Znalost publika totiž přímo určuje šance na jeho přesvědčení. Základem efektivity argumentace je tedy adaptace řečníka na publikum. To v sobě nutně nenese zneužití znalosti povahy publika ve smyslu manipulace, byť i tato varianta je možná a v minulosti vedla k diskreditaci rétoriky jako plnohodnotné disciplíny.³⁶⁴

Je však třeba si uvědomit, že existuje rozdíl mezi rétorikou a manipulací, osvětlením a propagandou a mezi přesvědčováním ve smyslu anglického persuade a přesvědčováním ve smyslu convince. Začneme od poslední ze jmenovaných dvojic. Dělicí čarou mezi nimi je idea racionality rozhodnutí, kdy convince znamená přesvědčení na racionální bázi, zatímco persuade působí spíše na emoce. M. H. Frost k tomuto uvádí, že využívání emocí v právníkové rétorice je běžnou praxí již od antiky. Tehdejší rétoři považovali emoce za silný nástroj pro tvorbu přesvědčivých argumentů, jehož působení na publikum přitom lze předvídat.³⁶⁵ Ch. Perelman ale základ jakékoliv tradiční rozlišování mezi convince a persuade odmítá a volí raději přístup založený na publiku. Podle jeho názoru tak můžeme užít persuade u konkrétního publika, zatímco convince pouze u obecného publika složeného ze všech racionálních bytostí. Jak sám Perelman připouští, tento přístup lze přirovnat ke Kantově rozlišení objektivního a subjektivního, byť se s ním přesně nepřekrývá a hlavní rozdíl lze spatřovat v přípustnosti „subjektivních“ argumentů v Perelmanově přístupu.³⁶⁶

Publikum Perelman rozlišuje na publikum univerzální, interlokutora, případně nahlíženého jako specifické publikum, a

---

³⁶³ PERELMAN, OLBRECHTS-TYTECA, 2008, op. cit., s. 19.

³⁶⁴ Tamtéž, s. 25.

³⁶⁵ FROST, Michael H. *Introduction to classical legal rhetoric: a lost heritage*. Burlington, VT: Ashgate, c2005, s. 61.

³⁶⁶ PERELMAN, OLBRECHTS-TYTECA, 2008, op. cit., s. 26-30.

konečně řečníka samotného. Univerzální publikum je z hlediska práva nejpodstatnější a také se k němu nejspíše vztahuje možnost convince.³⁶⁷ Univerzální publikum je však rovněž nejproblematictější z hlediska efektivity přesvědčování, jelikož je natolik rozsáhlé a natolik různorodé, že jakákoliv snaha o předpovězení jeho reakcí je více než problematická. To, co pro jednu z jeho částí může být silným argumentem pro, pro jinou může být ještě silnějším argumentem proti. Přesto je možné takové publikum předvídat, dá se uvažovat o jeho existenci, pokud je řečník toho názoru, že jeho věc je s to přesvědčit všechny racionální bytosti. Ch. Perelman toto shrnuje tím, že existence univerzálního publika je věcí práva, nikoliv faktu.³⁶⁸

Právě a pouze univerzální publikum si přirozeně vyžaduje přesvědčování v tom smyslu, že se jedná o pravdu jasnou, absolutní a nadčasovou. Stručně řečeno, projev adresovaný univerzálnímu publiku si nárokuje objektivní pravdivost. V důsledku toho má být takové tvrzení všeobecně platné a nezpochybnitelné.³⁶⁹ Je ale nutné si uvědomit, že takové tvrzení v právu není možné a je určeno pouze exaktním vědám. Nabízí se proto otázka, jak by právě idea univerzálního publika mohla pomoci efektivitě zdůvodňování mimo oblast exaktních věd, konkrétně pak v právu.

Odpovědí je existence specifického publika. V logice konkrétního kulturního kontextu a konkrétní situace se abstraktní idea univerzálního publika stává konkrétní realitou publika specifického, většinou specializovaného.³⁷⁰ Takové publikum už má svoji více či méně homogenní charakteristiku a s takovým už lze pracovat ve smyslu řečníkova přizpůsobení se publiku, a to včetně toho právního.

U specifického publika se dostáváme na hranici mezi univerzálním publikem a interlokutorem, tedy jediným posluchačem. I ten tvoří plnohodnotné publikum, byť působení na

---

³⁶⁷ PERELMAN, OLBRECHTS-TYTECA, 2008, op. cit., s. 30-31.

³⁶⁸ Tamtéž, s. 31.

³⁶⁹ Tamtéž, s. 32.

³⁷⁰ Tamtéž, s. 34.

něho má svá specifika, a to zejména při mluveném projevu. Je rovněž třeba si uvědomit, že zejména v psané podobě projevu často splývá s univerzálním publikem.³⁷¹

Třetím typem publika je řečník sám a opět je tu možnost vykládat tento způsob argumentace jako jednu z variant argumentace před univerzálním publikem, jelikož řečník sám je v ideálním případě svým nejpřísnějším kritikem, co se pravdivosti a síly jeho tvrzení týče. Logicky se však důvody rozhodnutí a tedy i nástroje přesvědčování můžou lišit od toho, co je běžné pro přesvědčování jiného publika, než je řečník sám. Ch. Perelman uvádí příklad úředníka, kterému bylo doporučeno rozhodovat právní spory bez odůvodnění, jelikož neměl dostatečné technické znalosti, s tím, že oficiální odůvodnění později dodělají úředníkovi podřízení. Vysvětluje, že toto nutně nemusí znamenat chybný postup, jen využití jiných nástrojů přesvědčování při rozhodování úředníka samotného, když si odůvodňuje své rozhodnutí sám před sebou, a přesvědčování publika navenek. Zpětná racionalizace tak nutně nemusí znamenat chybu přesvědčování či úmyslnou manipulaci, pouze přizpůsobení se publiku ve smyslu vytvoření takového odůvodnění, které je pro určité publikum akceptovatelné.³⁷²

Ve výsledku je tak třeba uvažovat o všech třech typech publika v jejich vzájemných souvislostech. Řečník musí být schopen přesvědčit sám sebe, poznat své specifické publikum a uvědomit si jeho charakteristiku. V ideálním případě to lze učinit v návaznosti na to, že sám řečník je součástí tohoto specifického publika. Dále si musí uvědomit, že i toto specifické publikum je součástí univerzálního publika a pokud je řečník sám přesvědčen o pravdivosti svých tvrzení, znamená to, že se svým projevem zároveň obrací na univerzální publikum, byť v hranicích svého kuturního kontextu. To, co by však řečník měl mít na paměti, je přetrvávající rozdílnost přesvědčovacích nástrojů, které může na rozdílná publika

---

³⁷¹ PERELMAN, OLBRECHTS-TYTECA, 2008, op. cit., s. 37.

³⁷² Tamtéž, s. 40-43.

použit. Absolutně chápané univerzální publikum přijímá pouze objektivní, univerzální pravdy, specifické publikum či interlokutor už jsou omezení svým vlastním diskurzem a u řečníka samotného je třeba připočítat jeho vlastní kritičnost vůči přesvědčivosti a pravdivosti jeho tvrzení. Společným jmenovatelem všech nástrojů přesvědčování je, jak již bylo řečeno, jejich efektivita. Nyní je třeba tuto veličinu včlenit do kontextu různých žánrů projevu, a to vzhledem k velmi specifickému charakteru odůvodňování v právu. Ten je dán především jeho praktickou povahou.³⁷³ Typickým příkladem neodhadnutí publika je potom použití citace krásné literatury v odůvodnění soudního rozhodnutí, které podléhá soudnímu přezkumu nadřízeného soudu.³⁷⁴

3.1.3 Epideiktický projev

Každá citace v právním odůvodnění je malou epideiktickou vložkou v projevu spadajícího jinak do právního žánru, která by se mohla z určitého úhlu pohledu zdát nemístná. Je ve zdánlivém protikladu k zavedené konvenci právního stylu. Rozdílnost od právní rétoriky lze spatřovat v absenci dvou protikladných postojů i námětu, který není dán potřebou řešení konkrétního problému či otázky, nýbrž estetikou projevu samotného. Epideiktický projev se tak z dnešního pohledu podobá spíše literatuře než rétorice. Ne náhodou se také tyto projevy zpravidla nepřednášely, ale psaly.³⁷⁵

Na druhou stranu je však třeba si uvědomit, že pro antického člověka bylo krásné to, co bylo dobré a naopak.³⁷⁶ Ch. Perelman tak upozorňuje, že právě epideiktická rétorika má mnoho co naučit o rétorice jako takové a její opomenutí je zásadní chybou. Zdůvodňuje to tím, že nástroje literatury v epideiktické rétorice jsou nejlepší na formování vazby na publikum, a tedy jsou ideálním nástrojem rétoriky orientované právě na publikum. Tímto se dostáváme k dalším z výše jmenovaných dichotomií, tentokrát mezi osvětlováním a

---

³⁷³ PERELMAN, OLBRECHTS-TYTECA, 2008, op. cit., s. 45

³⁷⁴ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 23. srpna 2011, sp. zn. 5 As 48/2011 - 85.

³⁷⁵ PERELMAN, OLBRECHTS-TYTECA, 2008, op. cit., s. 47-49.

³⁷⁶ PLATÓN, NOVOTNÝ, František. *Symposion*. 4., opr. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2000, 80 s.

propagandou. Je to logické vzhledem ke skutečnosti, že právě epidiktický projev se svou literární povahou může být nejnázáze využit k účelům výuky i propagandy. Ch. Perelman tak explicitně uvádí, že účelem epideiktického projevu je zvýšit intenzitu uznání hodnot společných řečníkovi a publiku. Tyto hodnoty a jejich uznání jsou však zároveň nezbytnou součástí právního projevu a formují tzv. communion ve všech žánrech projevu. Rozdíl mezi epidiktickým a právním projevem je však v tom, že zatímco právní přímo vede k rozhodnutí o chování či jednání, epidiktický k nim vytváří pouze dispozice.³⁷⁷ Tomu odpovídá skutečnost, že každá citace v právním odůvodnění pouze nabízí určitou perspektivu pohledu, nikdy ho autoritativně nenařizuje, nejnázorněji je to přitom vidět v disentech (viz např. dissent soudce Stanislava Balíka citující Axela Muntha).³⁷⁸

Co se týče rozdílu mezi přesvědčováním a manipulací, Ch. Perelman ho posouvá do obecnější roviny rozdílu mezi argumentací a násilím. Argumentace podle něho vždy vede ke změně stavu, i ta epidiktická, ale od násilí se přitom liší. Opět nás vede přes hodnoty konkrétní společnosti, v tomto případě tedy specifického publika, k otázce hranic mezi zdůrazňováním určitých hodnot a jejich propagandou. Existence diskuse a možnost odmítnout určité hodnoty je v případě argumentace věcí existence efektivní komunity myslí, přičemž jen ta může určit, nakolik je odmítnutí přijatelné. Zformování takového společenství však musí být přirozené a až odvozené od samotných hodnot, nikoliv naopak. V takovém případě by se totiž jednalo právě o propagandu. Propaganda staví své tvrzení na jeho zdánlivé objektivitě a je nepochybné, že propaganda je nepřípustná. I objektivita jako taková však má z hlediska argumentace a rétoriky argumentace svá úskalí. Ch. Perelman tak navrhuje přehodnocení tohoto pojmu v tom smyslu, aby nadále pod rouškou objektivitě nebylo možné oddělit projev od řečníka.

---

³⁷⁷ PERELMAN, OLBRECHTS-TYTECA, 2008, op. cit., s. 47-53.

³⁷⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 20. června 2013, sp. zn. Pl. ÚS 36/11.

Zdůvodňuje to přitom tím, že tam, kdy má projev podnítit jednání, není objektivita možná.³⁷⁹

I pokud budeme chápat objektivitu ve smyslu objektivitu specifického publika a tedy omezenou konkrétním diskursem, stále jde o požadavek přesahující možnosti argumentace jiných než exaktních věd. Být přesvědčen v obou výše popsáných smyslech tohoto slova s sebou nutně nese také osobní odpovědnost každého posluchače coby součásti konkrétního publika, a to za jeho vlastní rozhodnutí. Nikoliv za přijetí objektivní absolutní pravdy, tak jako u propagandy, a ani za skeptické ustoupení prozatímnímu řešení.³⁸⁰ Objektivita z hlediska argumentace je tedy subjektivní „objektivitou“ jediného posluchače, opřena o jeho vlastní odpovědnost za jeho vlastní rozhodnutí. Jako taková je pak dána tím, že vzniká v procesu argumentace, během něho a díky němu. Nejmarkantněji je napětí mezi objektivitou a subjektivitou odůvodňování znát v případě disentu soudce Stanislava Balíka ve věci restitučních nároků, kde se do popředí dostává i fakt, že mluvčí samotný je součástí publika, kterému je projev adresován.³⁸¹

3.1.4 Hodnoty jako premisa argumentace

Ch. Perelman věnuje relativně rozsáhlý prostor také premisám argumentace, přičemž je však uchopuje velmi netypickým způsobem. Chápe je sice jako druh smlouvy o tom, co je již na počátku argumentace dané a není to dále zpochybňováno, ale dále je navazuje spíše na antickou tradici rétoriky než na formální logiku. Dělí premisy na reálné, kam řadí fakta, pravdy a předpoklady, a na upřednostňované, tedy hodnoty a hierarchie. Rozdíl mezi fakty a pravdami na jedné straně a předpoklady na druhé spočívá v tom, že fakta a pravdy vztahujeme k univerzálnímu publiku, zatímco předpoklady ke specifickému. Fakta jsou tedy považována za objektivní, nezpochybnitelná a jako taková nejsou předmětem další

---

³⁷⁹ PERELMAN, OLBRECHTS-TYTECA, 2008, op. cit., s. 54-60.

³⁸⁰ Tamtéž, s. 62.

³⁸¹ Nález Ústavního soudu ze dne 23. srpna 2012, sp. zn. II. ÚS 773/07.

argumentace. Z toho ale mimo jiné vyplývá, že mohou velmi snadno tento svůj status ztratit, a to ve chvíli, kdy je jejich faktičnost otřesena. Oproti tomu pravdami je tu míněn celý komplex faktů vytvářející specifický systém, který drží dohromady právě díky nezpochybnitelnosti všech svých částí. Je však zjevné, že pro praktickou argumentaci není rozdíl mezi fakty a pravdami ani jasný, ani nezbytný. Oproti tomu předpoklady se oproti dvěma právě jmenovaným liší velmi podstatně, a to v síle jejich přesvědčivosti. Předpoklad je také všeobecně přijímán jako výchozí bod argumentace, ale nikdy sám o sobě, vždy musí být něčím dalším podpořen.³⁸²

Podporou předpokladu je podle Ch. Perelmana to, co je normální a běžné. To však znamená nutnost vztáhnout tuto vlastnost k určité referenční skupině. V právní argumentaci tak v případě předpokladů pracujeme s tím, že u každého tvrzení musíme určovat referenční skupinu samostatně, jelikož se může lišit. Příkladem je tvrzení o motivu obžalovaného a jednání obžalovaného – v prvním případě je referenční skupina širší. Z hlediska Nové rétoriky jde přitom o zcela zásadní moment, jelikož referenční skupina není nic jiného než specifické publikum se svou jedinečnou charakteristikou.³⁸³ Příkladem právní zásady jakožto rétorického předpokladu může být např. zásada transparentnosti.³⁸⁴

Hodnoty jsou v Perelmanově perspektivě ještě více spjaty se specifickými publiky, protože existence hodnot, která podmiňuje existenci communion, se váže vždy na zcela konkrétní publikum. Perelman uvádí, že hodnoty jsou přítomny v každém argumentu, a to včetně těch v exaktních vědách. Tam jsou však pouze začátkem argumentace, kdežto v humanitních disciplínách prolínají celým procesem argumentace. Hodnoty nelze odmítnout, jelikož i jejich odmítnutí musí být hodnotově zdůvodněno.³⁸⁵ Typickým využitím hodnot v argumentaci je dissent soudkyně Elišky Wagnerové

---

³⁸² PERELMAN, OLBRECHTS-TYTECA, 2008, op. cit., s. 66-71.

³⁸³ Tamtéž, s. 70-74.

³⁸⁴ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 15. září 2010, sp. zn. 1 Afs 45/2010 – 159.

³⁸⁵ PERELMAN, OLBRECHTS-TYTECA, 2008, op. cit., s. 74-75.

v případě regulačních poplatků.³⁸⁶ Zde skutečně hrají hodnoty ústřední roli v celém jejím odůvodnění, a když je dokresluje literárními citacemi, je vazba na český kulturní kontext zcela zřejmá a vzhledem k použití i evidentně vědomě budovaná. Hodnoty zde obhajované jsou partikulárními hodnotami publika znalého české kultury včetně české literatury, jsou hodnotami publika širšího než právní veřejnost a vycházejí z křesťanské tradice. Právě proto je tu citace Nerudovy básně i bible.

Možnou námitkou proti případnému tvrzení o nutné partikularitě hodnot je univerzálnost Dobra či Krásy. S tím se Perelman vypořádává poukazem na rozdíl mezi jejich abstraktním chápáním, kdy se každá z těchto veličin jeví jako jasná a zcela obecná, a jejich konkrétními projevy, o jejich podstatě už taková univerzální shoda ani nemůže existovat. Univerzální hodnoty se ze své podstaty blíží faktům a náleží univerzálnímu publiku, což však znamená, že pro praktické účely argumentace jsou téměř nevyužitelné. V každém diskurzu jsou specifické konkrétní hodnoty, byť by jejich abstraktní podstata byla za všech okolností shodná.³⁸⁷ Hodnotám jsou podobné hierarchie a často také tyto dvě kategorie splývají, ale přesto je třeba mít na paměti, že hodnoty mohou existovat relativně nezávisle.³⁸⁸

V praktickém použití se pak jako efektivní způsob nakládání s hodnotami i hierarchiemi jeví použití tzv. loci. Zejména loci communes jsou technickým nástrojem rétorické výstavby argumentace, který již od antiky slouží výstavbě odůvodnění právě pro svou jasnost a zavedenost v očekávání publika. Patří sem loci kvantity a jim protikladné loci kvality, loci pořádku a existujícího stojící v opozici k loci změny a další specifické loci. Jednotlivé loci mohou být propojovány a částečně se i překrývat. Je typické, že jedna situace může být uchopena pomocí různých loci s různými výsledky. V případě kvality a kvantity tak bude proti sobě stát

---

³⁸⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 28. května 2008, sp. zn. Pl. ÚS 1/08.

³⁸⁷ PERELMAN, OLBRECHTS-TYTECA, 2008, op. cit., s. 75-79.

³⁸⁸ Tamtéž, s. 82.

tvrzení o jedinečnosti určité věci a tvrzení o většinovém názoru nebo normalitě určité situace.³⁸⁹ Explicitní využitím loci pořádku je přitom využití citace Goetha v jednom Colomerově stanovisku.³⁹⁰

Specifické loci mohou být např. i argumenty a fortiori, ad absurdum apod. Jsou to specifické loci specifického publika právnické obce. Jsou zavedenou technikou, která je akceptována na základě dohody o specifickém právnickém publiku, která dává vzniknout konkrétním konvencím vytvořeným a požadovaným jedním konkrétním publikem, přičemž tyto konvence ho zpětně definují jako specifické publikum. Slouží také jako nástroj iniciace členů publika do jeho fungování. Jedině tato technika potom umožňuje i kritiku takové argumentace, jelikož pouze znalost konvence po iniciaci dává možnost rozpoznat chyby v technice tvorby takové argumentace. V případě, že jsou prezentovány pouze výsledky argumentace bez zachování konvence a s ním spojeného odkrytí způsobu její výstavby, dochází k popularizaci argumentace, která však většinou vede k prezentaci argumentů jako faktů i tam, kde se o fakta jednoznačně nejedná.³⁹¹ Citace krásné literatury může být využita jako součást loci, zejména potom jako součást argumentu ad absurdum. Nejsilněji se toto projevuje v případě citace autorů absurdní literatury v rozhodnutí ve věci ostravské požární obecně závazné vyhlášky.³⁹²

Rétorika argumentace v právu má však ještě další specifikum, na které Ch. Perelman a L. Olbrachts-Tyteca výslovně upozorňují. Jde o to, že v případě pozitivního práva je podle jejich názoru argumentace uzavřeným systémem omezeným textem právního předpisu. Tento text je výchozím bodem právní argumentace a formuje tak sám o sobě své vlastní specifické publikum. Dostává se tedy na úroveň faktu. Na druhou stranu je tu řídká, přesto reálná možnost zpochybnění nezpochybnitelnosti takového právního

---

³⁸⁹ PERELMAN, OLBRECHTS-TYTECA, 2008, op. cit., s. 83-99.

³⁹⁰ Stanovisko generálního advokáta ESD Damása Ruiz-Jarabo Colomera ze dne 28. ledna 1999. Komise proti AssiDomän Kraft Products AB a ostatní. Věc C-310/97.

³⁹¹ PERELMAN, OLBRECHTS-TYTECA, 2008, op. cit., s. 99-100.

³⁹² Nález Ústavního soudu ze dne 19. 9. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 25/06. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

předpisu, a to min. v konkrétním případě. Koneckonců i autoři Nové rétoriky připomínají, že i soudce podléhá argumentaci, která je mu předložena coby členu specifického, a to nejen právníckého, či univerzálního publika. I mimoprávní argumenty ho mohou efektivně přesvědčit o možnosti jiného úhlu pohledu nebo dokonce o zcela nových argumentech, které přes počáteční nezvyklost lze vnést i do existující konvence v argumentaci.³⁹³ Sem můžeme zařadit v podstatě všechny literární citace v rozhodnutích ÚS ohledně návrhů na zrušení právního předpisu.

3.1.5 *Loci communes*

Vraťme se však k otázce publika. Vedle specializovaného specifického publika lze uvažovat o publiku specifikovaném konkrétní diskusí. Předpokladem argumentace je tu přístupnost posluchačů argumentaci, která je jim předkládána. V případě povinnosti publika k této otevřenosti to není problém, ten však nastává, když taková povinnost neexistuje. V tu chvíli se z přístupnosti stává pouhý předpoklad a je pouze na řečníkovi, zda ho promění ve skutečnost.³⁹⁴ Zde by se mohlo zdát, že v právu je vždy povinnost daná. Je však třeba si uvědomit, že ve složitých případech může dojít a dochází k pochybnostem o tom, zda je daná otázka otázkou právní. Potom je již na počátku daná spíše povinnost řečníka přesvědčit publikum o oprávněnosti samotné existence dané argumentace.

Jednou z cest, jak k takovému přesvědčení dojít, je použití argumentu *ad hominem*. I ten můžeme vidět jako specifické *loci*, které i přes svůj obecný charakter spadá i do právní konvence argumentace. Ch. Perelman a L. Olbrechts-Tyteca v souladu se svým chápáním otázky publika argumentace rozlišují mezi argumenty *ad hominem* a *ad humanitatem*, když první vztahují ke specifickému publiku a druhý k univerzálnímu. S určitým odhlédnutím od nároků na charakteristiku univerzálního publika lze argumentaci *ad*

---

³⁹³ PERELMAN, OLBRECHTS-TYTECA, 2008, op. cit., s. 100-104.

³⁹⁴ Tamtéž, s. 104-110.

humanitatem přisoudit např. filozofii. Argumenty ad hominem se pak vztahují ke konkrétní osobě, případně publiku s určitou společnou charakteristikou, a jako takové jsou často přijímány rozporuplně.³⁹⁵ V logice teorie Nové rétoriky tomu tak však nutně být nemusí. Argument ad hominem není totéž co argument ad personam, který útočí na osobu oponenta v argumentaci, ani petitio principii, přičemž obě jsou chybami v argumentaci.³⁹⁶ Argument ad hominem využívá řečnickovy znalosti publika a v ideálním případě vede ke zvýšení efektivity přesvědčování. Pokud tedy neobsahuje jiné vady, a to např. nepravdivost premis, není nutně chybný. Příkladem může být poukaz na chybu závěru ve většinovém stanovisku, kde byť nepřímo, ale i přesto soudce Jan Musil zpochybňuje úsudek autorů většinového vóta.³⁹⁷

Další specifickou otázkou je výběr dat pro argumentaci. Pro účely odůvodňování krásnou literaturou je přitom v tomto ohledu zásadní využívání tzv. epitetů. Epiteton je přívlastek přiřazený podstatnému jménu tak, že řečník zdůrazní určitou kvalitu a vyjádří tím svůj subjektivní názor, který však dává k posouzení o obecnější platnosti. V kontextu citací krásné literatury v právním odůvodňování je to např. označení citovaného díla za slavné nebo kvalitní. Z analyzovaných rozhodnutí v praktické části této práce lze jmenovat např. označení zdroje citace za slavný soudcem Pavlem Holländerem ve věci regulačních poplatků.³⁹⁸

Použitím epitetu se tvrzení hodnotově a emočně zabarvuje a zároveň se vytváří klasifikace, často propojená s hierarchií. Je to způsob nakládání s daty, nikoliv data samotná, což je třeba si uvědomovat v postavení řečníka i posluchače. Pokud je toto zachováno a rozdíl je rozpoznatelný, není důvod toto zapovídat. Koneckonců, Ch. Perelman a L. Olbrachts-Tyteca přímo přiznávají,

---

³⁹⁵ PERELMAN, OLBRECHTS-TYTECA, 2008, op. cit., s. 111.

³⁹⁶ Tamtéž, s. 112-114.

³⁹⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 6. 6. 2006, sp. zn. III. ÚS 291/03.

³⁹⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 28. května 2008, sp. zn. Pl. ÚS 1/08.

že jsou to hodnoty publika, prestiž řečníka a jazyk, který používá, co dává argumentaci její přesvědčivost.³⁹⁹

Rétorika podle Nové rétoriky není umělou a vyumělkovanou disciplínou odtrženou od reality, zahleděnou do sebe samé a svých estetických kvalit. Proto zde nezpochybnitelnou roli hraje diskurz. Mezi součástí diskurzu lze řadit i limity projevu. Sem patří i omezenost časem, která je daná konvencí, technickými vlastnosti média apod. a řečník musí vynaložit veškeré úsilí na co nejlepší využití tohoto prostoru. Zde je na místě připomenout nutnost nalezení rovnováhy mezi únosným rozsahem rozhodnutí a jeho nutnou detailností (příkladem může být právě zmiňované rozhodnutí o regulačních poplatcích, které si svým nezvyklým rozsahem již předem komplikuje situaci).⁴⁰⁰ Mezi techniky takového využití patří např. opakování, akumulování, rozkreslení do detailů nebo vytváření paralel.⁴⁰¹ Právě paralely jsou v případě citace krásné literatury často využívaným prostředkem, např. v praxi stanovisek generálního advokáta Colomera a jeho příměrů případů k zápletkám Balzacových nebo Sartrových děl.⁴⁰²

Tím se dostáváme k otázce stylu argumentace. Specifickou otázkou je neutralita projevu. Mohlo by se zdát, že čím objektivněji je projev nastaven, tím je neutrálnější a tedy přesvědčivější. Neutralita projevu je však i vzhledem k chápání univerzálního publika a faktů téměř vyloučena (vždy je tu omezení kulturním základem argumentace), tudíž je třeba se vypořádat i se zaujatostí projevu. Ta není opět nijak závadná, naopak pomáhá budovat communion sdílené řečníkem a publikem. Otázka stylu argumentace je totiž spjata s kulturním prostředím, ve kterém se argumentace odehrává, je určena konvencemi techniky projevu i možnostmi řečníka je překročit. Je dokonce omezena ještě specifičtější potřebami communion v konkrétních sociálních skupinách. Svě

---

³⁹⁹ PERELMAN, OLBRECHTS-TYTECA, 2008, op. cit., s. 116-133.

⁴⁰⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 28. května 2008, sp. zn. Pl. ÚS 1/08.

⁴⁰¹ PERELMAN, OLBRECHTS-TYTECA, 2008, op. cit., s. 142-148.

⁴⁰² Viz např. rozsudek soudního dvora (velkého senátu) ze dne 17. ledna 2006. Susanne Staubitz-Schreiber. Věc C 1/04.

místo v argumentaci tak nacházejí i klišé, kulturně sdílená určitou skupinou, všem jejím členům srozumitelná, byť ne nutně sdílená co do obsahu. Rizikem potom zůstává odmítnutí klišé a z něho vyplývající oslabení přesvědčivosti projevu. Příkladem může být Colomerova úvaha o vejci a slepici ve stanovisku o uchovávání osobních dat.⁴⁰³

Specifickým příkladem je potom přísloví, které v sobě koncentruje určitě obecně sdílené vědění a rovněž tato konkrétní forma je publiku známá. Stává se tak loci, které lze použít jako výchozí bod argumentace. Jejich přesvědčovací síla je o to silnější, oč známější a setrvalejší je jeho užívání. V tom je jeho výhoda oproti citátům, sloganům či novým rčením, jimž chybí autorita daná testem času a jejich podstatou není obsah vyjadřující hodnotu, ale schopnost upoutání pozornosti publika svou formou, nikoliv obsahem.⁴⁰⁴ Na tento prostředek lze narazit i v českém právním odůvodňování, často potom v odlišných stanoviscích soudce Stanislava Balíka.⁴⁰⁵

3.1.6 Rétorické figury

Dalším ze způsobů upoutání pozornosti publika použitím specifických nástrojů rétoriky jsou tzv. rétorické figury. Byť jsou tak často chápány, nejde o pouhé ornamenty v argumentaci, nýbrž o způsob jak zpřístupnit argument publiku, jako by se odehrával přímo před ním. Figura má dva charakteristické znaky: specifickou formu a její použití odlišné od běžného jazyka, vytvářející její schopnost upoutat pozornost publika. Je tak zjevné, že určení toho, co je figura, záleží vždy na kontextu, ve kterém se argumentace odehrává.⁴⁰⁶ Z analýzy použití citace krásné literatury v právním odůvodňování je ale i tak zřejmé, že obecně vzato ve většině případů půjde právě o rétorickou figuru. V následujícím výčtu

---

⁴⁰³ Stanovisko generálního advokáta Damása Ruiz-Jarabo Colomera ze dne dne 22. prosince 2008. College van burgemeester en wethouders van Rotterdam proti M. E. E. Rijkeboer. Věc C-553/07.

⁴⁰⁴ PERELMAN, OLBRECHTS-TYTECA, 2008, op. cit., s. 163-167.

⁴⁰⁵ Viz např. nález Ústavního soudu ze dne 30. srpna 2005, sp. zn. Pl. ÚS 43/04.

⁴⁰⁶ PERELMAN, OLBRECHTS-TYTECA, 2008, op. cit., s. 167-171.

jednotlivých figur tak, jak ho představují Perelman a Olbrachts-Tyteca, se proto zaměříme zároveň na příklady použití takové figury právě v kontextu odůvodňování krásnou literaturou.

Začněme figurami výběru. První z těchto figur je řečnická definice, která něco definuje ne vysvětlením významu slov, ale vytyčením konkrétních vlastností definovaného objektu, které řečník považuje za důležité.⁴⁰⁷ Příkladem může být definice piráta v Colomerově stanovisku.⁴⁰⁸ V tomto případě potom může pojem pirát plnit i úlohu perifráze, která zahrnuje záměnu zaužívaného názvu či pojmu jeho opisem, často v podobě synekdochy či metonymie.⁴⁰⁹

Následují zpřítomňovací figury. Zahrnujeme sem mimo jiné i amplifikaci, synonyma včetně hyperboly a imaginární přímou řeč, a to v podobě sermoncinatio (mluvčím je jedna osoba) i dialogismu (promlouvá více osob).⁴¹⁰ Figurou zpřítomnění je však také specifické použití časové roviny. Např. hypotyposis tak přesune minulý čas řeči do času přítomného a vytvoří tak dojem aktuálního dění před publikem.⁴¹¹ Všechny tyto postupy jsou v právním odůvodnění představitelné a v případě přímé citace literárního díla, která je formulována např. v přítomném čase a přitom je zařazena do odůvodněné formulované v minulém čase, je i takové využití možné.

Pro naše účely je však nejpodstatnější použití figur vytvářejících nebo posilujících communion. Ty jsou založeny na literární praxi a communion vzniká díky odkazům na společný kulturní základ publika a řečníka, tradici či historii.⁴¹² Patří sem aluze založená na předpokladu specifické znalosti společné členům specifického publika a vyvolávající emoční odezvu danou pamětí či hrdostí celého společenství. I bez explicitního určení odkazu je tak

---

⁴⁰⁷ PERELMAN, OLBRECHTS-TYTECA, 2008, op. cit., s. 172-173.

⁴⁰⁸ Stanovisko generálního advokáta Damása Ruiz-Jaraba Colomera ze dne 8. dubna 2008. Beecham Group plc, SmithKline Beecham plc, Glaxo Group Ltd, Stafford-Miller Ltd, GlaxoSmithKline Consumer Healthcare NV, GlaxoSmithKline Consumer Healthcare BV proti Andacon NV. Věc C-132/07.

⁴⁰⁹ PERELMAN, OLBRECHTS-TYTECA, 2008, op. cit., s. 174.

⁴¹⁰ Tamtéž, s. 176.

⁴¹¹ Tamtéž, s. 177.

⁴¹² Tamtéž, s. 177.

odkaz specifickému publiku srozumitelný. Vedlejším efektem je, že je tím posílena prestiž řečníka.⁴¹³ Typicky sem patří např. označení určitého jevu za kafkovský nebo haškovský. Výslovné odkazy jsou však rovněž specifickým druhem figury. Je však třeba je odlišit od odůvodňování autoritou.⁴¹⁴ Ch. Perelman a L. Olbrechts-Tyteca považují za odkaz i zásady a přísloví.⁴¹⁵ Právě přísloví jsou přitom v rozhodnutích často využívaným nástrojem a zásady zase mohou být snadno představeny ve formě citace krásné literatury.

Communion lze budovat i aktivním zapojením publika do procesu odůvodňování. Lze to zajistit pomocí apostrof či řečnické otázky nebo rozšířením řečnickova „já“ na „my,“ zahrnující vedle řečníka i publikum.⁴¹⁶ Řečnických otázek často využívá ve svých disentech soudce Stanislav Balík. Zpravidla přitom samy neobsahují citaci krásné literatury, ale často se nacházejí v její blízkosti jako v případě Balíkova disentu ve věci se sp. zn. II. ÚS 773/07.⁴¹⁷ V samotné teorii Nové rétoriky jsou jednotlivé aspekty prezentovány na literárních příkladech. Autoři to vysvětlují tím, že právě umělecká díla, ať už se jedná o romány, divadelní hry nebo projevy jako takové, poskytují nejvhodnější příklady vzhledem ke své částečně zjednodušené formě.⁴¹⁸

Jak již bylo řečeno výše, odůvodnění krásnou literaturou nespadá do oblasti formální logiky, a tedy v rámci takové logické argumentace se musí jevit nadbytečné, a proto chybné. Přesto je představitelné, že se objeví v rámci tzv. quasi-logických argumentů. Ty přitom těžší svoji přesvědčivost právě z podobnosti se skutečnými logickými argumenty.⁴¹⁹ Jelikož ale i ta má za určitých okolností své opodstatnění, je nutné si její existenci uvědomovat.

---

⁴¹³ PERELMAN, OLBRECHTS-TYTECA, 2008, op. cit., s. 177.

⁴¹⁴ Tamtéž, s. 177.

⁴¹⁵ Tamtéž, s. 177-178.

⁴¹⁶ Tamtéž, s. 178-179.

⁴¹⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 23. srpna 2012, sp. zn. II. ÚS 773/07.

⁴¹⁸ PERELMAN, OLBRECHTS-TYTECA, 2008, op. cit., s. 188.

⁴¹⁹ Tamtéž, s. 193.

Dalším z hlediska odůvodňování krásnou literaturou důležitým argumentem je argument autoritou.⁴²⁰ Ten spočívá ve spolehnutí se na prestiž toho, na něhož je argumentem odkazováno. Právě pro tento důraz na zdroj místo na samotný obsah často vede k hodnocení tohoto argumentu jako pseudoargumentu zakrývajícího iracionalitu samotného tvrzení. Perelman a Olbrechts-Tyteca naopak považují tento druh argumentace za zcela zásadní a rozhodně ne vždy defektní. Vadnost jeho použití totiž podle nich nespočívá v použití samotném, ale ve výběru autority, na níž je odkazováno. V tomto ohledu je třeba brát v potaz specifika publika, jež má být daným argumentem přesvědčeno. Obecně lze shrnout, že autoritou může být ten, kdo je danou komunitou považován za moudrého, kompetentního k tomu autoritou být. Specifickou situací z právního hlediska je potom autorita rozhodovat soudní spor, kdy se každý argument soudu stává argumentem autoritou soudce. To má potom důležité dopady i na chápání role precedentů v daném právním systému.⁴²¹

V úvahách o přesvědčivosti argumentace je specifickou otázkou symbolická váha argumentu, což platí nejen pro argument autoritou, byť právě tam může být tato zvláštnost obzvlášť patrná. Symbol je třeba odlišit od klasického znaku postaveného na vztahu označovaného a značícího a uvědomit si odlišnost vztahu mezi symbolizovaným a symbolizujícím. Perelman a Olbrachts-Tyteca nazývají tento vztah participací a významnou měrou se podílí na vzniku communion díky působení na emoce publika. Požadavek racionality je v případě argumentace symboly nepoužitelný. To, co je a co není symbolem, přitom opět souvisí na kontextu, na vnímání specifického publika. Pokud však symbol funguje, lze ho použít jak jako výchozí bod argumentace, tak jako její vlastní součást. Výjimečnou situací je potom argumentace symbolickou hodnotou v abstraktní rovině, kdy se zpět do úvahy dostává racionalita takové argumentace. V takovém případě řečníka zajímá spíše to, že symbol

---

⁴²⁰ PERELMAN, OLBRECHTS-TYTECA, 2008, op. cit., s. 305.

⁴²¹ Tamtéž, s. 270-310.

je zaužíván jako označení ve formě metonymie nebo synekdochy a jako takový může být i volně použit.⁴²² Citované literární dílo přitom může samo o sobě sehrát roli symbolu jako např. v případě bible jako symbolu křesťanských základů evropské kultury.⁴²³

Tak jako podle Ch. Perelmana a L. Olbrechts-Tytecy existují argumenty založené na struktuře reality, lze použít i argumenty díky konkrétním vztahům strukturu reality přímo vytvářející. To znamená, že např. použitím vhodného příkladu lze přesvědčit více než abstraktním vysvětlováním. Jaká jsou ale pravidla výběru a použití takového příkladu? Především posouzení vhodnosti uvedení příkladu coby nástroje pro použití generalizace. Nabízí se totiž použití příkladu jako exemplum in contrarium nebo výjimky. Je třeba také odlišit příklad od ilustrace, která hraje v argumentaci podstatně odlišnou roli. Zatímco příklad pravidlo vytváří, ilustrace ho pouze doplňuje, posiluje. Pomocí přiblížení abstraktního pravidla publiku pomocí konkrétní ilustrace tak řečník zpřítomňuje svoji argumentaci publiku a zvyšuje tak její srozumitelnost. Není nijak výjimečné, že jako ilustrace je použita zaužívaný případ z fikce, někdy až na hranici klišé. Tento postup byl ostatně v rétorice využíván už ve starověkém Řecku.⁴²⁴ Je tak zjevné, že citace krásné literatury budou ve většině případů fungovat jako ilustrace, nikoliv jako příkladem jelikož samotné pravidlo nevytvářejí, to náleží právu samotnému.

Podobného efektu jako uvedením příkladu lze docílit použitím modelu, případně anti-modelu. Rozdíl mezi nimi přitom spočívá v tom, co přesně má takové použití iniciovat. V případě příkladu je to vytvoření pravidla, u modelu samotné jednání na již daném pravidlu založené. Imitace na základě modelu, ať už spontánní nebo ne, je přitom zejména v právu často zamýšleným výsledkem. I v případě modelu je třeba zvážit prestiž použitého vzoru, stejně tak

---

⁴²² PERELMAN, OLBRECHTS-TYTECA, 2008, op. cit., s. 331-336.

⁴²³ Viz např. nález Ústavního soudu ze dne 11. listopadu 2005, sp. zn. I. ÚS 453/03.

⁴²⁴ PERELMAN, OLBRECHTS-TYTECA, 2008, op. cit., s. 357-362.

i u anti-modelu.⁴²⁵ Model a anti-model je tak už v právním odůvodnění myslitelný snadněji. Pravidlo vzniklé na půdě práva totiž může iniciovat jednání pomocí propojení s citací literárního díla. Aby nešlo o ilustraci, je nutný obzvlášť silný vztah mezi konkrétním dílem krásné literatury a situací řešenou v daném případě. Příkladem z analyzovaných rozhodnutí tak může být např. Colomerův příměr k Camusovu *Cizinci*.⁴²⁶

Na pomezí příkladu se nachází i použití metafory. Metafora je trop, který je z hlediska argumentace specifickým „kondenzovaným“ příkladem analogie, který je prezentován jako danost namísto pouhého návrhu. Svoje opodstatnění často čerpá z přiznání svého vzniku a použití a nabývá podoby determinace, adjektiva, přivlastnění, slovesa či identifikace. Každá analogie přitom přirozeně směřuje k tomu, že vytvoří metaforu. To však nevyhnutelně vede k tomu, že metafory rychle erodují a stávají se z nich klišé. Jejich efekt potom může být obnoven pouze novým, kreativním použitím. Vždy je však třeba přizpůsobovat metaforu danému kulturnímu kontextu a dokonce samotné označení za metaforu je dáno prostředím, kde je použita.⁴²⁷ Je zjevné, že v případě nepřímých citací děl krásné literatury půjde vždy o postup na hranici metafory, obzvlášť v případě často používaných děl a autorů, např. u absurdních dramát, přirovnání ke kafkovskému či orwellowskému světu nebo situacím ze Shakespeareových děl. Koneckonců jako jednu z přínosných věcí, které svět literatury nabízí světu práva, vyzdvihává M. Škop právě metaforu. Vysvětluje, že: *„Metaforu můžeme chápat jako přenesení, kdy konfrontujeme významy nahrazením slova (nebo slovního obratu) slovem (nebo slovním obratem) z jiné oblasti. Metaforu můžeme přiblížit hádance. Nejdůležitější není ovšem hádanku rozluštit, ale obohatit ve sféře fantazie nebo emocí. Metafora nahrazuje neznámé známým.“*⁴²⁸

---

⁴²⁵ PERELMAN, OLBRECHTS-TYTECA, 2008, op. cit., s. 362-371.

⁴²⁶ Rozsudek Soudního dvora (druhého senátu) ze dne 11. prosince 2008. Staatsanwaltschaft Regensburg proti Klausu Bourquainovi. Věc C 297/07.

⁴²⁷ PERELMAN, OLBRECHTS-TYTECA, 2008, op. cit., s. 371-410.

⁴²⁸ ŠKOP, 2013, op. cit., s. 44.

3.1.7 Styl

Rizikem použití nástrojů rétoriky je však jejich otočení proti řečníkovi v tom, že je publikum odmítne jako příliš umělé, jako hru. Tehdy se i přes shodu na hodnotovém základu argumentace může stát, že přesvědčování neuspěje. Může to být přílišnou uniformitou postupů nebo jejich nadužíváním, případně ještě i čímkoliv obdobným, ale to nic nemění na výsledku. A tím je selhání argumentace. Jedinou obranou je přizpůsobení stylu argumentace očekávání publika. Ke slovu se tu dostávají i emoce, a tak řečník může dát přednost i argumentům, které se sice přímo k řešení otázky nevztahují, ale jejich efekt na emoce je nezpochybnitelný.⁴²⁹

Styl argumentace ale není dán jen souhrnem jednotlivých argumentů, jednotlivých nástrojů přesvědčování s jejich samostatnou přesvědčovací silou. To, co dělá styl stylem, je jejich vzájemné provázání, jejich interakce. Sílu argumentů, jejich přesvědčivost lze totiž hodnotit pouze v komplexním pohledu.⁴³⁰ Jak již bylo uvedeno výše, podle Ch. Perelmana a L. Olbrechts-Tytecy je stěžejním momentem posuzování přesvědčivosti argumentace její přizpůsobení publiku. Publikum má svá očekávání, a proto je právě tradice a její kontext tím, co efektivitu argumentace podmiňuje. Každé specifické publikum má přitom svoji vlastní tradici, metodu, kontext. Řečník se jim musí přizpůsobit, ale zároveň s nimi může kreativně nakládat. Jedním ze způsobů je např. otevření jednotlivých argumentů moderaci ze strany publika.⁴³¹ Především je však styl utvářen pořadím jednotlivých argumentů. Jestliže u veškerých premis je třeba brát do úvahy jejich zpochybnitelnost, je na řečníkovi, aby jim dal tolik stability, kolik může. Cestou k ní je právě volba správného pořadí jednotlivých argumentů.

---

⁴²⁹ PERELMAN, OLBRECHTS-TYTECA, 2008, op. cit., s. 450-459.

⁴³⁰ Tamtéž, s. 461.

⁴³¹ Tamtéž, s. 461-467.

V právním kontextu je tradičně rozlišováno šest částí: exordium, narace, důkaz, refutace, shrnutí a epilog.⁴³² Exordium se z hlediska posílení premis jeví nejpodstatnější, byť může být za určitých okolností i zcela vynecháno. Plní funkci úvodu, který řečník oslovuje publikum a získává si prostor a pozornost pro svoji argumentaci. Prokazuje svoji autoritu coby řečníka. Mimo jiné často i použitím vhodné citace včetně té převzaté z krásné literatury.⁴³³ M. H. Frost k tomuto uvádí, že tento specifický sled částí projevu vycházel mimo jiné i z poznatků o reakci publika na emoční apely.⁴³⁴ Skvělým příkladem je tak praxe generálního advokáta Colomera, který citace krásné literatury zařazuje zpravidla hned na začátek svého odůvodnění, do prvních odstavců textu. Podle tradičního dělení tak patří do exordia a skutečně má literární citace na emoce publika nejlepší vliv právě na tomto místě.

3.1.8 Shrnutí

Použití citací krásné literatury v právním odůvodňování lze tedy z hlediska Nové rétoriky shrnout následovně. Citace krásné literatury v právním odůvodňování slouží primárně k vybudování communion mezi řečníkem a jeho publikem. To vzniká pouze v případě, že v publiku vznikne efektivní komunita myslí, postavená na sdílených hodnotách a otevřenosti přesvědčování. Toto publikum, které může být takovou citací efektivně přesvědčeno, je specifickým publikem na rozhraní mezi univerzálním publikem a interlokutorem, jelikož je omezeno konkrétním kulturním kontextem. Citace krásné literatury je tak v právním odůvodnění vsuvkou z epideiktického žánru, který díky své vazbě na hodnoty právě communion buduje a posiluje. Z hlediska zapojení do zbytku odůvodnění se literární citace často váží s tzv. epitety, které posilují jejich platnost, nebo jsou součástí tzv. loci communes, zejména argumentu ad absurdum. Samotné literární citace se pak

---

⁴³² PERELMAN, OLBRECHTS-TYTECA, 2008, op. cit., s. 495-496.

⁴³³ Tamtéž, s. 495-496.

⁴³⁴ FROST, 2005, op. cit., s. 63.

nejčastěji vyskytují v podobě řečnických figur posilujících communion. Konkrétně se jedná o aluze, argumenty autoritou, model a anti-model, ilustrace a metafory. V praxi přitom jednotlivé druhy figur posilujících communion splývají a jejich efekty se překrývají, jejich rozlišování je tedy spíše akademickou záležitostí. Nejčastěji jsou přitom citace krásné literatury obsaženy v exordiu projevu, což platí hlavně pro stanoviska generálních advokátů.

3.2 Sociologické pozadí použití Nové rétoriky v právním odůvodňování

V následující kapitole je představeno sociologické pozadí použití Nové rétoriky v právním odůvodňování. Na její úvod je třeba uvést, že se že čtení fikcí je nutno chápat jako praxi sdílenou v určité komunitě, protože fikční reprezentace mají sociální charakter. Když M. Škop do škály možností kultivace práva uměním přidává hodnoty jakožto základní prvek každé interpretace a aplikace práva, vychází z předpokladu sociálního charakteru zkušenosti s uměním, které právě hodnoty často zrcadlí.⁴³⁵ Soudní proces včetně jeho rozhodnutí stojí na společném prožitku přesvědčení publika jeho odůvodněním, jehož hodnotové základy mohou být představeny právě prostřednictvím citace krásné literatury. Zaměříme se proto nejprve na to, jak tento prožitek probíhá a v čem spočívá jeho charakteristika.

Zde budu vycházet z Durkheimovy teorie rituálů a Schechnerova pojetí performance studies. Ústředním pojmem zde bude *communitas* jakožto prožitek pospolitosti mimo jakékoliv společenské struktury. Následně se zaměříme na otázku, kdo je publikem, ve kterém *communitas* nastává. Zde propojíme myšlenku *communitas* s pojetím publika soudního odůvodňování ve smyslu Nové rétoriky. Na to bude navázána úvaha o možnosti communion, představeného v předchozí kapitole⁴³⁶ jako nezbytného předpokladu vzniku *communitas*. Na závěr budou všechny tyto dílčí úvahy

---

⁴³⁵ ŠKOP, 2013, op. cit., s. 35-37.

⁴³⁶ Viz podkapitola 3.1 této práce.

propojeny v zamyšlení nad jejich vlivem na autoritu soudu v závislosti na přesvědčivosti soudního odůvodňování. Zde budu vycházet především z Barshakova pojetí totemické autority soudu. Cílem této kapitoly je nabídnout možné vysvětlení používání citací krásné literatury v právním odůvodňování v soudní praxi, spočívající v propojení vybraných poznatků Nové rétoriky, sociologie a performance studies.

3.2.1 Výchozí poznámky

Z předchozí kapitoly této práce je dle mého názoru zjevné, že přístup mluvčího i publika k přípustnosti používání specifických nástrojů z oblasti rétoriky je pro pole právního odůvodňování zcela zásadní. Podstatným způsobem totiž mění výchozí pozici pro zodpovězení otázky, jaké způsoby odůvodňování jsou v konkrétním diskurzu vhodné a jako takové i přesvědčivé. Tomu vedle již podrobně představené koncepce Nové rétoriky nasvědčuje i stále se rozrůstající sbírka další literatury jak na téma úlohy rétoriky v právní tradici,⁴³⁷ tak i té zabývající se praktickým využitím rétorických poznatků v právní praxi.⁴³⁸

Je však nezbytné si uvědomit, že tato literatura je pro účely zkoumání citací krásné literatury v právním odůvodňování relevantní jen v omezené míře. Většina těchto prací totiž pracuje s tou konstrukcí publika, která odpovídá specifickému specializovanému publiku právní veřejnosti ve smyslu Nové rétoriky. To znamená, že bere v potaz pouze působení argumentace na právní publikum, nikoliv na veřejnost jako celek (tedy v pojmosloví Nové rétoriky na univerzální publikum, byť sui

---

⁴³⁷ Např. WHITE, James Boyd. *Heracles' bow: essays on the rhetoric and poetics of the law*. Madison: University of Wisconsin Press, 1985, xviii, 251 s.; RANNEY, Frances J. *Aristotle's ethics and legal rhetoric: an analysis of language beliefs and the law*. Farnham: Ashgate, 2005, 202 s.; FROST, Michael H. *Introduction to classical legal rhetoric: a lost heritage*. Farnham: Ashgate, 2005, x, 160 s..

⁴³⁸ Např. ROBBINS-TISCIONE, Kristen Konrad. *Rhetoric for legal writers: the theory and practice of analysis and persuasion*. St. Paul: West, 2009, xxvi, 365 s.; MALPHURS, Ryan A. *Rhetoric and discourse in Supreme Court oral arguments: sensemaking in judicial decisions*. 1st pub. London: Routledge, 2013, xxi, 224 s.; MOOTZ, Francis J. *Rhetorical knowledge in legal practice and critical legal theory: a lost heritage*. Tuscaloosa, Ala.: University of Alabama Press, c2006, xix, 256 s.

generis v důsledku omezení kulturním kontextem a zároveň nedostatkem specializace velké části členů). V důsledku toho jsou veškeré závěry omezeny právě na takové publikum a nelze je bez dalšího zobecnit. To je však v rozporu s předpokládanou motivací použití citace krásné literatury, tedy navázání na obecný kulturní základ společnosti a s ním související přenesení argumentace za hranice výlučně právního diskurzu. Ve zkoumání citování krásné literatury je tak třeba jít za hranice těchto dosavadních zkoumání, která zde budou použita pouze jako nutný základ dalších úvah a ukazatelé relevantního stavu dosavadního poznání dané problematiky.

Druhým limitem těchto zkoumání bývá omezení jejich závěrů právě pouze na rétorickou rovinu, přičemž ale právní argumentace musí nevyhnutelně pokrýt daleko širší spektrum požadavků, které na ni klade např. již několikrát zmiňovaná formální logika. Tento limit se tak týká i této práce, jelikož dané otázky ponechávám mimo rozsah této práce a opětovně zdůrazňuji, že rétorický rozměr právního odůvodňování není a nemůže být jediným ani hlavním ukazatelem, podle kterého je přesvědčivost právní argumentace posuzována. V následující kapitole se proto zaměříme na ty aspekty právního odůvodňování, které ho činí přesvědčivým i pro univerzální publikum, a na vysvětlení jejich fungování, jakožto i na důvody a podmínky důležitosti takové přesvědčivosti v právní praxi.

Používání mimoprávních či částečně mimoprávních argumentů v právním odůvodňování, kde lze použít citace krásné literatury, není nijak objevným či novým jevem.⁴³⁹ Liší se však použití poznatků z různých neprávních oblastí, čemuž odpovídá i jejich teoretické uchopení v rámci jednotlivých multidisciplinárních směrů jako např. Law and Economics nebo Law and Literature. Zejména v systému common law se ale přitom jedná o poměrně běžnou

---

⁴³⁹ Viz např. GLEICHER, Jules. Bard at the Bar: Some Citations of Shakespeare by the United States Supreme Court. *Oklahoma City UL Review* [online]. 2001, roč. 26, s. 327–353 [cit. 27. 1. 2015].

praxi.⁴⁴⁰ Přesto je třeba zdůraznit, že v případě citace krásné literatury je situace komplikovanější, jelikož je třeba brát v potaz i literární styl právního odůvodňování v jednotlivých kulturních tradicích, právních systémech a dokonce i v jednotlivých státech. Stejně různorodé jsou potom i přístupy k citované krásné literatuře a jejímu významu pro život společnosti. V obecném pohledu a mezinárodním srovnání se tak sice může použití citace krásné literatury v právním odůvodňování zdát jako nepodstatné či neoriginální téma, avšak jeho vysvětlení v právním kontextu kontinentálního práva, současném kulturním kontextu střední Evropy a „v mnohosti jednotné“ evropské kulturní identity je otázkou dosud neprozkoumanou a s nezpochybnitelnou praktickou důležitostí.

Jak již bylo nastíněno v první části této práce, v současnosti jsou citace krásné literatury v právním odůvodňování sice pouze málo častým, nicméně i tak teoreticky přípustným nástrojem výstavby právního projevu. Současnou hlavní otázkou (a samozřejmě také hlavní výzkumnou otázkou) této práce je, jak konkrétně tedy taková citace v praxi vypadá. Berme nyní jako nesporné, že v případě této citace jde o součást právní rétoriky, a tedy že konkrétní požadavky na její použití vyplývají z obecných požadavků na právní projev. To nás nutně vede k otázce, zda právě právní rétorika a věda o ní jako celek mohou sloužit zároveň jako nástroj výstavby argumentace *ex ante* i prostředek jejího zpětného hodnocení, nebo jestli je můžeme využívat pouze jako nástroj metodologie analýzy právního projevu *ex post* (a jak byla použita i v druhé části této práce).

Právě zodpovězení této otázky je přitom stěžejní i pro posouzení toho, jestli rétorické postupy (včetně citací krásné literatury) mohou sloužit jako vědomě užívaný efektivní nástroj právního přesvědčování, nebo jestli slouží v nejlepším možném případě pouze jako řečnické ornamenty bez další teoretické opory.

---

⁴⁴⁰ Viz např. FROST, 2005, op. cit.

V případě pouze zpětného použití by se totiž z právní rétoriky stala výlučně akademická disciplína bez jakýchkoliv opodstatněných nároků na praktické zohlednění. V této části své práce chci nastínit nový pohled na citování krásné literatury v právním odůvodňování v kontextu Law and Literature, a to doplněním dosavadního chápání této problematiky o poznatky performance studies, konkrétně o Schechnerovo pojetí *communitas*.

Použití mimoprávních argumentů a zejména těch založených na společném kulturním základu publika totiž v určitých případech vychází na snaze mluvčího posílit vzájemný vztah mezi ním a publikem právě cestou vytvoření sdíleného prožitku *communitas*. Tento prožitek potom dává vzniknout praktickým dopadům projevu na jeho publikum.

3.2.2 *Communitas*

Communitas je ústředním pojmem v oblasti výzkumu rituálů. Lze ho definovat následujícím způsobem: „*homogenní totalita prožitku communitas je eticky výjimečný stav lidského prožívání, v němž spontánně převažuje rovnost, pokora a nesobeckost,*”⁴⁴¹ nebo jako: „*stav rovnosti, družnosti a společné humanity, a to bez běžných společenských rozlišení, rolí a hierarchií.*“⁴⁴² To znamená, že je to prožitek jednotlivce či skupiny, který vzniká (relativně) spontánně a který zahrnuje dojem obecné rovnosti a bratrství. Aby mohl rituál řádně proběhnout, musí jeho účastníci projít právě zkušeností *communitas*, jelikož ta podmiňuje jejich zainteresovanost na rituálu samotném, formuje jejich oddanost výsledku tohoto rituálu a zajišťuje jeho autoritu. M. Nussbaum přitom uvádí, že už náboženské rituály ukázaly, že rituály jsou extrémně mocným nástrojem vzbuzování emocí.⁴⁴³

---

⁴⁴¹ SANDALL, Roger. Dreams of *Communitas*. *Society* [online]. 2011, roč. 48, č. 6, s. 483[cit. 9. 9. 2015].

⁴⁴² OLAVESON, Tim. Collective Effervescence and *Communitas*: Processual Models of Ritual and Society in Emile Durkheim and Victor Turner. *Dialectical Anthropology* [online]. 2001, roč. 26, č. 2, s. 93[cit. 9. 9. 2015].

⁴⁴³ NUSSBAUM, Martha Craven. *Political emotions: why love matters for justice*. London: Belknap Press of Harvard University Press, 2013, s. 64-65.

Výzkum rituálů a s nimi neoddělitelně spojeného fenoménu liminality má dlouhou historii, která zahrnuje jména jako Émile Durkheim,⁴⁴⁴ Arnold van Gennep⁴⁴⁵ nebo Victor Turner.⁴⁴⁶ Výzkumy právě jmenovaných spolu navíc úzce souvisí, přičemž Olaveson připomíná, že mezi Durkheimovým chápáním rituálů a Turnerovou teorií rituálů, sociálního procesu a *communitas* je jasná návaznost.⁴⁴⁷ Vedle inspirace Durkheimem je u Turnera navíc zjevný i vliv Van Gennepovy teorie stádií rituálu.⁴⁴⁸ Z pohledu citování krásné literatury je potom důležité, že právě literatura je podle R. Sandalla ideálním médiem, který by takové turnerovské vytržení mohlo zprostředkovat.⁴⁴⁹

Důležitost prožitku *communitas* je odbornou literaturou opakovaně zdůrazňována v oblastech antropologie, divadelní vědy i sociálních věd. V současnosti je zdůrazňována zejména role změněných stavů vědomí během prožitku *communitas*,⁴⁵⁰ tradičně však byl výzkum *communitas* spojován zejména s rituály domorodých kmenů,⁴⁵¹ divadlem jako takovým⁴⁵² nebo kulturně-vědnými aspekty tohoto prožitku v kapitalistické společnosti.⁴⁵³ Nicméně v právním kontextu nebyla dosud tomuto fenoménu věnována žádná pozornost, byť nabízí vysvětlení pro mnoho specifik např. v rámci soudního procesu.

Tradičně je sice *communitas* chápáno v souvislosti s rituály, ale navzdory tomu V. Turner ve své stěžejní práci *Introduction to Performance Studies*, popisuje *communitas* jako jeden z nejsilnějších lidských prožitků a definuje ho jako zkušenost

---

⁴⁴⁴ DURKHEIM, Émile. *Elementární formy náboženského života: systém totemismu v Austrálii*. Vyd. 1. Praha: OIKOYMENH, 2002, 491 s.

⁴⁴⁵ VAN GENNEP, Arnold. *Přechodové rituály: systematické studium rituálů*. Praha: Lidové noviny, 1997, 201 s.

⁴⁴⁶ TURNER, Victor Witter. *Průběh rituálu*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2004, vii, 194 s.

⁴⁴⁷ OLAVESON, 2001, op. cit., s. 89.

⁴⁴⁸ Tamtéž, s. 89.

⁴⁴⁹ SANDALL, 2011, op. cit., s. 484.

⁴⁵⁰ OLAVESON, 2001, op. cit., s. 114.

⁴⁵¹ Viz např. TURNER, Victor Witter. *The ritual process: structure and anti-structure*. New Brunswick: AldineTransaction, c1969, xvi, 213 s.

⁴⁵² Viz např. FISCHER-LICHTE, Erika. *Estetika performativity*. Vyd. 1. Mníšek pod Brdy: Na konáři, 2011, 334 s.

⁴⁵³ Viz např. LIPOVETSKY, Gilles. *Paradoxní štěstí: esej o hyperkonzumní společnosti*. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2007, 443 s.

rituální sounáležitosti.⁴⁵⁴ Podle Schechnera je však také nutno si uvědomit rozdíl mezi spontánním a normativním *communitas*. Normativní *communitas* lze vidět např. v kostele, jeho prožitek se automaticky očekává a svým způsobem i vynucuje, zatímco to spontánní je autentičtější, přirozenější a z hlediska *performance studies* také opravdovější. I přes tuto svoji charakteristiku však vyžaduje i jeho vznik určité podmínky.⁴⁵⁵

Běžně je rituální proces v antropologii nahlížen tak, že jeho hlavní charakteristikou je změna jeho účastníků. Odehrává se v určitém čase a prostoru, má konkrétní fáze a skrze prožitek *communitas* produkuje podmínky zachování společenské kontinuity. To však podle Schechnera platí pouze v případě skutečně liminálních rituálů, nikoliv u liminoidů. V prvním případě je totiž změna účastníků trvalá a jako taková skutečně může budovat kontinuitu, zatímco u liminoidů jsou změna a s ní i účinky příslušného *communitas* pouze dočasné.⁴⁵⁶ Pokud však jde o liminální rituál a jeho *communitas*, je podle Schechnera jeho role ve společnosti i pro jednotlivce nezastupitelná, protože posiluje jejich vnitřní stabilitu.⁴⁵⁷ Speciální povaha rituálů potom vede k tomu, že v případě potřeby dané změnami ve společnosti vznikají v jejich důsledku nové rituály.⁴⁵⁸

V kontextu citací krásné literatury v právním odůvodňování lze předcházející úvahy o rituálech a *communitas* shrnout následovně. *Communitas* je specifický prožitek ne-truktury, ke kterému dochází během liminálního nebo liminoidního rituálu. Dává vzniknout trvalé nebo dočasné změně svých účastníků a posiluje kontinuitu a pořádek ve společnosti. To znamená, že v prvním kontextu lze uvažovat o obou typech rituálů a během soudního řízení může dojít k prožitku obou typů *communitas*, tudíž je třeba ho nahlížet jako specifický druh rituálů, který má však blíže

---

⁴⁵⁴ SCHECHNER, Richard; BRADY, Sara. *Performance studies: an introduction*. 3rd ed. London: Routledge, 2013, s. 70.

⁴⁵⁵ Tamtéž, s. 71.

⁴⁵⁶ Tamtéž, s. 72.

⁴⁵⁷ Tamtéž, s. 81.

⁴⁵⁸ Tamtéž, s. 88.

k liminální verzi. *Communitas* vzniklé během soudního řízení potom může být vtěleno do odůvodnění soudního rozhodnutí, a to za účelem přesvědčení širšího publika.

Je přitom nevyhnutelné, že soud výslovně formuje normativní *communitas* kontrolované soudní mocí prostředky vynucování plnění procesních norem při soudním jednání i následně tradiční právní argumentací v soudním rozhodnutí. K tomuto dochází automaticky a soud to činí nevědomě, což však nijak neumenšuje význam tohoto normativního *communitas*, které slouží právě jako v případě *communitas* v kostelích. Pro autoritu soudu a soudnictví má nezastupitelnou roli.

Je tu však i možnost spontánního *communitas*. To už funguje v méně vědomé rovině a nemá nic do činění s pozitivním právem nebo tradičními prostředky právního odůvodňování. Je přítomno tam, kde se ke slovu dostávají mimoprávní argumenty a mimoprávní odůvodňování. Spontánní *communitas* vzniká cíleně a účelně, ale spíše než na nadřazené autoritě závisí na samotných účastnících, zda chtějí být jeho součástí. Mohou tuto možnost odmítnout, každý jednotlivý účastník k ní může zaujmout své vlastní stanovisko, stejně jako sám může zvolit svůj postoj k ostatním případným účastníkům rituálu, kteří jsou mu v tu chvíli ve všech myslitelných ohledech rovni.

Neprávní argumenty nejsou určovány žádnými závaznými pravidly používání a s tím souvisí i jejich specifická nezávazná povaha. Jsou vždy jen možností, nabízeným úhlem pohledu. Aby měly přesvědčivou sílu, musí vycházet z určité obecné znalosti, vědomostního základu sdíleného určitou komunitou.⁴⁵⁹ Napojení citace krásné literatury v právním odůvodňování na tento vědomostní základ může dát vzniknout prožitku spontánního *communitas* před soudem i při čtení výsledného soudního rozhodnutí. Typicky je to např. používání odkazů na svět Haška, Kafky, Orwella nebo bratří Čapků. Takový prožitek potom formuje

---

⁴⁵⁹ GADBIN-GEORGE, 2013, op. cit., s. 75-93.

u publika emoční základ pro přijetí tohoto rozhodnutí, a to včetně právních i neprávních částí odůvodnění.

Takový stav by byl samozřejmě ideální, protože by vedl k posílení autority jednotlivých rozhodnutí i soudnictví jako celku. Otázkou však je, jak dosáhnout vzniku prožitku spontánního *communitas* mezi členy publika soudního rozhodnutí, když nevzniká samo sebou a automaticky. Jako nejefektivnější cesta se jeví využití už výše představených poznatků Nové rétoriky Ch. Perelmana and L. Olbrechts-Tytecy, které byly podle M. Bolduc and D. Franka nejdůležitějším dílem tzv. rétorického obratu v poslední třetině 20. století.⁴⁶⁰ Podle nich totiž přidávají nutný další úhel pohledu k formální logice a propojují je do prakticky využitelného celku. Vycházejí přitom z poznatku, že komplexní vliv času a kulturního kontextu činí z těchto dvou tradičních rivalů spojence, protože jejich rozdíly stírá.⁴⁶¹ Shrňme proto, že Nová rétorika díky tomu nabízí přesně ten přístup, který je využitelný v případě právního odůvodňování spojujícího právní i mimoprávní prostředky a který dává prostor i neprávním způsobům odůvodňování, jejichž efekt je založen na předpokladu prožitku *communitas*.

3.2.3 Univerzální publikum

Jak již bylo řečeno výše, podmínkou vzniku *communitas* a jeho efektivního využití při přesvědčování v rámci právního odůvodňování je správné určení publika. Univerzální publikum jako ústřední pojem Nové rétoriky je zpětně hodnocen jako velmi kontroverzní a matoucí. Využívá totiž vizi největšího možného publika jako ideálního typu, který je však příliš abstraktní pro praktické využití. D. B. Park k tomu poznamenává, že publiku je zjevné a zcela zásadní, ale zároveň neurčité, a proto navrhuje definovat ho v aristotelovském smyslu jako konečný důvod, pro který byla forma projevu vybrána. Sám však ihned přiznává, že tato

---

⁴⁶⁰ BOLDUC, Michelle K.; Frank, David A. Chaïm Perelman and Lucie Olbrechts-Tyteca's "On Temporality as a Characteristic of Argumentation": Commentary and Translation. *Philosophy & Rhetoric* [online]. 2010, roč. 43, č. 4, s. 308 [cit. 9. 9. 2015].

⁴⁶¹ BOLDUC, FRANK, 2010, op. cit., s. 313.

definice je pro praktické účely bezcenná, a proto navrhuje rozdělit pojem publika na dvě části: interní a externí vůči samotnému odůvodňování podle toho, zda je ovlivněné publikum zvenku navrhované nebo skutečně ovlivňované. Sám přitom dává přednost internímu pojetí a je třeba mu dát za pravdu, jelikož toto vysvětlení je použitelné jak pro mluvenou, tak pro psanou argumentaci a rovněž obsahuje i ohled na kontext odůvodňování chápaný jako rétorická situace, která v sobě zahrnuje všechny myslitelné vnější vlivy formující a definující kontext diskurzu.⁴⁶² Domnívám se, že tato definice odpovídá i původní deficienci Ch. Perelmana a L. Olbarechts-Tytecy.⁴⁶³

Když autoři Nové rétoriky považují univerzální publikum za sociální konstrukt,⁴⁶⁴ James Crosswhite jim v tomto dává za pravdu, když vysvětluje, že argumentace směřovaná univerzálnímu publiku v praxi není limitována na žádné reálné publikum. Ve snaze najít řešení tohoto problému propojuje s Novou rétorikou Rawlsovu teorii spravedlnosti a Habermasovu konsenzuální teorii, ale dochází k závěru, že obojí vychází z ideální situace, která je pro praktickou rétoriku nepoužitelná. Vrací se tak k Perelmanově pojetí s tím, že ono jediné v sobě zahrnuje zároveň veličiny efektivity i platnosti argumentů, takže v případě jeho univerzálního publika mizí všechny dichotomie mezi persuade a convince, mezi rozumem a citem a mezi fakty a hodnotami z toho důvodu, že jejich rozlišování nemá žádný praktický smysl. Univerzální publikum tak může být používáno jako standard relevance argumentace pro určité publikum, které v sobě vždy zahrnuje univerzální partikularitu, dílčí obecnost.⁴⁶⁵

Koncept univerzálního publika je obzvlášť důležitý pro argumentaci postavenou na hodnotách. J. Crosswhite uvádí, že tam, kde selhává Habermasova teorie, nabízí ta Perelmanova způsob, jak

---

⁴⁶² PARK, Douglas B. The Meanings of „Audience“. *College English* [online]. 1982, roč. 44, č. 3, s. 247–257 [cit. 27. 1. 2015].

⁴⁶³ PERELMAN, OLBRECHTS-TYTECA, 2008, op. cit., s. 30.

⁴⁶⁴ Tamtéž, s. 19-35.

⁴⁶⁵ CROSSWHITE, James. Universality in Rhetoric: Perelman's Universal Audience. *Philosophy & Rhetoric* [online]. 1989, roč. 22, č. 3, s. 166 [cit. 9. 9. 2015].

použit zároveň rozum a etiku.⁴⁶⁶ George W. Christie k tomu přidává, že každá argumentace cílená na přesvědčení publika o univerzálních hodnotách (jako spravedlnost nebo dobro) musí být bez ohledu na pochybnosti o reálné možnosti univerzálního publika právě jemu adresováno.⁴⁶⁷ To totiž znamená, že v určitých případech vede soudce představa publika k předvídání dopadu jeho rozhodnutí na toto publikum. Uvnitř struktury soudnictví se zdá otázka publika soudních rozhodnutí snadná – je to nadřizený soud, a pokud soudce chce, aby jeho rozhodnutí zůstalo zachováno, musí brát v potaz specifika právě tohoto publika.⁴⁶⁸ To je přitom specifickým publikem ve smyslu Nové rétoriky, publikem specializovaným a limitovaným časem, místem a kontextem.⁴⁶⁹ Podle G. C. Christieho z toho vyplývá, že každý soudce vyjma těch ze soudů na vrcholku soudní hierarchie musí pracovat s ideou prediktivních norem ve smyslu právního realismu. Na druhou stranu i soudci z nevyšší postavených soudů musí brát ohledy na své publikum, akorát identifikace tohoto publika je jiná. G. C. Christie ji určuje jako profesní skupinu právníků na stejné úrovni soudní hierarchie, jinými slovy o kolegy ze stejného soudu, dále sem patří soudci soudů nižších provní a koneční i zákonodárce a veřejnost jako celek.⁴⁷⁰

Toto široké chápání publika tedy znamená, že na nejvyšším stupni soudní hierarchie lze mluvit o univerzálním publiku coby adresátovi rozhodnutí v širším smyslu. Patří sem tak vedle stran a jejich právních zástupců a ostatních účastníků i právní a laická veřejnost. Podle G. C. Christieho je to minimálně v angloamerickém právním kontextu nevyhnutelný fakt.⁴⁷¹

I na této úrovni chápání pojmu univerzálního publika však nadále přetrvává otázka jeho praktického vymezení ve vztahu

---

⁴⁶⁶ CROSSWHITE, 1989, op. cit., s. 171-172.

⁴⁶⁷ CHRISTIE, George C. The universal audience and predictive theories of law. *Law and Philosophy* [online]. 1986, roč. 5, č. 3, s. 343.

⁴⁶⁸ CHRISTIE, 1986, op. cit., s. 346.

⁴⁶⁹ PERELMAN, OLBRECHTS-TYTECA, 2008, op. cit., s. 31-40.

⁴⁷⁰ CHRISTIE, 1986, op. cit., s. 346-347.

⁴⁷¹ Tamtéž, s. 349.

k prediktivní povaze právních norem. Bohužel G. C. Christie zde odpovědi nenabízí. Lze však uzavřít, že z čistě rétorického hlediska všichni soudci bez výjimky používají právní normy jako prediktivní, jelikož se vždy musí předem přizpůsobit svému publiku. Rozdíl mezi vnímáním publika na nižších soudech a vyšších soudech spočívá ve vymezení publika, kterému je rozhodnutí určeno. Na nižších soudech je totiž rozhodnutí jen výjimečně prezentováno širší veřejnosti a neslouží jako základ pro ustálenou judikaturu. Díky tomu potom stačí adresovat ho specializovanému publiku – účastníkům řízení a nadřízenému soudu. Tomu ostatně odpovídá i styl psaní takových rozhodnutí, protože soudce tu nepotřebuje přesvědčit každou racionálně smýšlející bytost jako v případě univerzálního publika, ale jen malou a velmi konkrétní skupinu osob.

Na druhou stranu, na nejvyšší úrovni soudní soustavy je situace přesně opačná a není tedy divu, že většina příkladů použití citace krásné literatury v právním odůvodňování je právě odsud. Obecně vzato totiž tito soudci neřeší jen jednotlivé případy, ale vytvářejí argumentačně závaznou judikaturu, ovlivňují přímo právní vědomí cestou mediální známosti řešených případů a konečně přesvědčují společnost jako takovou o legitimitě systému práva skrz prožitky *communitas*.

Ve vazbě na Novou rétoriku lze shrnout, že soudci Ústavních a obdobných soudů pracují s konstruktem univerzálního publika v praxi, kde se kryje se specifickým publikem v konkrétním kulturním kontextu a je tedy univerzálním publikem *sui generis*, protože jejich reálné publikum je natolik abstraktní, že ho nelze skutečně určit. Navíc platí, že jejich rozhodnutí nejsou tolik ukotvená v určitém čase, protože mají sloužit dlouhodobě v roli judikatury, a také nejsou omezena prostorem díky nadnárodním a mezinárodním vazbám v soudním rozhodování, kde i zahraniční nebo nadnárodní rozhodnutí může sloužit jako inspirace toho vnitrostátního. V praxi to potom znamená, že speciální pozice

těchto soudců dostatečně odůvodňuje i specifický literární styl jejich odůvodňování.

Přesto je zjevné, že pro většinu specializovaného právníckého publika je zařazování mimoprávních argumentů do právního odůvodňování až na výjimky nepřijatelné. Je to dáno stylovou konvencí tradičního formálního stylu právních projevů v mluvené i psané podobě. Ta vychází z očekávání publika, které je třeba naplnit. Navzdory tomu právě v případech, kdy publikem není pouze tato skupina, jsou tyto alternativní způsoby odůvodňování přípustné a také i v praxi využívané. Pokud část publika nedisponuje určitou právní znalostí, nelze ji přesvědčit čistě právním odůvodněním. To je potom výchozím předpokladem nutnosti použití mimoprávního odůvodňování.

3.2.4 Communion

Opětovně bych chtěla zdůraznit, že cílem této práce není tvrzení, že neprávní zdroje odůvodňování mohou nahradit ty právní nebo být základem stěžejních argumentů. Přesto nelze opomíjet jejich přesvědčovací sílu. Ta může spočívat jak v přesvědčivosti argumentů založených na neprávním zdroji jako takových nebo může vycházet ze situace, kdy odkaz na neprávní zdroj může sloužit jako zvýraznění právního argumentu právě návazností na *communitas*. To totiž posiluje pospolitost jednotlivců v publiku, a tím vytváří *communion*. Otázkou, která však musí být co nejopatrněji zodpovězena, však je samotné vysvětlení podstaty *communion*.

Communion již bylo zmíněno výše a na první pohled se může zdát lehce pochopitelné (viz předchozí podkapitola). Tento pojem navíc není do českého jazyka možné přeložit bez zkreslení jeho významu. Ve slovenštině se setkáme namísto s *communion* s tzv. *sprítomniením*⁴⁷² a T. Smejkalová používá pojem *společné zkušenosti*.⁴⁷³ Richard Graff a Wendy Winn přesto popisují tento

---

⁴⁷² PERELMAN, Chaïm. *Právna logika: nová rétorika*. 1. vyd. Bratislava: Kalligram, 2014, s. 163.

⁴⁷³ SMEJKALOVÁ, 2007, op. cit., s. 25.

Perelmanův pojem jako nanejvýš tajemný. Ve své analýze jeho obsahu potom tvrdí, že autoři New Rhetoric ho používají velmi obecně jako pojem popisující hodnotovou společenskou dohodu, ale zároveň i v užším smyslu jako objektivní stav v konkrétním diskurzu a jako efekt specifických lingvisticko-stylistických nástrojů. Zdůrazňují tak právě úlohu hodnot v kontextu New Rhetoric, což s sebou nese i zdůraznění váhy epideiktického žánru. To přitom odpovídá naší úvaze o citaci krásné literatury v právním odůvodňování jako propojení mezi literaturou ve formě epideiktického žánru a specifického žánru právních textů. Pro R. Graffa a W. Winn navíc toto specifické propojení hodnot a diskurzu s praktickou rétorikou znamená jeden z největších přínosů Nové rétoriky pro vývoj moderní praktické rétoriky.⁴⁷⁴

Každý epideiktický projev posiluje sounáležitost myslí v publiku pomocí návaznosti na sdílené hodnoty, a to jak v rámci čistě literárního žánru, tak vně. To znamená, že z hlediska výstavby communion se jedná o nutnou součást každé argumentace, protože plní funkci jejího hodnotového zakotvení. Podle R. Graffa a W. Winn je právě přijetí řečnickova hodnotového rámce publikem stěžejní pro úspěch jeho projevu, protože diskurz buduje pocit solidarity a pocit společenství mezi jednotlivými částmi publika právě přes sdílení hodnot. Propojíme-li tuto úvahu s pojmoslovím performance studies, dojdeme nutně k tomu, že skrz diskurz se přes communion vytváří communitas jako stav, v němž hodnoty sdílené určitou komunitou podmiňují úspěch jakéhokoliv rétorického projevu.⁴⁷⁵

Zarámování argumentace do určitých hodnot je však limitováno hranicemi kulturně omezeného univerzálního publika, specifického či specializovaného publika. Takové publikum skutečně musí mít co sdílet a být si zároveň takových hodnot vědomo. Pouze za takové podmínky může mít argumentace

---

⁴⁷⁴ GRAFF, WINN, 2006, op. cit., s. 46- 47.

⁴⁷⁵ Tamtéž, s. 49-50.

přesvědčivý efekt. Existence sdíleného hodnotového rámce je přitom nutně spojena s prožitkem *communitas*.

V případě citace krásné literatury v právním odůvodňování jde o ideální příklady projevů epideiktického žánru, byť na opravdu malém půdorysu. Jejich použití stojí na vytržení nejlepší části jejich obsahu s největším potenciálem k přesvědčení publika přes sounáležitost myslí, neomezenou žádnou profesní limitací členů takového publika. V optimálním případě je jejich pomocí možné přesvědčit kohokoliv s určitými hodnotami uvnitř sdíleného diskurzu, jelikož disponují ideální formou (literární fikce) i nejlepším možným obsahem (ztvárnění hodnot). Literární citace se tak v právním odůvodňování stávají kulturními vysvětlivkami srozumitelnými právníkům i neprávníkům tam, kde samotná právní argumentace nedostačuje. Určité aspekty *hard cases* je totiž vhodné dovysvětlit z vnějšku právního systému, kontextem daného právního pravidla spíše než tím pravidlem samotným. Citace děl Kafky, Dostojevského nebo Orwella, stejně jako odkazy na popkulturu využívají potenciál umění přesvědčovat publikum právního rozhodování tam, kde jsou čistě právní argumenty nedostatečné nebo nesrozumitelné, a tedy neefektivní.

3.2.5 Totemická autorita justice

Nyní se dostáváme k otázce posuzování efektivity přesvědčování. Předpokládejme, že prožitek *communitas* vytvořený za pomoci figur posilujících *communio* a budujících realitu (včetně citací krásné literatury) v právním odůvodňování zakládá, obnovuje a posiluje autoritu práva cestou posílení autority soudu a soudce. Mystický základ autority přitom právu přisuzuje i J. Derrida.⁴⁷⁶ Autoritou se v tomto případě rozumí autorita v kontextu Barshakova chápání civilního náboženství. V něm se tradičně role soudů podceňuje, ale Barshakův přístup zdůrazňuje Turnerovo pojetí soudu jako místa

---

⁴⁷⁶ DERRIDA, Jacques. *Síla zákona: "mystický základ autority"*. Vyd. 1. Praha: Oikoymenh, 2002, 87 s.

sociální performance.⁴⁷⁷ Propojuje ho s poznatky Émila Durkheima o tom, že právo odráží kolektivní vědomí komunity a z toho čerpá svoji svatost. V logice toho, že vše svaté v civilním náboženství čerpá svoji svatost z identifikace s totemem, právo čerpá svoji svatost z identifikace s rozhodováním soudu.⁴⁷⁸

Hlavním bodem této úvahy je samozřejmě identifikace totemu. L. Barshak při ní vychází z Durkheimovy teorie a chápe totem jako konkrétní reprezentaci identity skupiny a funkci totemu může odle něho plnit objekt, symbol nebo mýtus, který je jako takový skupině znám a je jí tak akceptován. V právním kontextu to znamená, že totemická autorita slouží jako transcendentální zákonodárce a soud tedy tuto autoritu provádí. Soudce ji tak nereprezentuje, nezprostředkovává, ale přímo sděluje. Právo je tak soudem konstantně magicky reprodukováno.⁴⁷⁹

Podle mého názoru v případě, že během soudního řízení dochází k takové magické reprodukci práva, předpokládá tento výsledek předchozí prožitek *communitas* v jakékoliv formě. L. Barshak však tento úhel pohledu odmítá, jelikož v takto sdíleném prožitku vidí pouze totalitní výjimku.⁴⁸⁰ Je sice pravda, že totalitní *communitas* je třeba chápat jako protiklad sociální struktury a idey svatosti práva založené na diferenciaci svatých entit, ale existují různé druhy *communitas*, a to L. Barshak explicitně nezohledňuje. Přesto ve svém vysvětlení *communitas* pracuje s vizí situace, v níž mizí individualita a identita, v důsledku toho mizí sociální napětí a narůstá vědomí sebe sama jako součásti celku.⁴⁸¹ Z toho je patrné, že L. Barshak rozumí i spontánnímu *communitas* slučitelnému s demokracií. Panství během *communitas* je podle L. Barshaka charismatické.⁴⁸² To znamená, že pokud chce soudce během soudního jednání pomocí figur posilujících *communion* vytvořit

---

⁴⁷⁷ BARSHACK, Lior. The Totemic Authority of the Court. *Law and Critique* [online]. 2000, roč. 11, č. 3, s. 301[cit. 9. 9. 2015].

⁴⁷⁸ Tamtéž, s. 301.

⁴⁷⁹ Tamtéž, s. 305-307.

⁴⁸⁰ Tamtéž, s. 307-312.

⁴⁸¹ Tamtéž, s. 316.

⁴⁸² Tamtéž, s. 317.

podmínky pro prožitek *communitas*, musí na to využít svoji svatou autoritu jako charismatický vůdce a *communitas* zformovat jako nezbytnou podmínku vzniku *communio* za účelem udržení magie legitimacy práva vybudované pomocí autority soudních rozhodnutí.

Tuto sekci lze proto shrnout tím, že autorita práva v kontextu odůvodňování rozhodování soudů na nejvyšší úrovni soudní hierarchie je spojeno s používáním zcela či částečně mimoprávních argumentů postavených na společných hodnotách určité komunity, tj. publika. Pouze takové odůvodnění totiž může vytvořit podmínky pro sounáležitost myslí a zformovat díky tomu *communio*. V návaznosti na téma této práce je třeba uvést, že citace krásné literatury v právním odůvodňování je prvkem epideiktického žánru v jinak specifickém stylu soudního rozhodování. Díla tohoto žánru jsou přitom ideálním zprostředkovatelem sdělení o hodnotách. Soudy, jejichž rozhodnutí nejsou přezkoumávána další instancí, jsou zpravidla soudy, které se do takových hodnotových úvah explicitně pouštějí, což jim umožňuje jejich specifické publikum. Jsou tedy ideálními i faktickými adepty na používání citací krásné literatury v právním odůvodňování.

Závěr

Cílem této disertační práce bylo zodpovědět otázku, jak je v současnosti používáno citování krásné literatury v odůvodňování soudů. Nejprve byl v první kapitole na základě dosavadních poznatků hnutí Law and Literature shrnut dosavadní vývoj tohoto teoreticko-právního směru a následně byl stanoven pravděpodobný model citace krásné literatury v právním odůvodňování. Tento model vychází především z požadavků umělecké a společenské autority autora citovaného díla i díla samotného a s tím souvisí i jejich absolvování textu časem. Dále je třeba vazba citovaného díla nebo autora ke kultuře publika, jež je adresátem daného odůvodnění, a to buď na národní, nebo na mezinárodní úrovni.

Závěry srovnání teoretického modelu se soudní praxí potom vychází především z praktické části práce v kapitole 2, která je zároveň nejdůležitější částí práce. Zde jsem z analýz jednotlivých rozhodnutí zjistila, že odpovědi na stanovené specifické výzkumné otázky jsou následující. Citace krásné literatury jsou v českém prostředí nejčastěji používány v odlišných stanoviscích Ústavního soudu, byť nikoliv zanedbatelnou část výskytů lze nalézt ve většinových stanoviscích ÚS a rovněž před NSS se tato praxe stává v poslední době častější.

Ve srovnání s praxí SD EU se ukázalo, že tam většinu citací nalezneme ve stanoviscích generálních advokátů. V umístění citace přitom spočívá i hlavní rozdíl mezi českou praxí a přístupem SD EU, jelikož v ČR lze literární citace nalézt i v textu samotných rozhodnutí. Co se týče žánru citovaného literárního díla, nejčastěji jsou citovány romány, ale lze se setkat i s poezií, dramatem, pohádkou, esejí nebo povídkou. Citace mají formu přímé i nepřímé citace, často jde dokonce pouze o zmínění jména autora, názvu díla nebo označení žánru jako takového. Ve všech těchto charakteristikách se české soudní praxe a přístupu SD EU shoduje, podobnost lze nalézt i v samotném výběru citovaných děl a autorů. Blíže k jednotlivým výskytům viz přílohy č. 1 - 6.

Ve třetí kapitole je zahrnuta interpretace zkoumaných literárních citací ve vybraných sociologicko - právních a rétorických souvislostech. V její první podkapitole jsou zjištěné výsledky interpretovány z hlediska Nové rétoriky Ch. Perelmana a L. Olbrechts-Tytecy. Zde je hlavním závěrem úvaha o budování communion, tj. společná zkušenost či dojem zpřítomnění, mezi řečníkem a publikem, který zakládá hodnotové souznění uvnitř publika. Citace krásné literatury používají ve svých odůvodněních především soudy na vrcholu soudní hierarchie (v českém kontextu především ÚS a NSS) a jejich publikum je ve smyslu Nové rétoriky univerzálním publikem sui generis, jelikož je na hranici mezi univerzálním publikem složeným ze všech racionálně uvažujících bytostí a specifickým publikem omezeným pouze kulturním kontextem, jelikož se jedná o širší veřejnost včetně té laické. V druhé podkapitole byly tyto poznatky propojeny s performance studies a ideou totemické autority soudnictví.

Specifickému postavení soudů a jejich publiku potom odpovídá i styl odůvodňování, který musí více zohledňovat specifika takového širokého a různorodého publika. Řečník usilující o přesvědčení takového publika se musí snažit o nastolení communion, tedy dojem společné komunitně sdílené zkušenosti pomocí nastavení podmínek vzniku efektivní komunity myslí, která nastává mezi jednotlivými členy publika dobrovolně akceptujícího řečnickovo odůvodnění. To potom umožňuje prožitek *communitas coby* spontánně vzniklé pospolitosti v publiku založené na nestruktuře.

Nová rétorika je tu přitom zjevně ovlivněna Gadamerovým chápáním dějinného vědomí, které působí obdobně. Právě důraz na communion otevírá právní a zejména soudné odůvodňování jeho sociologické funkci a efektivitu přesvědčování váže místo na formální logickou správnost na hodnotový rámec publika, jeho právní vědomí a další sociologické charakteristiky. Je zřejmé, že takové odůvodnění nemůže být ani objektivní, ani racionální v běžném smyslu exaktní vědecké neutrality nebo formální logiky,

ale že bude výrazně ovlivněno hodnotami ve společnosti a emocemi publika tak, jak to ve svých textech vysvětluje Martha Nussbaum. Takto nastavené odůvodňování tak spíše než na faktech a předpokladech bude stát na hodnotách a hierarchiích.

Krásná literatura, která spadá nejspíše do epideiktického žánru rétoriky, vůbec není právu cizorodá. Koneckonců je-li právo literatura, je vložení citace krásné literatury do právního odůvodňování jen zkombinování dvou odlišných, přitom však stále příbuzných, protože literárních, resp. rétorických žánrů. To je o důvod víc, proč nechat umění vstoupit do světa právního odůvodňování.

Zahrnutí citace krásné literatury dělá odůvodňování v právu přesvědčivějším. Dochází k tomu zdůrazněním rozměru hodnot, na které upozorňuje. Hodnoty přitom citace krásné literatury sama nevytváří, slouží pouze jako nástroj připodobnění, a soudce je nikdy nečerpá pouze z literatury, ale vychází z práva a literaturou pouze posiluje rétorické kvality svého odůvodnění. Netýká-li se citace krásné literatury v právním odůvodnění hodnot, jak tomu může být v případě přímých citací užívaných pouze pro jejich literární mistrovství, slouží jako zvýraznění jiného argumentu a je třeba ji hodnotit především ze stylistického hlediska.

Na základě výsledků praktické části této práce i jejich následné interpretace proto k úvodní vizi právníka jako překladatele právní řeči do podoby srozumitelné i laikům přidávám, že právnímu odůvodnění soudu může (za předpokladu dodržení očekávání publika a z něho vyplývajících pravidel, jak byly vytyčeny modelem v první části práce) provázání s krásnou literaturou prospět, a to právě v budování communion, tedy v apelaci na společnou kulturní zkušenost publika a dosahování prožitku communitas jakožto emočního základu přijetí rozhodnutí soudu jako přesvědčivého.

Prameny

Odborné publikace

ARISTOTELÉS. *Poetika*. 6. vyd., v Orbisu 2. Praha: Orbis, 1964, 97 s.

BARSHACK, Lior. The Totemic Authority of the Court. *Law and Critique* [online]. 2000, roč. 11, č. 3, s. 301–328 [cit. 9. 9. 2015]. ISSN 0957-8536. Dostupné z: doi:10.1023/A:1008957232385

BELFIORE, Eleonora; BENNETT, Oliver. *The social impact of the arts: an intellectual history*. New York: Palgrave Macmillan, 2008, 240 s. ISBN 0230572553.

BEN-DOR, Oren (ed.). *Law and art: ethics, aesthetics, justice*. London: Routledge-Cavendish, 2010, 336 s. ISBN 9780415560214.

BIRKETT, Justice. Law and Literature: The Equipment of the Lawyer. *American Bar Association Journal* [online]. 1950, s. 891–947 [cit. 27. 1. 2015]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/25717434>

BOBEK, Michal; KÜHN, Zdeněk. *Judikatura a právní argumentace*. 2., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Auditorium, 2013, 494 s. ISBN 9788087284353.

BOBEK, Michal; ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Jiné právo literární*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011, 407 s. ISBN 9788087284162.

BOLDUC, Michelle K.; Frank, David A. Chaïm Perelman and Lucie Olbrechts-Tyteca's "On Temporality as a Characteristic of Argumentation": Commentary and Translation. *Philosophy & Rhetoric* [online]. 2010, roč. 43, č. 4, s. 308-336 [cit. 9. 9. 2015]. ISSN 00318213. Dostupné z: doi:10.5325/philrhet.43.4.0308

COMPAGNON, Antoine. *Démon teorie: literatura a běžné myšlení*. Vyd. 1. Brno: Host, 2009, 328 s. Teoretická knihovna. ISBN 9788072943241.

CORMACK, Brandin; NUSSBAUM, Martha C.; STRIER, Richard. *Shakespeare and the Law: A Conversation among Disciplines and Professions*. University of Chicago Press, 2013, 352 s. ISBN 9780226924946.

- COVER, Robert M. Foreword: Nomos and narrative. *Harvard Law Review* [online]. 1983, roč. 97, s. 4–68 [cit. 27. 1. 2015]. Dostupné z:
http://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3690&context=fss_papers
- CROSSWHITE, James. Universality in Rhetoric: Perelman's Universal Audience. *Philosophy & Rhetoric* [online]. 1989, roč. 22, č. 3, s. 157–173 [cit. 9. 9. 2015]. ISSN 00318213. Dostupné z: doi:10.2307/40237588
- CULLER, Jonathan D. *Krátký úvod do literární teorie*. Nové, rozš. vyd. Brno: Host, 2015, 192 s. Teoretická knihovna. ISBN 9788074912337.
- DAVIDSON, Donald. *Subjektivita, intersubjektivita, objektivita*. Vyd. 1. Praha: Filosofia, 2004, 260 s. ISBN 8070071907.
- DERRIDA, Jacques. *Síla zákona: "mystický základ autority"*. Vyd. 1. Praha: Oikoymenh, 2002, 87 s. ISBN 8072980491.
- DOLIN, Kieran. *A critical introduction to law and literature*. 1st ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, 263 s. ISBN 9780521807432.
- DURKHEIM, Émile. *Elementární formy náboženského života: systém totemismu v Austrálii*. Vyd. 1. Praha: OIKOYMENH, 2002, 491 s. ISBN 8072980564.
- DWORKIN, Ronald. Law as Interpretation. *Critical Inquiry* [online]. 1982, roč. 9, č. 1, s. 179–200 [cit. 9. 9. 2015]. ISSN 00931896. Dostupné z: doi:10.2307/1343279
- EAGLETON, Terry. *Úvod do literární teorie*. 2. vyd., V nakl. Plus 1. V Praze: Plus, 2010, 318 s. Speculum. ISBN 9788000025872.
- FISH, Stanley Eugene. *Doing what comes naturally: change, rhetoric, and the practice of theory in literary and legal studies*. Oxford: Clarendon Press, 1989, x, 613 s. ISBN 9780198129998.
- FISH, Stanley. Working on the chain gang: Interpretation in law and literature. *Texas Law Review* [online]. 1981, vol. 60, s. 551 – 568 [cit. 9. 9. 2015]. Dostupné z:

http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/tlr60&g_sent=1&id=573

FROST, Michael H. *Introduction to classical legal rhetoric: a lost heritage*. Burlington, VT: Ashgate, c2005, x, 160 p. ISBN 0754624137.

GADAMER, Hans-Georg. *Člověk a řeč: (výbor textů)*. Praha: Oikoymenh, 1999, 154 s. ISBN 8086005763.

GADBIN-GEORGE, Géraldine. Literary references in United Kingdom common law judgments. *GRAAT Anglophone Studies Law and Literature* [online]. 2013, vol. 14, s. 79–95 [cit. 28. 1. 2015]. ISSN 1954-3220. Dostupné z: <http://www.graat.fr/4gadbin.pdf>

GADBIN-GEORGE, Géraldine. To quote or not to quote: "Literature in law" in European court decisions and legal English teaching. *ASp. la revue du GERAS* [online]. 2013, roč. 64, s. 75-93 [cit. 9. 9. 2015]. Dostupné z: <http://asp.revues.org/3842>

GASKIN, Richard. *Language, truth, and literature: a defence of literary humanism*. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press, 2014, xvii, 376 s. Clarendon lectures in English. ISBN 0199657904.

GLEICHER, Jules. Bard at the Bar: Some Citations of Shakespeare by the United States Supreme Court. *Oklahoma City UL Review* [online]. 2001, roč. 26, s. 327–353 [cit. 27. 1. 2015]. Dostupné z: http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/okcu26&div=10&g_sent=1&collection=journals

GRAFF, Richard; WINN, Wendy. Presencing „Communion" in Chaïm Perelman's New Rhetoric. *Philosophy & Rhetoric* [online]. 2006, roč. 39, č. 1, s. 45–71 [cit. 9. 9. 2015]. ISSN 00318213. Dostupné z: doi:10.2307/20697133

HAMAN, Aleš. *Literární dílo a soudobá literární věda*. 1. vyd. Praha: ARSCI, 2012, 126 s. Literární věda (ARSCI). ISBN 9788074200274.

HAMILTON, Alexander; MADISON, James; JAY, John. *Listy federalistů: soubor esejí psaných na podporu nové Ústavy předložené federálním Shromážděním 17. září 1787*. Olomouc:

Vydavatelství Univerzity Palackého, 1994, 537 s. ISBN 8070673907.

HAMULÁK, Ondrej. *Právo v umění a umění v právu: sborník odborných příspěvků z mezinárodní konference Olomoucké debaty mladých právníků 2011*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2011, 447 s. ISBN 9788087576144.

HAWES, J. *Proč byste měli číst Kafku, než promarníte svůj život*. Vyd. 1. Brno: Host, 2011, 316 s. ISBN 9788072944118.

HENDERSON, M. Todd. Citing fiction. *The Green Bag An Entertaining Journal of Law* [online]. 2008, roč. 11, s. 171-185 [cit. 27. 1. 2015]. Dostupné z: <http://ezproxy.muni.cz/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=ip,cookie,uid&db=edslex&AN=edslex36F4D533&lang=cs&site=eds-live&scope=site>

HOLLÄNDER, Pavel. *Filosofie práva*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, 303 s. ISBN 8086898962.

HOROWITZ, Arthur. Shylock after Auschwitz: The Merchant of Venice on the Post-Holocaust Stage—Subversion, Confrontation, and Provocation. *Journal for Cultural and Religious Theory* [online]. 2007, roč. 8, č. 3, s. 7–19 [cit. 27. 1. 2015]. Dostupné z: <http://www.jcrt.org/archives/08.3/Horowitz.pdf>

CHRISTIE, George C. The universal audience and predictive theories of law. *Law and Philosophy* [online]. 1986, roč. 5, č. 3, s. 343–350 [cit. 9. 9. 2015]. ISSN 0167-5249. Dostupné z: doi:10.1007/BF00240846

JOST, François. *Realita - fikce: říše klamu*. 1. vyd. V Praze: Akademie múzických umění, 2006, 107 s. ISBN 8073310562.

KANT, Immanuel. *Kritika čistého rozumu*. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2001, 567 s. ISBN 8072980351.

KOTEN, Jiří. *Jak se fikce dělá slovy: pragmatické aspekty vyprávění*. Vyd. 1. Brno: Host, 2013, 160 s. Teoretická knihovna. ISBN 9788072948468.

KRAUS, Jiří. *Rétorika v evropské kultuře i ve světě*. 2., přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 2011, 248 s. ISBN 9788024620015.

- KRAUS, Jiří. *Rétorika v evropské kultuře*. Vyd. 2. (přeprac.). Praha: Academia, 1998, 182 s. ISBN 8020006591.
- KRČ, Eduard; ZBUDILOVÁ, Helena. *Úvod do teorie literatury: literární terminologie a analýza literárního díla*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, 161 s. ISBN 9788024429038.
- KÜHN, Zdeněk. *Aplikace práva ve složitých případech: k úloze právních principů v judikatuře*. Praha: Karolinum, 2002, 419 s. ISBN 8024604833.
- LANDIS, J. M.; CARDOZO, Benjamin N. Law and Literature. *Yale Law Journal* [online]. 1938, roč. 48, s. 489–507 [cit. 27. 1. 2015]. Dostupné z: http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/okcu26&div=10&g_sent=1&collection=journals
- LIPOVETSKY, Gilles. *Paradoxní štěstí: esej o hyperkonzumní společnosti*. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2007, 443 s. ISBN 9788072601844.
- LUHMANN, Niklas. *Realita masmédií*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2014, 143 s. XXI. století. ISBN 9788020023339.
- MALPHURS, Ryan A. *Rhetoric and discourse in Supreme Court oral arguments: sensemaking in judicial decisions*. London: Routledge, 2013, 246 s. ISBN 9780415640046.
- MCCOY, Marina. *Plato on the Rhetoric of Philosophers and Sophists*. Leiden: Cambridge University Press, 2007, 209 s. ISBN 9780511366703.
- MOOTZ, Francis J. *Rhetorical knowledge in legal practice and critical legal theory*. Tuscaloosa, Ala.: University of Alabama Press, c2006, xix, 256 s. Rhetoric, culture, and social critique. ISBN 9780817315368.
- NUSSBAUM, M. C. *Cultivating Humanity*. London: Harvard University Press, 1998, 328 s. ISBN 9780674179493.
- NUSSBAUM, M. C. *Not for Profit: Why Democracy Needs the Humanities*. Princeton University Press, 2012, 168 s. ISBN 9780691154480.

NUSSBAUM, Martha C. *Love's knowledge: essays on philosophy and literature*. [Repr.]. New York: Oxford University Press, 1992, 403 s. ISBN 9780195074857.

NUSSBAUM, Martha Craven. *Political emotions : why love matters for justice*. Cambridge, Mass. ; London : Belknap Press of Harvard University Press, 2013, s. 457. ISBN 9780674724655.

NUSSBAUM, Martha Craven. Rational Emotions. In HEALD, Paul J. (ed.) *Literature and Legal Problem Solving: Law and Literature as Ethical Discourse*. Durham, North Carolina: Carolina Academic Press, 1998, s. 99-123. ISBN 9780890897911.

OLAVESON, Tim. Collective Effervescence and Communitas: Processual Models of Ritual and Society in Emile Durkheim and Victor Turner. *Dialectical Anthropology* [online]. 2001, roč. 26, č. 2, s. 93 [cit. 9. 9. 2015]. ISSN 0304-4092. Dostupné z: doi:10.1023/A:1020447706406

OLSON, Greta. De-Americanizing law and literature narratives: Opening up the story. *Law & Literature* [online]. 2010, roč. 22, č. 2 [cit. 9. 9. 2015]. Dostupné z: http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/lal22&g_sent=1&id=340

PAPKE, David R. Law and Literature: A Comment and Bibliography of Secondary Works. *Law Library Journal* [online]. 1980, roč. 73, s. 421–437 [cit. 27. 1. 2015]. Dostupné z: http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/lj73&div=31&g_sent=1&collection=journals#439

PARK, Douglas B. The Meanings of „Audience“. *College English* [online]. 1982, roč. 44, č. 3, s. 247–257 [cit. 27. 1. 2015]. ISSN 00100994. Dostupné z: doi:10.2307/377012

PATOČKA, Jan; VOJTĚCH, Daniel; CHVATÍK, Ivan. *Umění a čas*. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2004, 543 s. ISBN 8072981137.

PERELMAN, Chaïm. *Právna logika: nová rétorika*. 1. vyd. Bratislava: Kalligram, 2014, 270 s. ISBN 9788081018114.

- PERELMAN, Chaïm; OLBRECHTS-TYTECA, Lucie. *The new rhetoric : a treatise on argumentation*. Notre Dame : University of Notre Dame Press, 2008. ISBN 9780268004460. Dostupné z:
- PETERS, Julie Stone. Law, literature, and the vanishing real: On the future of an interdisciplinary illusion. *PMLA* [online]. 2005, s. 442–453 [cit. 27. 1. 2015]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/25486170>
- PLATÓN. *Dialogy o kráse*. Praha: Odeon, 1979, 230 s.
- PLATÓN; NOVOTNÝ, František. *Symposion*. 4., opr. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2000, 80 s. ISBN 8086005895.
- POSNER, Richard A. *Law and Literature*. Cambridge, Mass: Harvard University Press, 2009. ISBN 9780674032460.
- RADBRUCH, Gustav. *O napětí mezi účely práva*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, 157 s. ISBN 9788073579197.
- RANNEY, Frances J. *Aristotle's ethics and legal rhetoric : an analysis of language beliefs and the law*. Farnham : Ashgate, 2005 ISBN 9780754625414.
- RICŒUR, Paul. *Čas a vyprávění*. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2007, 413 s. ISBN 9788072981052.
- ROBBINS-TISCIONE, Kristen Konrad. *Rhetoric for legal writers : the theory and practice of analysis and persuasion*. St. Paul : West, 2009. ISBN 9780314151841.
- SANDALL, Roger. Dreams of Communitas. *Society* [online]. 2011, roč. 48, č. 6, s. 483–488 [cit. 9. 9. 2015]. ISSN 0147-2011. Dostupné z: [doi:10.1007/s12115-011-9482-z](https://doi.org/10.1007/s12115-011-9482-z)
- SASSATELLI, Monica. *Becoming Europeans: cultural identity and cultural policies*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2009, 233 s. ISBN 0230537421.
- SCHILLER, Friedrich; ŠEDIVÝ, Prokop. *O mravním poslání divadla*. Praha: ČDLJ, 51 s.
- SCHNECK, Peter. *Law and Literature : Rhetoric and Evidence : Legal Conflict and Literary Representation in U.S. American Culture* [online]. Berlin, DEU: Walter de Gruyter, 2011 [cit. 27. 1.

- 2015]. ISBN 9783110253771. Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/masaryk/docDetail.action?docID=10515821>
- SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Pelhřimov: Nová tiskárna, 1997, 432 s. ISBN 8090191649.
- SILBEY, Jessica M. What we do when we do law and popular culture. *Law & Social Inquiry* [online]. 2002, roč. 27, č. 1, s. 139–168 [cit. 27. 1. 2015]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/829096>
- SKINNER, Quentin. *Forensic Shakespeare*. First edition. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press, 2014, xii, 356 s. Clarendon lectures in English. ISBN 0199558248.
- SOBEK, Tomáš. *Argumenty teorie práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, 330 s. ISBN 9788090402454.
- ŠKOP, Martin. ... *právo, jazyk a příběh*. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2013, 182 s. ISBN 9788087284377.
- ŠKOP, Martin. *Právo a vášeň: jazyk, příběh, interpretace*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, 205 s. ISBN 9788021054646.
- TURNER, Victor Witter. *Průběh rituálu*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2004, vii, 194 s. ISBN 8072269003.
- TURNER, Victor Witter. *The ritual process: structure and anti-structure*. New Brunswick: AldineTransaction, c1969, xvi, 213 s. ISBN 9780202011905.
- VAN GENNEP, Arnold. *Přechodové rituály: systematické studium rituálů*. Praha: Lidové noviny, 1997, 201 s. ISBN 8071061786.
- VEČEŘA, Miloš; URBANOVÁ, Martina. *Právní vědomí v teoreticko-empirickém pohledu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2015, 194 stran. ISBN 9788021077836.
- WARD, Ian. From literature to ethics: The strategies and ambitions of law and literature. *Oxford Journal of Legal Studies* [online]. 1994, roč. 14, č. 3, s. 389–400 [cit. 27. 1. 2013]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/764737>
- WEISBERG, Richard H. Wigmore's Legal Novels Revisited: New Resources for the Expansive Lawyer. *Northwestern University Law*

Review [online]. 1976, roč. 71, s. 17-28 [cit. 9. 9. 2015]. Dostupné z:

http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/illlr71&g_sent=1&id=21

WHITE, James B. *The legal imagination : studies in the nature of legal thought and expression*. Boston: Little, Brown and Company, 1973, xxxv, 986 s.

WHITE, James Boyd. *Heracles' bow : essays on the rhetoric and poetics of the law*. Madison : University of Wisconsin Press, 1985, 270 s. ISBN 0299104141.

WHITE, James Boyd. *Justice as translation: An essay in cultural and legal criticism*. University of Chicago Press, 1994, 332 s. ISBN 0226894967.

WHITE, James Boyd. *Living speech: resisting the empire of force*. Princeton, NJ: Princeton University Press, c2006, xii, 236 p. ISBN 9780691138374.

WIGMORE, JOHN H. List of Legal Novels. *Illinois Law Review* [online]. 1908, roč. 1907-1908, č. II, s. 574–593 [cit. 27. 1. 2015]. Dostupné z:

http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/illlr2&div=59&collection=journals&set_as_cursor=4&men_tab=srchresults

WIGMORE, John H. List of One Hundred Legal Novels. *Illinois Law Review* [online]. 1922, roč. 17, s. 26-41 [cit. 27. 1. 2015]. Dostupné z:

http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/illlr17&g_sent=1&id=36

WINTR, Jan. *Česká parlamentní kultura*. Praha : Auditorium, 2010, 2010 ISBN 9788087284131.

Internetové zdroje

Detail historie tisku. Dokumenty a legislativa [online]. Senát Parlamentu České republiky [cit. 29. 12. 2014] Dostupné z: <http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/historie?action=detail&value=3438>

Detail historie tisku. Dokumenty a legislativa [online]. Senát Parlamentu České republiky [cit. 29. 12. 2014] Dostupné z: <http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/historie?action=detail&value=3438>

Parlament České republiky: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [cit. 29. 12. 2014] Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=92913>

Petice proti šmejdům a za zvýšení ochrany při podomním prodeji. O petici [online]. Blesk.cz [cit. 29. 12. 2014] Dostupné z: <http://img.blesk.cz/static/pdf/173/6/6/1736630.pdf>

POKORNÝ, Radek. Kauza Melčák a nevyzpytatelný Ústavní soud. *Ihned.cz* [online]. *Economia*, publikováno 21. 9. 2009 [cit. 4. 9. 2015]. Dostupné z: <http://ihned.cz/c1-38383150-kauza-melcak-a-nevyzpytatelny-ustavni-soud>

POVOLNÝ, David. Molek: Lidé mají nárok na srozumitelný výklad práva. *Věda.muni.cz* [online]. Masarykova univerzita, publikováno 12. července 2015 [cit. 4. 9. 2015]. ISSN 1805-9759. Dostupné z: <http://www.veda.muni.cz/veda-a-vyzkum/6342-lide-maji-narok-na-srozumitelny-vyklad-prava#.Vd2r6iXtmkp>

Stenoprotokoly: 4. schůze: Úterý 10. prosince 2013. Parlament České republiky: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [cit. 29. 12. 2014] Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/2013ps/stenprot/004schuz/s004003.htm>

Stenoprotokoly: 4. schůze: Úterý 10. prosince 2013. Parlament České republiky: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [cit. 29. 12. 2014] Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/2013ps/stenprot/004schuz/s004004.htm>

Stenoprotokoly: 4. schůze: Úterý 10. prosince 2013. Parlament České republiky: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [cit. 29.

12. 2014] Dostupné z:
<http://www.psp.cz/eknih/2013ps/stenprot/004schuz/s004005.htm>
Stenoprotokoly: 4. schůze: Úterý 10. prosince 2013. Parlament České republiky: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [cit. 29. 12. 2014] Dostupné z:
<http://www.psp.cz/eknih/2013ps/stenprot/004schuz/s004006.htm>

Soudní rozhodnutí

a) Ústavní soud

Nález Ústavního soudu ze dne 20. ledna 2000, sp. zn. III. ÚS 150/99. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

Nález Ústavního soudu ze dne 30. srpna 2005, sp. zn. Pl. ÚS 43/04. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

Nález Ústavního soudu ze dne 11. listopadu 2005, sp. zn. I. ÚS 453/03. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

Nález Ústavního soudu ze dne 28. února 2006, sp. zn. Pl. ÚS 20/05. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

Nález Ústavního soudu ze dne 3. května 2006, sp. zn. Pl. ÚS 66/04. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

Nález Ústavního soudu ze dne 6. června 2006, sp. zn. III. ÚS 291/03. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

Nález Ústavního soudu ze dne 19. září 2006, sp. zn. Pl. ÚS 25/06. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

Nález Ústavního soudu ze dne 29. listopadu 2006, sp. zn. II. ÚS 549/06. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

Nález Ústavního soudu ze dne 29. února 2008, sp. zn. II. ÚS 2268/07. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

Nález Ústavního soudu ze dne 28. května 2008, sp. zn. Pl. ÚS 1/08. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

Nález Ústavního soudu ze dne 10. září 2009, sp. zn. Pl. ÚS 27/09. In: *ASPI* [právní informační systém].

Nález Ústavního soudu ze dne 18. února 2010, sp. zn. II. ÚS 775/06-1. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

Nález Ústavního soudu ze dne 15. listopadu 2010, sp. zn. I. ÚS 517/10. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

Nález Ústavního soudu ze dne 1. března 2011, sp. zn. Pl. ÚS 55/10. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

Nález Ústavního soudu ze dne 23. srpna 2012, sp. zn. II. ÚS 773/07. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

Nález Ústavního soudu ze dne 16. října 2012, sp. zn. Pl. ÚS 16/12 – 1. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

Nález Ústavního soudu ze dne 30. května 2013, sp. zn. II. ÚS 1311/13. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

Nález Ústavního soudu ze dne 20. června 2013, sp. zn. Pl. ÚS 36/11. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

Nález Ústavního soudu ze dne 25. 3. 2014, sp. zn. Pl. ÚS 43/13. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

b) Nejvyšší správní soud

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 7. května 2009, sp. zn. 1 As 29/2009 - 59. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 15. září 2010, sp. zn. 1 Afs 45/2010 - 159. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 15. září 2010, sp. zn. 6 Ads 80/2010 - 114. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 10. února 2011, sp. zn. 7 As 62/2010 - 78. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 23. srpna 2011, sp. zn. 5 As 48/2011 - 85. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 8. října 2014, sp. zn. Ars 5/2014 - 28. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 22. října 2014, sp. zn. Ars 4/2014 - 99. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 22. října 2014, sp. zn. Ars 4/2014 - 99. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 8. 2015].

c) Soudní dvůr Evropské unie

Rozsudek Soudního dvora (prvního senátu) ze dne 12. února 2009. Christopher Seagon proti Deko Marty Belgium NV. Věc C-339/07. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=76240&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=940151>

Stanovisko generálního advokáta Dámasa Ruiz-Jaraba Colomera ze dne 16. října 2008. Christopher Seagon proti Deko Marty Belgium NV. Věc C-339/07. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z:

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=66608&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=737650>

Rozsudek Soudního dvora ze dne 12. prosince 2002. Ralf Sieckmann. Věc C-273/00. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z:

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=47585&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1126796>

Rozsudek Soudního dvora ze dne 14. září 1999. Komise proti AssiDomän Kraft Products AB a ostatní. Věc C-310/97. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z:

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=44684&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1126796>

Rozsudek Soudního dvora (čtvrtého senátu) ze dne 16. července 2009. Infopaq International A/S proti Danske Dagblades Forening. Věc C-5/08. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z:

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=9ea7d0f130d5cd5ccc9265894cedad05f95b5db0ab04.e34KaxiLc3eQc40LaxqMbN4ObN8Qe0?text=&docid=72482&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=268468>

Rozsudek Soudního dvora (čtvrtého senátu) ze dne 16. října 2008. Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände proti deutsche internet versicherung AG. Věc C-298/07. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z:

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=66600&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1126796>

Rozsudek Soudního dvora (druhého senátu) ze dne 11. prosince 2008. Staatsanwaltschaft Regensburg proti Klausu Bourquainovi. Věc C 297/07. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z:

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=75793&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=632973>.

Rozsudek Soudního dvora (prvního senátu) ze dne 15. září 2005. Office national de l'emploi (ONEM) proti Ioannisi Ioannidisovi. Věc C-258/04. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=59732&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1126796>

Rozsudek Soudního dvora (prvního senátu) ze dne 18. března 2010. Gielen proti Staatssecretaris van Financiën. Věc C-440/08. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=79645&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1117185>

Rozsudek Soudního dvora (prvního senátu) ze dne 5. října 2006. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=65601&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=632973>

Rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 26. května 2005. Kingscrest Associates Ltd, Montecello Ltd proti Commissioners of Customs & Excise. Věc C-498/03. In: *CURIA* [právní informační

systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015].
Dostupné z:

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30ddc5fdd91c04c348caa28a907cefc1a03f.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuRa390?text=&docid=59798&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1123166>

Rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 28. září 2006. Jan-Erik Anders Ahokainen a Mati Leppik proti Virallinen syyttäjä. Věc C 434/04. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=59732&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1126796>

Rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 7. května 2009. College van burgemeester en wethouders van Rotterdam proti M. E. E. Rijkeboer. Věc C-553/07. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=74028&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1126796>

Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 15. března 2005. Španělské království proti Eurojust. Věc C-160/03. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=54112&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1304861>

Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 17. ledna 2006. Susanne Staubitz-Schreiber. Věc C 1/04. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=57812&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1143926>.

Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 26. února 2008. Sabine Mayr proti Bäckerei und Konditorei Gerhard Flöckner OHG. Věc C-506/06. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30d5fe461506633441508e368f0cd44f36d9.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuQbNv0?text=&docid=72369&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=858154>

Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 26. listopadu 2013. Groupe Gascogne SA proti Evropské komisi. Věc C 58/12 P. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=144942&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1143926>

Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 6. prosince 2005. Gaston Schul proti Douane-Expeditie BV Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Věc C-461/03. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=56528&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1531296>

Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 2. května 2006, Regione Siciliana proti Komisi. Věc C-417/04 P. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=57296&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1531296>

Stanovisko generální advokátky Eleanor Sharpston ze dne 30. května 2013. Groupe Gascogne SA proti Evropské komisi. Věc

C 58/12 P. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=137847&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=632973>

Stanovisko generální advokátky Eleanor Sharpston ze dne 30. května 2013. Groupe Gascogne SA proti Evropské komisi. Věc C 58/12 P. Anglická verze. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=137847&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=632973>

Stanovisko generální advokátky Eleanor Sharpston ze dne 30. května 2013. Groupe Gascogne SA proti Evropské komisi. Věc C 58/12 P. Španelská verze. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=137847&pageIndex=0&doclang=ES&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=632973>

Stanovisko generální advokátky Eleanor Sharpston ze dne 30. května 2013. Groupe Gascogne SA proti Evropské komisi. Věc C 58/12 P. Německá verze. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=137847&pageIndex=0&doclang=DE&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=632973>

Stanovisko generální advokátky Verici Trstenjak ze dne dne 12. února 2009. Infopaq International A/S proti Danske Dagblades Forening. Věc C-5/08. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=9ea7d2dc30dde91be5fe63de4a9b800ed2d8630f1d3c.e34KaxiLc3qMb40Rc h0SaxuRaxb0?text=&docid=72620&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=630381>

Stanovisko generálního advokáta Damása Ruiz-Jaraba Colomera ze dne 6. listopadu 2001. Ralf Sieckmann. Věc C-273/00. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=46822&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1126796>

Stanovisko generálního advokáta Damása Ruiz-Jaraba Colomera ze dne 9. června 2005. Office national de l'emploi (ONEM) proti Ioannisi Ioannidisovi. Věc C-258/04. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=58357&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1126796>

Stanovisko generálního advokáta Damása Ruiz-Jaraba Colomera ze dne 30. června 2005. Gaston Schul proti Douane-Expeditieur BV Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Věc C-461/03. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=59860&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1531296>

Stanovisko generálního advokáta Damása Ruiz-Jaraba Colomera ze dne 18. května 2006. Komise ES proti Francii. C-232/05. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?doclang=CS&text=&pageIndex=1&part=1&mode=lst&docid=72537&occ=first&dir=&cid=632326>

Stanovisko generálního advokáta Damása Ruiz-Jaraba Colomera ze dne 7. listopadu 2007. Sabine Mayr proti Bäckerei und Konditorei Gerhard Flöckner OHG. Věc C-506/06. In: *CURIA* [právní

informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z:

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30d5fe461506633441508e368f0cd44f36d9.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuQbNv0?text=&docid=70434&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=858154>

Stanovisko generálního advokáta Damása Ruiz-Jaraba Colomera ze dne 8. dubna 2008. Beecham Group plc, SmithKline Beecham plc, Glaxo Group Ltd, Stafford-Miller Ltd, GlaxoSmithKline Consumer Healthcare NV, GlaxoSmithKline Consumer Healthcare BV proti Andacon NV. Věc C-132/07. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=71039&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1514430>

Stanovisko generálního advokáta Damása Ruiz-Jaraba Colomera ze dne 15. května 2008. Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände proti deutsche internet versicherung AG. Věc C-298/07. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=67503&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1126796>

Stanovisko generálního advokáta Damása Ruiz-Jaraba Colomera ze dne dne 22. prosince 2008. College van burgemeester en wethouders van Rotterdam proti M. E. E. Rijkeboer. Věc C-553/07. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=74304&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1126796>

Stanovisko generálního advokáta Damása Ruiz-Jaraba Colomera ze dne 27. října 2009. Gielen proti Staatssecretaris van Financiën. Věc

C-440/08. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=9ea7d2dc30d58227188b10a34ca18bf3eac8dd2b8769.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuQbNv0?text=&docid=72633&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=672821>

Stanovisko generálního advokáta Damása RUIz-Jaraba Colomera ze dne 7. listopadu 2007. Sabine Mayr proti Bäckerei und Konditorei Gerhard Flöckner OHG. Věc C-506/06. Španělská verze. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=9ea7d2dc30d5fe461506633441508e368f0cd44f36d9.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuQbNv0?text=&docid=70434&pageIndex=0&doclang=ES&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=858154>

Stanovisko generálního advokáta Damása RUIz-Jaraba Colomera ze dne 7. listopadu 2007. Sabine Mayr proti Bäckerei und Konditorei Gerhard Flöckner OHG. Věc C-506/06. Německá verze. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=9ea7d2dc30d5fe461506633441508e368f0cd44f36d9.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuQbNv0?text=&docid=70434&pageIndex=0&doclang=DE&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=858154>

Stanovisko generálního advokáta Damása RUIz-Jaraba Colomera ze dne 7. listopadu 2007. Sabine Mayr proti Bäckerei und Konditorei Gerhard Flöckner OHG. Věc C-506/06. Anglická verze. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=9ea7d2dc30d5fe461506633441508e368f0cd44f36d9.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuQbNv0?text=&docid=70434&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=858154>

Stanovisko generálního advokáta Damása Ruiz-Jaraba Colomera ze dne 7. listopadu 2007. Sabine Mayr proti Bäckerei und Konditorei Gerhard Flöckner OHG. Věc C-506/06. Francouzská verze. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30d5fe461506633441508e368f0cd44f36d9.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuQbNv0?text=&docid=70434&pageIndex=0&doclang=FR&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=858154>

Stanovisko generálního advokáta Dámása Ruiz-Jaraba Colomera ze dne 22. února 2005. Kingscrest Associates Ltd, Montecello Ltd proti Commissioners of Customs & Excise. Věc C-498/03. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30ddc5fdd91c04c348caa28a907cefc1a03f.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuRa390?text=&docid=49591&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1123166>

Stanovisko generálního advokáta Dámása Ruiz-Jaraba Colomera ze dne 6. září 2005. Susanne Staubitz-Schreiber. Věc C 1/04. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=59558&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=632973>

Stanovisko generálního advokáta Dámása Ruiz-Jaraba Colomera ze dne 12. ledna 2006, Regione Siciliana proti Komisi. Věc C-417/04 P. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=57296&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1531296>

Stanovisko generálního advokáta Dámása Ruiz-Jaraba Colomera ze dne 8. dubna 2008. Staatsanwaltschaft Regensburg proti Klausii

Bourquainovi. Věc C 297/07. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015].

Dostupné z:

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=71040&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=632973>

Stanovisko generálního advokáta Dámasa Ruiz-Jaraba Colomera ze dne 12. ledna 2006, Regione Siciliana proti Komisi. Věc C-417/04

P. Španělská verze. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z:

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=57296&pageIndex=0&doclang=ES&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=370777>

Stanovisko generálního advokáta Dámasa Ruiz-Jaraba Colomera ze dne 12. ledna 2006, Regione Siciliana proti Komisi. Věc C-417/04

P. Německá verze. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z:

<http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=57296&pageIndex=0&doclang=DE&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=370777>

Stanovisko generálního advokáta Dámasa Ruiz-Jaraba Colomera ze dne 12. ledna 2006, Regione Siciliana proti Komisi. Věc C-417/04

P. Francouzská verze. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z:

<http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=57296&pageIndex=0&doclang=FR&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=370777>

Stanovisko generálního advokáta Dámasa Ruiz-Jaraba Colomera ze dne 12. ledna 2006, Regione Siciliana proti Komisi. Věc C-417/04

P. Anglická verze. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z:

<http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=57296&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=370777>

Stanovisko generálního advokáta Damása Ruiz-Jarabo Colomera ze dne 28. ledna 1999. Komise proti AssiDomän Kraft Products AB a ostatní. Věc C-310/97. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=44385&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1126796>

Stanovisko generálního advokáta M. Poiarese Madura ze dne 13. července 2006. Jan-Erik Anders Ahokainen a Mati Leppik proti Virallinen syyttäjä. Věc C 434/04. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=56636&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1531296>

Stanovisko generálního advokáta M. Poiarese Madura ze dne 13. července 2006. Jan-Erik Anders Ahokainen a Mati Leppik proti Virallinen syyttäjä. Věc C 434/04. Německá verze. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=56636&pageIndex=0&doclang=DE&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1531296>

Stanovisko generálního advokáta M. Poiarese Madura ze dne 13. července 2006. Jan-Erik Anders Ahokainen a Mati Leppik proti Virallinen syyttäjä. Věc C 434/04. Anglická verze. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=56636&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1531296>

Stanovisko generálního advokáta M. Poiarese Madura ze dne 13. července 2006. Jan-Erik Anders Ahokainen a Mati Leppik proti Virallinen syyttäjä. Věc C 434/04. Francouzská verze. In: *CURIA*

[právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=56636&pageIndex=0&doclang=FR&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1531296>

Stanovisko generálního advokáta M. Poiarese Madura ze dne 16. prosince 2004. Španělské království proti Eurojust. Věc C-160/03. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=9ea7d2dc30d58227188b10a34ca18bf3eac8dd2b8769.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuQbNv0?text=&docid=72633&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=672821>

Usnesení předsedy druhého senátu Soudního dvora ze dne 12. března 2009. Beecham Group plc, SmithKline Beecham plc, Glaxo Group Ltd, Stafford-Miller Ltd, GlaxoSmithKline Consumer Healthcare NV, GlaxoSmithKline Consumer Healthcare BV proti Andacon NV. Věc C-132/07. In: *CURIA* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=77903&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1514430>

Přílohy

1. Chronologický přehled rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, která obsahují dohledatelnou citaci krásné literatury

Spisová značka / Číslo jednací	Forma/Způsob rozhodnutí	Datum napadení / rozhodnutí	Účastníci řízení
1 As 29/2009 - 59	Rozsudek	08.04.2009 / 07.05.2009	Občané brněnské aglomerace proti dálničním průtahům svým městem
	zrušeno a vráceno		Krajský úřad Jihomoravského kraje, odbor územního plánování a stavebního řádu
1 Afs 45/2010 - 159	Rozsudek	04.06.2010 / 15.09.2010	Město Karlovy Vary
	zamítnuto		Úřad pro ochranu hospodářské soutěže
6 Ads 80/2010 - 114	Rozsudek	14.07.2010 / 15.09.2010	Krajský úřad Středočeského kraje, Odbor sociálních věcí
	zamítnuto		
7 As 62/2010 - 78	Rozsudek	11.08.2010 / 10.02.2011	Česká televize
	zamítnuto		Rada pro rozhlasové a televizní vysílání
5 As 48/2011 - 85	Rozsudek	04.05.2011 / 23.08.2011	Rada pro rozhlasové a televizní vysílání
	zrušeno a vráceno		Nutricia a.s.
Ars 5/2014 – 28	Rozsudek	19.09.2014 / 08.10.2014	Statutární město Jihlava
	zrušeno		Přípravný výbor pro účely místního referenda ve Statutárním městě Jihlava
Ars 4/2014 - 99	Rozsudek	16.09.2014 / 22.10.2014	Statutární město Ústí nad Labem
	zamítnuto		Přípravný výbor pro konání místního referenda ve Statutárním městě Ústí nad Labem
6 As 113/2014 - 35	Rozsudek	16.05.2014 / 28.01.2015	Oživení, o. s.
	zamítnuto		České dráhy, a.s.

2. Chronologický přehled rozhodnutí citací krásné literatury před NSS

Spisová značka / Číslo jednací	Umístění citace	Citovaný autor	Citované dílo	Forma citace	Poznámka pod čarou	Hodnocení
1 As 29/2009 - 59	rozhodnutí	Karel Čapek	Krakatit	zmíněn autor a dílo	není	nevhodné
1 Afs 45/2010 - 159	rozhodnutí	Franz Kafka	Zámek	zmíněn autor a dílo	není	vhodné
6 Ads 80/2010 - 114	rozhodnutí	neuveđen	Kladivo na čarodějnice	zmíněn jen název	není	nelze hodnotit, soud do svého
7 As 62/2010 - 78	rozhodnutí	Jean-Paul Sartre	neuveđeno	zmínka o přímé citaci	není	nelze hodnotit, soud do svého
5 As 48/2011 - 85	rozhodnutí	Franz Kafka	Zámek	zmíněn autor a dílo	není	nelze hodnotit, soud do svého
Ars 5/2014 - 28	odlišné stanovisko - Langášek	neuveđen	O ptáku Ohniváku a lišce Ryšce	zmíněno dílo	není	spíše vhodné
Ars 4/2014 - 99	rozhodnutí	Franz Kafka	Proces	zmíněn autor a dílo	není	nelze hodnotit, soud do svého odůvodnění nepřevzal
6 As 113/2014 - 35	rozhodnutí	1) neuveđen, 2) Franz Kafka	1) Hlava XXII, 2) Zámek	1) zmíněno dílo, 2) zmíněn autor a dílo	není	velmi vhodné

3. Chronologický přehled rozhodnutí Ústavního soudu, která obsahují dohledatelnou citaci krásné literatury

Sp.zn.	Populární název	Soudce zpravodaj	Navrhovatel	Datum rozhodnutí	Forma rozhodnutí
III.ÚS 150/99, N 9/17 SbNU 73	Ke znárodnění majetku v rozporu s platnými předpisy	Holländer Pavel	3 STĚŽOVATELÉ - FO	20.1.2000	Nález zrušení rozhodnutí
Pl.ÚS 43/04, 354/2005 Sb., N 139/38 SbNU 59	Platy soudců VI - snížení tzv. dalšího platu za I. pololetí 2004	Holländer Pavel	SOUK - MS Brno	14.7.2005	Nález zrušení právního předpisu
I.ÚS 453/03, N 209/39 SbNU 215	K právu na ochranu osobnosti	Wagnerová Eliška	STĚŽOVATEL - FO	11.11.2005	Nález zrušení rozhodnutí
Pl.ÚS 20/05, 252/2006 Sb., N 47/40 SbNU 389	K absenci právní úpravy umožňující jednostranné zvýšení nájemného v bytech	Janů Ivana	SOUK - MS Praha	28.2.2006	Nález odmítnutí a zamítnutí stížnosti
Pl.ÚS 66/04, 434/2006 Sb., N 93/41 SbNU 195	Evropský zatýkácí rozkaz (eurozatykač)	Duchoň František	SKUPINA POSLANCŮ - Poslanci Parlamentu, SKUPINA SENÁTORŮ	3.5.2006	Nález návrh na zrušení právního předpisu zamítnut
III.ÚS 291/03, N 115/41 SbNU 427	Předstíraný převod	Wagnerová Eliška	STĚŽOVATEL - FO	6.6.2006	Nález
Pl.ÚS 25/06 #1, 487/2006 Sb., N 165/42 SbNU 381	Požární řád města Ostrova	Holländer Pavel	MINISTERSTVO - vnitřní	19.9.2006	Nález
II.ÚS 549/06, N 213/43 SbNU 381	Náhrada nákladů řízení v případě jeho zastavení	Nykodým Jiří	STĚŽOVATEL - PO	29.11.2006	Nález
II.ÚS 2268/07 #1, N 45/48 SbNU 527	Kauza faráře Jana Šimsy, signatáře Charty 77, odsouzeného v r. 1978 za útok na veřejného činitele - příslušníka SNB	Wagnerová Eliška	STĚŽOVATEL - FO	29.2.2008	Nález- zrušení rozhodnutí
Pl.ÚS 1/08 #1, 251/2008 Sb., N 91/49 SbNU 273	Návrh na zrušení části zákona č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů - část zdravotnická	Balík Stanislav	SKUPINA POSLANCŮ	20.5.2008	Nález - návrh na rušení zamítnut
Pl.ÚS 27/09 #1, 318/2009 Sb., N 199/54 SbNU 445	Kauza Melčák - zkrácení volebního období Poslanecké sněmovny jednorázovým ústavním zákonem	Holländer Pavel	STĚŽOVATEL - FO - poslanec	10.9.2009	Nález
II.ÚS 775/06 #1, N 29/56 SbNU 327	Ke vztahu výpovědi z nájmu bytu a zákazu výkonu práva v rozporu s dobrými mravy	Lastovecká Dagmar	STĚŽOVATEL - FO	18.2.2010	Nález - stížnost zamítnuta
I.ÚS 517/10 N 223/59 SbNU 217	Poskytování informací o členství soudců v KSČ	Güttler Vojen	STĚŽOVATEL - FO	15.11.2010	Nález - stížnosti vyhověno
Pl.ÚS 55/10 #1, 80/2011 Sb., N 27/60 SbNU 279	Přijímání zákonů ve stavu legislativní nouze	Wagnerová Eliška	SKUPINA POSLANCŮ	1.3.2011	Nález- zrušení zákona
II.ÚS 773/07 #2, N 139/66 SbNU 135	Restituce versus ochrana nabytých práv v dobré víře	Nykodým Jiří	STĚŽOVATEL - FO	23.8.2012	Nález
Pl.ÚS 16/12 #1, 369/2012 Sb., N 174/67 SbNU 115	Neústavnost lhůty k uplatnění námitek proti směnečnému platebnímu rozkazu	Židlická Michaela	STĚŽOVATEL - FO	16.10.2012	Nález
II.ÚS 1311/13 #1		Nykodým Jiří	STĚŽOVATEL - FO	30.5.2013	Usnesení - zamítnutí stížnosti
Pl.ÚS 36/11 #1, 238/2013 Sb., N 111/69 SbNU 765	Zdravotnické standardy a nadstandardy, zvýšení poplatku za hospitalizaci a sankční pravomoc zdravotních pojišťoven vůči poskytovatelům zdravotnických služeb	Nykodým Jiří	SKUPINA POSLANCŮ - Poslanci Parlamentu	20.6.2013	Nález - zrušení právní úpravy
Pl.ÚS 43/13 #1 77/2014 Sb.	Zrušení tzv. lázeňské vyhlášky	Rychetský Pavel	SKUPINA SENÁTORŮ	25.3.2014	Nález - vyhověno, vykonatelnost odložena

4. Chronologický přehled rozhodnutí citací krásné literatury před ÚS

Sp.zn.	Citovaný autor	Citované dílo	Umístění citace	Forma citace	Poznámka pod čarou	Hodnocení
III.ÚS 150/99, N 9/17 SbNU 73	Joseph Heller	Hlava 22	text rozhodnutí	zmíněn autor a dílo	není	vhodné použití
PL.ÚS 43/04, 354/2005 Sb., N 139/38 SbNU 59	Dante Alighieri	Božská komedie	odlišné stanovisko Balík	přímo zmíněn autor a v závorce i dílo	přesná v závorce	v kombinaci s příslovím vhodné
I.ÚS 453/03, N 209/39 SbNU 215	Salman Rushdie	Esej + Kniha přísloví, Bible	text rozhodnutí	parafráze slov + přímá citace	v závorce v textu přesná u obou	vhodné + vhodné
PL.ÚS 20/05, 252/2006 Sb., N 47/40 SbNU 389	Ezop - neuveden	Ezopovy bajky - z citace nevyplývá	odlišné stanovisko Balík a Formánková	přímá citace přísloví v latině	není	ornament
PL.ÚS 66/04, 434/2006 Sb., N 93/41 SbNU 195	Ovidius	žádné přímo	odlišné stanovisko Balík	přímá citace v latině	neúplná sekundární	v dané podobě spíše nevhodné
III.ÚS 291/03, N 115/41 SbNU 427	nelze uvést	obecně detektivní romány	odlišné stanovisko Musil	přímá citace "Vrahem je zahradník."	není	vhodné
PL.ÚS 25/06 #1, 487/2006 Sb., N 165/42 SbNU 381	Franz Kafka, George Orwell, Samuel Beckett, Eugene Ionesco	romány a divadelní hry označené druhově	text rozhodnutí	zmínění autoři a díla jen druhově	není	vhodné jen z části
II.ÚS 549/06, N 213/43 SbNU 381	Franz Kafka a Jaroslav Hašek	neuvedeno	odlišné stanovisko Balík	zmínění oba autoři	není	vhodné
II.ÚS 2268/07 #1, N 45/48 SbNU 527	H. de Balzac	neuvedeno	text rozhodnutí	zmíněn autor a přímá citace	není	vhodné
PL.ÚS 1/08 #1, 251/2008 Sb., N 91/49 SbNU 273	1) Patrick Ryan, 2) J. W. Goethe, 3) J. Neruda, 4) neznámý - neuvedeno	1) Jak jsem vyhrál válku, 2) ne uvedeno, 3) Dědova mísa, 4) Bible	odlišná stanoviska: Hollander (1), Wagnerová (2, 3, 4)	1) zmíněn autor a dílo, 2) zmíněn autor a pak přímá citace, 3) zmíněn autor a dílo, 4) přímá citace	jen u biblické citace v závorce	vhodné
PL.ÚS 27/09 #1, 318/2009 Sb., N 199/54 SbNU 445	1) Karel Čapek, 2) Alexandr Hamilton	1) Dvanáctero figur zápasu perem čili příručka písemné polemiky, 2) Listy Federalistů	1) odlišné stanovisko Musil, 2) text rozhodnutí a právní věta	1) zmíněn autor i dílo, 2) zmíněn autor i dílo 1 přímá citace	1) uvedena sbírka v textu, 2) neuvedeno	vhodné
II.ÚS 775/06 #1, N 29/56 SbNU 327	Jack London	Kousek hovězího	odlišné stanovisko - Balík	zmíněn autor i dílo + vysvětlení	není	mé ně vhodné
PL.ÚS 55/10 #1, 80/2011 Sb., N 27/60 SbNU 279	neznámý	pohádka O princezně Koloběžce I.	odlišné stanovisko - Balík	zmíněno dílo	není	mé ně vhodné
II.ÚS 773/07 #2, N 139/66 SbNU 135	Petr Ritter	Wirth ve rus stát	odlišné stanovisko - Balík	zmíněn autor i dílo	není	v kontextu celého stanoviska méně vhodné
PL.ÚS 16/12 #1, 369/2012 Sb., N 174/67 SbNU 115	1) Joseph Heller, 2) Josef Čapek	1) Hlava 22, 2) Kulhající poutník	text rozhodnutí	v obou případech zmíněn autor i dílo + vysvětlení	je v závorce	velmi vhodné
II.ÚS 1311/13 #1	Karel Čapek	Povídky z druhé kapsy. Soud pana Havleny	text rozhodnutí	zmíněn autor i dílo, vysvětlení	je v závorce, ale jen obecně	velmi vhodné
PL.ÚS 36/11 #1, 238/2013 Sb., N 111/69 SbNU 765	Axel Munthe	Kniha o životě a smrti	odlišné stanovisko - Balík	zmíněn autor i dílo plus přímá citace	podrobná v závorce	vhodné

5. Chronologický přehled rozhodnutí rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie, která obsahují dohledatelnou citaci krásné literatury

Číslo jednací	Generální advokát	Datum rozhodnutí	Datum stanoviska	Název
C-310/97	Ruiz-Jarabo Colomer	14.9.1999	28.2.1999	Komise Evropských společenství proti AssiDomän Kraft Products AB, Iggesund Bruk AB, Korsnäs AB, MoDo Paper AB, Södra Cell AB, Stora Kopparbergs Bergslags AB a Svenska Cellulosa AB
C-273/00	Ruiz-Jarabo Colomer	12.12.2002	6.11.2001	Ralf Sieckmann
C-160/03	Poiares Maduro	15.3.2005	16.12.2004	Španělské království proti Eurojust
C-498/03	Ruiz-Jarabo Colomer	26.5.2005	22.2.2005	Kingscrest Associates Ltd, Montecello Ltd proti Commissioners of Customs & Excise
C-258/04	Ruiz-Jarabo Colomer	15.9.2005	9.6.2005	Office national de l'emploi (ONEM) proti Ioannisovi Ioannidisovi
C-461/03	Ruiz-Jarabo Colomer	6.12.2005	30.6.2005	Gaston Schul proti Douane-Expeditie BV Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
C-1/04	Ruiz-Jarabo Colomer	17.1.2006	6.9.2005	Susanne Staubitz-Schreiber
C-417/04	Ruiz-Jarabo Colomer	2.5.2006	12. 1. 2006	Regione Siciliana proti Komisi
C-232/05	Ruiz-Jarabo Colomer	5.10.2006	18.5.2006	Komise ES proti Francii
C-434/04	Poiares Maduro	28.9.2006	13.7.2006	Jan-Erik Anders Ahokainen a Mati Leppik proti Virallinen syyttäjä
C_ 506/06	Ruiz-Jarabo Colomer	26.2.2008	7.11.2007	Sabine Mayr proti Bäckerei und Konditorei Gerhard Flöckner OHG
C_ 132/07	Ruiz-Jarabo Colomer	12.3.2009	8.4.2008	Beecham Group plc, SmithKline Beecham plc, Glaxo Group Ltd, Stafford-Miller Ltd, GlaxoSmithKline Consumer Healthcare NV, GlaxoSmithKline Consumer Healthcare BV proti Andacon NV
C_ 297/07	Ruiz-Jarabo Colomer	11.12.2008	8.4.2008	Staatsanwaltschaft Regensburg proti Klausovi Bourquainovi
C_ 298/07	Ruiz-Jarabo Colomer	16.10.2008	15.5.2008	Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände proti Deutsche internet versicherung AG
C_ 339/07	Ruiz-Jarabo Colomer	12.2.2009	16.10.2008	Christopher Seagon proti Deko Marty Belgium NV
C_ 553/07	Ruiz-Jarabo Colomer	7.5.2009	22.12.2008	College van burgemeester en wethouders van Rotterdam proti M. E. E. Rijkeboer
C-5/08	Trstenjak	16.7.2009	12.2.2009	Infopaq International A/S proti Danske Dagblades Forening
C_ 440/08	Ruiz-Jarabo Colomer	18.3.2010	27.10.2009	F. Gielen proti Staatssecretaris van Financiën
C_ 58/12	Sharpston	26.11.2013	30.5.2013	Groupe Gascogne SA proti Evropské Komisi

6. Chronologický přehled rozhodnutí citací krásné literatury před SD EU

Číslo jednací	Citovaný autor	Citované dílo	Forma citace	Poznámka pod čarou	Hodnocení použití dílce
C-310/97	J. W. Goethe	Neurčeno	Přímá	Obsahuje vysvětlení kontextu citace.	Spíše vhodné.
C-273/00	1) J. W. Goethe, 2) M. Proust	1) Neuveдено, 2) Hledání ztraceného času	1) Přímá, 2) nepřímá	Obsahuje vysvětlení kontextu citace a podrobné bibliografické údaje zdroje.	Spíše vhodné.
C-160/03	1) Pessoa, 2) Camus	1) Livro do Desassossego, 2) neuvedeno	1) Přímá, 2) Zmínění	1) vysvětlení a zdroj, 2) přímá citace.	Spíše nevhodné.
C-498/03	1) M. de Cervantes, 2) Ch. Dickens	1) El ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha, 2) The Life and Adventures of Martin Chuzzlewit	1) Přímá, 2) přímá	Neobsahuje.	Spíše vhodné.
C-258/04	J.-P. Sartre	Neurčeno	Přímá	Neobsahuje.	Nelze posoudit.
C-461/03	1) + 2) Homér, 3) A. Camus, 4) Baltasar	1) Ílias, 2) Odyssea, 3) Mýtus o Sisyfovi, 4) Příručník	1) Přímá, 2) Přímá, 3) Přímá, 4) Zmínění	Ve všech případech uveden zdroj.	Spíše nevhodné kvůli rozsahu a
C-1/04	1) H. de Balzac, 2) F. Kafka	1) César Birotteau, 2) Proměna	1) Nepřímá citace, 2) Parafraze obsahu	Ve všech případech uveden zdroj a vysvětlení citace.	Vhodné.
C-417/04	W. Shakespeare	Kupec benátský	Přímá	Obsahuje vysvětlení kontextu citace a podrobné	Velmi vhodné.
C-232/05	1) S. Beckett, 2) G. G. Marquez	1) Čekání na Godota, 2) Plukovníkovi nemá kdo psát	1) Zmínění autora a názvu díla, 2) přímá citace a parafraze	V obou případech obsahuje podrobné bibliografické údaje zdroje.	Spíše vhodné.
C-434/04	1) W. Shakespeare, 2) neuveden	1) Othello, 2) Bible	Všechno přímé citace.	Obsahuje u všech citací podrobné bibliografické údaje zdroje.	Velmi vhodné.
C-506/06	H. de Balzac	Paměti dvou mladých manželek	Přímá citace a parafraze děje.	Podrobné bibliografické údaje zdroje.	Spíše vhodné.
C-132/07	1) H. de Balzac, 2) J. de Espronceda	1) Třicetiletá, 2) Píseň piráta	1) Parafraze zápletky, 2) přímá citace	Podrobné bibliografické údaje zdroje v obou případech.	Spíše nevhodné.
C-297/07	1) J. Manes, 2) A. Camus	1) El mito de Camerone, 2) Cizinec	1) Zmíněn název a autor díla, 2)	Podrobné bibliografické údaje zdroje.	Spíše vhodné.
C-298/07	M. Proust	Hledání ztraceného času	Parafraze části zápletky	Podrobné bibliografické údaje zdroje.	Vhodné.
C-339/07	H. de Balzac	Otec Goriot	Přímá citace a parafraze děje.	Podrobné bibliografické údaje zdroje.	Velmi vhodné.
C-553/07	M. Proust	Hledání ztraceného času	Přímá citace a parafraze děje.	Podrobné bibliografické údaje zdroje.	Vhodné.
C-5/08	W. Shakespeare	Julius Caesar	Přímá citace	Neobsahuje.	Vhodné.
C-440/08	G. Orwell	Farma zvířat	Parafraze části zápletky	Podrobné bibliografické údaje zdroje.	Vhodné.
C-58/12	Ch. Dickens	Ponurý dům	Přímá citace	Neobsahuje.	Vhodné.

7. Weisbergova verze Wigmoreova seznamu, použitá pro stanovení klíčových slov pro vyhledávání analyzovaných textů⁴⁸³ – str. 1

71:17 (1976)

Wigmore's "Legal Novels"

the relationship of law and literature more generally. Cross references in the case of the secondary titles show the reader in which specific area the article or book lies. (Example: Andrews, *Law versus Equity in The Merchant of Venice*, falls into Category "C," because it studies at some length that procedural conflict between English courts of law and equity which a Shakespearian audience might have perceived in the play's trial scene.)

A LIST OF LEGAL NOVELS¹⁵

<i>Aldrich</i> , Thomas Bailey: The Stilwater Tragedy.	<i>Craddock</i> , Chas. Egbert (<i>pseud.</i> , i.e., Mary Murfree): The Prophet of the Great Smoky Mountains.
<i>Allen</i> , Grant: Miss Cayley's Adventures.	<i>Crawford</i> , Francis Marion: Sant'Ilario.
* <i>Balzac</i> , Honoré de: César Birotteau. Cousin Pons. Père Goriot. Lucien de Rubempré. The Lesser Bourgeoisie. Gobseck. Colonel Chabert. A Commission in Lunacy. The Last Incarnation of Vautrin. A Start in Life. The Marriage Contract.	<i>Crockett</i> , Samuel R.: The Gray Man.
<i>Baring-Gould</i> , Sabine: Broom Squire.	<i>Dickens</i> , Charles: Barnaby Rudge. Bleak House. The Old Curiosity Shop. Oliver Twist. The Pickwick Papers. A Tale of Two Cities.
<i>Becke</i> , Louis, and <i>Jeffrey</i> , Walter: First Fleet Family.	<i>Doyle</i> , Arthur Conan: Micah Clarke.
<i>Besant</i> , Walter: St. Katherine's by the Tower. For Faith and Freedom. Orange Girl.	<i>Dumas</i> , Alexandre: The Black Tulip. The Count of Monte Cristo. Marguerite de Valois. Twenty Years After, Part II.
<i>Besant</i> , Walter, and <i>Rice</i> , James: The Chaplain of the Fleet.	<i>Eggleston</i> , Edward: The Mystery of Metropolisville. The Graysons.
<i>Blackmore</i> , R. D.: Lorna Doone.	<i>Eliot</i> , George (<i>pseud.</i> , i.e., Marian Evans): Adam Bede. Felix Holt.
<i>Burnett</i> , Frances Hodgson: The DeWilloughby Claim.	<i>Erckmann</i> , Emile, and <i>Chatrian</i> , L.G.C.: The Polish Jew.
<i>Caine</i> , Hall: The Deemster.	<i>Fielding</i> , Henry: Jonathan Wild. Tom Jones.
<i>Collins</i> , Wilkie: The Law and the Lady.	<i>Fletcher</i> , Joseph S.: The Middle Temple Murder.
<i>Cooper</i> , James Fenimore: The Ways of the Hour. The Redskins. Satanstoe. The Chainbearer.	<i>Foote</i> , Mary Hallock: John Bodewin's Testimony.
<i>Cox</i> , E. M.: The Achievements of John Caruthers.	<i>Ford</i> , Paul Leicester: The Honorable Peter Stirling.

¹⁵ Reprinted, with corrections, from Wigmore, *supra* note 1, at 39-41.

⁴⁸³ WEISBERG, 1976, op. cit., s. 25-27.

NORTHWESTERN UNIVERSITY LAW REVIEW

- Franzos*, Karl Emil:
The Chief Justice.
- Frederic*, Harold:
The Damnation of Theron Ware.
- Gaboriau*, Émile:
File No. 113.
Monsieur Lecoq.
- Goldsmith*, Oliver:
The Vicar of Wakefield.
- Grant*, Charles:
Stories of Naples and the Camorra.
- Grant*, Robert:
"The Law-Breakers".
"An Eye for an Eye."
- Grey* (or *Gray*), Maxwell (*pseud., i.e.*,
Mary Glead Tuttielt):
The Silence of Dean Maitland.
- Haggard*, H. Rider:
Mr. Meeson's Will.
- Hale*, Edward Everett:
Philip Nolan's Friends.
- Harte*, Francis Bret:
Gabriel Conroy.
"An Heiress of Red Dog."
- Hawthorne*, Nathaniel:
The Scarlet Letter.
- Herrick*, Robert:
The Common Lot.
- Hill*, Frederick Trevor:
Tales Out of Court.
- Holland*, Josiah Gilbert:
Sevenoaks.
- Howells*, William Dean:
A Modern Instance.
- *Hugo, Victor:
Les Misérables.
Ninety-three.
The Man Who Laughed.
- James*, George P. R.:
Morley Ernstein.
- Kingsley*, Henry:
Austin Elliott.
- LeSage*, Alain R.:
The Adventures of Gil Blas.
- Lytton*, Edward:
Eugene Aram.
Paul Clifford.
- Mitchell*, S. Weir:
Constance Trescot.
- O'Reilly*, John Boyle:
Moondyne.
- Ouida* (*pseud., i.e.*, Louise de La
Ramée):
Under Two Flags.
- Page*, Thomas Nelson:
Red Rock.
- Parker*, Gilbert:
The Right of Way.
- Read*, Opie:
A Tennessee Judge.
The Jucklins.
- Reade*, Charles:
Griffith Gaunt.
It Is Never Too Late to Mend.
Hard Cash.
- Scott*, Walter:
Anne of Geierstein.
The Fortunes of Nigel.
Guy Mannering.
The Heart of Midlothian.
The Fair Maid of Perth.
The Antiquary.
Ivanhoe.
Peveril of the Peak.
Quentin Durward.
Redgauntlet.
Rob Roy.
- Sienkiewicz*, Henryk:
"A Comedy of Errors."
- Stevenson*, Robert Louis:
Kidnapped; with its sequel,
David Balfour.
Weir of Hermiston.
- Stimson*, Frederic J.:
The Residuary Legatee.
- Stockton*, Frank R.:
The Late Mrs. Null.
- Thackeray*, William Makepeace:
Pendennis.
- Thanet*, Octave (*pseud., i.e.*, Alice
French):
The Missionary Sheriff.
We All.
- *Tolstoi, Leo N.:
Resurrection.
- Train*, Arthur:
Tutt and Mr. Tutt.
By Advice of Counsel.
As It Was in the Beginning.
- Trollope*, Anthony:
Orley Farm.
Mr. Maule's Attempt.
The Vicar of Bullhampton.
- Twain*, Mark (*pseud., i.e.*, Samuel L.
Clemens):
Pudd'nhead Wilson.
- Warren*, Samuel:
Ten Thousand a Year.
- Weyman*, Stanley:
The Story of Francis Cludde.
My Lady Rotha.
The Man in Black.
- Woolson*, Constance Fenimore:
Anne.
- Zangwill*, Israel:
The Big Bow Mystery.

71:17 (1976)

Wigmore's "Legal Novels"

REVISED LIST

LITERARY WORKS

- Aeschylus*:
The Eumenides. (A)
- Anonymous*:
Book of Esther. (C)
Njals Saga. (C)
- Auchincloss, Louis*:
"Arnold and Degener, One Chase Manhattan Plaza" (in Tales of Manhattan). (B)
"The Legends of Henry Everett" (in The Romantic Egoists). (B)
The Partners. (B)
- **Balzac, Honoré de*:
An Historical Mystery. (A)
The Gallery of Antiquities. (A)
Lost Illusions. (B, C)
Scenes From a Courtesan's Life. (A, B)
Ursule Mirouët. (C)
- Barth, John*:
The Floating Opera. (B)
- Betti, Ugo*:
Landslide (in Three Plays on Justice). (A)
- Burgess, Anthony*:
A Clockwork Orange. (D)
- Camus, Albert*:
The Stranger. (A)
The Fall. (B)
The Rebel. (D)
- Cozzens, James G.*:
By Love Possessed. (B)
- Doctorow, E.L.*:
The Book of Daniel. (D)
- Dostoevski, Fyodor*:
The Brothers Karamazov. (A)
Crime and Punishment. (A)
The Idiot. (C)
- Dürrenmatt, Friedrich*:
A Dangerous Game ("Die Panne"). (A**, D)
The Marriage of Mr. Mississippi. (B)
- Gardner, John*:
The Sunlight Dialogues. (B, D)
- Gogol, Nikolai*:
Dead Souls. (C)
- **Hugo, Victor*:
The Last Day of A Condemned Man. (D)
- Kafka, Franz*:
"In the Penal Colony." (D)
"The Judgment." (D)
"The New Advocate." (B)
The Trial. (A**, D)
- Lee, Harper*:
To Kill a Mockingbird. (A, B)
- Malamud, Bernard*:
The Fixer. (A)
- Melville, Herman*:
"Bartleby, the Scrivener." (B)
Billy Budd, Sailor. (A, C)
- Oates, Joyce Carol*:
Do With Me What You Will. (A)
- Ovid*:
"The Argument Between Ajax and Ulysses for the Armor of Achilles" (Metamorphoses, Book XIII). (A**)
- Porter, Katherine Anne*:
"Noon Wine." (A, D)
- Sartre, Jean-Paul*:
No Exit. (A**)
- Shakespeare, William*:
Hamlet. (B)
King Lear. (A**, C)
Measure for Measure. (C)
The Merchant of Venice. (A)
Othello. (A**)
Richard II. (A)
A Winter's Tale. (A)
- Solzhenitsyn, Aleksandr*:
The First Circle. (A**, C)
The Gulag Archipelago I, II. (C)
- Sophocles*:
Antigone. (C)
Oedipus Rex. (A)
- **Tolstoi, Leo N.*:
"The Death of Ivan Ilytch." (B)
- Wassermann, Jakob*:
The Maurizius Case. (A, B)
- Wouk, Herman*:
The Caine Mutiny. (A)
- Wright, Richard*:
Native Son. (A, D)
- (*) Author appears on both lists
(A**) A mock-trial, or a trial-like procedure

ADDENDUM: CRITICAL WORKS¹⁶

- Andrews, Mark E.*:
Law versus Equity in *The Merchant of Venice* (1965). (C)

¹⁶ A Symposium on "Law and Literature" will be held at the annual conference of The Modern Language Association in December, 1976.

Resumé

This thesis deals with the citations of literary fictions in legal reasoning. Its aim is to explore how the citations of literary fictions are used in the judicial practice.

First chapter of this thesis gives an account of the current situation of the Law and Literature movement, both worldwide and in the Czech Republic. It also provides an overview of theoretical sources focused on argumentation by literary fiction. In the end of this chapter, a theoretical model of an ideal citation of literary fiction in the legal reasoning is introduced. This model is based primarily on the requirements of the artistic and social authority of the cited author and of the cited work itself.

Then the second chapter explores the ways in which the citations of literary fictions are used by the Czech courts and by the Court of justice of the European Union. This chapter consists of 46 analysis of particular judicial decisions and opinions of the General advocates and should be seen as the most important part of this thesis. The second chapter also provides a comparison of these practices in the Czech Republic and before the CJEU. The results are as follows. Citations of literary fictions in the Czech Republic are most often used in the dissenting opinions of the Constitutional Court, though not insignificant part of occurrences can be found in the majority opinions of the Constitutional Court and also before the Supreme Administrative Court, where this practice is becoming more frequent lately. Finally, these results were compared with the theoretical ideal model of the citations of literary fictions in the legal reasoning and the results indicate that the judicial practice generally corresponds to this theoretical model.

In the last chapter, results of the empirical research introduced in the second chapter are interpreted from the rhetorical and socio-legal point of view. In the first subchapter the results are interpreted in terms of the New Rhetoric invented by Ch. Perelman and L. Olbrechts-Tyteca. The second subchapter uses the tools of performance studies and the idea of totemic authority of law to

explain the persuasiveness of non-legal tools of reasoning. The main conclusion of this chapter is that the literary citations in judicial reasoning are intended to build the communion. Communion can be explained as a common experience or an impression of the close relationship based on sharing of cultural values between the speaker and the audience, which establishes the value of harmony within the audience. Literary citations are used only by the courts on the top of the judicial hierarchy and their audience can be defined as a universal audience *sui generis*. The style of justification corresponds to the special audience of these courts because it has to take more account of the specifics of such a broad and diverse audience. The speaker seeking conviction of such an audience has to establish the communion, a feeling of communal experience shared by setting the conditions of formation of effective community of minds that occurs only between the members of the audience willingly accepting speaker's reasoning. This communion allows the experience of *communitas* as spontaneously arising in the audience of community-based non-structure.

In conclusion, the use of citations of literary fictions makes the legal reasoning more compelling because it emphasizes the cultural values of particular legal reasoning and strengthens its community aspect while such reasoning is addressed to the audience consisting of both professional and lay public. It serves the speaker to build the communion in the audience and to achieve the emotional experience of *communitas* as a basis for adopting a decision of the court as persuasive.